

PRIRUČNIK ZA OBUKU POLICIJE NA TEMU RAVNOPRAVNOSTI I NEDISKRIMINACIJE

Izvor za predavače

Prijevod sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

*Priručnik za obuku policije na temu
ravnopravnosti i nediskriminacije*

*Prevod ovog dokumenta je pripremljen uz
finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća
Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost
autora i ne predstavlja nužno zvanične
stavove Evropske unije i Vijeća Evrope.*

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je
odobrena, osim u komercijalne svrhe,
sve dok se čuva cjelovitost teksta, odlomak
se ne koristi izvan konteksta, ne pruža
nepotpune informacije ili ne dovodi na
drugi način u obmanu čitaoca u pogledu
prirode, opsega ili sadržaja teksta. Izvorni
tekst uvijek mora biti priznat na slijedeći
način „© Vijeće Evrope, 2023“. Svi ostali
zahtjevi koji se tiču reprodukcije/prevoda
cijelog ili dijela dokumenta, trebaju se
uputiti Direktoratu za komunikacije Vijeća
Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex
ili na e-mail publishing@coe.int).

Sva ostala prepiska koja se odnosi na ovu
publikaciju treba biti upućena na adresu
Direktorata za demokratiju/odjel za borbu
protiv diskriminacije Vijeća Evrope,
Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg
Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00 23,
E-mail: Horizontal.Facility@coe.int

Urednik: Joanna Perry
Koautori:
David Martín Abánades Michael Boyle
Mónica Diniz Nick Glynn
Tinatin Khatchvani Joanna Perry Marharyta
Zhesko

Koordinacija i supervizija: Jedinica za
borbu protiv govora mržnje i saradnju,
Odjel za inkluziju i borbu protiv
diskriminacije Vijeća Evrope

Dizajn, grafička priprema, grafika i
ilustracije:
Jonathan Brennan
Aptalops.com / info@aptalops.com
Fotografije: Vijeće Evrope, © Shutterstock
© Vijeće Evrope, oktobar, 2023. Sva prava
zadržana. Licencirano Evropskoj uniji
pod uvjetima.

PRIRUČNIK ZA OBUKU POLICIJE NA TEMU RAVNOPRAVNOSTI I NEDISKRIMINACIJE

Sadržaj

Biografije autora	1
Uvod i pregled	3
Pregled	5
Kako koristiti Priručnik	6
Procjena i evaluacija potreba	7
Postupak procjene potreba	8
<i>Korak 1: Analiza obrasca tabele za procjenu potreba</i>	8
<i>Korak 2: Priprema i distribucija upitnika o obuci radi procjene postojećeg znanja kod vaše ciljne grupe</i>	8
<i>Korak 3: Popunjavanje tabele za procjenu potreba</i>	9
Evaluacija	9
Prilozi	10
<i>Prilog A: Primjer upitnika za procjenu postojećeg znanja i prioriteta za obuku</i>	10
<i>Prilog B: Tabela za procjenu potreba</i>	16
<i>Prilog C: Evaluacija prije obuke</i>	18
<i>Prilog D: Evaluacija nakon obuke</i>	19
Pomoćni materijali	22
<i>Vježbe za probijanje leda</i>	22
<i>Vježbe simulacije sa podjelom uloga</i>	23
Modul 1: Ravnopravnost i nediskriminacija i pristup radu policije zasnovan na ljudskim pravima	25
Uvod i osnovne informacije	26
Ishodi učenja	27
Pregled i trajanje aktivnosti	27
Priprema	27
Opis aktivnosti	28

<i>Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumijevanje njihove povezanosti</i>	28
<i>Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Zašto je to relevantno za mene?</i>	32
<i>Aktivnost 1.3: Razumijevanje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije</i>	35
<i>Aktivnost 1.4: Dužnosti policije u pogledu nediskriminacije – Praktična vježba</i>	44
<i>Aktivnost 1.5: Promoviranje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije</i>	48
<i>Aktivnost 1.6: Uloga policije u promoviranju dobrih odnosa</i>	51
Prilozi i radni materijali	52
<i>Radni materijal 1.1</i>	52
<i>Radni materijal 1.3.1</i>	54
<i>Radni materijal 1.3.2</i>	55
Modul 2: Povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera	61
Uvod i osnovne informacije	62
Ishodi učenja	63
Pregled i trajanje aktivnosti	63
Priprema	64
Opis aktivnosti	65
<i>Aktivnost 2.1: Šta podrazumijevamo pod "povredom službene dužnosti diskriminatornog karaktera"</i>	65
<i>Aktivnost 2.2: Povreda službene dužnosti, diskreciona ovlaštenja i diskriminacija – Praktični aspekti</i>	67
<i>Aktivnost 2.3: Povreda službene dužnosti i diskriminacija u postupanju sa osumnjičenima</i>	70
<i>Aktivnost 2.4: Prepreke u internom prijavljivanju povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera unutar policijske organizacije</i>	74
<i>Aktivnost 2.5: Saradnja sa žrtvama diskriminatornog postupanja policije</i>	76
<i>Aktivnost 2.6: Razgovor sa rukovodstvom organizacije o analizi povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera i mišljenja javnosti o radu policije</i>	79
Prilozi i radni materijali	82
<i>Radni materijal 2.2.1: Informacije o scenariju – Zaustavljanje vozila</i>	82
<i>Radni materijal 2.2.2: Informacije o scenariju – Opcije postupanja</i>	83
<i>Radni materijal 2.2.3: Informacije o scenariju – Prekoračenje brzine</i>	84
<i>Radni materijal 2.3.1: Informacije o scenariju – Lišavanje slobode i transport osumnjičenog</i>	85
<i>Radni materijal 2.3.2: Kratak pregled glavnih elemenata Evropskog kodeksa policijske etike</i>	86
<i>Radni materijal 2.4.1: Opcije za prijavljivanje povreda službene dužnosti</i>	87
<i>Radni materijal 2.4.2: Razumijevanje policijske kulture</i>	88
<i>Radni materijal 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i postupanje po prijavama</i>	90
Modul 3: Prevencija diskriminatornog profiliranja i reagiranje na njega	91
Uvod i osnovne informacije	92
Ishodi učenja	93
Pregled i trajanje aktivnosti	93
Priprema aktivnosti	94
Opis aktivnosti	95

<i>Aktivnosti 3.1: Naše zajedničke vrijednosti</i>	95
<i>Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profiliranja na zajednice</i>	97
<i>Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – Od stereotipa do diskriminacije</i>	101
<i>Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Profesionalna praksa</i>	103
<i>Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)</i>	104
<i>Aktivnost 3.6: Liderstvo</i>	106
Prilozi i radni materijali	107
<i>Radni materijal 3.1a: Kartice za klasifikaciju vrijednosti</i>	107
<i>Radni materijal 3.1b: Vrijednosti u radu policije u multikulturalnim zajednicama</i>	109
<i>Prilog 3.2</i>	110
<i>Radni materijal 3.3: Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva</i>	112
<i>Radni materijal 3.4: Ovlaštenja i obaveze policije prilikom zaustavljanja, legitimisanja i pretresa osoba i vozila</i>	113
<i>Prilog 3.4: Napomene za predavača</i>	115
<i>Prilog 3.6: Napomene za predavača</i>	117
Modul 4: Otkrivanje i istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje	123
Uvod i osnovne informacije	124
Ishodi učenja	125
Pregled i trajanje aktivnosti	125
Priprema aktivnosti	125
Opis aktivnosti	127
<i>Aktivnost 4.1: Definicija i ključni pojmovi krivičnih djela počinjenih iz mržnje</i>	127
<i>Aktivnost 4.2: Upoznavanje domaćeg zakonodavnog okvira i prakse</i>	128
<i>Aktivnost 4.3: Pojmovi povezani sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktična vježba</i>	129
<i>Aktivnost 4.4: Analiza pokazatelja pristrasnosti</i>	130
<i>Aktivnost 4.4a: Pogodite pokazatelj</i>	132
<i>Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti</i>	133
<i>Aktivnost 4.5: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Studija slučaja</i>	134
<i>Aktivnost 4.6: Krivična djela iz mržnje počinjena od strane policije i protiv policije</i>	136
Radni materijali i prilozi	137
<i>Radni materijal 4.1 Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje i po čemu se razlikuje od drugih krivičnih djela?</i>	137
<i>Radni materijal 4.3: Studije slučaja</i>	142
<i>Prilog 4.3: Napomene za predavača za aktivnost 4.3</i>	144
<i>Prilog 4.4a: Napomene za predavača za aktivnost 4.4a</i>	146
<i>Radni materijal 4.4: Pokazatelji pristrasnosti</i>	148
<i>Radni materijal 4.4a: Vizuelni materijal za pokazatelje pristrasnosti</i>	151
<i>Radni materijal 4.5: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Studija slučaja</i>	154
<i>Prilog 4.5: Napomene za predavača za aktivnost 4.5</i>	155
<i>Prilog 4.6: Napomene za predavača za aktivnost 4.6</i>	160

Modul 5: Obziran i nediskriminatoran odnos prema žrtvama	161
Uvod i osnovne informacije	162
Ishodi učenja	164
Pregled i trajanje aktivnosti	164
Priprema aktivnosti	165
Opis aktivnosti	166
<i>Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatornog uznemiravanja i nasilja</i>	166
<i>Aktivnost 5.2: Primjena interseksionalnog pristupa</i>	171
<i>Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija</i>	173
<i>Aktivnost 5.4: Procjena i ispunjavanje potreba žrtava</i>	175
<i>Aktivnost 5.5: Komunikacija sa žrtvama na osjetljiv način i uz uvažavanje</i>	177
Prilozi i radni materijali	179
<i>Prilog 5.1: Svjedočenja žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje</i>	179
<i>Radni materijal 5.2a: Cvijet identiteta</i>	181
<i>Radni materijal 5.2b</i>	182
<i>Prilog 5.b: Napomene za predavače</i>	183
<i>Radni materijal 5.3: Štampana svjedočenja žrtava o komunikaciji sa policijom</i>	186
<i>Radni materijal 5.4a</i>	188
<i>Radni materijal 5.4b</i>	189
<i>Radni materijal 5.5a</i>	194
<i>Radni materijal 5.5b: Smjernice za obzirnu komunikaciju sa žrtvom</i>	195
Modul 6: Uključivanje zajednice, odnosi sa zajednicom i rad policije sa zajednicom na lokalnom nivou	197
Uvod i osnovne informacije	198
Ishodi učenja	200
Pregled i trajanje aktivnosti	200
Priprema aktivnosti	200
Opis aktivnosti	201
<i>Aktivnost 6.1: Šta znači uključivanje zajednice?</i>	201
<i>Aktivnost 6.2: Izgradnja povjerenja od početka</i>	205
<i>Aktivnost 6.3: Izbor pravih partnera</i>	208
<i>Aktivnost 6.4: Izgradnja profila tima za rad policije sa zajednicom</i>	213
<i>Aktivnost 6.5: Partnerstvo policije i zajednice za sigurnost</i>	215
Prilozi i radni materijali	219
<i>Radni materijal 6.2: Studija slučaja – policija i zajednica kao partneri u zajedničkoj obuci</i>	219
<i>Prilog 6.3b</i>	221
<i>Radni materijal 6.4a</i>	222
<i>Radni materijal 6.4b</i>	223
<i>Radni materijal 6.4c</i>	224
<i>Radni materijal 6.5a</i>	225
<i>Radni materijal 6.5b</i>	226
<i>Radni materijal 6.5c</i>	227

Biografije autora

David Martín Abánades je policijski inspektor iz Španije. On je u svojstvu policijskog eksperta saradivao sa OSCE-om (Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi), Vijećem Evrope, Ujedinjenim nacijama i Evropskom komisijom, uvijek u vezi s krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, rasnim/etničkim profiliranjem, zaštitom ljudskih prava i unapređenjem odnosa između policije i ugroženih društvenih grupa.

Michael Boyle, BA, LLB, LLM, MA, PhD, ima preko 20 godina međunarodnog iskustva u oblasti policijske obuke, ljudskih prava i promoviranja ravnopravnosti. U tom svojstvu saradivao je sa OSCE-om, EU, VE i drugim organizacijama, često u problematičnim i opasnim područjima u Africi, Evropi, Aziji i na Bliskom Istoku. Autor je praktičnih vodiča o efikasnom radu policije u skladu sa ljudskim pravima koji su prevedeni na više jezika i koriste se u obuci policije u više jurisdikcija. Penzionisani je policijski službenik i bivši univerzitetski profesor kriminologije.

Mónica Diniz je sociologinja, šefica Odjela za prevenciju, sigurnost i međunarodne odnose Opštinske policije u Lisabonu, a zadužena je za saradnju između policije i građana i uspostavljanje partnerstva između policije i zajednice u planiranju i realizaciji rada policije u zajednici na lokalnom nivou. Ona je predavačica i koautorka više publikacija na temu rada policije u zajednici.

Nick Glynn, LLB (Hons), MSt (Cantab), viši je programski službenik u Fondaciji otvoreno društvo (OSF), gdje vodi rad u oblasti odgovornosti policije i pravde u Evropi, uključujući ovlaštenja policije, upotrebu sile/nasilja u policiji, proteste, reforme politike o drogama, obavezni pritvor i diskriminaciju u krivičnom pravnom sistemu. Prije dolaska u OSF, Glynn je 30 godina radio kao policijski službenik u Policiji Leicestershirea (UK), gdje je napredovao do čina glavnog inspektora. Glynn je studirao pravo na Univerzitetu Nottingham Trent, a stekao je i zvanje magistra primijenjene kriminologije na Univerzitetu Cambridge. Pisao je za brojne publikacije, uključujući Guardian, Times of London, Independent i Huffington Post.

Tinatin Khatchvani već godinama radi u institucijama za provođenje zakona u Gruziji. Dok je radila kao tužiteljica u Državnom tužilaštvu Gruzije (DTG) i šefica jedinice u Ministarstvu unutrašnjih poslova Gruzije (MUP), aktivno je učestvovala u izradi prvih smjernica o krivičnom gonjenju i istrazi krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Tinatin je certificirani predavač Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) pri OSCE-u i Vijeća Evrope (uključujući platformu HELP) i učestvovala je u različitim aktivnostima izgradnje kapaciteta u oblasti krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Lično je prilagodila i realizirala kurseve o evropskim standardima o nediskriminaciji i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje za DTG i MUP, koji su uvršteni u standardni program početne obuke i stručnog usavršavanja u pomenutim institucijama.

Joanna Perry je nezavisna konsultantica specijalizirana za bolje razumijevanje i odgovor na krivična djela počinjena iz mržnje, govor mržnje i diskriminaciju u radu policije i krivičnog pravosuđa.

Trenutno pruža konsultantske usluge većem broju međunarodnih organizacija i agencija, te organizacijama civilnog društva u svijetu i u Ujedinjenom Kraljevstvu. Ima zvanje počasnog naučnog saradnika na Istraživačkom institutu za krivičnu i pravosudnu politiku (Birkbeck koledž, Univerzitet u Londonu) i višeg savjetnika za istraživanja i izradu politika programa "Facing Facts". Diplomirala je pravo, psihologiju i učenje na daljinu, a prethodno je radila za OSCE-ODIHR i Krunsko tužilaštvo (Ujedinjeno Kraljevstvo).

Marharyta Zhesko je nezavisna konsultantica i drži predavanja u oblasti krivičnih djela počinjenih iz mržnje i ljudskih prava. U periodu od 2012. do 2020. godine Marharyta je radila u OSCE-u/ODIHR-u. Posebno se bavila pisanjem izvještaja o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, vodila programe izgradnje kapaciteta za rad na krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u agencijama za provođenje zakona i krivičnom pravosuđu te držala obuke za policiju i tužioce širom regije OSCE-a. Marharyta je također učestvovala u izradi niza publikacija ODIHR-a na temu pružanja podrške žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Od 2020. godine Marharyta radi nezavisno i saraduje sa međuvladinim organizacijama (Vijeće Evrope, Evropska komisija, OSCE), i organizacijama civilnog društva u oblasti obuke te istraživanja i analize krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Pored krivičnih djela počinjenih iz mržnje, bavi se i problematikom sigurnosti manjinskih zajednica, nediskriminacije, slobode vjeroispovijesti i uvjerenja te slobode mirnog okupljanja. Marharyta je diplomirala međunarodno pravo i magistrirala evropsko pravo.

Uvod i pregled

Provođenje zakona igra ključnu ulogu u borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije te u promoviranju ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Stoga legitimna primjena sile i prisile u demokratskim društvima može građanima i zajednicama pružiti osjećaj sigurnosti samo ako je efikasna, transparentna i srazmjerna. Svaka diskriminatorna primjena ovih ovlaštenja može uništiti povjerenje zajednica i suštinski narušiti njihov osjećaj lične sigurnosti. Rasizam, odnosno uvjerenje da nečija "rasa", boja kože, jezik, vjeroispovijest, nacionalnost ili etničko porijeklo opravdava omalovažavanje ili osjećaj superiornosti, je destruktivan za policiju kao instituciju pa su rukovodstvo i zaposleni u policiji podjednako dužni da se protiv njega bore i rade na njegovom iskorjenjivanju.² Države i zakonodavci imaju ogromnu odgovornost da osiguraju postojanje efikasnih zakona i politika kojima se garantira pravičnost u radu policije, sprečavaju rasizam i diskriminacija, a poštovanje ljudskih prava postavlja u središte rada policije. Kao što je rečeno u nedavnoj izjavi Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, "slučajevi rasističkog zlostavljanja od strane policije predugo narušavaju ugled struke i ugrožavaju rad svih onih policijskih službenika koji postupaju u skladu da policijskom etikom i zakonom i bore se protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje motiviranih rasizmom".³

Vijeće Evrope već dugo radi na pružanju podrške donosiocima politika, praktičarima i civilnom društvu u izradi zakona, politika i praksi kojima se štite principi jednakog postupanja i nediskriminacije i koji imaju za cilj iskorjenjivanje svih vidova rasizma i diskriminacije. U Preporuci ECRI-ja br. 11 o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije definirane su odgovornosti policije u područjima rasnog profiliranja, rasno motiviranih povreda dužnosti, krivičnih djela počinjenih iz mržnje motiviranih rasizmom i rada sa manjinskim zajednicama. Jasni principi sadržani u ovoj preporuci suštinski su relevantni pri razmatranju praksi u radu policije kojima se osigurava jednako postupanje i nediskriminacija kada je riječ o manjinskim zajednicama, uključujući lezbejske, gej, biseksualne i transrodne zajednice, Rome, osobe sa invaliditetom, muslimanske zajednice i ostale.

Pored njihovih odgovornosti, Vijeće Evrope prepoznaje i jedinstvene izazove sa kojima se organi za provođenje zakona suočavaju, uključujući borbu protiv sve ozbiljnijih oblika kriminala i terorizma, kao i ispunjavanje visokih očekivanja javnosti u pogledu profesionalizma i pravičnosti.

Kvalitetna obuka je ključna za njegovanje informiranih, obučanih i odgovornih policijskih službi koje su opremljene za pružanje podrške i zaštite društvu u svojoj njegovoj različitosti i složenosti, kao i za sprečavanje i borbu protiv rasizma, rasne diskriminacije i svih ostalih vidova diskriminacije i netolerancije. Vježbe i aktivnosti iz ovog priručnika zasnivaju se na glavnim normama i standardima Vijeća Evrope i imaju za cilj da te norme i standarde ožive u praksi na način koji će biti inspirativan za predavače i polaznike obuka. Priručnik je namijenjen policijskim službenicima na svim nivoima, uključujući rukovodstvo policije, one koji prvi izlaze na lice mjesta, istražitelje, specijalističko i odgovarajuće civilno osoblje.

Centri za obuku policije su ključni partneri u planiranju i realizaciji efikasnih programa obuke, kao i kolege zadužene za praćenje i rješavanje prigovora i disciplinskih pitanja. Priručnik je također koristan glavnim partnerima policije, uključujući opštinske organe, nevladine organizacije i lokalne stručne službe.

¹ Budući da sva ljudska bića pripadaju istoj vrsti, ECRI odbacuje teorije zasnovane na postojanju različitih "rasa". Međutim, ECRI koristi ovaj termin kako oni za koje se uopšteno i pogrešno smatra da pripadaju "drugoj rasi" ne bi bili izostavljeni iz neophodne zaštite. Pogledati Preporuku br. 7 ECRI-ja o opštoj politici o domaćem zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije.

² Preporuka br. 7 ECRI-ja (izmijenjena) o opštoj politici o domaćem zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, dostupno na: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.7

³ <https://rm.coe.int/statement-of-ecri-on-racist-police-abuse-including-racial-profiling-an/16809eee6a>

Ovaj priručnik se poziva na ostale materijale Vijeća Evrope za obuku i izgradnju kapaciteta i nadopunjava ih⁴ te ima za cilj da predavačima pruži materijale koji će polaznicima pomoći da steknu odgovarajuće i osnovno znanje o ključnim pojmovima, pružiti im priliku da usavrše svoje vještine kroz primjenu te da analiziraju vlastita iskustva, stavove i postupke. Uzajamno učenje i angažman sastavni su dio svih modula. Tamo gdje je to relevantno, moduli sadrže aktivnosti koje treba realizirati zajedno sa organizacijama civilnog društva.

⁴ Pogledati Bookmarks: A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education /Priručnik za borbu protiv govora mržnje na internetu kroz edukaciju o ljudskim pravima/, <https://rm.coe.int/168065dac7>; 'Policing hate crime against LGBTI persons training for a professional response' /Postupanje policije u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv LGBTI osoba: Obuka za profesionalni odgovor/, <https://edoc.coe.int/en/lgbt/7405-policing-hate-crime-against-lgbti-persons-training-for-a-professional-police-response.html>; Intercultural Cities - Manual on Community Policing /Interkulturalni gradovi – Priručnik za rad policije u zajednici/, <https://edoc.coe.int/en/living-together-diversity-and-freedom-in-europe/7930-intercultural-cities-manual-on-community-policing.html> Toolkit for Police Officers: Council of Europe standards on racially motivated crimes and non-discrimination, with focus on Roma and Travellers /Komplet materijala za policijske službenike: Standardi Vijeća Evrope o rasno motiviranim krivičnim djelima i nediskriminaciji uz poseban osvrt na Rome i putujuće narode/, www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/-/toolkit-for-police-officers-council-of-europe-standards-on-racially-motivated-crimes-and-non-discrimination.

Pregled

Priručnik se sastoji od šest modula. Svi moduli, koje su napisali stručnjaci za dato područje, sadrže praktične aktivnosti sa detaljnim uputstvima i radnim materijalima. Priručnik je modularan i osmišljen tako da omogućava maksimalnu fleksibilnost u pripremi programa. Neki moduli su tematski povezani i, tamo gdje je to relevantno, daju se preporuke vezane za kombiniranje aktivnosti iz različitih modula u programima obuke.

Procjena i evaluacija potreba bi trebala biti početni korak u svakoj obuci. Ovaj dio ima za cilj da domaćim akterima odgovornim za planiranje i realizaciju programa obuke u oblasti ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije pomogne u identifikaciji prioriternih potreba za obukom i izradi odgovarajućih programa obuke. Od ostalih modula se razlikuje po tome što ne sadrži posebne aktivnosti obuke, premda će vjerovatno doprinijeti usavršavanju vještina planiranja i analize osoblja zaduženog za pripremu i realizaciju obuke.

Modul 1, Ravnopravnost i nediskriminacija i pristup radu policije zasnovan na poštovanju ljudskih prava, daje pregled glavnih pojmova i principa ravnopravnosti i nediskriminacije. Analiziraju se glavni pojmovi, uključujući "rasizam", "direktnu i indirektnu diskriminaciju" i "krivična djela počinjena iz mržnje" te praktični aspekt pristupa zasnovanog na poštovanju ljudskih prava u radu policije.

Modul 2, Povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera, posvećen je identifikaciji povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera i reagiranju na njih, počevši od osoblja koje radi na terenu do rukovodstva. U vježbama se obrađuje način suprotstavljanja povredama službene dužnosti čiji su počinitelji kolege, kao i način na koji više rukovodstvo može služiti kao primjer i koristiti podatke za identifikaciju problema i prioriteta za djelovanje u ovom području.

Modul 3, Prevencija i borba protiv rasnog i ostalih vidova diskriminatornog profiliranja, ima za cilj da polaznike osposobi za prepoznavanje politika i praksi rasnog i diskriminatornog profiliranja i suprotstavljanje njima, pronalaženje alternativnih načina postupanja i razumijevanje važnosti davanja mogućnosti žrtvama nezakonitog ili diskriminatornog profiliranja da se žale i traže pravnu zaštitu.

Modul 4, Policijska istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje, bavi se krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i osnovnim pojmovima u skladu sa međunarodnim i domaćim normama i standardima te ima za cilj da polaznicima pomogne u analizi glavnih principa istrage, uključujući identifikaciju i korištenje pokazatelja pristrasnosti, efikasnu pripremu za uzimanje izjave i intervju.

Modul 5, Obziran i nediskriminatoran odnos prema žrtvama, ima za cilj da doprinese garantiranju obzirnog i nediskriminatornog odnosa prema žrtvama, svjedocima i članovima porodice, kao i da se žrtvama omogući ostvarivanje prava i korištenje raspoloživih usluga podrške. Ovaj modul također ima za cilj da polaznike upozna sa tim kako diskriminatoran ili bezobziran odnos može dovesti do sekundarne viktimizacije te kako da takvo ponašanje prepoznaju, suprotstave mu se i preduzmu odgovarajuće mjere.

Modul 6, Uključivanje zajednice / odnosi sa zajednicom i rad policije sa zajednicom na lokalnom nivou, bavi se načinom razvijanja otvorenih, proaktivnih, konstruktivnih i pozitivnih odnosa sa zajednicama u kojima postoje problemi vezani za ravnopravnost, različitost i nediskriminaciju u radu policije.

Kako koristiti Priručnik

Priručnik je osmišljen tako da predavačima omogućava maksimalnu fleksibilnost. Aktivnosti i module treba birati u skladu sa polaznicima, potrebama organizacije koja organizira obuku i ostalim kontekstualnim zahtjevima, kao što su vremenska ograničenja. Poželjno je da tim za obuku prvo prođe dio posvećen procjeni i evaluaciji potreba kako bi se odabrali moduli i aktivnosti i pripremio odgovarajući program.

Priručnik je namijenjen za obuku koju provodi dvočlani tim, pri čemu bi bilo idealno ako bi jedan od članova mogao biti aktivni ili bivši policijski službenik. To je posebno značajno kod modula koji se prvenstveno bave problematikom povrede službene dužnosti policijskih službenika, kao što su Modul 2, koji se odnosi na povredu službene dužnosti diskriminatornog karaktera, i Modul 3, koji se bavi rasnim i ostalim vidovima diskriminatornog profiliranja. Ako se radi o lokalnoj obuci, jedan predavač bi trebao biti iz zemlje u kojoj se obuka održava.

⋮ PROCJENA I EVALUACIJA POTREBA

Dobro je poznato da najefikasniji programi obuke počivaju na detaljnoj procjeni i evaluaciji potreba.¹ Dobra procjena i evaluacija potreba omogućavaju veći neposredni, srednjoročni i dugoročni uticaj obuke o ravnopravnosti i nediskriminaciji i njen doprinos opštoj promjeni kulture u policiji. Svrha ovog modula je da domaćim akterima pomogne u analizi i identifikaciji potreba za obukom i prioriteta, identifikaciji pristupa u evaluaciji i odabiru modula te izradi odgovarajućih programa.

U obzir treba uzeti i širi kontekst. Policijske službe u regionu Vijeća Evrope mogu biti u različitim fazama primjene principa, standarda i prakse ravnopravnosti i nediskriminacije. Osoblje zaposleno u policiji također vjerovatno ima različit stepen znanja, iskustva i vještina u tim područjima. U nekim predmetima koji su bili u žiži javnosti možda je utvrđeno loše ili diskriminatorno postupanje policije koje ukazuje na potrebu za hitnom obukom, pa čak i za disciplinskim postupkom. Neke države su možda donijele akcione planove za borbu protiv rasizma koji iziskuju realizaciju strateških prioriteta vezanih za obuku u određenim vremenskim rokovima. Detaljna procjena potreba može garantirati da će se i strateški i operativni kontekst uzeti u obzir pri izradi programa obuke o ravnopravnosti i nediskriminaciji.

Ovaj modul pruža okvir za procjenu i evaluaciju potreba. Od ostalih modula se razlikuje po tome što ne sadrži posebne aktivnosti obuke, premda će vjerovatno doprinijeti usavršavanju vještina planiranja i analize osoblja zaduženog za pripremu i realizaciju obuke. Ciljna grupa za ovaj modul jesu službenici zaduženi za donošenje politika u policiji u oblasti rada policije u zajednici / krivičnih djela počinjenih iz mržnje / ravnopravnosti i nediskriminacije te njihove kolege i partneri iz policijskih škola i akademija.

Okvir za procjenu potreba predstavljen u ovom modulu posebno ima za cilj da korisnicima pomogne u:

- identifikaciji glavnih ciljnih grupa,
- identifikaciji i procjeni potreba za obukom i prioriteta,
- efikasnom planiranju aktivnosti i programa,
- identifikaciji najadekvatnijeg tima za obuku, uključujući domaće predavače iz policije, eksperte Vijeća Evrope i lokalne organizacije civilnog društva,
- uspostavljanju okvira za uključivanje zajednica u identifikaciju potreba za obukom i korištenje resursa zajednice u realizaciji obuka,
- mapiranje postojećih politika, smjernica, obuka, studija slučajeva, podataka o iskustvima i mišljenjima zajednice.

¹ Pogledati, na primjer, Evropska komisija, 'Hate Crime Training for Law Enforcement and Criminal Justice Authorities: 10 Key Guiding Principles' /Obuka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje za organe za provođenje zakona i organe krivičnog pravosuđa: 10 vodećih principa/, (2017), dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-2017-key-guiding-principles-recording-hate-crime_en.pdf

Postupak procjene potreba

Ovaj dio predlaže da se u provođenju procjene potreba ide korak po korak. Zbog ograničenja u vremenu i resursima možda neće biti moguće proći sve korake ili iskoristiti sve materijale, ali bez obzira na to pokušajte u što većoj mjeri ispratiti svaki korak i popuniti Tabelu za procjenu potreba.

Poželjno je da osnujete malu radnu grupu u čijem će sastavu biti predstavnici svih relevantnih policijskih stanica i odjeljenja, kao što su centar za obuku i predstavnici rukovodstava ciljanih policijskih stanica, jer ćete tako dobiti više ulaznih informacija za potrebe procjene potreba i prioriteta za obuku, a također i priliku da iskoristite vrijeme i stručnost kolega prilikom realizacije aktivnosti obuka. U ovoj fazi možete potražiti i podršku Vijeća Evrope.

Korak 1: Analiza obrasca tabele za procjenu potreba

Obrazac vam može pomoći u sistematskoj procjeni potreba za svaki modul, kao i u utvrđivanju prioriteta modula i aktivnosti za vašu ciljnu grupu. Analizirajte Tabelu za procjenu potreba (Prilog B) i popunite dijelove koje možete. Na primjer, trebalo bi da možete popuniti kolonu dva vezanu za strateški kontekst u koju treba unijeti informacije o domaćem zakonodavstvu i politikama. Možete početi i sa popunjavanjem kolone četiri u kojoj treba dati procjenu prioriteta pojedinačnih modula, kao i kolonu pet u kojoj se predlažu načini uključivanja organizacija civilnog društva u planiranje i realizaciju pojedinačnih modula. Procjena potreba vaših ciljnih polaznika za obukom detaljnije je analizirana u koraku dva u nastavku, ali možete početi sa popunjavanjem ove kolone u tabeli (kolona tri) na osnovu podataka sa kojima trenutno raspolazete.

Korak 2: Priprema i distribucija upitnika o obuci radi procjene postojećeg znanja kod vaše ciljne grupe

Na osnovu ispitivanja ciljne grupe pomoću upitnika možete steći korisne uvide u iskustva polaznika u svakodnevnom radu i u to kako oni i njihove kolege razumijevaju problematiku ravnopravnosti i diskriminacije.

U pripremi ankete vodite računa o sljedećem:

- identifikirajte svoju ciljnu grupu, na primjer, istražitelji, uniformirana policija, policijski kadeti, rukovodstvo itd.,
- anketa treba biti kratka, lako dostupna, a postupak predavanja jednostavan,
- vodite računa da se u anketi nalaze pitanja koja su relevantna za sve module u priručniku ili za module koje ste već odabrali za obuku,
- vodite računa da se u anketi nalaze pitanja kojima se provjerava "poznavanje", na primjer, koncepta krivičnih djela počinjenih iz mržnje, konceptualnih i pravnih definicija diskriminacije ili domaćeg sistema za ulaganje žalbi na rad policije,
- vodite računa da se u anketi nalaze pitanja pomoću kojih ćete saznati o čemu bi vaši polaznici željeli da saznaju više, kao i steći uvid u to šta oni misle da znaju o sadržaju koji se obrađuje u određenim modulima,
- razmislite o opciji da upitnici budu anonimni; to bi trebalo doprinijeti da vaši polaznici slobodnije daju iskrenu procjenu potreba za obukom u policiji,
- zamolite najviše rukovodstvo da podrži anketu i naglasi da će pružiti pomoć u efikasnoj procjeni prioriteta organizacije u pogledu obuka,
- koordinirajte rad sa rukovodstvom policije i odgovarajućim tijelima zaduženim za obuku kako biste od njih dobili informacije o eventualnim dodatnim pitanjima koja bi trebalo unijeti u upitnik.
- koordinirajte rad sa kolegama u policiji kako bi upitnik bio što bolje distribuiran ciljnim grupama.

Primjer upitnika koji se koristi prije organizacije obuke radi procjene postojećeg znanja i prioriteta u obuci dat je u Prilogu C.

Korak 3: Popunjavanje tabele za procjenu potreba

Nakon provođenja ankete i analize dobijenih odgovora možete popuniti tabelu za procjenu potreba. Poslije popunjavanja obrasca domaći akteri zaduženi za organizaciju obuka, potencijalno u partnerstvu sa kolegama iz Vijeća Evrope, trebali bi imati jasnu sliku o domaćim prioritetima, a samim tim i o modulima koji su najrelevantniji za obuku. Tabela za procjenu potreba data je u Prilogu B.

Evaluacija

Evaluacija je temeljni element planiranja i realizacije svake obuke, a postoje različiti načini njenog provođenja. Ovaj dio sadrži dva primjera, kratkoročnu i srednjoročnu/dugoročnu evaluaciju.

Svrha kratkoročne evaluacije je da se utvrdi jesu li aktivnosti/moduli ispunili ciljeve učenja. Kratkoročna evaluacija se može provesti pomoću jednostavnih upitnika kojima se provjerava znanje neposredno prije i poslije obuke. Primjeri tih upitnika dati su u Prilogu C i D.

Srednjoročne i dugoročne evaluacije su više strateške prirode i njima se procjenjuje jesu li aktivnosti učenja / moduli ispunili potrebe identificirane u procjeni potreba. Srednjoročne i dugoročne evaluacije iziskuju detaljnije planiranje i bilo bi dobro angažirati nezavisnog stručnjaka koji će pripremiti i provesti evaluaciju s odgovarajućim akterima u skladu sa strukturom tabele za procjenu potreba.

Prilozi

Prilog A: Primjer upitnika za procjenu postojećeg znanja i prioriteta za obuku

Napomene za predavača

Ovaj primjer upitnika se može prilagoditi domaćim potrebama. U njemu su date smjernice za prilagođavanje pitanja.

Prijedlog naziva: "Upitnik za potrebe planiranja obuke policije na temu ravnopravnosti i nediskriminacije"

"Odgovarajte na pitanja na osnovu svog znanja, razumijevanja i iskustva. Odgovori će se koristiti za bolje sagledavanje vaših potreba za obukom i iskustva vezanog za pitanja ravnopravnosti i ljudskih prava u radu policije".

Unaprijed se zahvaljujemo na odgovorima!

1. E-mail
2. Ime i prezime
3. Organ koji predstavljate (puni naziv)
4. Radno mjesto i glavne odgovornosti
5. Regija
6. Radno iskustvo

Označite sve relevantne odgovore.

- Manje od 1 godine
- 1–5 godina
- Više od 5 godina

7. Koje su Vaše odgovornosti u vezi sa sljedećim:

Napomena: U zavisnosti od cilja procjene, dodajte ili izostavite teme pobrojane u nastavku.

- Ravnopravnost i ljudska prava u radu policije
- Povreda službene dužnosti
- Diskriminatorno profiliranje
- Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje
- Podrška žrtvama
- Uključivanje zajednice i rad policije u zajednici

Opišite svoje odgovornosti u par rečenica:

Primjer pitanja zasnovanih na znanju za svaki modul

Napomene za predavača

U ovom dijelu dati su primjeri pitanja za provjeru poznavanja tema koje se obrađuju u pojedinačnim modulima. Iskoristite ih kao pomoć u sastavljanju vlastitih pitanja koja odgovaraju domaćem kontekstu.

Modul 1: Ravnopravnost i ljudska prava u radu policije

1. U međunarodne obaveze poštovanja ljudskih prava spada (*označite sve relevantne odgovore*):
 - obaveza policije da intervenira u slučaju opasnosti od ugrožavanja života ili povrede
 - obaveza preduzimanja pozitivnih mjera kojima se građanima omogućava uživanje ljudskih prava, na primjer, prava na slobodu okupljanja
 - obaveza provođenja istrage o postojanju eventualnog diskriminatornog motiva za izvršenje krivičnog djela:
 - a. povreda službene dužnosti
 - b. diskriminatorno profiliranje
 - c. istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje
 - d. pitanja vezana za žrtve
 - e. uključivanje zajednice i rad policije u zajednici

Napomene za predavača

Svi odgovori su tačni.

2. Povežite definiciju sa pojmom

Pojam	Upišite slovo		Definicija
Predrasude / pristrasnost		A	Uvjerjenje da osnove poput "rase", etničke ili nacionalne pripadnosti, jezika ili nacionalnosti opravdavaju omalovažavanje nekog pojedinca ili grupe, odnosno osjećaj superiornosti pojedinca ili grupe.
Rasizam		B	Slučajevi u kojima se neka očigledno neutralna odredba, praksa ili politika na svakoga primjenjuje na isti način, ali se time određene grupe dovode u nepovoljan položaj u odnosu na ostale po osnovu njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Diskriminacija		C	Predubjeđenja, koja nisu zasnovana na opravdanim razlozima, činjenicama ili stvarnom iskustvu, o pojedincu ili grupi zbog njihovih ličnih karakteristika, kao što su "rasa", etničko porijeklo, vjeroispovijest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija, rodni identitet ili drugi lični status.
Indirektna diskriminacija		D	Svako neopravdano različito postupanje zasnovano po osnovima poput "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd., za koje ne postoji objektivan i opravdan razlog.
Višestruka diskriminacija		E	Diskriminacija po više osnova.

Napomene za predavača

Redosljed tačnih odgovora u koloni dva je sljedeći – C, A, D, B, E.

Modul 2: Povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera

3. Koji su primjeri povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera (označite sve tačne odgovore)?

- Rasno profiliranje
- Davanje lažnog iskaza
- Prekomjerna upotreba sile
- Falsificiranje dokaza

Napomene za predavača

Samo rasno profiliranje je primjer povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera. Ostalo su primjeri povreda službene dužnosti bez diskriminatornog elementa.

4. Da li ste upoznati sa postupkom i procedurama u slučaju povrede službene dužnosti u Vašoj organizaciji?

- Da
- Ne

5. Šta, po Vašem mišljenju, predstavlja najveći problem u radu policije u ovoj oblasti?

Modul 3: Diskriminatorno profiliranje

6. Pročitajte primjer u nastavku. Da li se radi o situaciji u kojoj policija može zakonito zaustaviti i pretresti građane zbog "osnovane sumnje"?

Osoba krivuda u vožnji, prelazi iz trake u traku i ne zaustavlja se na semaforu.

Napomene za predavača

Tačan odgovor je "da".

7. Pročitajte primjer u nastavku. Da li se radi o situaciji u kojoj policija može zakonito zaustaviti i pretresti građane zbog "osnovane sumnje"?

Polijski službenik čuje putem radio-veze da je muškarac afričkog porijekla pobjegao sa lica mjesta pljačke u tom kraju grada. Policijski službenik ugleda muškarca afričkog porijekla na trotoaru na udaljenosti od oko 100 metara od policijskog vozila.

Napomene za predavača

Tačan odgovor je "ne".

8. Šta, po Vašem mišljenju, predstavlja najveći problem u radu policije u ovoj oblasti?

Modul 4: Policijska istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje

9. Krivično djelo počinjeno iz mržnje je...
- fizički napad izazvan jakim emocijama prema članu porodice
 - krivično djelo u kojem se žrtva bira zbog pripadnosti određenoj grupi
 - čin huliganstva praćen verbalnim uvredama
 - sve od gore navedenog

Napomene za predavača

Tačan odgovor je pod 2.

10. Šta od sljedećeg može ukazivati na to da se možda radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje (označite sve tačne odgovore)?
- a. Žrtva ili svjedok smatraju da je krivično djelo izvršeno zbog predrasuda prema nekom ključnom aspektu njihovog identiteta.
 - b. Crteži, znakovi, simboli ili grafiti ostavljeni na mjestu izvršenja djela
 - c. Postoji dug istorijat ličnog animoziteta između žrtve i napadača.
 - d. Žrtva pripada grupi koja je pod značajnom dominacijom druge grupe u području u kojem je krivično djelo izvršeno.
 - e. Krivično djelo je izvršeno na datum od posebnog značaja (na primjer, vjerski ili državni praznik).

Napomene za predavača

Tačni odgovori su pod a, b, d. i e.

Ovdje se mogu dodati i pitanja o domaćem zakonodavstvu i policijskim smjernicama u oblasti krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

11. Šta, po Vašem mišljenju, predstavlja najveći problem u radu policije u ovoj oblasti?

Modul 5: Obziran i nediskriminatoran odnos prema žrtvama

12. Da li je sljedeći iskaz tačan ili netačan: "Krivična djela počinjena iz mržnje imaju ozbiljniji psihološki i emocionalni uticaj na žrtve od ostalih krivičnih djela."?

Napomene za predavača

Tačan odgovor je "tačan".

13. Šta je "sekundarna viktimizacija"?

Sekundarna viktimizacija je:

- a. diskriminatorno ili bezobzirno postupanje koje usložnjava ili pogoršava uticaj izvršenog krivičnog djela.
- b. kada postoji više od jedne žrtve krivičnog djela.

Napomene za predavača

Tačan odgovor je pod a.

14. Šta, po Vašem mišljenju, predstavlja najveći problem u radu policije u ovoj oblasti?

Modul 6: Uključivanje zajednice, odnosi sa zajednicom i rad policije sa zajednicom na lokalnom nivou

15. Koji se akteri iz zajednice mogu uključiti u rad policije sa zajednicom na lokalnom nivou (označite sve tačne odgovore)?

- a. Lokalna škola
- b. Opštinske vlasti
- c. Udruženja građana
- d. Lokalne nevladine organizacije koje rade se tek pristiglim migrantima
- e. Nevladine organizacije koje rade sa beskućnicima
- f. Sve od gore navedenog

Napomene za predavača

Tačan odgovor je pod f.

Šta, po Vašem mišljenju, predstavlja najveći problem u radu policije u ovoj oblasti?

Prilog B: Tabela za procjenu potreba

Naziv modula	Strateški kontekst: relevantni domaći zakoni, politike, smjernice	Procijeniti: postojeće znanje i potrebe ciljnih polaznika	Procijeniti: prioritet ovog modula	Plan uključivanja organizacija civilnog društva
	<p>Napomena: Navedite sve zakone, politike i smjernice relevantne za ovaj modul.</p> <p>Navedite one koji su ključni za ulogu policije te da li su potrebe za obukom identificirane na osnovu neprimjerenog ponašanja / loše vođenog slučaja / povratnih informacija dobijenih od zajednice.</p>	<p>Napomena: Analizirajte ciljeve učenja za svaki modul, na osnovu njih pripremite upitnik sa pitanjima pomoću kojih ćete identificirati nedostatke u znanju i mišljenje polaznika o potrebama za dodatnim učenjem. Ako ste već identificirali ciljne grupe i module koji će se obrađivati, upitnik možete pripremiti u skladu sa tim.</p>	<p>Napomena: Pri procjeni prioriteta za svaki modul u obzir uzмите problematična pitanja poput medijski eksponiranih slučajeva, rezultate procjene iz kolone dva, nedavno donesene strategije kao što su planovi za borbu protiv razizma koji uključuju obaveze organiziranja obuka te preporuke/komentare međuvladinih organizacija (IGO) i domaćih organizacija civilnog društva itd. Razmislite o rangiranju na skali od 1 do 5, gdje je 5 visok prioritet, a 1 nizak prioritet.</p>	<p>Napomena: Identificirajte načine uključivanja odgovarajućih organizacija na nivou zajednice i stručnih službi podrške u realizaciju odabranih modula.</p>
Modul 1: Osnove ravnopravnosti, nediskriminacije i ljudskih prava u kontekstu rada policije.				
Modul 2: Povrede službene dužnosti diskriminativnog karaktera				

Naziv modula	Strateški kontekst: relevantni domaći zakoni, politike, smjernice	Procijeniti: postojeće znanje i potrebe ciljnih polaznika	Procijeniti: prioritet ovog modula	Plan uključivanja organizacija civilnog društva
Modul 3: Prevenција diskriminatornog profiliranja i reagirane na njega				
Modul 4: Policijska istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje				
Modul 5: Obziran i nediskriminatoran odnos prema žrtvama				
Modul 6: Uključivanje zajednice / odnosi sa zajednicom i rad policije sa zajednicom na lokalnom nivou				

Prilog C: Evaluacija prije obuke

1. Pol

Ženski Muški Ne želim se izjašnjavati Ostalo

2. Kako biste ocijenili svoje poznavanje [upisati naziv modula / teme programa]
(1 = slabo ili ograničeno poznavanje; 5 = dobro poznavanje)

1 2 3 4 5

Prostor za dodatne komentare:

3. Kako biste ocijenili svoje poznavanje [teme koje se obrađuju u okviru programa]?
(1 = slabo ili ograničeno poznavanje; 5 = dobro poznavanje)

1 2 3 4 5

Prostor za dodatne komentare:

Prilog D: Evaluacija nakon obuke

1. Pol

Ženski Muški Ne želim se izjašnjavati Ostalo

2. Kako biste ocijenili svoje poznavanje [upisati naziv modula / teme programa]
(1 = slabo ili ograničeno poznavanje; 5 = dobro poznavanje)

1 2 3 4 5

Prostor za dodatne komentare:

3. Kako biste ocijenili svoje poznavanje [teme koje se obrađuju u okviru programa]?
(1 = slabo ili ograničeno poznavanje; 5 = dobro poznavanje)

1 2 3 4 5

Prostor za dodatne komentare:

Ocijenite iskaze u nastavku pomoću sljedeće klasifikacije:

4. Obuka je ispunila Vaša očekivanja.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

5. Trajanje obuke je adekvatno.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

6. Sadržaj obuke, u smislu materije, je adekvatan.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

7. Sadržaj obuke je relevantan za Vaš posao.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

8. Format obuke (grupni rad, vježbe, prezentacije itd.) je adekvatan.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

9. Prilike za interakciju sa drugim učesnicima su bile adekvatne.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

10. Prilike za interakciju sa predavačem/predavačima su adekvatne.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

11. Predavači su dobro poznavali teme koje je obuka obuhvatila.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

12. Predavači su predstavili sadržaj na zanimljiv način.

- U potpunosti se slažem Slažem se Neutralno Ne slažem se
 Uopšte se ne slažem

13. Kako ćete iskoristiti znanje stečeno na ovoj obuci?
14. Da li Vam je potrebno još nešto da biste mogli primijeniti znanje stečeno na ovoj obuci (npr. više znanja, bolja podrška / veća posvećenost rukovodstva, promjena kulture u policiji, specijaliziranije obuke itd.)?
15. U nastavku možete ostaviti dodatne komentare o obuci, uključujući savjete za poboljšanje.

Pomoćni materijali

Ovaj dio sadrži smjernice za vježbe za probijanje leda i vježbe simulacije sa podjelom uloga. Predavač odlučuje da li su vježbe za probijanje leda neophodne. Vježbe simulacije sa podjelom uloga uključene su u Modul 6.

Vježbe za probijanje leda

Vježbe za probijanje leda obično se izvode na početku predavanja ili određenih aktivnosti u okviru obuke i imaju za cilj lakše povezivanje polaznika i stvaranje opuštene atmosfere u grupi, a mogu poslužiti i za podjelu na manje grupe za potrebe nekih vježbi.

Vježbe za probijanje leda bi trebale biti inkluzivne i treba izbjegavati osjetljive teme. To je naročito važno za obuke na temu nediskriminacije i ljudskih prava. U ovom se dijelu nalazi nekoliko primjera, ali predavači mogu koristiti i svoje primjere po želji.

"Moj prvi posao"

Zamolite sve polaznike u grupi da napišu svoje ime, prvi posao i šta su iz tog posla naučili, a zatim ih zamolite da svima pročitaju šta su napisali.

Ovo je prilika da polaznici nauče nešto novo jedni o drugima, a da to ne bude previše lično. To je i odlično zagrijavanje pošto ne zahtijeva pretjerano razmišljanje ili pripremu.

"Jedna riječ"

Podijelite grupu u manje grupe ili parove, u zavisnosti od broja polaznika. Zamolite grupe da odaberu jednu riječ koja opisuje određenu temu, na primjer, da odaberu riječ vezanu za aktivnost koja će se obrađivati. Ako se radi o aktivnostima vezanim za krivična djela počinjena iz mržnje, zamolite polaznike da izaberu riječ koja najbolje opisuje uticaj djela počinjenih iz mržnje na žrtve. Ako se radi o aktivnostima vezanim za povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera, zamolite polaznike da izaberu riječ koja opisuje uticaj ovog problema na policiju kao instituciju itd. Odredite vrijeme (biće dovoljne dvije minute), a zatim zamolite svaku grupu da kaže ostalima svoju izabranu riječ. Riječi možete zapisati na tabli.

Cilj ove vježbe nije nužno da se dođe do nekih praktičnih ideja, nego više da se polaznici navedu na razmišljanje o datoj temi prije početka glavne radionice.

"Otkucavanje sata"

Pripremite unaprijed spisak od dvanaest pitanja koja ćete koristiti u ovoj vježbi, na primjer:

1. Kako se zovete?
2. Čime se bavite?
3. Kako se zove posljednja knjiga koju ste pročitali?
4. Koja je Vaša omiljena TV serija?
5. Koje je Vaše omiljeno jelo?
6. Koja je Vaša omiljena životinja?
7. Koji je Vaš omiljeni hobi?

8. Koje je vaše putovanje iz snova?
9. Šta biste uradili da dobijete na lutriji?
10. Otkrijte želju za koju biste voljeli da Vam se ostvari.

Zamolite polaznike da se podijele u grupe od po četvoro i da sjednu jedni naspram drugih. Objasnite im da ćete im postaviti niz pitanja na koja bi trebali odgovoriti što brže. Polaznici na sva pitanja odgovaraju odmah i spontano. Pored toga, objasnite im da imaju samo 15 sekundi da odgovore na pitanje, a ako ne mogu odgovoriti na neko pitanje, trebaju reći "dalje".

Vježbe simulacije sa podjelom uloga

Premda neki polaznici mogu imati otpor prema vježbama simulacije sa podjelom uloga, one mogu biti zaista korisne i olakšati učenje i učešće. One su također primjer "učenja kroz praksu".

Prilikom pripreme vježbi simulacije treba voditi računa o par stvari. Najprije, potrudite se da kao predavač dobro poznajete svaku ulogu, priču i situaciju koja je predmet aktivnosti. Unaprijed se pripremite za pitanja polaznika te za način rješavanja nezgodnih situacija, na primjer, ako se polaznici ne slažu sa time kako je neko od kolega odigrao ulogu ili ako se neko od polaznika ponaša neprikladno.

Tokom vježbe

- Vodite računa da polaznici budu detaljno upoznati sa svrhom vježbe. Ostavite im dovoljno vremena da pročitaju uputstvo za svoju ulogu i opis situacije.
- Podstičite polaznike da postavljaju pitanja i obavezno odgovarajte na sva pitanja; vodite računa da svi dobiju zadovoljavajući odgovor.
- Potrudite se da stvorite podsticajan i siguran ambijent. Naglasite da se radi o vježbi čiji je cilj učenje, a ne o času glume. Podstaknite sve da daju konstruktivne povratne informacije kada za to dođe vrijeme.
- Pokušajte da stvorite opuštenu i zabavnu atmosferu. To je prilika da se polaznici međusobno povežu na različite načine i da istovremeno budu kreativni.
- Objasnite polaznicima da im igranje uloga može pomoći da sagledaju stvari iz tuđe perspektive, što može biti naročito korisno kada je riječ o temama koje se obrađuju u ovom priručniku.
- Vodite računa da polaznicima ostavite dovoljno vremena da uvježbaju igranje uloga. To je proces koji ne treba požurivati. Polaznici moraju dobro razumjeti ulogu i biti sigurni u svoju "glumu".
- U toku dijela posvećenog povratnim informacijama ohrabrite polaznike da daju povratne informacije o sadržaju, a ne o tome kako su igrali uloge. Vodite računa da istaknete glavne ciljeve aktivnosti. Preusmjerite ili osporite neprimjerene povratne informacije.

Nakon vježbe

Ostavite dovoljno vremena za odgovarajuću analizu vježbe. Kako su polaznici doživjeli vježbu simulacije, šta su naučili? Imaju li još nekih pitanja o temi?

Ovo može biti dobra prilika da pohvalite neke polaznike, naročito one koji su izrazili skepsu ili nelagodu u vezi sa učešćem u vježbi.

Konačno, provjerite da li biste trebali individualno porazgovarati sa nekim od polaznika, na primjer, razgovor o nekom neprijatnom trenutku u toku vježbe simulacije. Podstaknite polaznike da razgovaraju o incidentu i pomozite im da identificiraju šta su naučili te da li i kako to mogu primijenit u svom poslu .

Praćenje ovih koraka i predstavljanje vježbe simulacije kao dobro organiziranog i osmišljenog procesa mogu doprinijeti da polaznici shvate ozbiljno ovu aktivnost te da samim tim iz nje više nauče.

Modul 1

RAVNOPRAVNOST I NEDISKRIMINACIJA I PRISTUP RADU POLICIJE ZASNOVAN NA LJUDSKIM PRAVIMA

AUTOR: MARHARYTA ZHESKO

Uvod i osnovne informacije	26
Ishodi učenja	27
Pregled i trajanje aktivnosti	27
Priprema	27
Opis aktivnosti	28
<i>Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumijevanje njihove povezanosti</i>	28
<i>Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Zašto je to relevantno za mene?</i>	32
<i>Aktivnost 1.3: Razumijevanje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije</i>	35
<i>Aktivnost 1.4: Dužnosti policije u pogledu nediskriminacije – Praktična vježba</i>	44
<i>Aktivnost 1.5: Promoviranje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije</i>	48
<i>Aktivnost 1.6: Uloga policije u promoviranju dobrih odnosa</i>	51
Prilozi i radni materijali	52
<i>Radni materijal 1.1</i>	52
<i>Radni materijal 1.3.1</i>	54
<i>Radni materijal 1.3.2</i>	55

Uvod i osnovne informacije

Kao ključni akter odgovoran za javnu sigurnost, policija ima zadatak da štiti zakon i red u društvu kroz prevenciju kriminala i borbu protiv njega. Policija se posljednjih decenija više smatra pružateljem usluga nego silom.¹ Ovaj pristup od policije iziskuje da aktivnosti planira i provodi u skladu sa potrebama građana i države, iz perspektive vladavine prava i poštovanja ljudskih prava te naglašava značaj poštovanja ljudskih prava u radu policije i koncepata koji iz toga proizilaze, kao što su transparentnost, odgovornost, zakonitost, srazmjernost, nediskriminacija i promoviranje ravnopravnosti.

Međutim, policijski službenici u praksi mogu doživljavati ljudska prava više kao prepreku nego kao polazište i sredstvo za rad. Ponekad policijski službenici nisu dovoljno obučeni da bi mogli razumjeti i poštovati svoje obaveze iz oblasti ljudskih prava. Ipak, kada je riječ o manjinskim grupama, ljudska prava imaju još veći značaj u radu policije. Pripadnici manjinskih grupa su izloženi riziku od diskriminatornog uznemiravanja i nasilja i suočavaju se sa preprekama u ostvarivanju prava na zaštitu i pristup pravosuđu zbog svoje ranjivosti, marginalizacije i isključenosti. Policijski službenici često ne prepoznaju i ne reaguju na tu ranjivost i njen uticaj na sigurnost pripadnika manjinskih grupa. Pored toga, vođeni vlastitim predrasudama i pristrasnošću, policijski službenici mogu u nekim slučajevima doprinijeti neravnopravnosti i sekundarnoj viktimizaciji.

U tom kontekstu ovaj modul ima za cilj da ospori stavove polaznika o ljudskim pravima i utiče na te stavove te da pokaže kako ljudska prava mogu unaprijediti rad i uticaj polaznika. Modul također pruža znanje o dužnostima policije u pogledu borbe protiv diskriminacije i promoviranja ravnopravnosti, kao i praktičnih implikacija toga. Modul je tematski podijeljen u tri dijela. Aktivnosti 1.1 i 1.2 uvode koncept rada policije zasnovanog na poštovanju ljudskih prava i demonstriraju njegov značaj i doprinos efikasnijem radu policije. Aktivnosti 1.3 i 1.4 posvećene su glavnim konceptima i dužnostima policije u borbi protiv diskriminacije. Aktivnosti 1.5 i 1.6 bave se ulogom policije u promoviranju ravnopravnosti, uključujući institucionalne mjere i ulogu službenika kao pojedinaca.

Glavni međunarodni standardi na kojima se ovaj modul zasniva proizilaze iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i prakse Evropskog suda za ljudska prava. Pored toga, modul se zasniva na Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije,² a posebno na njenoj definiciji rasizma zasnovanoj na percepciji i njenom značaju za rad policije. Konačno, u modulu se pominju glavni međunarodni i evropski dokumenti u oblasti zaštite ljudskih prava koji se posebno bave problematikom promocije ravnopravnosti i borbe protiv diskriminacije.

¹ Preporuka Rec(2001)10 Komiteta ministara državama članicama o Evropskom kodeksu policijske etike, usvojena 19. septembra 2001, dostupno na: <https://rm.coe.int/16805e297e>. Preporuka br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. juna 2007, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11. Konferencija: The Police Role in a Democratic Society: European Code of Police Ethics, nearly 20 years /Uloga policije u demokratskom društvu: Evropski kodeks policijske etike, skoro 20 godina/, www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/police-conference2020.

² Preporuka br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. juna 2007, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11.

Ishodi učenja

Polaznici će:

→ saznati šta je dodatna vrijednost pristupa zasnovanog na poštovanju ljudskih prava u radu policije i kako to može doprinijeti njihovom radu,

→ saznati koji su okviri i koncepti relevantni za promociju ravnopravnosti i nediskriminacije te šta su dužnosti policije u tom pogledu,

→ uvidjeti da djelovanje ili nedjelovanje policije može doprinijeti kršenju ljudskih prava i principa ravnopravnosti,

→ uvidjeti ulogu policije u promoviranju ravnopravnosti i iskorjenjivanju diskriminacije.

Pregled i trajanje aktivnosti

Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumijevanje njihove povezanosti (45 minuta)

Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Zašto je to relevantno za mene (30 minuta)

Aktivnost 1.3: Razumijevanje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije (90 minuta)

Aktivnost 1.4: Dužnosti policije u pogledu nediskriminacije – Praktična vježba (60 minuta)

Aktivnost 1.5: Promoviranje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije (45 minuta)

Aktivnost 1.6: Uloga policije u promoviranju dobrih odnosa (15 minuta)

Priprema

U pripremi za ovaj modul tim za obuku, pored Procjene potreba, treba analizirati sljedeće:

- domaće propise i politike kojima se regulira rad policije i kako su u njima definirane funkcije policije, odgovornost i nadzorni mehanizmi (Aktivnost 1.1),
- domaće statističke podatke i primjere prijavljivanja incidenata i krivičnih djela (uključujući prijave od strane manjinskih zajednica), podatke o stepenu povjerenja u policiju, praksama rasnog profiliranja itd. (Aktivnost 1.2),
- domaće propise i politike kojima su definirani glavni koncepti koji se obrađuju u ovom modulu, kao što su diskriminacija, rasizam, krivična djela počinjena iz mržnje, govor mržnje itd. (Aktivnost 1.3),
- popis stanovništva sa podacima, ako postoje, o stanovništvu po nacionalnom ili etničkom porijeklu i statističke podatke o zastupljenosti različitosti u policiji, kao što su pripadnici nedovoljno zastupljenih manjinskih grupa (ovo se može provjeriti sa kontakt osobom iz policije),
- domaće mjere/mehanizme (institucionalne ili operativne) kojima se omogućavaju ravnopravnost i nediskriminacija u policiji (Aktivnost 1.5).

Za svaku aktivnost data su uputstva o neophodnim pripremnim koracima (po potrebi) te napomene i preporuke za predavače.

Opis aktivnosti

Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumijevanje njihove povezanosti

Cilj: Razumijevanje da bi ljudska prava trebala biti osnova rada policije.

Trajanje: 45 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu markeri
Radni materijal 1.1

Uputstva

1. Na samom početku postavite polaznicima sljedeće pitanje: "Šta je vaš posao kao policijskih službenika?"

U toku diskusije zapišite na tabli glavne stavke. U diskusiji bi, između ostalog, valjalo istaći da bi policiju trebalo posmatrati kao pružatelja usluga, a ne kao silu. To se odnosi na tradicionalne ciljeve rada policije, kao što su zaštita javnog reda i borba protiv kriminala u skladu sa vladavinom prava i ljudskim pravima. Konkretno, glavni ciljevi policije u demokratskom društvu su:³

- zaštita javnog reda i mira i provođenje zakona u društvu,
- sprečavanje i borba protiv kriminala,
- otkrivanje kriminala,
- pružanje pomoći i usluga građanstvu i
- zaštita i poštovanje osnovnih prava i sloboda pojedinca.

2. U nastavku postavite polaznicima sljedeća pitanja:

- Kako vi shvatate ljudska prava? Možete li dati jedan ili dva primjera ljudskih prava?
- Dajte primjere situacija u kojima ste vi kao pojedinci ili kao grupa ostvarivali svoja ljudska prava?

Nadovezujući se na odgovore grupe naglasite sljedeće. Ljudska prava su ona osnovna prava koja pojedincima omogućavaju da oblikuju svoj život u skladu sa idejama ljudskog dostojanstva, pravde, slobode i ravnopravnosti. Ove ideje su sadržane u posebnim ljudskim pravima kao što su pravo na život, zabrana mučenja, pravo na brak i porodicu, pravo na ispovijedanje vjere, sloboda izražavanja ili sloboda okupljanja itd. Svako ljudsko biće ima ova ljudska prava od rođenja.

Na kraju diskusije podijelite Radni materijal 1.1 – Pojednostavljenu verziju odabranih članova Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih protokola. Dajte polaznicima pet minuta da pročitaju materijal i da se upoznaju s njim odnosno da osvježe svoje znanje o ljudskim pravima. Ako grupa nije bila aktivna u davanju primjera i odgovora na prethodna pitanja, zamolite polaznike, kada pročitaju Radni materijal 1.1, da daju primjere situacija u kojima su kao pojedinci ostvarivali svoja ljudska prava.

³ Evropski kodeks policijske etike, Prilog uz Preporuku Rec(2001)10, koji je usvojio Komitet ministara Vijeća Evrope 19. septembra 2001, dostupno na: <https://rm.coe.int/16805e297e>.

3. Zatim podijelite grupu na tri ili četiri manje grupe u zavisnosti od broja polaznika i recite grupama da diskutiraju o sljedećim pitanjima. Grupe će imati 10 minuta za diskusiju, a zatim će svoje odgovore izložiti svim polaznicima. Tokom izlaganja grupa glavne elemente napišite na tabli.
- Kako su, po vašem mišljenju, ljudska prava vezana za vaš posao policijskih službenika? Navedite primjere iz prakse.
 - Kako vi kao policijski službenici razumijete ulogu zaštite i poštovanja ljudskih prava građana? Navedite primjere iz prakse.

Napomene za predavača

• Kako su, po vašem mišljenju, ljudska prava vezana za vaš posao policijskih službenika?

Prije svega, funkcija policije u prevenciji i borbi protiv kriminala direktno je povezana sa ljudskim pravima. Na primjer, zaštita života građana ugrađena je u pravo na život. Kao predstavnik države, policija ima obavezu da štiti prava i slobode građana i na taj način pretače u praksu njihova prava i slobode. Bez rada policije na zaštiti i poštovanju ljudskih prava ta prava bi bila besmislena. Pored toga, ljudska prava pomažu policijskim službenicima da odluče šta je dopušteno ili zabranjeno. Da bi mogla obavljati svoje funkcije, policiji je data širok stepen diskrecionih ovlaštenja u vršenju dužnosti: policija ima posebna ovlaštenja da građane privremeno liši slobode ili ograniči puno uživanje njihovih prava, da primjenjuje silu, a u ekstremnim slučajevima čak i smrtonosnu silu. Okvir ljudskih prava pomaže policijskim službenicima u donošenju pravih odluka u srazmjernom vršenju svojih dužnosti. Konačno, ljudska prava garantiraju osnovne ljudske vrijednosti i policijskim službenicima, koji su također nosioci prava. Policijski službenici, kao i svi ostali, imaju ljudska prava; štiteći ljudska prava drugih oni štite vrijednost ljudskih prava i doprinose zaštiti vlastitih ljudskih prava. Primjer toga je pravo svih policijskih službenika da se sa njima postupa bez diskriminacije bez obzira na čin, starosnu dob, pol, etničku pripadnost ili invaliditet.

• Kako vi kao policijski službenici razumijete svoju ulogu zaštite i poštovanja ljudskih prava građana?

Poštovanje ljudskih prava podrazumijeva obavezu policijskih službenika da se uzdrže od miješanja u ljudska prava odnosno da ta prava ne ograničavaju. Ovaj aspekt se ogleda, na primjer, u policijskim akcijama koje ne bi trebale nezakonito ograničavati mirno okupljanje, a samim tim i pravo građana na mirno okupljanje. U tom kontekstu, policija ne može nezakonito ograničavati ili rastjeravati mirne parade ponosa LGBTI zajednice, čak ni ako se policija ne slaže sa njihovim porukama. Pravno na mirno okupljanje je bitno za izražavanje identiteta i stavova manjina. Ono je ključno za stvaranje tolerantnog i pluralističkog društva u kojem različite grupe mogu mirno živjeti zajedno.

Zaštita ljudskih prava podrazumijeva obavezu policijskih službenika da pojedince i grupe štite od kršenja ljudskih prava te da preduzmu korake kako bi građanima omogućili da efikasno ostvaruju svoja prava. Ovaj aspekt se ogleda u operativnim dužnostima policije, kao što su obaveza interveniranja u situacijama u kojima je poznato da postoji rizik od ugrožavanja života ili rizik od nasilja, obaveza provođenja efikasne i blagovremene krivične istrage, obaveza zaštite demokratskih aktivnosti i procesa (kao što su sloboda izražavanja, sloboda okupljanja itd.) kada su oni ugroženi. Na primjer, policija štiti i garantira sigurnost učesnika u mirnim demonstracijama protiv rasizma u slučaju planiranih kontrademonstracija.

Okvir UN-a također predviđa obavezu omogućavanja uživanja ljudskih prava koja podrazumijeva da policijski službenici moraju preduzeti pozitivne mjere u tom smislu. Ovaj aspekt se ogleda u strategijama obezbjeđivanja skupova, a posebno u komunikaciji i pregovorima tokom protesta kako bi se garantiralo potpuno ostvarivanje prava demonstranata na okupljanje. Na primjer, policija komunicira sa organizatorima ekološkog marša prije održavanja samog marša kako bi identificirala i ublažila potencijalne rizike, kao i tokom marša kako bi efikasno reagirala u slučaju eventualnih problema.

4. Pređite na detaljniju razradu ovih obaveza poštovanja ljudskih prava u radu policije pomoću primjera koji je dat u nastavku. Presentirajte slučaj grupi. Ako to vrijeme dozvoljava, postavite polaznicima navedena pitanja, a potom objasnite dužnosti policije u vezi sa ljudskim pravima. Ako nemate dovoljno vremena, pređite na objašnjavanje dužnosti policije odmah nakon prezentiranja slučaja.

Slučaj:⁴ Bugarska vojna policija je 1996. godine, tokom pokušaja hapšenja, ubila dvojicu bugarskih državljana, regruta koji su nedavno pobjegli iz Građevinske inženjerije⁵ i za koje se znalo da nisu naoružani. Protiv pripadnika vojne policije nije vođen krivični postupak pošto je istraga pokazala da su postupali u skladu sa domaćim propisima kojima se regulira rad vojne policije.

Pitanja:

- Zašto su ljudska prava ugrožena u ovom slučaju?
- Koje su obaveze policijskih službenika u vezi sa ljudskim pravima u ovom slučaju?

Napomene za predavača

Radi se o predmetu koji je razmatran pred Evropskim sudom za ljudska prava (Sud) te stoga obaveze države proizilaze iz Evropske konvencije o ljudskim pravima (Konvencija).

Predmetno ljudsko pravo je pravo na život (član 2 Konvencije) i obaveza države u tom pogledu (poštovanje i zaštita prava na život).

Što se tiče materijalnog aspekta obaveze poštovanja i zaštite života, Sud je utvrdio da su žrtve ubijene u okolnostima u kojima primjena vatrenog oružja radi njihovog hapšenja nije bila u skladu sa njihovim pravom na život te da je policija primijenila izrazito prekomjernu silu. Sud je utvrdio da Bugarska u ovom slučaju nije ispunila svoje obaveze iz Konvencije.

Pored toga, obaveza zaštite prava na život iz člana 2 Konvencije također podrazumijeva provođenje efikasne, nezavisne i nepristrasne službene istrage krivičnih djela koja predstavljaju miješanje u pravo na život. Istraga u ovom predmetu imala je brojne nedostatke i nije bila efikasna te je Sud utvrdio da Bugarska u ovom slučaju nije ispoštovala ni proceduralni aspekt obaveza države.

Kršenje Konvencije, pored toga što znači da prava građana nisu zaštićena, može naštetiti ugledu zemlje na domaćem i međunarodnom planu, a povlači za sobom i novčane kazne koje izriče Evropski sud za ljudska prava.

⁴ Studija slučaja zasnovana na slučaju ESLJP-a Nachova protiv Bugarske (2005). Za potrebe ove vježbe predmet je pojednostavljen, a neke činjenice su izostavljene. Predmet je detaljnije analiziran u okviru Aktivnosti 1.3. Dostupno na <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%7D>.

⁵ Građevinska inženjerija je rod vojske (u vrijeme ovog slučaja u Bugarskoj) zadužen za izgradnju stambenih zgrada i drugih civilnih objekata na civilnim lokacijama.

Dodatni materijali za Aktivnost 1.1⁶

- Evropski kodeks policijske etike, Prilog uz Preporuku Rec(2001)10, koji je usvojio Komitet ministara Vijeća Evrope 19. septembra 2001, dostupno na: <https://rm.coe.int/16805e297e>.
- OSCE (2008), Guidebook on Democratic Policing /Vodič o demokratskom radu policije/, dostupno na: <https://polis.osce.org/guidebook-democratic-policing-senior-police-adviser-osce-secretary-general>.
- Vijeće Evrope (2013), The European Convention on Human Rights and Policing – A handbook for police officers and other law enforcement officials /Evropska konvencija o ljudskim pravima i radu policije – Priručnik za policijske službenike i službenike drugih organa za provođenje zakona/, dostupno na: <https://book.coe.int/en/human-rights-and-democracy/6839-the-european-convention-on-human-rights-and-policing.html>.
- UN OHCHR (1997), International Human Rights Standards for Law Enforcement: A Pocket Book on Human Rights for the Police /Međunarodni standardi ljudskih prava za organe za provođenje zakona: Džepna knjiga o ljudskim pravima za policiju/, dostupno na: www.un.org/ruleoflaw/blog/document/international-human-rights-standards-for-law-enforcement-a-pocket-book-on-human-rights-for-the-police.
- Vijeće Evrope (2019), Toolkit for Police Officers, Council of Europe standards on racially motivated crimes and non-discrimination, with focus on Roma and Travellers /Priručnik za policijske službenike, standardi Vijeća Evrope o rasno motiviranim krivičnim djelima i nediskriminaciji uz poseban osvrt na Rome i Rome nomade/, dostupno na: www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/-/toolkit-for-police-officers-council-of-europe-standards-on-racially-motivated-crimes-and-non-discrimination.
- UNODC, 'Policing in democracies and the need for accountability, integrity, oversight' /Rad policije u demokratskim društvima i potreba za odgovornošću, integritetom, nadzorom/, dostupno na: www.unodc.org/e4j/en/crime-prevention-criminal-justice/module-5/key-issues/1--policing-in-democracies-and-the-need-for-accountability--integrity--oversight.html.

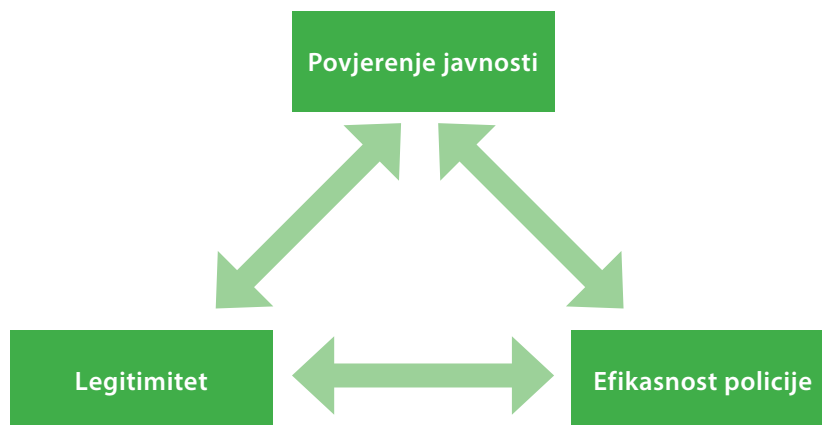
⁶ Dodatna literatura za predavača o radu policije zasnovanom na poštovanju ljudskih prava.

Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Zašto je to relevantno za mene?

Cilj:	Razumijevanje da pristup zasnovan na ljudskim pravima povećava legitimitet i efikasnost rada policije. Ravnopravnost i nediskriminacija čine osnovu rada policije zasnovanog na poštovanju ljudskih prava.
Trajanje:	30 minuta
Potrebni materijali:	tabla sa listovima (<i>flip chart</i>) papir za tablu markeri
Priprema:	Prije početka vježbe predavač crta Šemu 1 na tabli. Umjesto toga, šema se može prikazati na PowerPoint slajdu. Oslanjajući se na podatke i izvještaje organizacija civilnog društva, pripremite primjere i statističke podatke (na primjer, o nedovoljnom prijavljivanju, o stepenu povjerenja u policiju, o praksama rasnog profiliranja relevantnim za domaći kontekst) i demonstrirajte glavne teme ove vježbe.

Uputstva

1. Prikažite dijagram dat u nastavku koji ilustrira kako poštovanje i zaštita ljudskih prava svih grupa može poboljšati efikasnost policije.

Šema 1

2. Objasnite šemu koristeći sljedeće informacije:
 - Dobar rad policije je i pravičan i efikasan.
 - Dobar rad policije podrazumijeva rad uz pristanak, pošto iziskuje saradnju sa ljudima. Upravo građani (pojedinci i zajednice) imaju informacije na osnovu kojih policija može postupati.
 - Povjerenje javnosti u policiju je preduslov za razmjenu informacija između policije i građana. Ako nema povjerenja, građani neće biti voljni da prijavljuju krivična djela ili policiji daju informacije neophodne za uspješno sprečavanje i istragu krivičnih djela.

U prilog svojim argumentima navedite sljedeći primjer:

Prema istraživanju koje je provela Agencija EU za zaštitu osnovnih prava (FRA),⁷ stopa prijavljivanja diskriminatorno motiviranog nasilja i uznemiravanja policiji je poprilično niska. U svim državama EU, u svim ispitanim grupama,⁸ policiji se u prosjeku prijavi samo 28% slučajeva diskriminatorno motiviranog nasilja i 10% diskriminatorno motiviranog uznemiravanja. Stopa prijavljivanja u određenim grupama je čak i niža. Na primjer, policiji se prijavi samo 11% slučajeva diskriminatorno motiviranog nasilja i 6% diskriminatorno motiviranog uznemiravanja Roma i Roma nomada.

Da biste polaznike podstakli na razmišljanje, postavite sljedeće pitanje: "Šta ova niska stopa prijavljivanja policiji znači za vaš posao?"

Napomene za predavača

Kada je riječ o ovom i narednim primjerima u kojima se pominju statistički podaci vodite računa o tome da se statistički podaci FRA odnose samo na države članice EU te možda nisu direktno primjenjivi na kontekst zemalja koje nisu u EU. Premda su opšti trendovi i problemi, kao što je nedovoljno prijavljivanje, nizak stepen povjerenja u policiju ili prakse rasnog profiliranja, možda slični, broj i specifične manifestacije se razlikuju pa je stoga neophodno pronaći primjere i statističke podatke, ako postoje, koji odgovaraju konkretnom domaćem kontekstu. Ti primjeri se mogu naći u izvještajima domaćih organizacija civilnog društva ili organizacija na nivou zajednica.

3. Zatim objasnite da povjerenje i podrška javnosti zavise od postupanja pripadnika policije prema građanima, a posebno od poštovanja ljudskog dostojanstva i ljudskih prava. Policija će lakše zadobiti povjerenje javnosti ako pokaže integritet i transparentnost u radu, ako postupa u okvirima zakona i ako svoje dužnosti vrši u skladu sa standardima poštovanja ljudskih prava.

U prilog svojim argumentima navedite sljedeći primjer:

Prema istraživanju FRA iz 2018. godine,⁹ 24% ispitanika afričkog porijekla u EU je zaustavila policija u prethodnih pet godina prije istraživanja. Među onima koji su zaustavljeni 12 mjeseci prije istraživanja, 44% njih smatra da je razlog za njihovo posljednje zaustavljanje etnička pripadnost ili imigrantski status.

Da biste polaznike podstakli na razmišljanje, postavite sljedeće pitanje: "Šta ovaj primjer i praksa znače za vaš posao?" Kako praksa etničkog profiliranja utiče na sliku koju manjinske zajednice imaju o policiji? Predavač bi ovdje trebao naglasiti da svako postupanje ili nepostupanje policije kao institucije ili pojedinačnih policijskih službenika doprinosi opštoj slici koju društvo ima o policiji. Prema tome, ako policija koristi etničko profiliranje, to utiče na sliku koju čitava grupa koja je predmet ove diskriminatorne prakse ima o policiji, a prakse kojima se krše ljudska prava utiču na sliku koju o policiji ima društvo u širem smislu.

⁷ FRA 2017, 'Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results' /Drugo istraživanje Evropske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati/, dostupno na <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-main-results>. Dobar izvor informacija o nedovoljnom prijavljivanju u EU: FRA (2021), 'Encouraging hate crime reporting – The role of law enforcement and other authorities' /Podsticanje prijavljivanja krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Uloga organa za provođenje zakona i ostalih organa/, dostupno na <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/hate-crime-reporting>.

⁸ Tu spadaju različite etničke manjine i imigranti u svih 28 država članica EU. Uzorak za EU-MIDIS II obuhvata grupe pojedinaca koji pripadaju etničkim i nacionalnim manjinama, Rome i Ruse, kao i ispitanike koji nisu rođeni u EU (ispitanici prve generacije) te osobe čiji bar jedan roditelj nije rođen u EU (ispitanici druge generacije).

⁹ FRA (2018), 'Being Black in the EU' /Kako je biti crnac u EU/, dostupno na <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/being-black-eu>.

4. Nakon toga objasnite da je legitimitet policije veći ako policija može dokazati da u svom svakodnevnom radu:
 - a. odgovara na potrebe i očekivanja građana,
 - b. koristi ovlaštenja u interesu građana,
 - c. poštuje demokratske vrijednosti u vršenju dužnosti,
 - d. prihvata odgovornost za svoje postupke i odluke.

U prilog svojim argumentima navedite sljedeći primjer:

Prema istraživanju FRA,¹⁰ većina žrtava (63%) rasističkih fizičkih napada od strane policijskih službenika nije nikome prijavila incident ili zato što su smatrali da to neće ništa promijeniti ili zato što nemaju povjerenja u policiju.

Da biste polaznike podstakli na razmišljanje, postavite sljedeća pitanja: "Kako ovakva slika o policiji utiče na legitimitet policije? Šta bi trebalo uraditi kako bi se povećao legitimitet policije?"

5. Na kraju aktivnosti sumirajte sljedeće: Legitimitet utiče na povjerenje javnosti, što za rezultat ima efikasniji rad policije. I obrnuto, efikasan rad policije jača povjerenje javnosti, što doprinosi većem legitimitetu.
6. Šemu objasnite na stvarnom primjeru koristeći sljedeći primjer – stvarni slučaj iz Ujedinjenog Kraljevstva.¹¹

Primjer: Desničarski ekstremista je postavio ekser-bombu u pun LGBTI bar. Od eksplozije su stradale tri osobe, a 70 je ranjeno. Na skupu na otvorenom, koji su organizirale LGBTI grupe nekoliko dana kasnije na obližnjem trgu, načelnik lokalne policije se obratio zajednici LGBTI i informirao ih da će postaviti mobilnu policijsku patrolu na ulici u kojoj je bomba postavljena i da će ta patrola biti tamo sve do kraja istrage. Brojne LGBTI osobe su prilazile mobilnoj jedinici i davale izjave policijskim službenicima.

Pitajte polaznike: Šta misle, *da li je postupanje policije uticalo na reakciju zajednice?* Pitajte polaznike da li su oni imali slične primjere u svom radu.

Napomene za predavača

Poenta ovog slučaja je postupanje policije nakon napada: policija se obratila LGBTI zajednici, preduzela korake kako bi joj garantirala sigurnost i informirala je o tome. To je podstaklo pripadnike zajednice da se obrate policiji i daju informacije od značaja za istragu krivičnog djela. Hipotetički slijed koraka izgleda ovako: žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje češće prijavljuju krivično djelo i sarađuju sa policijom tokom istrage dajući neophodne informacije, zajedno sa svjedocima, ako imaju povjerenja u policiju. Oni će imati povjerenje u policiju ako policija u vršenju dužnosti postupa profesionalno i odgovorno (npr. provođenje efikasnih istraga, pružanje zaštite i podrške žrtvama), a informacije i saradnja žrtava i svjedoka doprinose većoj efikasnosti policije u borbi protiv kriminala i garantiranju sigurnosti zajednice.

¹⁰ FRA (2018), 'Being Black in the EU' /Kako je biti crnac u EU/, dostupno na <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/being-black-eu>.

¹¹ Slučaj je preuzet iz dokumenta Council of Europe Manual, Policing Hate Crimes against LGBTI persons /Priručnik Vijeća Evrope, Rad policije na krivičnim djelima počinjenim iz mržnje prema pripadnicima LGBTI zajednice/. Krivično djelo je počinjeno 1999. godine, kao niz napada ekser-bombama koje je u periodu od dvije nedjelje u Londonu izvršio samodeklarirani rasista i homofob. www.bbc.com/news/uk-england-london-47216594.

Aktivnost 1.3: Razumijevanje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije

Cilj: Razumijevanje glavnih koncepata vezanih za nediskriminaciju i osnova glavnih obaveza poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom u radu policije. Razumijevanje značaja definicije rasizma zasnovane na percepciji.

Trajanje: 90 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu markeri projektor računar
PowerPoint prezentacija o obavezama poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom i Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici
Radni materijal 1.3.1
Radni materijal 1.3.2

Priprema: Pripremite PowerPoint prezentaciju o obavezama poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom i odlomak iz Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici (koji se nalazi u Radnom materijalu 1.3.2) ; odštampajte Radni materijal 1.3.1 i Radni materijal 1.3.2; napišite glavne definicije na tabli. Provjerite definicije u domaćem zakonodavstvu za krivična djela počinjena iz mržnje, govor mržnje, diskriminaciju i druge pojmove koji se obrađuju u ovoj aktivnosti.

Uputstva

1. Podijelite grupu u tri ili četiri manje grupe, u zavisnosti od broja polaznika i zamolite ih da diskutiraju o sljedećim pitanjima. Grupe će imati 10 minuta za diskusiju, a zatim će odgovore izložiti svim polaznicima. Tokom izlaganja grupa glavne elemente napišite na tabli.
 - *Kako razumijete "ravnopravnost"? Kako razumijete "nediskriminaciju"? Šta povezuje ljudska prava, ravnopravnost i nediskriminaciju? Kako policija može promovirati ravnopravnost?*

Napomene za predavača

Kako razumijete "ravnopravnost"? Kako razumijete "nediskriminaciju"? Šta povezuje ljudska prava, ravnopravnost i nediskriminaciju? Kako policija može promovirati ravnopravnost?

Osnovna ideja jednakosti pretpostavlja da svi ljudi imaju ista ljudska prava i da svi ljudi imaju pravo na jednaku zaštitu svojih prava, a time i na jednako postupanje policije. Ova ideja podrazumijeva da sva ljudska prava moraju biti garantirana na nediskriminatornoj osnovi. Nediskriminacija podrazumijeva da policijski službenici ne smiju diskriminirati nijednu osobu postupajući prema njoj drugačije zbog njene "rase"¹², etničkog porijekla, vjeroispovijesti, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, invaliditeta ili drugog statusa. Na primjer, pravo na slobodu mirnog okupljanja mora biti garantirano svim grupama, i manjinskim i većinskim zajednicama, a policija mora pružiti jednako efikasnu zaštitu mirnim okupljanjima svih grupa.

¹² Budući da sva ljudska bića pripadaju istoj vrsti, ECRI odbacuje teorije zasnovane na postojanju različitih "rasa". Međutim, ECRI koristi ovaj termin kako oni za koje se uopšteno i pogrešno smatra da pripadaju "drugoj rasi" ne bi bili izostavljeni iz zaštite zagarantirane zakonom.

Nediskriminacija je sastavni dio principa ravnopravnosti. Istovremeno, garantiranje ravnopravnosti može, u nekim slučajevima, podrazumijevati različito postupanje prema ljudima u istoj situaciji kako bi im se omogućilo ostvarivanje prava. To znači da bi policija u postupanju trebala naročito voditi računa o osobama koje su posebno izložene riziku od kršenja njihovih prava. Na primjer, policija bi trebala voditi računa da osobe sa invaliditetom, stari i trudnice ne budu izloženi stresnim situacijama tokom okupljanja i pružiti im dodatnu zaštitu kako bi im omogućili efikasno ostvarivanje prava. Promoviranje ravnopravnosti na institucionalnom nivou može također iziskivati pozitivne mjere, uključujući privremene i srazmjerne mjere ili strategije za borbu protiv uticaja diskriminacije na grupe koje su bile diskriminirane kroz istoriju. To podrazumijeva, na primjer, kvote za zapošljavanje žena ili kvote za unapređenje žena u policiji.

2. Nakon toga pređite na diskusiju o glavnim pojmovima. Prije početka vježbe napišite na tabli s listovima glavne pojmove date u nastavku. Zamolite polaznike da svojim riječima objasne te pojmove i da daju primjere za svaki od njih: predrasude, pristrasnost, rasizam, direktna diskriminacija, indirektna diskriminacija, višestruka diskriminacija, interseksionalna diskriminacija, krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje. Ako polaznici ne mogu da daju objašnjenja ili primjere, iskoristite definicije i primjere navedene u nastavku. Te definicije možete prikazati pomoću projektor ili ih pročitati.

Predrasude/pristrasnost: To su predubjeđenja, koja nisu zasnovana na opravdanim razlozima, činjenicama ili stvarnom iskustvu, o pojedincu ili grupi zbog njihovih ličnih karakteristika, kao što su "rasa", etničko porijeklo, vjeroispovijest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija, rodni identitet ili drugi lični status. Predrasude mogu uticati na način postupanja prema drugim ljudima, dovesti do diskriminacije i, u ekstremnim slučajevima, do krivičnih djela počinjenih iz mržnje (pogledati definiciju u nastavku). Primjer: policijski službenik ima predrasudu da osobe sa psiho-socijalnim poteškoćama (ili osobe sa dijagnozom psihičkog oboljenja) ne mogu učestvovati u sudskom postupku zbog nemogućnosti davanja pouzdanog iskaza ili zbog svoje ranjivosti. Jednog dana, dok je na dužnosti, žena sa psiho-socijalnim poteškoćama prijavljuje da je bila žrtva seksualnog napada na psihijatrijskom odjeljenju bolnice. Policijski službenik joj objašnjava da se bez iskaza "pouzdan" osobe u njenom slučaju ništa ne može uraditi.

Rasizam:¹³ To je uvjerenje da osnove poput "rase", etničke ili nacionalne pripadnosti, jezika ili nacionalnosti opravdavaju omalovažavanje nekog pojedinca ili grupe, odnosno osjećaj superiornosti pojedinca ili grupe. Primjer toga bi bilo uvjerenje policijskog službenika da može legitimisati studenta afričkog porijekla samo zbog boje njegove kože.

Diskriminacija:¹⁴ To je svako neopravdano različito postupanje po osnovu kao što je "rasa", etničko porijeklo, vjeroispovijest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija ili rodni identitet itd., za koje ne postoji objektivan i opravdan razlog. Na primjer, policijski službenik zaustavlja dvojicu muškaraca na ulici, jedan je Rom, a drugi nije, i traži od njih da pokažu lične isprave. Kada muškarac koji nije Rom kaže da nema ličnu kartu kod sebe, policijski službenik mu kaže da je uvijek mora nositi sa sobom i pusti ga. Muškarac koji je Rom također nema ličnu kartu. Policijski službenik ga lišava slobode, silom ga uvodi u policijsko vozilo govoreći svom kolegi: "Sa njima moraš grubo. Oni razumiju samo silu".

¹³ Konsultirana Preporuka br. 7 ECRI-ja o opštoj politici o domaćem zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 13. decembra 2002. i izmijenjena 7. decembra 2017, dostupno na www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.7.

¹⁴ Ibid.

Indirektna diskriminacija:¹⁵ To su slučajevi u kojima se neka očigledno neutralna odredba, praksa ili politika primjenjuje isto na sve, ali se time određene grupe dovode u nepovoljan položaj u odnosu na ostale po osnovu njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Primjer toga bi bio propis o određenom kodeksu oblačenja na radnom mjestu kojim se zabranjuje nošenje pokrivala za glavu. To predstavlja indirektnu diskriminaciju određenih vjerskih grupa, kao što su Siki ili muslimani, jer muškarci Siki često nose turban, a muslimanke hidžab.

Višestruka diskriminacija: To je diskriminacija po više osnova. Na primjer, kada žena sa invaliditetom prijavi nasilje u porodici, policijski službenik je ne shvata ozbiljno, umanjuje krivično djelo govoreći da se radi o "porodičnim stvarima" i ne želi da evidentira prijavu pošto joj "ne vjeruje". Ovo je primjer višestruke diskriminacije po osnovu pola i invaliditeta žene.

Intersekcionalna diskriminacija: To je diskriminacija po nekoliko osnova koje u kombinaciji predstavljaju poseban vid diskriminacije. Na primjer, Romkinja je diskriminirana na tržištu rada zbog etničkog porijekla (stereotipi vezani za to porijeklo), starosne dobi i pola (mlada žena koja će sigurno uskoro rađati).

Rasno (ili etničko ili diskriminatorno) profiliranje:¹⁶ O rasnom profiliranju se govori kada policija, bez nekog objektivnog i opravdanog razloga, koristi osnove poput "rase", boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnosti ili nacionalnog odnosno etničkog porijekla u donošenju operativnih odluka o kontroli, nadzoru ili istražnim aktivnostima. Na primjer, lokalna policija je, zajedno sa lokalnim organima vlasti, postavila kao prioritet prekidanje trgovine drogom. Naredne dvije sedmice nakon ove odluke o tome koga će zaustaviti i pretresti u potrazi za drogom odlučuju prvenstveno na osnovu boje kože.

Krivična djela počinjena iz mržnje:¹⁷ Krivična djela počinjena iz mržnje su krivična djela motivirana pristrasnošću ili predrasudama prema određenim grupama ljudi zbog njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd. Primjer za to je fizički napad na transrodnu osobu motiviran pristrasnim uvjerenjem da je njen rodni identitet u suprotnosti sa "tradicionalnim normama".

Govor mržnje:¹⁸ To je izražavanje kojim se šire, raspiruju, promoviraju ili opravdavaju mržnja, diskriminacija ili nasilje prema pojedincu ili grupi zbog njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Neki od primjera su homofobne izjave političkih i vjerskih vođa u medijima koje imaju za cilj raspirivanje mržnje prema pripadnicima LGBTI zajednice.

Na kraju diskusije o glavnim pojmovima podijelite Radni materijal 1.3.1 i zamolite polaznike da urade kviz o definicijama. Dajte im sedam minuta da završe zadatak, a zatim ih pitajte da li su završili, pročitajte tačne odgovore i pitajte da li neko ima dodatnih pitanja.

Tačni odgovori: Predrasude/pristrasnost – C, Rasizam – H, Diskriminacija – B, Indirektna diskriminacija – F, Višestruka diskriminacija – E, Intersekcionalna diskriminacija – A, Rasno profiliranje – I, Krivična djela počinjena iz mržnje – G, Govor mržnje – D.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Konsultiran dokument FRA (2018), Preventing Unlawful Profiling Today and in the Future: A Guide /Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič/, dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

¹⁷ Konsultirana definicija krivičnih djela počinjenih iz mržnje OSCE/ODIHR-a, <https://hatecrime.osce.org>.

¹⁸ Konsultirana Preporuka br. 15 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv govora mržnje, usvojena 8. decembra 2015, dostupno na: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15; pogledati također Preporuku CM/Rec (2022) 16 Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv govora mržnje, usvojena 20. maja 2022, dostupno na <https://rm.coe.int/prems-083822-gbr-2018-recommendation-on-combating-hate-speech-memorand/1680a70b37>.

Napomene za predavača

Polaznici će tokom diskusije možda miješati pojmove pošto su slični. Po potrebi pojasnite razliku. Krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje se naročito često miješaju. Ovi pojmovi su blisko povezani, ali se razlikuju. "Krivična djela počinjena iz mržnje" su krivična djela počinjena sa diskriminatornim motivom dok "govor mržnje" nema element krivičnog djela. Govor mržnje može biti inkriminiran, zavisno od domaćeg zakonodavstva, ali tu je inkriminiran sadržaj. Ako nema inkriminiranog sadržaja, govor sam po sebi nije krivično djelo. Zabranjeni sadržaj se razlikuje od zemlje do zemlje: u nekim zemljama govor kojim se raspiruje mržnja ili vrijeđaju određene grupe je inkriminiran. Istovremeno, direktno i neposredno podsticanje na nasilje sa diskriminatornim motivom smatra se krivičnim djelom zato što postoji osnov krivičnog djela. Pored toga, govor mržnje prije, tokom i nakon izvršenja krivičnog djela može predstavljati dokaz motiva i treba ga uzeti u obzir u svakoj krivičnoj istrazi. U okviru pripreme za ovu aktivnost analizirajte domaće propise kojima se reguliraju ovi pojmovi.

3. Nakon toga započnite diskusiju o **obavezama poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom** u radu policije. Za te potrebe pozovite se na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima – EKLJP (Konvencija) i praksu Evropskog suda za ljudska prava – ESLJP (Sud). Pomoću PowerPoint prezentacije prezentirajte sljedeće teme.

Za rad policije relevantna su dva člana Konvencije, **član 2** (pravo na život) i **član 3** (pravo na zaštitu od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja). Ovim članovima nameću se pozitivne i proceduralne obaveze državama, a samim tim i policiji:

- U skladu sa članom 2,¹⁹ **pozitivne obaveze** podrazumijevaju a) da se država mora suzdržati od namjernog i nezakonitog oduzimanja života i b) da mora preduzeti odgovarajuće korake radi zaštite života osoba koje su u njenoj nadležnosti. Što se tiče rada policije, to podrazumijeva obavezu da se ne primjenjuje smrtonosna sila (npr. tokom lišavanja slobode), kao i preduzimanje preventivnih operativnih mjera radi zaštite jedne ili više osoba za koje se unaprijed može pretpostaviti da predstavljaju potencijalnu metu.
- U skladu sa članom 3, **pozitivne obaveze** podrazumijevaju a) da se država mora suzdržati od namjernog i nezakonitog nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i b) da mora pružiti efikasnu zaštitu osobama koje su u njenoj nadležnosti od krivičnih djela treće strane. Što se tiče rada policije, to podrazumijeva obavezu policije da se suzdrži od mučenja ili nečovječnog/ponižavajućeg postupanja (npr. prema osumnjičenicima u pritvoru) i da spriječi nečovječno ili ponižavajuće postupanje prema osobi ili osobama za koje se unaprijed može pretpostaviti da predstavljaju potencijalnu metu.
- Pored toga, oba ova člana nameću i **proceduralne obaveze**. To je obaveza provođenja efikasne, nezavisne i nepristrasne istrage o krivičnim djelima koja predstavljaju miješanje u pravo na život (član 2) i nečovječno i ponižavajuće postupanje (član 3) koje izvrše predstavnici države ili obični građani.

Što se tiče nediskriminacije i njenog značaja za rad policije, imamo i **član 14** Konvencije kojim se zabranjuje diskriminacija. Drugim riječima, ovaj član garantira jednako postupanje u ostvarivanju prava utvrđenih Konvencijom, uključujući prava iz člana 2 i člana 3, o kojima je prethodno bilo riječi.

U vezi sa članom 2 i članom 3, član 14 nameće **proceduralnu obavezu** provođenja efikasne i odgovarajuće **istrage u okviru koje se ispituje postojanje diskriminatornih motiva, kao i da li su osjećanja mržnje ili predrasuda zbog neke lične karakteristike osobe igrala neku ulogu u događajima.**

¹⁹ ESLJP (2021), Vodič kroz član 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Drugim riječima, ako postoji sumnja da je neki nasilni čin motiviran diskriminatornim stavovima, organi imaju dužnost da provedu aktivnu i nepristrasnu istragu radi pribavljanja dokaza o toj potencijalnoj motivaciji. Ova zakonska obaveza je također poznata kao "**obaveza razotkrivanja motiva pristrasnosti**". U proceduralnom smislu ta obaveza podrazumijeva da organi moraju učiniti "sve što je u datim okolnostima u njihovoj moći kako bi prikupili i osigurali dokaze, pokušali otkriti istinu i donijeli potpuno obrazložene, nepristrasne i objektivne odluke ne zaobilazeći sumnjive činjenice koje bi mogle ukazivati na nasilje motivirano, na primjer, rasnom ili vjerskom netolerancijom ili rodno zasnovanom diskriminacijom ili seksualnom orijentacijom".²⁰ Ova obaveza iziskuje od organa da ispituju sve činjenice koje ukazuju na potencijalnu ulogu diskriminatornih motiva u događajima. Ova obaveza je od ključnog značaja "ako se ima u vidu potreba za neprestanom osudom [diskriminatornih] djela u društvu i očuvanjem povjerenja manjinskih grupa u sposobnost organa da ih zaštite od nasilja motiviranog diskriminacijom".²¹

Istraga krivičnih djela sa motivom pristrasnosti (krivična djela počinjena iz mržnje) detaljno je obrađena u Modulu četiri.

Pored obaveze iz člana 2 i člana 3, ESLJP je istakao da **član 8** (miješanje u pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) u vezi sa **članom 14** također propisuje obavezu policije da štiti od ponašanja motiviranog mržnjom i provodi istragu u tim slučajevima.²² Ako neprimjereno postupanje prema pojedincu ili grupi ne prelazi prag za nečovječno i ponižavajuće postupanje (član 3), ali ipak utiče na psihološko dobrostanje i dostojanstvo žrtve, može se primijeniti član 8, pošto to spada u domen privatnog života žrtve. To, na primjer, mogu biti nasilni verbalni napadi koji su se desili u kontekstu dokaza o obrascima nasilja i netolerancije prema određenoj manjinskoj grupi. U tom slučaju država, a samim tim i policija, ima "obavezu da spriječi nasilje motivirano mržnjom (bilo fizičke napade ili verbalno maltretiranje) i provede istragu o postojanju eventualnog diskriminatornog motiva za to nasilje".²³

Napomene za predavača

Dodatne informacije. U predmetu *Udruženje ACCEPT i drugi protiv Rumunije (2021)* razmatran je navodni propust države da podnositelje predstavke zaštiti od homofobnog verbalnog maltretiranja i prijetnji tokom prikazivanja filma organiziranog u okviru obilježavanja Mjeseca istorije LGBTI, kao i propust da naknadno provede efikasnu istragu po prijavi podnositelja predstavke. Sud je utvrdio da se član 3 ne može primijeniti, ali da član 8 jeste primjenjiv pošto je postupanje zbog kojeg je podnesena predstavka uticalo na psihološko dobrostanje i dostojanstvo podnositelja predstavke te stoga spada u domen njihovog privatnog života. Pored toga, nasilni verbalni napadi na podnositelje predstavke, koji su se dogodili u kontekstu dokaza o obrascu nasilja i netolerancije prema seksualnoj manjini, prelaze prag ozbiljnosti neophodan za primjenu člana 8. Što se tiče obaveze pružanja zaštite, Sud je utvrdio da organi nisu pravilno procijenili rizik kojem su podnositelji predstavke bili izloženi i nisu pravilno reagirali kako bi zaštitili dostojanstvo podnositelja predstavke od homofobnih napada treće strane. Što se tiče obaveze provođenja istrage, Sud je zaključio da "organi nisu preduzeli sve što je u njihovoj moći da istraže je li verbalno maltretiranje bilo motivirano homofobijom. Svrshodna provjera postojanja diskriminatornih motiva za maltretiranje je bila apsolutno neophodna imajući u vidu neprijateljstvo prema LGBTI zajednici u Rumuniji i dokaze o homofobnim uvredama koje su napadači izgovarali tokom incidenta". Na osnovu svega prethodno navedenog utvrđeno je kršenje člana 14 u vezi sa članom 8.

²⁰ Predmet ESLJP-a Sabalic protiv Hrvatske (2021), paragraf 94.

²¹ Predmet ESLJP-a Sabalic protiv Hrvatske (2021), paragraf 95.

²² Predmet ESLJP-a Udruženje ACCEPT i drugi protiv Rumunije (2021).

²³ Predmet ESLJP-a Udruženje ACCEPT i drugi protiv Rumunije (2021), paragraf 96.

4. U nastavku potkrijepite prethodne argumente koristeći primjer iz prakse ESLJP-a. Recite polaznicima da je ovaj predmet kratko obrađivan u okviru Aktivnosti 1.1, a da ćete ga sada detaljnije analizirati. Prikažite predmet u PowerPoint-u, postavite polaznicima pitanja data u nastavku, koja treba da posluže kao osnova za analizu, a potom pročitajte odgovore i prikažite zaključke Suda u PowerPoint-u.

Predmet:²⁴ Bugarska vojna policija je 1996. godine, tokom pokušaja hapšenja, ubila dvojicu bugarskih državljana, regruta koji su nedavno pobjegli iz Građevinske inženjerije i za koje se znalo da nisu naoružani. Držeći jednu od žrtava na nišanu, jedan od pripadnika vojne policije je rekao: "Vi prokleti C****!" (rasistička uvreda). Protiv pripadnika vojne policije nije se vodio krivični postupak pošto je istragom utvrđeno da su postupali u skladu sa domaćim propisima kojima se regulira rad vojne policije.

Pitanja za polaznike za potrebe analize:

Koji su članovi EKLJP u pitanju? Koje su obaveze policije u pitanju?

Predmet se odnosi na **član 2** (pravo na život) i obavezu policije a) da se suzdrži od namjernog i nezakonitog oduzimanja života i b) da provede efikasnu, nezavisnu i nepristrasnu istragu o krivičnim djelima koja predstavljaju miješanje u pravo na život (član 2).

Što se tiče smrti **žrtava**, Sud je utvrdio da država nije ispunila svoje obaveze iz člana 2 zbog činjenice da su žrtve "ubijene u okolnostima u kojima je korištenje vatrenog oružja radi njihovog hapšenja bilo nespojivo sa članom 2. Pored toga, upotrijebljena je izrazito prekomjerna sila". Stoga je došlo do kršenja člana 2.

Što se tiče **istrage**, Sud je utvrdio "da nisu sve materijalne okolnosti pažljivo analizirane" u toku službene istrage, "da nije preduzet čitav niz neophodnih i logičnih istražnih koraka", da su organi zanemarili izuzetno važne činjenice o ubistvu žrtava i da je korištena izrazito prekomjerna sila. Na osnovu toga je Sud utvrdio da je došlo do kršenja obaveze provođenja efikasne istrage u slučaju oduzimanja života.

Drugi član koji se može primijeniti je **član 14** i obaveza države da provede efikasnu i odgovarajuću istragu o eventualnim diskriminatornim motivima za incident.

Sud je istakao da, ako postoje dokazi "rasističkog verbalnog maltretiranja od strane predstavnika organa za provođenje zakona u okviru operacije u kojoj je korištena sila protiv pripadnika etničke ili druge manjine [...], to mora biti provjereno i – ako se potvrdi – treba ispitati sve činjenice u cilju **razotkrivanja eventualnih rasističkih motiva**". U ovom slučaju istražni organi nisu pokušali da provjere antiromske izjave pripadnika vojne policije i utvrde da li je on prethodno bio umiješan u slične incidente odnosno da li je ikada optuživan za izražavanje antiromskih stavova.

Po mišljenju Suda dovoljno je utvrditi da organi nisu ispunili svoju dužnost iz člana 14 u vezi sa članom 2 da preduzmu sve moguće korake u cilju provjere postojanja eventualnog diskriminatornog motiva u ovim događajima. To predstavlja kršenje člana 14 u vezi sa članom 2.

²⁴ Primjer zasnovan na predmetu ESLJP-a Nachova protiv Bugarske (2005). Dostupno na <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%5D%7D>.

5. Nakon toga pređite na **Preporuku br. 11 ECRI-ja** o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije kojom su definirani detaljni standardi koje policija treba poštovati u ispunjavanju svojih osnovnih funkcija. Prikažite sljedeći odlomak iz Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici u PowerPoint-u, postavite polaznicima pitanja data u nastavku i usmjerite diskusiju na pitanja koja slijede.

Odlomak iz Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici

III. U pogledu uloge policije u borbi protiv rasistički motiviranih krivičnih djela i praćenju rasističkih incidenata

11. *Da vode računa da policija provodi detaljne istrage rasistički motiviranih krivičnih djela, uključujući detaljnu provjeru postojanja rasističkih motiva u običnim krivičnim djelima*

12. *Da uspostave i koriste sistem evidentiranja i praćenja rasističkih incidenata, kao i broja tih incidenata koje tužilaštvo kvalificira kao rasistička krivična djela*

13. *Da podstiču žrtve i svjedoke rasističkih incidenata da te incidente prijavljuju*

14. *Da u tom cilju usvoje široku definiciju rasističkih incidenata.*

Za potrebe ove preporuke rasistički incident je: "svaki incident za koji žrtva ili neka druga osoba smatra rasistički".

Pitanja i teme za diskusiju

U paragrafu 11 ponovljena je obaveza države da ispita postojanje eventualnih diskriminatornih motiva za izvršenje krivičnog djela. Za policiju: kako možete garantirati da se to radi na operativnom nivou; kako možete garantirati da diskriminatorni motiv neće biti zanemaren?

U Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici preporučuje se da se, radi garantiranja detaljne policijske istrage rasistički motiviranih krivičnih djela, a posebno radi izbjegavanja previđanja postojanja rasističkih motiva u istrazi običnih krivičnih djela, koristi široka definicija rasističkih incidenata data u paragrafu 14 Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici – pogledati PowerPoint prezentaciju. Ova definicija se zasniva na percepciji žrtve ili drugih osoba. Drugim riječima, odmah po prijavljivanju incidenta za koji žrtva ili neka druga osoba, uključujući policijske službenike, smatra da predstavlja napad zbog ličnih karakteristika, policija bi trebala učiniti sve da pronađe dokaze koji idu u prilog toj liniji istrage.

U paragrafu 12 naglašen je značaj evidentiranja incidenata sa diskriminatornim motivima. Kako evidentiranje, a posebno evidentiranje zasnovano na percepciji, doprinosi radu policije?

Prije svega, važno je napomenuti da se ovaj princip, premda se u Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici govori samo o rasističkim incidentima, može primijeniti na sve vrste incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje, na primjer, one motivirane predrasudama ili netolerancijom prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu ili migrantskom statusu.

Korištenje široke definicije incidenata sa diskriminatornim motivom, definicije zasnovane na percepciji, ima ključni značaj pošto ona daje širu sliku javnih oblika netolerancije i ksenofobije u društvu i odražava osjećaj sigurnosti prisutan u zajednici. Takvi podaci mogu ukazivati na prevalenciju i trendove u određenom području ili prema određenoj grupi, a pored toga mogu pomoći policiji u unapređenju istraga rasistički motiviranih krivičnih djela jer pružaju korisne polazne informacije na osnovu kojih policija može usmjeravati istragu i koje će policiju upozoriti na kontekst u kojem postoji mogućnost izvršenja tih krivičnih djela.

Pored toga, primjenom definicije zasnovane na percepciji garantira se detaljna istraga krivičnih djela sa diskriminatornim motivom i izbjegava previđanje rasističkih motiva u običnim krivičnim djelima. Ovaj pristup pomaže policiji u ostvarivanju zakonske dužnosti utvrđene praksom ESLJP-a da "razotkrije diskriminatorni motiv". Ako se slučaj u ranoj fazi istrage označi kao incident sa potencijalnim diskriminatornim motivom, drugim riječima, kao potencijalno krivično djelo počinjeno iz mržnje, veća je vjerovatnoća da će dokazi o predrasudama biti identificirani i osigurani.²⁵

Nadalje, evidentiranje zasnovano na percepciji također omogućava jednoobrazno praćenje tih incidenata zahvaljujući tome što sve policijske jedinice i sve agencije koje imaju ulogu u zaprimanju prijava o tim incidentima koriste iste pojmove.

Konačno, prednost korištenja tako široke definicije je u tome što se žrtvama i zajednicama šalje poruka da su dio društva, da se njihovo mišljenje uvažava i shvata ozbiljno. To doprinosi unapređenju povjerenja zajednica u policiju.

Napomene za predavača

Tokom diskusije o evidentiranju zasnovanom na percepciji pojedini polaznici mogu osporiti ovaj pristup koristeći argument da policija ne može incident okvalificirati kao incident motiviran mržnjom odnosno krivično djelo motivirano mržnjom bez dokaza, zvanične optužnice ili osuđujuće presude. U odgovoru na ovaj argument bitno je istaći da se pristup evidentiranja zasnovanog na percepciji koristi za potrebe pažljivog postupanja u radu radi garantiranja primjene odgovarajućih istražnih politika i procedura od samog početka. To ne znači automatski da će incident biti okvalificiran kao krivično djelo počinjeno iz mržnje. Kao i kod drugih krivičnih djela, o tome odlučuju nadležni organi i u konačnici sud.

Pored toga, važno je da se žrtvama jasno stavi na znanje da činjenica da je incident evidentiran kao incident počinjen iz mržnje ne znači da će ga tužilaštvo/sud okvalificirati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje.

Irska je primjer zemlje koja koristi evidentiranje zasnovano na percepciji i koja je usvojila sljedeće definicije za potrebe evidentiranja:²⁵

Krivično djelo počinjeno iz mržnje je svako krivično djelo za koje žrtva ili neka druga osoba smatra da je, u potpunosti ili djelimično, motivirano netolerancijom ili predrasudama zasnovanim na stvarnoj ili pretpostavljenoj starosnoj dobi, invaliditetu, „rasi“, boji kože, nacionalnosti, etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti, seksualnoj orijentaciji ili polu.

Incident motiviran mržnjom je svaki incident koji ne predstavlja krivično djelo, a za koji bilo koja osoba smatra da je, u potpunosti ili djelimično, motiviran netolerancijom ili predrasudama zasnovanim na stvarnoj ili pretpostavljenoj starosnoj dobi, invaliditetu, „rasi“, boji kože, nacionalnosti, etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti, seksualnoj orijentaciji ili polu.

Ujedinjeno Kraljevstvo je primjer zemlje koja vodi statističke podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje na osnovu definicije zasnovane na percepciji. U poređenju sa drugim zemljama koje ne koriste ovaj pristup, broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje je kod njih veći, ali treba uzeti u obzir razliku između broja evidentiranih djela i djela za koja je pokrenut krivični postupak u Ujedinjenom Kraljevstvu.²⁷

²⁵ FRA (2018), Hate crime recording and data collection practice across the EU /Praksa evidentiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i prikupljanja podataka u EU/, dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf.

²⁶ www.garda.ie/en/crime/hate-crime.

²⁷ <https://hatecrime.osce.org/united-kingdom?year=2019>, <https://hatecrime.osce.org/poland>, <https://hatecrime.osce.org/croatia>.

Država	Godina	Krivična djela počinjena iz mržnje evidentirana u policiji	Podignute optužnice	Osuđujuće presude
Ujedinjeno Kraljevstvo	2020.	125.848	16.824	9.510
Poljska	2020.	826	374	266
Hrvatska	2020.	87	138	18

Iskustvo Ujedinjenog Kraljevstva je, u poređenju sa istraživanjima o viktimizaciji, pokazalo da je, bez obzira na primjenu ove široke definicije zasnovane na percepciji, obim prijavljivanja i dalje nedovoljan. Drugim riječima, primjena pristupa zasnovanog na percepciji u evidentiranju ne znači nužno da će broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje biti preuveličan.

- Na kraju ovog modula podijelite Radni materijal 1.3.2 sa spiskom najvažnijih međunarodnih i evropskih dokumenata iz oblasti zaštite ljudskih prava koji su relevantni za rad policije i sa odlomcima iz tih dokumenata. Grupa neće taj radni materijal koristiti tokom obuke, ali on predstavlja izvor referenci koje su važne za rad policije.

Aktivnost 1.4: Dužnosti policije u pogledu nediskriminacije – Praktična vježba

Cilj: Unaprijediti razumijevanje polaznika o značaju principa ravnopravnosti i nediskriminacije za rad policije u praksi na osnovu znanja stečenog kroz Aktivnost 1.3.

Trajanje: 60 minuta

Potrebni materijali: studije slučaja
tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu
markeri

Priprema: Odšampajte studije slučaja koje ćete podijeliti polaznicima.

Uputstva

- Objasnite polaznicima da ćete sada diskutirati o praktičnim primjerima principa nediskriminacije u radu policije na osnovu studija slučaja. Podijelite grupu u tri ili četiri manje grupe, u zavisnosti od broja polaznika, i svakoj grupi dajte po jedan slučaj. Dajte grupama 10–15 minuta da pročitaju svoj slučaj i prodiskutiraju o njemu, a zatim ih zamolite da pred svima izlože slučaj i diskutiraju o njemu. Polaznici trebaju odgovoriti na sljedeća pitanja u vezi sa slučajevima:
 - U čemu je problem i o kojim obavezama vezanim za princip nediskriminacije se radi?
 - Kako je policija propustila da ispuni svoje obaveze u smislu djelovanja ili nedjelovanja?
 - Da li se ovakve situacije dešavaju odnosno da li se mogu desiti u vašoj zemlji? Da li su vam poznati neki konkretni primjeri koje možete podijeliti sa grupom?

Napomene za predavača

Svi primjeri u nastavku su predmeti koji su razmatrani pred Evropskim sudom za ljudska prava (ESLJP). Činjenično stanje u predmetima je pojednostavljeno i djelimično prikazano kako bi se istakli određeni aspekti koji se odnose na obaveze policije. Glavna svrha ove vježbe nije da se predmeti detaljno analiziraju, nego da se pokaže šta znači nediskriminacija u praktičnom radu policije. U nekim predmetima nema dovoljno činjenica da bi se zaključilo je li došlo do neispunjavanja obaveza; oni su uključeni kako bi se polaznici podstakli da postavljaju pitanja i diskutiraju o mogućnostima. Uz svaki predmet date su napomene za predavača sa detaljnijim informacijama o činjeničnom stanju i odluci ESLJP-a. Ove informacije su prvenstveno namijenjene predavačima, ali se mogu podijeliti i sa polaznicima u zavisnosti od toka diskusije i njihove zainteresiranosti.

Slučaj br. 1: Nekoliko policajaca u specijalnim interventnim uniformama, uključujući fantomke, provalilo je tokom racije u ranim jutarnjim satima 15. decembra 2011. godine u kuću jedne romske porodice u selu Vâlcele u Rumuniji. Izvukli su članove porodice iz kreveta i pretukli ih. Dva muška člana porodice su zlostavljana u dvorištu, a potom odvedena u stanicu policije na ispitivanje. Pušteni su istog dana uz novčanu kaznu za nezakonitu sječu šume. Porodica je nakon racije otišla u lokalnu bolnicu zbog bola u stomaku i grudima te modrica. U ljekarskim nalazima je za tri člana porodice konstatirano da su zadobili povrede uslijed udaraca tvrdim predmetima.

Napomene za predavača

Ovdje se radi o obavezama iz članova 3 i 14. Ovaj predmet predstavlja primjer prekomjerne upotrebe sile od strane policije i diskriminatornog profiliranja. Radi se o predmetu ESLJP-a Lingurar protiv Rumunije.²⁸ U ovom predmetu ESLJP je utvrdio da je primjena sile bila nesrazmjerna (dakle, radi se o kršenju člana 3 ESLJP-a) iz sljedećih razloga:

a) Organi su tvrdili da je primjena sile bila neophodna zbog agresivnog ponašanja članova porodice, međutim, protiv članova porodice nikada nije vođen nikakav postupak zbog nasilnih krivičnih djela. b) Korištenje četiri policajca, pripadnika visoko obučene specijalne jedinice za brze intervencije, protiv nenaoružanih članova porodice je očigledno nesrazmjerno. c) Nema dokaza koji potvrđuju hipotezu organa da su članovi porodice sami sebi nanijeli povrede. Što se tiče etničkog profiliranja, ESLJP je primijetio stereotipe organa prema romskoj zajednici (korištenje fraze "ponašanje karakteristično za Rome" u policijskim dokumentima, uopštena percepcija romske zajednice kao kriminalaca) i zaključio da je porodica bila na meti zato što su Romi. To pokazuje da su organi po automatizmu povezali etničku pripadnost sa kriminalnim ponašanjem. ESLJP je utvrdio da to predstavlja etničko profiliranje i diskriminaciju što je u suprotnosti sa članom 14, a u vezi sa članom 3.

Slučaj br. 2: Dana 15. decembra 2009. godine 17 policijskih službenika u civilu je ušlo u prostorije nevladine LGBTI organizacije Inkluzivna fondacija u Gruziji, gdje su u toku bile pripreme za umjetničku izložbu. Policijski službenici su saopštili prisutnima da su došli da izvrše pretres, pri čemu nisu pokazali nalog ili neku drugu sudsku naredbu. Kada su shvatili da se nalaze u prostorijama LGBTI organizacije, policijski službenici su postali agresivni. Jedan od njih je nasilno oduzeo mobilni telefon jednoj osobi, policijski službenici su vrijeđali prisutne žene nazivajući ih "bolesnicama", "perverznicama" i drugim homofobnim uvredljivim imenima, prijeteci da će javno razotkriti njihovu seksualnu orijentaciju. Nakon toga su policijske službenice izvršile detaljan pretres skoro svih prisutnih žena, što je podrazumijevao skidanje odjeće. O pretresima nije sačinjen zapisnik.

Napomene za predavača

Ovdje se radi o obavezama iz članova 3 i 14. Ovo je primjer diskriminatornog policijskog uznemiravanja i postupanja policije. Radi se o predmetu ESLJP-a Aghdgomelashvili i Japaridze protiv Gruzije.²⁹ U ovom predmetu ESLJP je zaključio da je ponašanje policijskih službenika, motivirano homofobnom ili transfobnom mržnjom, bilo izrazito neprimjereno. Pored svjesnog ponižavanja i omalovažavanja pojedinaca homofobnim uvredama, policijski službenici su im i prijetili. Naročito su problematični detaljni pretresi, za koje nije dato nikakvo obrazloženje, što je ESLJP navelo na zaključak da je njihova jedina svrha bila da se pojedinci ponize i kazne zbog pripadnosti LGBTI zajednici. Postupanje policijskih službenika je u njima zasigurno izazvalo strah, strepnju i osjećaj nesigurnosti, što je u suprotnosti sa obavezom policije da poštuje ljudsko dostojanstvo žena koje su organizirale datu izložbu. Prema tome, došlo je do kršenja člana 3, a u vezi sa članom 14.

²⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-192466%22%5D%7D>, rezime predmeta u saopštenju za štampu od 16. aprila 2019.

²⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-204815%22%5D%7D>, rezime predmeta u saopštenju za štampu od 8. oktobra 2020.

Slučaj br. 3: U maju 2003. godine g. Abdu (državljanin Sudana) i njegov prijatelj učestvovali su u tuči sa dvojicom bugarskih mladića koje je policija naknadno opisala kao skinhedse. Jedan od tih mladića je oborio g. Abdua na zemlju i šutao ga nazivajući ga rasističkim imenima. Drugi napadač je potom izvukao nož, nakon čega su g. Abdu i njegov prijatelj pobjegli. G. Abdu i njegov prijatelj su potom sreli par policijskih službenika koji su uhapsili njihove napadače. Uprkos zahtjevu g. Abdua, javni tužilac nije otvorio istragu o eventualnim rasističkim motivima za ovaj napad. Tužilaštvo je zaključilo da djelo nije prešlo prag neophodan za pokretanje krivičnog postupka, odnosno da rasistička motivacija za nasilje nije utvrđena.

Napomene za predavača

Ovdje se radi o obavezama iz članova 3 i 14. Ovo je primjer neispunjavanja obaveze policije da provede **efikasnu istragu o postojanju eventualnog diskriminatornog motiva** za izvršenje krivičnog djela. Radi se o predmetu ESLJP-a Abdu protiv Bugarske.³⁰ U ovom predmetu tužilaštvo je usmjerilo istragu na utvrđivanje toga ko je započeo tuču samo konstatirajući da nema dokaza da je nasilje motivirano rasnim razlozima. ESLJP je zaključio da su, u svjetlu konkretno potkrijepljenih navoda podnositelja predstavke o rasističkim motivima (posebno rasističke uvrede izrečene tokom napada te činjenica da su dvojica napadača skinhedsi koji su dobro poznati policiji), nadležni organi raspolagali uvjerljivim dokazima koji su ukazivali na eventualne rasističke motive za nasilje i da nisu ispunili svoju obavezu da preduzmu sve mjere da to ispituju. Tužilaštvo nije pitalo svjedoka da li je čuo da su napadači nešto govorili tokom incidenta niti je optužene ispitalo o eventualnim rasističkim motivima za njihovo postupanje. ESLJP je utvrdio da je došlo do kršenja proceduralnog aspekta člana 3, a u vezi sa članom 14.

Slučaj br. 4: Nevladina organizacija Identoba organizirala je demonstracije koje su se trebale održati 17. maja 2012. godine u Tbilisiju povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije. Oni su 8. maja 2012. godine obavijestili organe o svojoj namjeri da održe mirni marš i od njih tražili odgovarajući zaštitu od eventualnog nasilja, imajući u vidu netoleranciju prema seksualnim manjinama koja je prisutna u nekim segmentima gruzijskog društva. U maršu je učestvovalo tridesetak ljudi. Tokom skupa sa demonstrantima su se sukobili kontrademonstranti – pripadnici dvije vjerske grupe – koji su bili brojniji. Kontrademonstranti su izvikivali homofobne uvrede na račun učesnika marša (nazivajući ih, između ostalog, "perverznicima" i "grešnicima", blokirali im prolaz i opkolili ih. Kontrademonstranti su na kraju i fizički napali učesnike marša, od kojih su najmanje trojica zadobili povrede (hematom, povrede glave i kontuzije) koje su iziskivale ljekarsku intervenciju. Policija je tokom skupa bila relativno pasivna bez obzira na nasilje. Neki policijski službenici koji su bili prisutni su na molbe učesnika marša da im pomognu odgovorili da nisu u patroli i da nije njihova dužnost da interveniraju.

³⁰ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2226827/08%22\],%22itemid%22:\[%22001-141908%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2226827/08%22],%22itemid%22:[%22001-141908%22]}), rezime predmeta u saopštenju za štampu od 11. marta 2014.

Napomene za predavača

Ovdje se radi o obavezama iz članova 3 i 14. Ovo je primjer neispunjavanja obaveze policije da **zaštiti osnovne slobode** (u ovom slučaju slobodu mirnog okupljanja) od diskriminatorno motiviranog nasilja. Radi se o predmetu *Identoba i drugi protiv Gruzije*.³¹ ESLJP je istakao da Evropska konvencija za ljudska prava štiti javne oblike izražavanja, uključujući mirne skupove, kao i izražavanje mišljenja u okviru kampanja za podizanje svijesti o osnovnim pravima različitih seksualnih manjina. Da bi ova sloboda imala smisla, organi nisu dužni samo da je poštuju, drugim riječima, da se ne miješaju, nego i da je aktivno štite kroz preduzimanje pozitivnih mjera. Pored toga, ESLJP je u ovom predmetu naglasio da organi imaju **veću obavezu pružanja zaštite** pojedincima ako je od ranije poznato da postoji netolerancija prema LGBTI zajednici. S obzirom na istorijat javne netolerancije prema LGBTI zajednici u Gruziji, ESLJP je zaključio da su nadležni organi bili ili morali biti upoznati sa rizicima vezanim za bilo kakav skup koji organizira ova ranjiva zajednica.

Slučaj br. 5:³² U julu 1997. godine, dok se nalazio u pritvoru u Policijskoj upravi grada Mangalije u Rumuniji, g. Cobzarua su udarala i drvenom palicom tukla trojica policijskih službenika. Napad su posmatrala četvorica policijskih službenika u civilu koji nisu intervenirali. G. Cobzaru je potom primoran da potpiše dokument u kojem se kaže da su ga pretukle druge osobe. Po odlasku iz Policijske uprave g. Cobzaru je svojoj rođaci pokazao čvoruge na glavi i druge tragove udaraca u leđa. Kasnije te večeri g. Cobzaru je primljen na odjeljenje hitne pomoću bolnice u Mangaliji gdje su mu dijagnosticirane kraniocerebralne povrede. Nekoliko dana kasnije g. Cobzaru je podnio prijavu protiv policijskih službenika koji su ga tukli. Vojni tužilac je odbio da pokrene krivičnu istragu protiv policijskih službenika uz obrazloženje da činjenice nisu utvrđene. Tužilac je naveo da su i g. Cobzaru i njegov otac poznati kao "antisocijalni elementi skloni nasilju i krađi", koji su stalno u sukobu sa "drugim pripadnicima svoje etničke grupe". Tužilac je smatrao da iskaz rođake g. Cobzarua ne može biti uzet u obzir je ona također "C****" (rasistička uvreda). Sve naknadne žalbe su bile neuspješne.

Napomene za predavača

Ovo je primjer **nanošenja povreda u policijskom pritvoru** i naknadnog neprovođenja efikasne istrage i nekažnjavanja odgovornih. Ovo je također primjer **istrage koju karakteriziraju predrasude prema manjinskoj grupi**. Ovaj predmet ilustrira i propust policije da ispita postojanje diskriminatornih motiva u postupanju policije. Konačno, predmet se također odnosi na dužnost policijskih službenika da **spriječe diskriminaciju u vršenju dužnosti svojih kolega**. Radi se o predmetu *Cobzaru protiv Rumunije*.³³ U ovom predmetu ESLJP je istakao da je tužilaštvo postupak utvrđivanja činjenica u potpunosti zasnovalo na iskazima policijskih službenika koji su optuženi za maltretiranje, odnosno njihovih kolega. Pored toga što su bezrezervno prihvatili iskaze tih policijskih službenika, tužioci su izgleda potpuno zanemarili izjave očevidaca, uključujući rođaku g. Cobzarua. Stoga je ESLJP zaključio da organi nisu proveli odgovarajuću istragu tvrdnji g. Cobzarua o zlostavljanju, što predstavlja kršenje člana 3. Pored toga, ESLJP je istakao da su tužioci tokom čitave istrage davali nerelevantne komentare o romskom porijeklu g. Cobzarua, bez ikakvog obrazloženja za to. Po mišljenju ESLJP-a, tendenciozni komentari tužilaca o romskom porijeklu g. Cobzarua ukazuju na postojanje opšteg diskriminatornog stava u organima, što je g. Cobzarua učvrstilo u uvjerenju da je ostvarivanje bilo kakve pravne zaštite u ovom slučaju potpuno iluzorno. ESLJP je zaključio da propust organa da istraže eventualne rasne motive za zlostavljanje podnositelja predstavke u kombinaciji sa njihovim stavom tokom istrage predstavlja diskriminaciju koja je u suprotnosti sa članom 14, a u vezi sa članovima 3 i 13.

³¹ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22Identoba%20and%20others%20v.%20Georgia%22\],%22itemid%22:\[%22001-154400%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22Identoba%20and%20others%20v.%20Georgia%22],%22itemid%22:[%22001-154400%22]})

³² Napomena za predavača: Ovaj predmet je složeniji od prethodnih; koristite ga u radu sa naprednom grupom ili kao vježbu koju radi cijela grupa zajedno.

³³ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2248254/99%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-81904%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2248254/99%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-81904%22]})

Aktivnost 1.5: Promoviranje ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije

Cilj: Bolje upoznati polaznike sa načinima njegovanja ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije.

Trajanje: 45 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu
markeri

Priprema: Predavač bi unaprijed trebao analizirati raspoložive domaće podatke o stanovništvu razvrstane po nacionalnom ili etničkom porijeklu i statističke podatke o različitosti u policiji, npr. o broju pripadnika nedovoljno zastupljenih manjinskih grupa. (Ovo drugo se može provjeriti sa kontakt osobom iz policije). Pored toga, predavač bi trebao analizirati domaće mjere/mehanizme (institucionalne ili operativne) kojima se podstiču ravnopravnost i nediskriminacija u radu policije u toj zemlji.

Uputstva

1. Na samom početku postavite grupi sljedeće pitanje: *"Kako razumijete različitost?"*

Različitost u društvu podrazumijeva da u društvu postoje ljudi različitih individualnih karakteristika. U te karakteristike može spadati sve što ljude čini jedinstvenim, kao što su naše kognitivne sposobnosti i lične osobine, zajedno sa onim što oblikuje naš identitet, poput "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, starosne dobi, pola, seksualne orijentacije, invaliditeta ili rodnog identiteta. Različitost također podrazumijeva značaj razumijevanja i poštovanja kulturoloških razlika između ovih različitih grupa.

Nakon toga postavite grupi pitanje: *"U kojoj mjeri je različitost zastupljena u zajednici u kojoj vi radite?"*

Zatim izložite informacije iz popisa stanovništva o etničkom sastavu društva u datoj zemlji. Slijedite primjer Engleske i Velsa dat u nastavku³⁴ i pitajte polaznike: *"Da li sastav policije odražava etnički sastav u tim zemljama?"*

- U vrijeme popisa iz 2011. godine 86,0% stanovništva u Engleskoj i Velsu činili su bijelci, a 14,0% pripadnici ostalih etničkih grupa.
 - Krajem marta 2020. godine 92,7% policijskih službenika bili su bijelci, a 7,3% crnci, azijskog, miješanog i drugog etničkog porijekla", dok je među višim službenicima bilo 4,3% crnaca, osoba azijskog, miješanog i drugog etničkog porijekla zajedno, u poređenju sa 2,8% u 2007. godini.
2. Zatim recite grupi da ćete sada razgovarati o načinima njegovanja ravnopravnosti i nediskriminacije u radu policije kroz institucionalne i operativne mjere/mehanizme. Podijelite grupu u tri ili četiri manje grupe i svakoj grupi dajte po jedno od pitanja koja se navode u nastavku. Dajte grupama 10 minuta da prodiskutiraju o pitanjima, a zatim ih zamolite da zaključke prezentiraju svim polaznicima i da o njima zajedno diskutiraju.

³⁴ www.ethnicity-facts-figures.service.gov.uk/workforce-and-business/workforce-diversity/police-workforce/latest.

Pitanja za manje grupe

- a. Kako se različitost u vašoj zajednici/zemlji odražava u policiji? Zašto je to važno? Koji mehanizmi/mjere postoje radi promoviranja i omogućavanja različitosti u policiji? Navedite primjere.
- b. Kako se potrebe različitih grupa stanovništva odražavaju na vaš posao i kvalitet usluge? Navedite primjere.
- c. Koji mehanizmi odgovornosti policije postoje u vašoj zemlji? Zašto je postojanje tih mehanizama važno? Navedite primjere.

Pomoć za predavača

- a. *Kako se različitost u vašoj zajednici/zemlji odražava u policiji? Zašto je to važno? Koji mehanizmi/mjere postoje radi promoviranja i omogućavanja različitosti u policiji?*
Različitost u policiji je važna. Policija u kojoj se odražava različitost prisutna u društvu bolje je opremljena novim kompetencijama i vještinama, uključujući poznavanje jezika, pomoću kojih lakše ispunjava potrebe svih pripadnika tog društva. Takva policija također lakše uspostavlja dobre odnose sa zajednicama u kojima radi, što doprinosi njenoj efikasnosti. Vođenje računa o tome da sastav policije odražava različitost prisutnu u društvu važno je i zbog promoviranja društva u kojem svi građani osjećaju da imaju jednake prilike bez obzira na svoju etničko, nacionalno, religijsko, jezičko ili drugo porijeklo. To je također važno pošto na taj način policija stiče nove kompetencije i vještine, uključujući poznavanje jezika, kao i zbog ostvarivanja veće efikasnosti policije kroz unapređenje komunikacije sa manjinskim grupama i njihovog povjerenja. Primjeri za mjere su: posebne politike zapošljavanja i zadržavanja pripadnika manjinskih grupa; posebne kvote stručnog usavršavanja pripadnika manjinskih grupa radi napredovanja u poslu; uvođenje mehanizma praćenja ostvarivanja ciljeva ravnopravnosti; provođenje aktivnosti usmjerenih na promoviranje interakcije i poštovanja među kolegama različitog porijekla.
- b. *Kako se potrebe različitih grupa stanovništva odražavaju na vaš posao i kvalitet usluge?*
Primjeri za mjere su: misija policijske službe u kojoj se naglašava obaveza promoviranja ravnopravnosti i sprečavanja rasne diskriminacije u radu; interni kodeksi ponašanja kojima se zabranjuju rasizam i rasna diskriminacija; politika i programi obuke o različitosti i radu policije u raznolikom društvu, uključujući posebne obuke za policijske službenike koji su u kontaktu sa pripadnicima manjinskih grupa; kursevi jezika manjinskih grupa namijenjeni policijskim službenicima iz većinskih grupa; obuka o kulturnom i vjerskom pluralizmu.

Koji mehanizmi odgovornosti policije postoje u vašoj zemlji? Zašto je postojanje tih mehanizama važno?

Iskustvo pokazuje da žrtve zlostavljanja od strane policije uglavnom nemaju povjerenja u interne mehanizme prijavljivanja u policiji. Oni se često nerado obraćaju institucijama koje blisko i na dnevnoj osnovi sarađuju sa policijom, kao što je tužilaštvo, pa je nužno uspostaviti sistem u kojem žrtva može s punim povjerenjem podnijeti prijavu nekom nezavisnom tijelu čiji je glavni zadatak da kontrolira rad policije.

Dakle, pored struktura nadležnih za zaprimanje prijave o povredama službene dužnosti u policiji (kao što su interni disciplinski mehanizmi, uključujući one u policijskim inspektoratima, Ministarstvu unutrašnjih poslova itd. i tužilaštvo), neophodno je da postoji neko nezavisno tijelo zaduženo za provođenje istraga o navodnim slučajevima svih vidova diskriminacije i povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera u policiji. To tijelo može biti domaća institucija za zaštitu i promoviranje ljudskih prava, specijalizirani policijski ombudsman ili civilna komisija za nadzor rada policije.

3. Potom pređite na diskusiju o ulozi pojedinačnih policijskih službenika u njegovanju principa nediskriminacije u policiji prema kolegama koji su pripadnici manjinskih grupa. Pročitajte grupi sljedeće izjave (ili ih prikažite u PowerPoint-u) i postavite im sljedeća pitanja: "Šta biste uradili da čujete kolegu da koristi diskriminatorne izraze? Kako biste se tome suprotstavili?". Zatim pitajte: "Možete li iskreno reći koliko je teško suprotstaviti se diskriminatornom govoru kolega u vašem okruženju? Zašto je suprotstavljanje diskriminatornom govoru i stavovima važno?"

Izjave

"Stalno slušam komentare svojih kolega da žene ne mogu dobro obavljati policijski posao, da nisu dovoljno čvrste za to. Navikla sam se na takve komentare i čak se smijem seksističkim vicevima zajedno sa kolegama, šta drugo mogu."

Policijska službenica

"Ja sam gej, ali to nikada neću otkriti svojim kolegama pošto je zbijanje šala na račun gejeva, nazivanje gejeva "perverznicima", "pederima" i drugim homofobnim uvredama sastavni dio komunikacije u policiji. Zamislite šta bi bilo da kažem kolegama da sam gej?"

Policijski službenik

Aktivnost 1.6: Uloga policije u promoviranju dobrih odnosa

Cilj: Bolje upoznati polaznike sa njihovom ulogom u promoviranju dobrih odnosa između zajednica, što doprinosi sigurnosti zajednica.

Trajanje: 15 minuta

Potrebni materijali: projektor
PowerPoint prezentacija sa primjerom

Uputstvo

1. Pomoću slajdova u PowerPoint-u i projektoru upoznajte polaznike sa slučajem datim u nastavku u kojem je policija imala pozitivnu ulogu u zaštiti pripadnika manjinske grupe od rasizma i predrasuda većinskog stanovništva. Nakon toga postavite polaznicima sljedeća pitanja:

- *Da li su vam poznati slični slučajevi intervencije policije u vašoj zemlji? Ako jesu, kako je to uticalo na odnose između policije i te zajednice?*
- *Zašto je unapređenje odnosa između policije i zajednica važno?*

Slučaj:³⁵ U oktobru 2005. godine roditelji neromske djece u opštini Aspropyrgos u Grčkoj su protestirali protiv upisa romske djece u osnovnu školu. Blokiral su ulaz u školu i uzvikivali: "Nijedno romsko dijete neće ući u školu. Ovdje nema mjesta za vas i to je to." Drugom prilikom okačili su znak na kojem je pisalo: "Škola je zatvorena do daljnjeg zbog problema sa C****" (rasistička uvreda). Od samog početka ovih incidenata na ulazu u školu je postavljena policija koja je obezbjeđivala ulazak i izlazak romske djece. Zahvaljujući blagovremenoj intervenciji policije izbjegnuto je sukob ispred škole. Policija je svojim prisustvom spriječila nezakonita djela protiv učenika romskog porijekla. Romska djeca su, zahvaljujući prisustvu policije, mogla neometano prisustvovati nastavi.

³⁵ Zasnovano na predmetu Sampanis i drugi protiv Grčke, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%22itemid%22%3A%22001-86798%22%7D>. (Vijeće Evrope (2015), Mirrors – Manual on combatting antigypsyism through human rights education/Ogledala – Priručnik za borbu protiv anticiganizma kroz edukaciju o ljudskim pravima/, dostupno na: www.coe.int/en/web/youth-roma/mirrors, str. 34).

Prilozi i radni materijali

Radni materijal 1.1

Pojednostavljena verzija odabranih članova Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih protokola³⁶

Sažetak preambule

Države članice Vijeća Evrope nastoje ostvariti mir i veće jedinstvo zasnovano na ljudskim pravima i osnovnim sloboda. Odlučile su da ovom konvencijom preduzmu prve korake ka provođenju brojnih prava utvrđenih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Član 1 – Obaveza poštovanja ljudskih prava

Države moraju svima jamčiti prava utvrđena ovom konvencijom.

Član 2 – Pravo na život

Imate pravo na život.

Član 3 – Zabrana mučenja

Niko nema prvo da vas povrijedi ili muči. Ljudsko dostojanstvo se mora poštovati čak i u pritvoru.

Član 4 – Zabrana ropstva i prinudnog rada

Niko vas ne smije tretirati kao roba ili vas primoravati na prinudni rad.

Član 5 – Pravo na slobodu i sigurnost

Imate pravo na slobodu.

Ako ste lišeni slobode, morate biti upoznati sa razlozima.

Ako ste lišeni slobode, imate pravo na brzo suđenje ili na puštanje na slobodu do suđenja.

Član 6 – Pravo na pravično suđenje

Imate pravo na pravično suđenje pred nepristrasnim i nezavisnim sudijom. Ako ste optuženi za krivično djelo, smatrate se nevinim dok se Vaša krivica ne dokaže. Imate pravo na pomoć advokata kojeg, ako ste siromašni, plaća država.

³⁶ Odabrani članovi za potrebe ove obuke. Pojednostavljenu verziju odabranih članova Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih protokola pripremila je Direkcija Vijeća Evrope za komunikacije, isključivo u edukativne svrhe, dostupno na: www.echr.coe.int/Documents/Simplified_Conv_ENG.pdf.

Član 7 – Kažnjavanje samo na osnovu zakona

Ne možete se smatrati krivim za krivično djelo koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja.

Član 8 – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

Imate pravo na poštovanje Vašeg privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

Član 9 – Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti

Imate pravo na slobodu misli, savjesti i vjere. Imate pravo da prakticirate vjeru privatno i javno i da promijenite vjeru ako to želite.

Član 10 – Sloboda izražavanja

Imate pravo da odgovorno kažete i napišete šta mislite te da dajete informacije drugima i primete ih od drugih. To podrazumijeva slobodu štampe.

Član 11 – Sloboda okupljanja i udruživanja

Imate pravo na učešće u mirnim skupovima, kao i pravo na osnivanje udruženja i pridruživanje udruženjima, uključujući sindikate.

Član 12 – Pravo na sklapanje braka

Imate pravo da sklopite brak i zasnujete porodicu.

Član 13 – Pravo na djelotvorni pravni lijek

Ako su Vaša prava prekršena, možete se zvanično žaliti sudu ili drugim javnim tijelima.

Član 14 – Zabrana diskriminacije

Ova prava Vam pripadaju bez obzira na boju kože, pol, jezik, politička ili vjerska uvjerenja ili porijeklo.

Član 1 Protokola br. 12 – Opšta zabrana diskriminacije

Organi vlasti Vas ne smiju diskriminirati po osnovama kao što su boja kože, pol, jezik, politička ili vjerska uvjerenja ili porijeklo.

Kviz o glavnim definicijama

Pojam	Upišite slovo	Definicija
Predrasude/ pristrasnost	A	Diskriminacija po više osnova, koje u kombinaciji predstavljaju posebne vidove diskriminacije.
Rasizam	B	Svako neopravdano različito postupanje po osnovu "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd., za koje ne postoji objektivni i opravdan razlog.
Diskriminacija	C	Predubjeđenja, koja nisu zasnovana na opravdanim razlozima, činjenicama ili stvarnom iskustvu, o pojedincu ili grupi zbog njihovih ličnih karakteristika, kao što su "rasa", etničko porijeklo, vjeroispovijest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija, rodni identitet ili drugi lični status.
Indirektna diskriminacija	D	Javno izražavanje kojim se širi, raspiruju, promoviraju ili opravdavaju mržnja, diskriminacija ili nasilje prema pojedincu ili grupi zbog njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Višestruka diskriminacija	E	Diskriminacija po više osnova.
Intersekcionalna diskriminacija	F	Slučajevi u kojima se neka očigledno neutralna odredba, praksa ili politika na svakoga primjenjuje na isti način, ali se time određene grupe dovode u nepovoljan položaj u odnosu na ostale zbog njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Rasno profiliranje	G	Krivična djela motivirana pristrasnošću ili predrasudama prema određenoj grupi ljudi zbog njihove "rase", etničkog porijekla, vjeroispovijesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Krivična djela počinjena iz mržnje	H	Uvjerenje da osnove poput "rase", etničke ili nacionalne pripadnosti, jezika ili nacionalnosti opravdavaju omalovažavanje nekog pojedinca ili grupe, odnosno osjećaj superiornosti pojedinca ili grupe.
Govor mržnje	I	Prakse u kojima policija, bez nekog objektivnog i opravdanog razloga, koristi osnove poput "rase", boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnosti ili nacionalnog odnosno etničkog porijekla za provođenje kontrole, nadzora ili istrage.

Principi ravnopravnosti i nediskriminacije i međunarodni i evropski okvir za zaštitu ljudskih prava

Koncept ravnopravnosti se zasniva na prepoznavanju "urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice", kako je utvrđeno u **Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima** (UDHR).³⁷ Članom 2 UDHR-a propisano je da "svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj deklaraciji bez razlikovanja po bilo kojoj osnovi poput rase, boje kože, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog ubjeđenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugog statusa".

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR),³⁸ u članu 2, ponavlja isti princip ravnopravnosti: "Države potpisnice ovog pakta se obavezuju da će poštovati i jamčiti prava priznata u ovom paktu svim osobama koje se nalaze na njihovoj teritoriji ili potpadaju pod njihovu vlast bez razlikovanja po bilo kojoj osnovi poput rase, boje kože, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog ubjeđenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja ili drugog statusa".

Član 26 ICCPR-a propisuje jednakost pred zakonom, jednaku zakonsku zaštitu i zaštitu od diskriminacije: "Sva su lica jednaka pred zakonom i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zakonsku zaštitu. U tom smislu, zakonom se mora zabraniti diskriminacija i garantirati svima jednaka i djelotvorna zaštita od diskriminacije po bilo kom osnovu poput rase, boje kože, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog ubjeđenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, rođenja ili drugog statusa".

Konvencija o ukidanju svih vidova rasne diskriminacije (CERD)³⁹ posvećena je rasnoj diskriminaciji i diskriminaciji zasnovanoj na nacionalnom ili etničkom porijeklu.

Član 2 (1)(a): Sve države potpisnice obavezuju se da neće počinuti nikakvo djelo rasne diskriminacije odnosno vršiti rasnu diskriminaciju protiv osoba, grupa osoba ili ustanova i da će voditi računa da svi javni organi i javne ustanove, na državnom i lokalnom nivou, postupaju u skladu sa ovom obavezom.

Član 2 (1)(d): Sve države potpisnice moraju svim odgovarajućim sredstvima, uključujući po potrebi i zakonodavstvo, zabraniti i okončati rasnu diskriminaciju od strane pojedinaca, grupa ili organizacija.

Član 4 (a): [Države potpisnice] se obavezuju da će inkriminirati svako širenje ideja zasnovanih na superiornosti ili rasnoj mržnji, svako podsticanje na rasnu diskriminaciju, kao i sva djela nasilja ili podsticanje na djela protiv bilo koje rase ili grupe ljudi druge boje kože ili drugog etničkog porijekla, kao i pomaganje u rasističkim aktivnostima, uključujući njihovo finansiranje.

³⁷ www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.

³⁸ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx.

³⁹ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx.

Međunarodni okvir za zaštitu ljudskih prava sadrži instrumente za borbu protiv drugih **posebnih oblika diskriminacije**, uključujući sljedeće:

- diskriminaciju žena – Konvencija o ukidanju svih vidova diskriminacije žena,⁴⁰
- vjersku diskriminaciju – Deklaracija o ukidanju svih vidova netolerancije i diskriminacije na osnovu vjeroispovijesti ili uvjerenja,⁴¹
- diskriminaciju osoba sa invaliditetom – Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom,⁴² članovi 5 i 6,
- diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta – Zaštita od nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta (usvojena 30. juna 2016), Rezolucija A/HRC/RES/32/2.⁴³

Na nivou **Vijeća Evrope** zabrana diskriminacije je utvrđena **Evropskom konvencijom o ljudskim pravima** (EKLJP),⁴⁴ kojom se u članu 14 garantira jednak tretman u ostvarivanju prava predviđenih Konvencijom: "Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status".

Protokol br. 12 uz EKLJP⁴⁵ proširuje područje zabrane diskriminacije na jednak tretman u uživanju svih prava, uključujući prava garantirana domaćim zakonodavstvom: "1. Uživanje svih prava utvrđenih zakonom osigurano je bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status. 2. Nikog nijedan organ vlasti ne smije diskriminirati ni po kojem osnovu, kao što je navedeno u stavu 1".

Kao i na međunarodnom nivou, okvir za zaštitu ljudskih prava Vijeća Evrope uključuje instrumente posvećene **posebnim oblicima diskriminacije**:

- diskriminaciji po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta – Preporuka CM/ Rec(2010)5 Komiteta ministara državama članicama o mjerama za borbu protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta,⁴⁶
- diskriminaciji žena – Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija),⁴⁷
- diskriminacija po osnovu nacionalnog i etničkog porijekla – Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina,⁴⁸ član 4 i 6.

⁴⁰ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx.

⁴¹ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/religionorbelief.aspx.

⁴² <https://ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/ConventionRightsPersonsWithDisabilities.aspx#5>.

⁴³ <https://ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBTUNResolutions.aspx>.

⁴⁴ www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c.

⁴⁵ Protokol br. 12 uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava nisu još ratificirale sve zemlje članice Vijeća Evrope. Status ratifikacije dostupan je ovdje: www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures?module=treaty-detail&treatynum=177.

⁴⁶ www.coe.int/en/web/sogj/rec-2010-5.

⁴⁷ www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention.

⁴⁸ www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac?module=treaty-detail&treatynum=157.

Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI), tijelo Vijeća Evrope za praćenje poštovanja ljudskih prava, bavi se problematikom borbe protiv rasizma, diskriminacije (po osnovu "rase", etničke/nacionalne pripadnosti, boje kože, državljanstva, vjeroispovijesti, jezika, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i polnih karakteristika), ksenofobije, antisemitizma i netolerancije u Evropi. ECRI izdaje izvještaje o stanju u državama članicama i daje preporuke.

Sljedeće preporuke ECRI-ja o opštoj politici imaju naročiti značaj za teme koje se obrađuju u ovom priručniku:⁴⁹

- Izmijenjena preporuka br. 5 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i diskriminacije muslimana, usvojena 16 marta 2000. i izmijenjena 8. decembra 2021.
- Preporuka br. 7 ECRI-ja o opštoj politici o domaćem zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 13. decembra 2002. i izmijenjena 7. decembra 2017.
- Preporuka br. 9 ECRI-ja o opštoj politici za sprečavanje i borbu protiv antisemitizma, usvojena 25. juna 2004. i izmijenjena 1. jula 2021.
- Preporuka br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 29. juna 2007.
- Preporuka br. 13 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv anticiganizma i diskriminacije Roma, usvojena 24. juna 2011. i izmijenjena 1. decembra 2020.
- Preporuka br. 16 ECRI-ja o opštoj politici za zaštitu nezakonitih migranata od diskriminacije, usvojena 16. marta 2016.

Kada je riječ o radu policije, **Preporukom br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije i Evropskim kodeksom policijske etike** Vijeća Evrope⁵⁰ definirani su detaljni standardi koje policija treba poštovati u ispunjavanju svojih osnovnih funkcija.

Odlomci iz Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije:

"II. U pogledu svih vidova rasne diskriminacije i rasno motiviranih povreda službene dužnosti u policiji

5. Da vode računa da se propisima kojima se zabranjuje direktna i indirektna rasna diskriminacija obuhvati i rad policije
6. Da educiraju policiju o ljudskim pravima, uključujući pravo na zaštitu od rasizma i rasne diskriminacije, i o važećim zakonskim odredbama kojima se zabranjuju rasizam i rasna diskriminacija

⁴⁹ www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-standards.

⁵⁰ <https://rm.coe.int/16805e297e>.

7. Da preduzmu mjere da policiju upoznaju sa činjenicom da se rasna diskriminacija i rasno motivirane povrede službene dužnosti u policiji neće tolerirati
8. Da uspostave mehanizme za pružanje podrške i savjeta žrtvama rasne diskriminacije i rasno motiviranih povreda službene dužnosti od strane policije
9. Da garantiraju efikasno provođenje istraga o navodnim slučajevima rasne diskriminacije ili rasno motiviranih povreda službene dužnosti policije i, po potrebi, odgovarajuće kažnjavanje počinitelja tih djela
10. Da osnuju tijelo, nezavisno od policije i tužilaštva, koje će biti zaduženo za provođenje istraga o navodnim slučajevima rasne diskriminacije ili rasno motiviranih povreda službene dužnosti policije.

III. U pogledu uloge policije u borbi protiv rasistički motiviranih krivičnih djela i praćenju rasističkih incidenata

11. Da vode računa da policija provodi detaljne istrage rasistički motiviranih krivičnih djela, uključujući detaljnu provjeru postojanja rasističkih motiva u običnim krivičnim djelima
12. Da uspostave i održavaju sistem evidentiranja i praćenja rasističkih incidenata, kao i broja tih incidenata koje tužilaštvo kvalificira kao rasistička krivična djela
13. Da podstiču žrtve i svjedoke rasističkih incidenata da te incidente prijavljuju
14. Da u tom cilju usvoje široku definiciju rasističkih incidenata.

Za potrebe ove preporuke rasistički incident je:

"svaki incident za koji žrtva ili neka druga osoba smatra da je rasistički".

Evropski kodeks policijske etike, Prilog uz Preporuku Rec(2001)10

"[...]

40. Policijski službenik je dužan svoje zadatke izvršavati na pošten način vodeći se posebno principima nepristrasnosti i nediskriminacije.

[...]

43. Policijski službenik mora u vršenju svojih dužnosti uvijek voditi računa o osnovnim ljudskim pravima, kao što su sloboda misli, savjesti, vjeroispovijesti, izražavanja, mirnog okupljanja, kretanja i neometanog uživanja imovine.

44. Policijski službenik postupa s integritetom i poštovanjem prema građanima i s posebnim obzirom prema položaju pojedinaca koji pripadaju posebno ugroženim grupama.

[...]

49. Policijske istrage provode se objektivno i pravično uz prilagođavanje specifičnim potrebama osoba kao što su djeca, maloljetnici, žene, manjinske grupe, uključujući etničke manjine i ranjive osobe.

[...]

52. Policija pruža neophodnu podršku, pomoć i savjetovanje žrtvama krivičnih djela bez diskriminacije.

[...]

54. Lišavanje slobode mora biti što ograničenije i provodi se uz poštovanje dostojanstva, osjetljivosti i ličnih potreba pojedinačnih pritvorenika. Za svakog pritvorenika vodi se sistematična evidencija o pritvoru.

[...]

59. Policija za svoj rad odgovara državi, građanima i njihovim predstavnicima i podliježe efikasnoj vanjskoj kontroli.

60. Državna kontrola policije mora biti podijeljena između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

61. Javni organi moraju imati efikasne i nepristrasne postupke za ulaganje žalbi na rad policije.

62. Promoviraju se mehanizmi odgovornosti koji počivaju na komunikaciji i međusobnom razumijevanju između građana i policije".

Modul 2

POVREDA SLUŽBENE DUŽNOSTI DISKRIMINATORNOG KARAKTERA

Uvod i osnovne informacije	62
Ishodi učenja	63
Pregled i trajanje aktivnosti	63
Priprema	64
Opis aktivnosti	65
<i>Aktivnost 2.1: Šta podrazumijevamo pod "povredom službene dužnosti diskriminatornog karaktera"</i>	65
<i>Aktivnost 2.2: Povreda službene dužnosti, diskreciona ovlaštenja i diskriminacija – Praktični aspekti</i>	67
<i>Aktivnost 2.3: Povreda službene dužnosti i diskriminacija u postupanju sa osumnjičenima</i>	70
<i>Aktivnost 2.4: Prepreke u internom prijavljivanju povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera u policiji</i>	74
<i>Aktivnost 2.5: Saradnja sa žrtvama diskriminatornog postupanja policije</i>	76
<i>Aktivnost 2.6: Razgovor sa rukovodstvom organizacije o analizi povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera i mišljenja javnosti o radu policije</i>	79
Prilozi i radni materijali	82
<i>Radni materijal 2.2.1: Informacije o scenariju – Zaustavljanje vozila</i>	82
<i>Radni materijal 2.2.2: Informacije o scenariju – Opcije postupanja</i>	83
<i>Radni materijal 2.2.3: Informacije o scenariju – Prekoračenje brzine</i>	84
<i>Radni materijal 2.3.1: Informacije o scenariju – Lišavanje slobode i transport osumnjičenog</i>	85
<i>Radni materijal 2.3.2: Kratak pregled glavnih elemenata Evropskog kodeksa policijske etike</i>	86
<i>Radni materijal 2.4.1: Opcije za prijavljivanje povreda službene dužnosti</i>	87
<i>Radni materijal 2.4.2: Razumijevanje policijske kulture</i>	88
<i>Radni materijal 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i postupanje po prijavama</i>	90

Uvod i osnovne informacije

Postoje različiti vidovi povreda službene dužnosti, kao što su krivotvorenje dokaza, davanje lažnog iskaza, prijetnje osumnjičenima, zloupotreba ovlaštenja, nepoštenje, nepristojnost i neprimjerena upotreba sile. Neki od tih postupaka i ponašanja mogu se rješavati u okviru internih upravnih postupaka, dok se kod drugih, zbog njihove prirode i ozbiljnosti, pokreće krivični postupak pred sudom. Ono što ih sve povezuje kao povredu službene dužnosti jeste neispunjavanje standarda profesionalnog ponašanja koje javnost ima pravo da očekuje od policije i koje policijski službenici imaju pravo da očekuju od sebe i drugih. Povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera je posebno nemoralna zbog postojanja dodatne motivacije za maltretiranje određenih grupa ili pojedinaca isključivo zbog neke njihove karakteristike, na primjer, zbog rase, vjeroispovijesti ili seksualne orijentacije. Vidovi ponašanja koji predstavljaju povredu službene dužnosti moraju se rješavati blagovremeno i efikasno. U zavisnosti od prirode i stepena prekršaja, u nekim slučajevima su dovoljni davanje savjeta, upozorenje i nadzor, ali u ozbiljnijim slučajevima je neophodna momentalna suspenzija ili čak lišavanje slobode do početka krivičnog postupka. Bez obzira na to o kom se odgovarajućem mehanizmu provođenja istrage o povredi službene dužnosti radi (u idealnom slučaju za to bi trebalo biti zaduženo neko tijelo nezavisno do policije), on mora ispunjavati određene utvrđene međunarodne standarde, među kojima su svakako oni koji se odnose na nepristrasnost te na sposobnost pronalaženja i odgovarajućeg sankcioniranja počinitelja. Važno je da se javnosti, a i samim policijskim službenicima, pošalje jasna i nedvosmislena poruka da policija neće tolerirati nijedan vid diskriminatornog postupanja.

Da bi ispravno postupali, policijski službenici moraju znati šta ispravno postupanje podrazumijeva te moraju biti u potpunosti upoznati sa vrstom postupanja koje se od njih zahtijeva i očekuje, što se postiže kroz obuku, nadzor i primjenu efikasnih metoda pozivanja na odgovornost te kroz jasna objašnjenja šta nije dozvoljeno i šta može predstavljati povredu službene dužnosti. Ta objašnjenja se daju u internim propisima policije i eventualnim objavljenim standardima profesionalnog ponašanja i/ili etičkom kodeksu. Ovi propisi i standardi bi trebali odražavati principe definirane u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i Evropskom kodeksu policijske etike Vijeća Evrope te biti u skladu sa Preporukom br. 11 Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije.²

U ovim propisima i uputstvima nužno je naglasiti da svaki vid diskriminacije od strane policijskog službenika predstavlja povredu službene dužnosti. Osim toga, sami policijski službenici moraju biti svjesni da se time ugrožava i efikasnost policije i mišljenje javnosti o pouzdanosti policije te otežava rad i istovremeno podriva lični integritet svih policijskih službenika u očima zajednice. Pojedinačni postupak jednog policijskog službenika može imati nesrazmjerno negativan uticaj na ispunjavanje osnovne funkcije policije. Jedan slučaj diskriminatornog postupanja može odjeknuti u cijeloj zajednici i narušiti postojeće povjerenje i podršku cijeloj policijskoj organizaciji. To naglašava značaj momentalnog reagiranja na takvo ponašanje, njegovog prijavljivanja i blagovremenog provođenja istrage. To je obaveza svakog policijskog službenika, pošto su takve intervencije ključne za izgradnju i očuvanje povjerenja javnosti u integritet i profesionalizam policije, bez kojih se to povjerenje narušava. Ako se policija ne doživljava kao neko ko je na čelu borbe protiv diskriminacije, bez obzira na to da li tu borbu vode drugi ili njeni pripadnici, smatraće se dijelom problema pristrasnosti, predrasuda i netolerancije u društvu. Poteškoće u suprotstavljanju ovoj vrsti povreda službene dužnosti i reagiranju na njih ne treba potcjenjivati, kao ni opasnost od zapadanja u takve povrede dužnosti zbog aktivnog ili pasivnog ponašanja. Puno puta se pokazalo da je organizaciona kultura u policiji u brojnim zemljama institucionalno diskriminatorna, uz brojne dokaze posebno za endemski seksizam i rasizam. Zbog ovakvog kulturnog ambijenta policijskim službenicima kao pojedincima teško je da se odupru negativnom uticaju dominantnih stavova, uvjerenja i normi na njihov rad.

¹ Preporuka Rec(2001)10 Komiteta ministara Vijeća Evrope, usvojena 19. septembra 2001, <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>

² Preporuka br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 27. juna 2007, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11.

Tu je i želja da se bude prihvaćen u grupi koja često podrazumijeva nesuprotstavljanje ponašanju za koje se zna da nije ispravno. Međutim, ne smije se dozvoliti da se kolegijalnost pogrešno tumači i da policijski službenici smatraju da veću lojalnost duguju čak i delinkventnim kolegama nego građanima kojima služe. Lojalnost ne smije biti važnija od integriteta.

U ovom modulu analiziraju se situacije u kojima se policijski službenici mogu susresti sa povredom službene dužnosti diskriminatornog karaktera ili biti uključeni u nju te kako naizgled bezazlene i neprimjetne prakse mogu imati izuzetno negativan uticaj na život ljudi kojima policijski službenici služe i na profesionalni rad samih policijskih službenika.

Ishodi učenja

Polaznici će:

→ sagledati dalekosežne posljedice povreda službene dužnosti u smislu njihovog uticaja na sposobnost efikasnog obavljanja posla te, na ličnom planu, na lični integritet u očima zajednice,

→ uvidjeti da nereagiranje i nesuprotstavljanje diskriminatornom postupanju kolega zbog pogrešnog shvatanja lojalnosti, pored toga što je nezakonito, predstavlja i narušavanje povjerenja zajednice, čime se podriva rad policije,

→ sagledati uticaj koji nepravično i bezobzirno ponašanje policijskih službenika ima na život drugih, i pojedinaca i zajednica,

→ razumjeti svoju ulogu u suzbijanju diskriminacije i zaštiti ranjivih osoba i grupa, čime doprinose stvaranju kulture antidiskriminacije, i biti ponosni na poseban položaj i ovlaštenja koja su im data,

→ steći znanja o Evropskom kodeksu policijske etike i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima,

→ uvidjeti značaj saradnje i partnerstva sa organizacijama civilnog društva radi boljeg razumijevanja i rješavanja problema diskriminacije u policiji,

→ steći znanja o načinu reagiranja na povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera te da na raspolaganju imaju više opcija.

Pregled i trajanje aktivnosti

Aktivnost 2.1: Šta podrazumijevamo pod "povredom službene dužnosti diskriminatornog karaktera"?	(30 minuta)
Aktivnost 2.2: Povreda službene dužnosti, diskreciona ovlaštenja i diskriminacija – Praktični aspekti	(90 minuta)
Aktivnost 2.3: Povreda službene dužnosti i diskriminacija u postupanju sa osumnjičenima	(90 minuta)
Aktivnost 2.4: Prepreke u internom prijavljivanju povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera u policiji	(90 minuta)
Aktivnost 2.5: Saradnja sa žrtvama diskriminatornog postupanja policije	(120 minuta)
Aktivnost 2.6: Razgovor sa rukovodstvom organizacije o analizi povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera i mišljenju javnosti o radu policije	(120 minuta)

Priprema

U pripremi za ovaj modul, pored Procjene potreba, tim za obuku treba:

- pripremiti kopije odgovarajućih organizacionih politika i smjernica u oblasti povreda dužnosti policijskih službenika,
- analizirati i identificirati odgovarajuće statističke podatke, izvještaje, informacije organizacija civilnog društva koje se odnose na ovu temu,
- provjeriti tačnost i adekvatnost prevoda.

Za svaku aktivnost data su uputstva o neophodnim pripremnim koracima, kao i napomene za predavače i preporuke.

Opis aktivnosti

Aktivnost 2.1: Šta podrazumijevamo pod "povredom službene dužnosti diskriminatornog karaktera"?

Cilj: Ova aktivnosti ima za cilj da polaznike podstakne na razmišljanje o diskriminatornom postupanju kao povredi službene dužnosti. Radi se o kratkoj sesiji koja polaznike treba da uvede u temu, ali i da im omogući međusobno upoznavanje i upoznavanje sa temom modula.

Trajanje: 30 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*) i markeri
papir, olovke, smjesa za lijepljenje "Blu Tack"
projektor (po želji)

Uputstvo

1. Na samom početku istaknite potrebu za otvorenošću, iskrenošću i povjerljivošću kako bi polaznici izvukli maksimum iz ove aktivnosti.
2. Prije početka sesije napišite na tabli "Povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera u policiji" (ili to možete prikazati na PowerPoint slajdu).
3. Dajte polaznicima pet minuta da razmisle šta bi, po njihovom mišljenju, bila povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera.
4. Nakon toga podijelite polaznike u manje grupe, idealno bi bilo da ih bude troje ili četvoro u grupi. Radi brže podjele polaznika u grupe možete koristiti jednostavnu metodu brojanja, na primjer, ako želite 4 grupe, prvi polaznik je broj 1, drugi 2, treći 3 i četvrti 4, a zatim se postupak ponavlja. (Ako želite 5 grupa, brojite do 5). Zatim sve polaznike kojima je dodijeljen broj jedan stavljate u prvu grupu, one sa brojem dva u drugu grupu itd. Kada polaznici zauzmu mjesta po grupama, zamolite ih da, kroz međusobnu diskusiju, formuliraju radnu definiciju povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera koristeći primjere kao pomoć. Svim grupama dajte markere i papir za tablu na kojem će napisati svoju definiciju povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera, uključujući, po želji, jedan ilustrativni primjer.
5. Po završetku, grupe predaju svoj papir sa definicijom i primjerom predavaču koji ih pričvršćuje na zid pomoću Blue Tack-a. Predavač potom započinje diskusiju tokom koje polaznici usaglašavaju zajedničku definiciju na osnovu definicija pojedinačnih grupa i datih primjera.
6. Postoje brojni primjeri povrede službene dužnosti u policiji: tu spada uzimanje mita, lažno hapšenje, korištenje pretjerane sile, falsificiranje dokaza, davanje lažnog iskaza i nedolično seksualno ponašanje. Međutim, predavač bi trebao usmjeriti diskusiju na povredu službene dužnosti "diskriminatornog" karaktera koristeći primjere koji se odnose na diskriminaciju, kao što je rasno profiliranje, selektivna primjena propisa, nepravično postupanje na osnovu određene karakteristike osobe poput etničke pripadnosti, seksualnosti, vjeroispovijesti itd.

7. Na kraju diskusije pitajte polaznike koliko je, po njihovom mišljenju, ova vrsta povrede službene dužnosti prisutna na njihovom radnom mjestu, čak i ako se radi o blažim oblicima (npr. nazivanje pogrdnim imenima, neljubaznost i pokazivanje nepoštovanja), koji ipak predstavljaju neprihvatljivo ponašanje.
8. Da li su polaznici upoznati sa primjerima gdje je takvo ponašanje a) preispitivano u službi ili na višim nivoima, na primjer na sudu te b) da li je neko od policijskih službenika kažnjen zbog toga?
9. Na samom kraju treba se osvrnuti na to kako je često u radu policije teško suprotstaviti se takvom ponašanju i kazniti ga, i to iz više razloga, ali najčešće zbog postojanja kulture neprijavlivanja kolega za povredu službene dužnosti u policiji. Ta se oblast obrađuje kasnije u ovom modulu.

Aktivnost 2.2: Povreda službene dužnosti, diskreciona ovlaštenja i diskriminacija – Praktični aspekti

Cilj: U okviru ove aktivnosti od polaznika se očekuje da zamisle hipotetičku situaciju u radu policije i razmisle kako bi reagirali i iz kojih razloga. Iako je hipotetički, taj scenario se zasniva na stvarnim iskustvima pa se većina polaznika koji su u svom radu u policiji imali slične situacije može sa njim poistovjetiti. Kroz ovu aktivnost policijski službenici imaju priliku da analiziraju i uvide kako kod naizgled uobičajene primjene diskrecionih ovlaštenja mogu biti pristrasni u svom profesionalnom postupanju i radu. Aktivnost nudi priliku da se sagleda uticaj i nesvjesne i svjesne pristrasnosti. Pored toga, policijski službenici će uvidjeti kako diskreciona ovlaštenja, ako nisu pod kontrolom, vrlo lako mogu biti pod uticajem predrasuda, što može dovesti do povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera.

Trajanje: 90 minuta

Potrebni materijali: Policijski etički kodeks i/ili profesionalni standardi i Evropski kodeks policijske etike³ (kao referenca)
tabla sa listovima (*flip chart*) i markeri
Radni materijal 2.2.1 Informacije o scenariju – Zaustavljanje vozila (polaznicima se mogu podijeliti štampani primjerci ili se informacije mogu pripremiti unaprijed i prikazati pomoću projektor)
Radni materijal 2.2.2 Informacije o scenariju – Opcije postupanja (i ovaj materijal se može podijeliti polaznicima u vidu štampanih primjeraka ili se informacije mogu pripremiti unaprijed i prikazati pomoću projektor)
Radni materijal 2.2.3 Korištenje diskrecionih ovlaštenja: Prekoračenje brzine
papir, olovke
projektor (po želji)

Vodite računa da se prije početka sesije upoznate sa scenarijima i odgovarajućim radnim materijalima i napomenama kako biste mogli odgovoriti na eventualna pitanja i po potrebi dati detaljnija objašnjenja.

Pripremite tri lista na tabli:

- Na prvom listu napišite "Odabrane opcije". Na njemu ćete zapisivati opcije koje policijski službenici izaberu u okviru scenarija.
- Na drugom listu napišite "Obrazloženje preduzetih radnji". Na njemu ćete zapisivati obrazloženja za odabrane opcije.
- Na trećem listu napišite "Uticaj na profesionalnost u radu policije". Na njemu ćete zapisivati glavne argumente u debati o uticaju preduzetih radnji na profesionalnost u radu policije. Predavač će na osnovu ovoga moći da se pozove na ponašanje koje se očekuje u profesionalnom radu policije, a koje je definirano nacionalnim policijskim etičkim kodeksom i/ili profesionalnim standardima i da istakne potrebu za pravičnim, nediskriminatornim radom policije.

³ Preporuka Rec(2001)10 Komiteta ministara Vijeća Evrope, usvojena 19. septembra 2001, <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>

Uputstva

1. Na samom početku prezentirajte polaznicima Radni materijal 2.2.1 Informacije o scenariju – Zaustavljanje vozila (u nastavku). Predložimo da polaznicima podijelite štampane primjerke scenarija i da te informacije istovremeno prikažete pomoću projektora.
2. Nakon toga polaznicima prezentirajte spisak opcija iz Radnog materijala 2.2.2. Ponuđenih šest opcija možete odštampati i svim polaznicima podijeliti primjerke i/ili ih možete prikazati pomoću projektora ili drugih sredstava. Zamolite polaznike da pročitaju ponuđene opcije i odluče se za onu koja najviše odgovara onome što bi oni preduzeli. Ako im nijedna opcija nije prihvatljiva, mogu dopisati radnje koje bi oni preduzeli u datim okolnostima. Trebali biste istaći da se ne traži "tačan" već "iskren" odgovor o onome što bi oni uradili u toj situaciji. Ostavite polaznicima pet do sedam minuta da razmisle o svim opcijama.
3. Na listu br. 1 zapišite odgovore polaznika povezujući ih sa opcijama. Pitajte polaznike da li uočavaju neki obrazac u smislu najčešće biranih opcija, na primjer, tendenciju da se prema zaustavljenom policajcu drugačije postupaju (opcije 2, 3 i 5) ili tendenciju da se poštuju policijske procedure (opcije 1 i 4)?
4. Na listu br. 2 zapišite razloge koje su polaznici naveli za odabrano postupanje. Predavač bi trebao analizirati date razloge kako bi utvrdio ima li dokaza da polaznici pokazuju neku posebnu lojalnost prema tom policajcu koja utiče na njihovo postupanje. Ako je to slučaj, skrenite im pažnju na to i postavite im sljedeća pitanja: 1) Da li je to prihvatljivo sa profesionalnog stanovišta? 2) Da li smatraju da se ovakvo ponašanje može na neki način opravdati? S druge strane, ako na osnovu odgovora utvrdi da bi većina polaznika postupila u skladu sa pravilima, predavač ih može pitati da li je to zaista tako: da li je to nešto što bi zaista uradili u praksi ili su to izabrali zato što smatraju da to treba reći u postojećem kontekstu? Kao i na svakoj obuci, predavač mora istaći da je sve što se govori na obuci povjerljivo te da bi polaznici trebali biti iskreni i otvoreni u odgovorima kako bi izvukli maksimum koristi iz vježbi. Međutim, oni se moraju osjećati slobodnim da se tako ponašaju i to je jedan od izazova u držanju obuke.
5. Zatim uvedite novu dinamiku u scenario. Pitajte polaznike kako bi reagirali da osoba koju su zaustavili nije njihov kolega policijski službenik nego neko koga poznaju, na primjer komšija, prijatelj ili rođak? Kako bi se ponašali da zaustave tu osobu? Da li bi njihovo ponašanje bilo slično ponašanju pri zaustavljanju policijskog službenika koji nije na dužnosti? Premda se ovdje očigledno radi o drugačijoj situaciji, ipak postoji mogućnost povlaštenog tretmana ovih "posebnih" osoba. Ako polaznici kažu da bi prema ovim osobama drugačije postupali, potvrdite da je to svojstveno ljudima i da je razumljivo što smo skloni da se tako ponašamo. Međutim, trebali biste iskoristiti priliku da naglasite da kao policijski službenici često moramo kontrolirati svoje instinktivne osjećaje i reakcije i postupati profesionalno i bez diskriminacije.
6. Zatim pitajte polaznike da li bi njihov pristup bio drugačiji da je osoba koju su zaustavili poznati kriminalac koji je već više puta kažnjavan za prekršaje. Na kraju ih pitajte kako bi postupali da je osoba pripadnik romske zajednice ili neke manjinske ili marginalizirane grupe na njihovom području odgovornosti, koja ima problematičan odnos sa policijom. Ova diskusija bi trebala pokazati da će stavovi i ponašanje polaznika obuke pri zaustavljanju pijanog vozača zavisiti od karakteristika osobe koju su zaustavili.
7. Pređite na list br. 3 koji ima naslov "Uticaj na profesionalnost u radu policije". Dajte polaznicima 10 minuta da napišu kako, po njihovom mišljenju, ove "razlike" u postupanju utiču na profesionalnost policije.

8. Podsjetite polaznike da su dužni da primjenjuju zakon bez favoriziranja bilo koga. Ako svoja diskreciona ovlaštenja koriste kako bi nekim pojedincima na osnovu ovih karakteristika omogućili povlašten tretman, to predstavlja nepravičnu diskriminaciju. Recite im da se, kao što vjerovatno znaju, vijesti brzo šire u zajednici. Upozorite ih da će ljudi vjerovatno vrlo brzo saznati ako policija tako postupa. Takvo ponašanje će građane učvrstiti u uvjerenju da policija različito primjenjuje zakon u zavisnosti od toga o kome se radi.
9. Zaključite diskusiju pozivajući se na važeći domaći kodeks policijske etike i profesionalne standarde. Skrenite pažnju polaznicima na diskriminatorno ponašanje koje predstavlja kršenje postojećih principa i propisa. Takvo ponašanje predstavlja zloupotrebu policijskih ovlaštenja. Radi se o povredi službene dužnosti i time se podriva povjerenje u policiju. Naglasite da policijski službenici, ako žele da se prema njima postupa sa poštovanjem, moraju pokazati da zaslužuju poštovanje, a to podrazumijeva etičnost u postupanju.
10. Na kraju ovog dijela možete polaznicima reći da je jasno da nekim policijskim službenicima nije lako da prevaziđu vlastitu pristrasnost, bilo iz ličnih razloga ili zbog ambijenta u kojem rade. Pristrasnost i postupci koji iz toga proizilaze mogu biti nesvjesni. Međutim, pristrasnost može ugroziti misiju policije da prema svima jednako postupa, pošto povlaštenu tretman vrlo lako može prerasti u povredu službene dužnosti diskriminatornog karaktera. Polaznicima istovremeno treba jasno reći da neki policijski službenici i ne pokušavaju da kontroliraju pristrasnost i predrasude u profesionalnom radu, nego otvoreno pokazuju predrasude i netoleranciju. Ti policijski službenici mogu biti rasisti, homofobi, seksisti itd. i otvoreno dopuštaju da njihovi iskrivljeni stavovi utiču na to kako tretiraju odnosno maltretiraju određene pojedince i grupe. Za takve policijske službenike nema mjesta u profesionalnoj policiji koja poštuje ljudska prava. Njihovom ponašanju se treba suprotstaviti bez izuzetka i oni bi trebali snositi posljedice za svoje postupke. Javnost se mora uvjeriti da je policija ta koja je u prvim redovima borbe protiv diskriminatornog ponašanja policijskih službenika. To nije nešto što bi se trebalo smatrati tuđom odgovornošću. To je prvenstveno odgovornost policije, a naročito rukovodstva policijske organizacije. Policija ne može ispuniti ulogu koju društvo od nje zahtijeva ako tolerira diskriminatorno ponašanje.
11. Ako vam ostane vremena, možete polaznike kratko podsjetiti na korištenje diskrecionih ovlaštenja policije. Podijelite polaznicima Radni materijal 2.2.3 Korištenje diskrecionih ovlaštenja – Prekoračenje brzine ili ga prikažite pomoću projektoru da bi ga svi vidjeli. Dajte polaznicima oko pet minuta da pročitaju scenario, a zatim postavite sljedeća pitanja: 1) Kako biste postupili prema ženi vozaču? Zapišite odgovore na tabli. Zatim pitajte: 2) Kako biste postupili prema muškarcu vozaču? Zapišite odgovore na drugi list papira na tabli. Uporedite odgovore i eventualne razlike.
12. I u jednom i u drugom slučaju policijski službenik koji zaustavlja vozilo ima određeni stepen slobode u odlučivanju da li će vozača upozoriti ili napisati kaznu. Iako diskreciona ovlaštenja postoje, ona se moraju koristiti pravično, savjesno i u legitimne svrhe. Podsjetite polaznike da primjena diskrecionih ovlaštenja u korist kolega, prijatelja i rodbine ili na štetu nekoga koga ne volimo predstavlja neprimjerenu primjenu policijskih ovlaštenja i može predstavljati povredu službene dužnosti diskriminatornog karaktera. Diskrecija u odlučivanju može vrlo lako prerasti u diskriminaciju, a to je detaljnije obrađeno u Modulu tri koji se bavi profiliranjem.
13. Na samom kraju bilo bi veoma korisno ponovo istaći da policijski službenici u skladu sa misijom policije moraju primjenjivati određeni stepen diskrecione procjene. Diskreciona ovlaštenja policijski službenici koriste svakodnevno, ali je odavno prepoznato da se ta ovlaštenja moraju koristiti savjesno i pravično.

Aktivnost 2.3: Povreda službene dužnosti i diskriminacija u postupanju sa osumnjičenima

Evropsku konvenciju o sprečavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja⁴ ratificiralo je svih 46 zemalja članica Vijeća Evrope (VE).

Na osnovu ove konvencije osnovan je Komitet za sprečavanje mučenja (CPT) sa zadatkom da ispita postupanje prema osobama lišenim slobode i osobama koje se nalaze u pritvoru u državama članicama VE, uključujući osobe koje se nalaze u policijskom pritvoru, pri čemu Komitet može nasamo obavljati razgovore sa pritvorenicima i raspitivati se o njihovim iskustvima. U svom radu, koji je podrazumijevao preko 470 posjeta različitim zemljama, CPT je utvrdio da do zlostavljanja od strane policije najčešće dolazi u sljedećim okolnostima: (1) za vrijeme lišavanja slobode, (2) za vrijeme transporta u policijski pritvor i (3) za vrijeme boravka u policijskom pritvoru i saslušanja radi pribavljanja dokaza ili priznanja. Ovo se direktno odnosi na policijske službenike koji se ovoj vrsti povrede službene dužnosti moraju suprotstaviti u trenutku kada se ona dešava, i to prije nego što eskalira na štetu osumnjičenog. Pored toga, zlostavljanje je vrlo često vezano za diskriminaciju.

Cilj: U okviru ove aktivnosti od polaznika se očekuje da zamisle hipotetičku situaciju u kojoj je njihov kolega umiješan u povredu službene dužnosti u vidu zlostavljanja osumnjičenog. Ovo je način da se utvrdi kakav je stav polaznika o tim incidentima, koji su i dalje česti u brojnim zemljama, kao i da li su motivirani da im se suprotstave. Ova aktivnost također omogućava diskusiju o tome koliko je teško postupiti ispravno. Međutim, bez obzira na poteškoće u datim okolnostima, policijski službenici moraju pronaći način da se na ovakve povrede službene dužnosti reagira u nekoj fazi ili na neki način. Policijskim službenicima može biti izuzetno teško da prijave kolege, iako su u većini jurisdikcija obavezni da to urade. Pored toga, neprijavlivanje povrede službene dužnosti vrlo često i samo predstavlja kršenje profesionalnih standarda pa policijski službenik koji ne prijavi povredu službene dužnosti može i sam biti sankcioniran za povredu službene dužnosti.

Trajanje: 90 minuta

Potrebni materijali: Kao referenca: Posljednji izvještaj Komiteta za sprečavanje mučenja za zemlju u kojoj se obuka održava i domaći kodeks policijske etike ili profesionalni standardi. Kratki video u produkciji Asocijacije za sprečavanje mučenja o kritičnim momentima u policijskom pritvoru. Video je dostupan na adresi www.apr.ch/en/resources/publications/prevention-torture-and-ill-treatment-police-custody na sljedećim jezicima: engleski, francuski, portugalski, španski i ruski. tabla sa listovima (flip chart), markeri i "Blu Tack" papir, olovke

Priprema: Pripremite dva lista na tabli. Na jednom napišite: "Odgovori", a na drugom: (1) "Kada?" (2) "Kako?" Za svakog polaznika pripremite primjerak Radnog materijala 2.3.1, Informacije o scenariju za lišenje slobode i transport osumnjičenog Za svakog polaznika pripremite primjerak Radnog materijala 2.3.2 o Evropskom kodeksu policijske etike

⁴ Vijeće Evrope, Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 26. novembar 1987, ETS 126, dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36314.html>

Uputstva

1. Podijelite polaznicima primjerke Radnog materijala 2.3.1, informacije o scenariju. Scenario također možete prikazati pomoću projektora. Dajte polaznicima desetak minuta da pažljivo pročitaju scenario.
2. Kada polaznici pročitaju scenario, na prvom listu "Odgovori" zapišite da li polaznici smatraju da bi se, u takvom scenariju, suprotstavili ponašanju svog kolege ili ne bi reagirali. Pitajte polaznike da li smatraju da je ponašanje kolege njihova lična odgovornost ili ne. Ima li to neke veze sa njima? Da li smatraju da nisu krivi za povredu službene dužnosti ako ne interveniraju i ne suprotstave se kolegi?
3. Započnite diskusiju o scenariju i pitajte polaznike da li je, po njihovom mišljenju, ovakvo ponašanje beznačajno ili ozbiljno. Zamolite polaznike da obrazlože odgovore. Nakon diskusije pređite na sljedeći list papira i pitajte polaznike koji su rekli da bi se suprotstavili ovakvom ponašanju u kom tačno trenutku bi intervenirali. Da li bi to bilo prilikom (1) prvog šutanja nogom, (2) udarca pesnicom u vozilu ili (3) šamaranja u hodniku policijske stanice? Ovo su sve tipični primjeri fizičke sile. Da li bi iko reagirao na verbalne komentare kolege prilikom lišenja slobode i sprovođenja osumnjičenog u stanicu?
4. Zatim skrenite pažnju polaznika na pitanje "Kako?". Kako bi oni intervenirali? Da li bi to bilo kroz direktnu konfrontaciju ili bi neki radije neformalno porazgovarali sa kolegom, možda drugi put na drugom mjestu, u opuštenijoj atmosferi? Bilo bi korisno da se ne otkriva kako bi polaznici reagirali, nego da se diskutira o tome šta bi rekli. Da li bi se neko od njih odlučio da preduzme službene mjere i prijavi ponašanje nadređenima? Diskusija i razmjena stavova mogu polaznicima pomoći u pronalaženju najboljih načina suprotstavljanja i interveniranja u slučaju da se nekada nađu u takvim situacijama.
5. Nakon toga predstavite kratki video o sprečavanju mučenja i zlostavljanja koji je producirao APT, a u kojem se obrađuju kritični trenuci u policijskom pritvoru. Objasnite da o ovoj temi u videu govore Lowell Patricia Goddard (bivša sutkinja Visokog suda Novog Zelanda i članica Potkomiteta Ujedinjenih nacija za sprečavanje mučenja) i general Charbel Mattar (tadašnji savjetnik za ljudska prava i sprečavanje mučenja u Vladi Libana). Prikažite video.

Napomene za predavača

Video možete prikazati čak i ako niste u mogućnosti da ga prevedete na svoj jezik pošto polaznici na osnovu profesionalnog iskustva mogu razumjeti o čemu se radi. U tom slučaju polaznicima trebate predstaviti osobe koje govore o temi u videu i reći im da je Lowell Patricia Goddard bivša sutkinja Visokog suda Novog Zelanda i članica Potkomiteta Ujedinjenih nacija za sprečavanje mučenja, a da je general Charbel Mattar tada bio savjetnik za ljudska prava i sprečavanje mučenja u Vladi Libana. Također, polaznicima morate prenijeti glavne poruke ovog videa:

- 1) Ljudi doživljavaju povećanu ranjivost zbog zlostavljanja od strane policijskih službenika odmah nakon odvođenja u pritvor ili hapšenja.
- 2) U najboljem interesu policije je da bude otvorena i transparentna po pitanju pritvora, a jedan od načina da se to postigne jeste da se dozvoli pristup odobrenim posmatračima koji mogu pomoći u osiguravanju odgovarajućeg postupanja.

6. Na kraju videa pitajte polaznike šta su, po njihovom mišljenju, glavne poruke. U okviru diskusije osvrnite se na sljedeće ključne tačke:
 - U videu se ističe ono o čemu je prethodno bilo riječi – da su kritični momenti kada je riječ o postupanju prema osumnjičenima, kada su oni najizloženiji riziku od zlostavljanja, lišavanje slobode, transport i prvo saslušanje.
 - Polaznici moraju biti svjesni da će oni i njihovi podređeni biti u situaciji da u okviru svojih dužnosti provode ove radnje i da moraju biti spremni da se suprotstave svakom neprimjerenom postupanju u trenutku kada do njega dođe. Trebali bi biti svjesni činjenice da standardi profesionalnosti nalažu momentalnu intervenciju, i to ne samo u interesu osoba koje su žrtve neprimjerenog postupanja i šire zajednice kojoj služe, nego i u interesu same policije, kojoj ne ide u prilog da se u njeno ime tako postupa.
 - Policija ima obavezu da se suprotstavi povredama službene dužnosti, da ih zaustavi i prijavi.
 - Praćenje osoba koje se nalaze u policijskom pritvoru jedan je od načina osiguravanja pravilnog postupanja sa pritvorenicima, ali suštinski značaj ima i postupanje policije i prihvatanje obaveze osiguravanja poštovanja profesionalnih standarda u postupanju prema svima.
7. Podijelite polaznicima Radni materijal 2.2.2 sa dijelovima iz Evropskog kodeksa policijske etike. Podijelite polaznike u grupe od po četvoro i dajte im 10 minuta da pročitaju materijal u kojem se govori o opštim vrijednostima u radu policije, a posebno o etičkim standardima i imperativima koje policija mora poštovati u demokratskom društvu.
8. Zamolite polaznike da izaberu jednu osobu koja će prezentirati odgovore grupe na sljedeća pitanja:
 - U kojoj mjeri se, po njihovom mišljenju, ovi etički standardi podudaraju sa standardima rada policije koji se primjenjuju u njihovoj jurisdikciji?
 - S kojim se poteškoćama oni, njihove kolege i njihova organizacija susreću u ispunjavanju tih standarda?
 - Koje su, po mišljenju polaznika, grupe i pojedinci najugroženiji u njihovoj jurisdikciji ili regiji?
 - Određeni slučajevi diskriminatornog postupanja su gotovo neizbježni u radu policije. U kojim se to situacijama najčešće može javiti diskriminatorno postupanje?
 - Postoje li određene grupe ili pojedinci koji vjerovatno mogu biti žrtve te diskriminacije?

9. Odgovore polaznika zapišite na listove papira sa table i postavite ih na zid ili neku drugu odgovarajuću površinu gdje će biti vidljivi tokom cijele sesije.
10. Na kraju sesije pitajte polaznike da li imaju nekih komentara, opservacija ili pitanja i obradite ih na odgovarajući način.

Aktivnost 2.4: Prepreke u prijavljivanju povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera unutar policijske organizacije

Cilj: Ova aktivnost podstiče polaznike na razmišljanje o poteškoćama u prijavljivanju diskriminacije kao povrede službene dužnosti sa kojima se susreću pojedinci i koje postoje u datoj organizacionoj strukturi i kulturi koja preovladava u policiji. Aktivnost pruža priliku za razmišljanje o preprekama u prijavljivanju, ali i za grupnu analizu načina za njihovo prevazilaženje.

Trajanje: 90 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*) i markeri
projektor
Radni materijal 2.4.1: Opcije za prijavljivanje povreda službene dužnosti
(polaznicima možete podijeliti štampane primjerke materijala ili ga možete prikazati pomoću projektora)
Radni materijal 2.4.2: Razumijevanje policijske kulture
primjerak politike prijavljivanja nepravilnosti u radu koja možda postoji u vašoj jurisdikcije

Uputstva

1. Podijelite polaznike u grupe. Idealno bi bilo da u grupi bude najviše četiri ili pet polaznika kako bi svi imali priliku da u zadatom vremenu učestvuju u diskusiji u okviru grupe. Dajte polaznicima 15 minuta da na osnovu zadatih pitanja diskutiraju o tome šta su, po njihovom mišljenju, najveće prepreke u prijavljivanju povreda službenih dužnosti u njihovoj službi. Pitanja možete unaprijed napisati na posebnim listovima papira na tabli ili ih prikazati pomoću projektora. Ovo su pitanja za diskusiju:
 - Šta bi Vas, kao pojedinca, spriječilo da prijavite povredu službene dužnosti diskriminatornog karaktera?
 - Šta bi Vam olakšalo prijavljivanje?
 - U slučaju uvođenja promjena radi olakšavanja prijavljivanja, koje bi to promjene bile?

Ako to prostor dozvoljava, rasporedite grupe tako da između njih postoji određena udaljenost/privatnost. Svakoj grupi dajte list papira sa table. Recite im da izaberu predstavnika koji će prezentirati njihove zaključke te da svoja razmišljanja napišu na listu papira kako bi ih kasnije pokazali ostalim polaznicima.

2. Kada polaznici završe sa diskusijom u manjim grupama, zamolite grupe da prezentiraju svoje odgovore. U kontekstu ove diskusije, na samom kraju postavite pitanje o mogućnosti prijavljivanja diskriminacije kao povrede službene dužnosti van okvira uobičajenih nadzornih procedura i disciplinskih postupaka u policiji.
3. Pitajte polaznike da li su upoznati sa nekim drugim koracima koje mogu preduzeti kako bi prijavili povredu službene dužnosti ako to ne žele prijaviti direktno svojim nadređenim ili kroz interni disciplinski postupak. Zapišite njihove odgovore na tabli.
4. Zatim podijelite primjerke Radnog materijala 2.4.1, Opcije za prijavljivanje povreda službene dužnosti. Dajte polaznicima pet minuta da pročitaju radni materijal.
5. Pitajte polaznike da li bi ikada iskoristili neku od tih opcija da se nađu u situaciju da moraju prijaviti povredu službene dužnosti. Napravite na tabli dvije kolone: 1) Zašto biste iskoristili te opcije 2) Zašto NE BISTE iskoristili te opcije. Pokušajte da u diskusiju uključite što više polaznika, po potrebi podstičući one koji možda nisu voljni da učestvuju.

6. Na osnovu odgovora vidjećete koji stavovi preovladavaju kod polaznika pa u skladu s tim zaključite ovaj dio diskusije na jedan od sljedećih načina.

Ako većina kaže da bi koristila predložene alternativne metode, istaknite da je postojanje tih metoda važno pošto veliki broj policijskih službenika jednostavno ne koristi interne mehanizme za prijavljivanje kolega u mjeri u kojoj bi trebalo, a jedan od razloga za to je nesumnjivo kultura koja tolerira strah i povlašćivanje.

Ako većina kaže da ne bi koristila ove načine, podsjetite polaznike da postoji potreba za promjenom kulture i ambijenta koji policijskim službenicima otežava prijavljivanje te da i oni moraju dati doprinos tome, naročito ako se nalaze na rukovodnim pozicijama. Bez obzira na funkciju u policijskoj organizaciji, svi oni imaju ulogu u radu i daju primjer drugima.

7. Recite da znate da se policijski službenici načelno nerado povjeravaju trećim stranama, djelimično i zbog toga što policijski službenici nemaju puno dodira sa tim drugim akterima pa zato izostaju i povjerenje i sigurnost. Neophodno je da policijski službenici budu otvoreniji u odnosima i da počnu ostvarivati komunikaciju sa pojedincima i grupama zainteresiranim za unapređenje odgovornosti policije.
8. Na kraju diskusije podijelite polaznicima Radni materijal 2.4.2, Razumijevanje policijske kulture. Dajte polaznicima 10 do 15 minuta da ga pročitaju. Radi se o materijalu koji može podstaći dužu i dublju diskusiju o uticaju policijske kulture na odnose i povjerenje u zajednici. Pitanja možete postaviti direktno učesnicima, podijeljenim u grupe, a odgovore zapisati na tabli radi dalje diskusije. Ako nemate dovoljno vremena, na kraju sesije možete jednostavno pitati polaznike da li su se ikada našli u situaciji da se osjete obaveznim da postupe na način koji po njima nije bio odgovarajući zbog pritiska koji su osjećali kao dio policijskog tima. Ne moraju davati primjere (ako im to predstavlja problem), ali ih zamolite da se osvrnu na uticaj koji to ima na profesionalne standarde i njihovu obavezu prema zakonu i javnosti.

Aktivnost 2.5: Saradnja sa žrtvama diskriminatornog postupanja policije

- Cilj:** Ova aktivnost daje polaznicima priliku za konstruktivan dijalog sa osobama koje su bile žrtve diskriminatornog postupanja policije, bilo da se radi o vrijeđanju ili o neprimjerenom korištenju policijskih ovlaštenja (zaustavljanje i pretres). U svim slučajevima te osobe vjeruju da su bili žrtve neosnovanog postupanja po osnovu jedne ili više svojih zaštićenih karakteristika, kao što su rasa, vjeroispovijest, seksualna orijentacija, invaliditet itd. Aktivnost omogućava policijskim službenicima da iz prve ruke sagledaju uticaj diskriminatornog postupanja na život onih koji su direktno time pogođeni. To policijskim službenicima omogućava da shvate i sagledaju uticaj diskriminatornog postupanja na emocionalnom nivou. Može se koristiti za započinjanje dijaloga i otvaranje kanala komunikacije sa diskriminiranim grupama i pojedincima i van okvira same obuke, što kasnije može doprinijeti razvoju partnerstva sa zajednicom u cilju unapređenja prakse i iskustva u radu policije.
- Trajanje:** 120 minuta
- Potrebni materijali:** Papir, olovke
- Priprema:** Radi se o veoma izazovnoj aktivnosti kojoj treba pristupiti pažljivo. U njenoj realizaciji može pomoći uspostavljanje partnerstva sa odgovarajućom organizacijom civilnog društva (OCD), koja može delegirati svog eksperta koji bi zajedno sa Vama održao ovu sesiju. Dodatna vrijednost ovakvog pristupa je u tome što može pomoći u uspostavljanju pozitivnih radnih odnosa sa OCD i komunikacije koja može doprinijeti unapređenju rada policije i uspostavljanju i održavanju kontakta sa grupama koje su uglavnom distancirane od policije.⁵ Prvi korak u realizaciji ove aktivnosti je pronalaženje odgovarajuće OCD koja može sa Vama saradivati na realizaciji ovog dijela obuke i koja može pronaći i dovesti pojedince voljne da učestvuju. Potrebno je održati sastanak sa tom OCD prije obuke radi planiranja aktivnosti i podjele zadataka i odgovornosti. Važno je da sve bude jasno utvrđeno pa bi ovaj sastanak trebao poslužiti za utvrđivanje ciljeva koji se žele ostvariti, načina njihovog ostvarivanja i pravila koja se moraju poštovati. OCD bi trebala voditi računa da učesnici budu obaviješteni o tome šta se od njih očekuje te o parametrima u okviru kojih mogu dati svoj doprinos. Osobama koje budu govorile o svojim iskustvima treba unaprijed jasno reći da ova obuka nije mjesto za rješavanje njihovih prigovora i ispravljanje ranijih nepravilnosti, nego prije prilika da oni kao žrtve povreda službenih dužnosti u policiji i osobe koje su pretrpjele diskriminaciju (uključujući vrijeđanje) podijele svoja iskustva i osjećanja sa aktivnim policijskim službenicima.

⁵ Ovaj vid aktivnog, pozitivnog uključivanja zajednice može doprinijeti smanjenju stope kriminala, straha od kriminala i stvaranju povjerenja u rad policije, naročito kod onih čija su prethodna iskustva sa policijom uglavnom negativna. Prednosti uključivanja zajednice i mehanizmi pomoću kojih se to ostvaruje su detaljnije obrađeni u modulu posvećenom radu policije u zajednici.

Na sličan način ćete policijskim službenicima morati objasniti da nema potrebe da budu defanzivni i da ne pokušavaju da objasne, ublaže ili čak opravdaju ranije postupke svojih kolega, nego da je ovo prilika da saslušaju i shvate uticaj ovakvih postupaka na pojedince, ali i na misiju policije. Ovo je još jedna prilika da se istakne kako ovaj vid povrede službene dužnosti naročito destruktivno utiče na sposobnost policije da ispuni svoje ciljeve.

Idealno bi bilo da imate pet ili šest osoba koje su spremne da govore o svojim ranijim iskustvima. Te osobe bi trebale dolaziti iz različitih grupa u zajednici i imati neke od karakteristika navedenih u članu 14 Konvencije koja zabranjuje diskriminaciju "na osnovu neke prepoznatljive, objektivne ili lične karakteristike, odnosno 'statusa', po kojima se pojedinci ili grupe međusobno razlikuju", uključujući pol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, politička ili druga uvjerenja, nacionalno ili društveno porijeklo, imovinsko stanje, rođenje i druge statuse, npr. invaliditet, rodni identitet i seksualnu orijentaciju. Možda će se među ovim osobama naći i one koje su bile diskriminirane po osnovu više karakteristika, čije bi priče mogle biti naročito poučne i ukazati na složenost i raspon pretrpljene diskriminacije.

Uputstva

1. Objasnite svrhu otkrivanja informacija i naknadne diskusije. Ovo je također prilika da još jednom provjerite jesu li svi upoznati sa osnovnim pravilima i formatom sesije prethodno dogovorenim sa OCD.
2. Razgovori su povjerljive prirode u smislu da niko neće biti citiran naknadno, ali je dozvoljeno govoriti uopšteno ili prenositi komentare koji se ne mogu povezati sa konkretnim osobama. Svima će biti omogućeno da govore pet do deset minuta bez prekidanja. Treba pokazati određenu fleksibilnost, ali i voditi računa o vremenu da bi se zadržalo interesovanje i da bi svi imali istu priliku da iznesu svoja iskustva.
3. Nakon posljednjeg izlaganja pitajte polaznike kako su se osjećali dok su slušali ova svjedočanstva. Podsjetite ih da mogu slobodno govoriti. Podsjetite ih da nema potrebe da se brane zbog tuđeg ponašanja ili rada policije uopšteno. Da li iko od polaznika otvoreno prepoznaje i govori da pomenuta postupanja nisu primjerena? Pitajte ih kako se to može spriječiti ubuduće. Ima li nešto što bi oni u svom budućem radu mogli primijeniti kako bi se situacije popravila?
4. Pozovite one koji su iznosili svoja svjedočanstva da se uključe u debatu. Da li oni žele nešto da kažu pošto su čuli odgovore polaznika obuke?
5. Zahvalite se svima na učešću u ovoj izazovnoj sesiji. Zahvalite im se na otvorenosti i podsjetite ih na povjerljivost.
6. Završnu riječ možete prepustiti kolegi iz OCD.

Napomene za predavača

Izuzetno je važno da se za ovu sesiju dobro pripremite da bi ona bila uspješno realizirana. Prije svega, tačno definirajte šta kroz ovu aktivnost želite postići i kako. Ko dolazi? Zašto dolazi? Kakav je njihov doprinos?

Vrlo je važno da budete spremni na emocionalne reakcije do kojih može doći dok osobe govore ili čak proživljavaju ranija neprijatna iskustva. Ako smatrate da niste kompetentni da se nosite s tim ili sposobni da kontrolirate situaciju, najbolje bi bilo da sa Vama bude još jedan predavač koji je stručan za rad u takvim situacijama. Najbolje je biti pripremljen i reći ljudima da slobodno mogu nakratko izaći iz prostorije ako je to potrebno.

Aktivnost 2.6: Razgovor sa rukovodstvom organizacije o analizi povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera i mišljenja javnosti o radu policije

- Cilj:** Naredna tema odnosi se na podizanje svijesti o značaju analize postojećih podataka i stvaranja novih tokova informacija za potrebe analize u borbi protiv povreda službene dužnosti sa diskriminatornim elementom. Ova aktivnost treba da posluži kao osnova za razgovore sa višim rukovodstvom u policiji i rukovodiocima policijskih uprava koji su zaduženi za definiranje strateških pravaca u radu policije, naročito ako postoji posebna želja za unapređenjem povjerenja zajednice u rad policij
- Ova sesija podrazumijeva preliminarnu procjenu postojećih izvora informacija i postavljanje niza ključnih pitanja o tome kakve informacije imamo, zašto se one prikupljaju, kako se prikupljaju, kako se koriste i kakvi su eventualni rezultati njihovog korištenja. U okviru toga sa polaznicima treba započeti diskusiju o tome da li postojeći sistemi zadovoljavaju potrebe za informacijama ili su neophodne promjene, uključujući procjenu potrebe za dobijanjem dodatnih informacija iz novih i različitih kanala.
- Prije diskusije treba istaći značaj analiziranja informacija, a na samom početku se može predstaviti analiza prijava i analiza mišljenja javnosti kao dva glavna načina za bolje razumijevanje i rješavanje ovog problema.
- Trajanje:** 120 minuta
- Potrebni materijali:** tabla sa listovima (*flip chart*), markeri, "Blu Tack"
Radni materijal 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i postupanje po prijavama

Napomene za predavača

U borbi protiv povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera ključno je što bolje poznavanje njihove prirode, stepena i funkcioniranja. To podrazumijeva procjenu i uspostavljanje izvora informacija koje će na najbolji način doprinijeti iskorjenjivanju takvog ponašanja i unapređenju pružanja usluga građanima.

U pripremi za diskusiju obavezno pročitajte dijelove koji se navode u nastavku, a koji se odnose na "ankete javnog mnijenja" i "preglede zaprimljenih prijava". Provjerite da li u Vašoj jurisdikciji postoje ovakve analize i ako postoje, koji su njihovi nalazi.

Uputstva

1. Prva dva lista papira na tabli ostavite prazna za dva uvodna pitanja koja su data u nastavku. Na trećem i četvrtom listu napišite "Pregled zaprimljenih prijava" i "Anketa javnog mnijenja". To su dva izvora informacija koja će se obrađivati u toku diskusije.
2. Podijelite primjerke Radnog materijala 2.6.1, Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i postupanje po prijavama. Recite polaznicima da će se upoznati sa uticajem koji kultura može imati na prijavljivanje i povrede službene dužnosti. U radnom materijalu se obrađuje veći broj ovakvih problema, ali i ističe uloga rukovodstva u reagiranju na postojeću kulturu i promoviranju pozitivnih promjena.
3. Osvrnite se na značaj otvorenosti i iskrenosti kako bi polaznici i njihove organizacije imale koristi od ove sesije.

4. Dajte polaznicima 10 minuta da pročitaju radni materijal. Pripremite prazan list papira na tabli i pitajte polaznike šta misle kako kultura u njihovoj organizaciji podstiče povrede službene dužnosti i istovremeno smanjuje vjerovatnoću njihovog prijavljivanja. Zapišite odgovore na listu papira, skinite papir sa table i zalijepite ga na zid da bude vidljiv tokom cijele sesije.
5. Pređite na novi list papira na tabli. Pitajte polaznike kako, po njihovom mišljenju, oni lično, u okviru svoje profesionalne uloge, mogu doprinijeti poboljšanju situacije i promjeni kulture. Zapišite odgovore na listu papira, skinite papir sa table i zalijepite ga na vidljivo mjesto.
6. Po potrebi prokomentirajte odgovore. Ovi odgovori će pokazati u kojoj mjeri polaznici razumiju ulogu koju kultura može imati u povredama službene dužnosti diskriminatornog karaktera, kao i da li smatraju da mogu ili moraju nešto učiniti kako bi se prevladavajuća kultura promijenila.
7. Recite polaznicima da se sljedeći dio diskusije odnosi na prikupljanje i analizu podataka u okviru borbe protiv povreda službene dužnosti. Na samom početku pitajte polaznike koje podatke oni trenutno imaju ili za koje znaju, a da se mogu koristiti za tu svrhu. Zapišite odgovore na listu papira na tabli, skinite papir sa table i zalijepite ga na vidljivo mjesto.
8. Pitajte polaznike da li smatraju da postoje neke manjkavosti u njihovom postojećem znanju kao rukovodilaca i kako bi se to moglo riješiti. Ponovo zapišite odgovore na listu papira, skinite papir sa table i zalijepite ga na vidljivo mjesto.
9. Nakon toga pređite na diskusiju o tome kako organizacija koristi 1) preglede zaprimljenih prijava (ili analize informacija o prijavama) i 2) ankete javnog mnijenja.
10. Postavite sljedeća pitanja: Da li ovi izvori podataka postoje? Da li se koriste? Kako se koriste? Postoji li potreba ili način da se unaprijedi njihovo korištenje?
11. Na samom kraju pitajte kako bi se oni mogli koristiti ili bolje iskoristiti u borbi protiv povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera.

Pregled zaprimljenih prijava

Pregled zaprimljenih prijava je izvor informacija koji bi trebao biti najdostupniji policiji pošto se zasnja na njihovim vlastitim internim statističkim podacima o učestalosti, prirodi i geografskoj zastupljenosti povreda službenih dužnosti diskriminatornog karaktera. To, naravno, podrazumijeva postojanje pouzdanog sistema prijavljivanja, evidentiranja i analize informacija. Građani koji su bili žrtve povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera često nerado prijavljuju to organizaciji čiji su pripadnici već pokazali da imaju predrasude prema njima. Moguće je da žrtve nemaju povjerenja u spremnost policije da postupi po njihovim prijavama. One se također plaše odmazde i dalje viktimizacije ili jednostavno ne žele da javno govore o ovom problemu i privlače pažnju na sebe ili svoju porodicu.

Na osnovu analize statističkih podataka organizacija bi trebala dobiti osnovne podatke, kao što su informacije o broju prijavljenih slučajeva povrede službene dužnosti, prirodi povreda službene dužnosti, okolnostima incidenta, karakteristikama žrtava povreda službene dužnosti, mjestu i vremenu događanja, predmetnoj jedinici, kao i podatke o policijskim službenicima koji su navodno odgovorni za predrasude i/ili povredu službene dužnosti diskriminatornog karaktera.

Na taj način organizacija može steći sliku o tome gdje je potrebno intervenirati, i to ne samo na nivou pojedinca nego strateški, u borbi protiv povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera i njihovom iskorjenjivanju.

Te informacije mogu pomoći da se utvrde obrasci i trendovi te da li je diskriminacija prisutnija u odnosu na određene grupe, u određenim područjima, određenim policijskim jedinicama, određenim prilikama (npr. pri zaustavljanju vozila ili izvršavanja naloga za pretres), kod određenih policijskih službenika itd.

Ovakvi pregledi se, pored nacionalnog nivoa, mogu pripremati i na nivou policijske regije ili uprave i jedinice, ako je rukovodstvo zainteresirano za borbu protiv diskriminacije i želi garantirati poštovanje najviših profesionalnih standarda u služenju građanima. Ova analiza može biti efikasan instrument za dobijanje važnih informacija koje se mogu iskoristiti za rješavanje problema povreda službenih dužnosti. Na osnovu nje je moguće prepoznati obrasce i definirati područja intervencije, a može se realizirati kroz unapređenje nadzora i praćenja rada ili organiziranje dodatnih ili specijalističkih obuka o određenoj problematici.

Kvalitet tih analiza, naravno, zavisi od broja i kvaliteta evidentiranih podataka. Kao što je prethodno pomenuto, neprijavlivanje povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera također predstavlja problem koji treba rješavati, a to podrazumijeva izgradnju većeg povjerenja u zajednici, što je tema Modula 6 koji je posvećen radu policije u zajednici. Međutim, mogu se konsultirati i drugi izvori kao što su ankete o stavovima.

Anketa javnog mnijenja

Za policiju kao pružatelja javnih usluga je važno da zna šta javnost misli o njoj, kakva su iskustva građana u vezi sa radom policije te šta građani misle o kvalitetu usluga koje im policija pruža. Policija mora znati da li javnost vjeruje da policijski službenici postupaju prema svima jednako i sa odgovarajućim poštovanjem. Poziv iz Evropskog kodeksa policijske etike da se "promoviraju i podstiču istraživanja o policiji", u organizaciji same policije, kao i vanjskih institucija, ukazuje na to da se prepoznaje vrijednost tih istraživanja za unapređenje rada policije.

Policija mora raspolagati informacijama na osnovu kojih se mjeri stepen povjerenja javnosti i utvrđuje mišljenje građana o poštovanju profesionalnih standarda u radu policije. Policiju bi trebalo zanimati da li javnost smatra da policija radi ono što se od nje očekuje i što građani smatraju da zaslužuju, da li određene klase ili grupe pojedinaca, ljudi sa drugačijim karakteristikama, smatraju drugačije i, ako je tako, kako se ta razlika mišljenjima može objasniti i šta će policija preduzeti u tom pogledu?

Jedan od načina da se sazna stav javnosti o radu policije je anketa. U okviru ankete se mogu postaviti pitanja poput ovih:

- Da li smatrate da se policija odnosi prema Vama sa poštovanjem?
- Da li policija postupa nepristrasno?
- Da li imate povjerenja u policiju?
- Da li policija nepristrasno postupa po prijavama diskriminacije?
- Da li smatrate da ste bili žrtva pristrasnosti od strane policije? Ako je tako, zašto to smatrate?

Postoje brojni šabloni i primjeri anketa o kriminalu i anketa o zadovoljstvu radom policije⁶ koje policija, ili neko koga ona angažira, može iskoristiti za sastavljanje ankete putem koje će dobiti informacije o mišljenju i iskustvima građana. Poželjno bi bilo da ove ankete provode profesionalni i nepristrasni istraživači u koje javnost može imati povjerenja da bi se dobila nepristrasna, tačna i pouzdana procjena.

⁶ Primjer je uzet iz američke Ankete građana o javnoj sigurnosti i provođenju zakona, dostupno na <https://cops.usdoj.gov/RIC/publications/cops-w0743-pub.pdf>. Informacije o nacionalnim, regionalnim i međunarodnim materijalima za ankete žrtava (uključujući stavove o policiji i iskustva sa policijom) dostupne su na: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/ICCS/Korea_Module_8_victimization_surveys.pdf. Ovi materijali se mogu prilagođavati domaćim potrebama.

Prilozi i radni materijali

Radni materijal 2.2.1: Informacije o scenariju – Zaustavljanje vozila

Vedra je ljetna noć. Kasno je, blizu ponoći. Sjedite parkirani u patrolnom vozilu na magistralnom putu. Gotovo da nema saobraćaja. U daljini primjećujete motorno vozilo koje se kreće u pravcu Vas, polako i sa ugašenim svjetlima. Palite rotaciju, izlazite iz vozila i pomoću baterijske lampe ili palice signalizirate vozilu da se zaustavi. Vozilo skreće sa puta i staje.

Prilazite vozilu sa namjerom da vozača upozorite da vozi sa ugašenim farovima i da je to opasno u datim okolnostima. Kada priđete vozilu, vozač otvara prozor. Osjeti se jak miris alkohola. Pitate vozača da li je pio. Vozač odgovara da je bio sa prijateljima u kafani, ali da je popio samo jedno ili dva pića. Na osnovu njegovog glasa i gestikulacije zaključujete da je konzumirao puno više alkohola i da je previše alkoholiziran da bi mogao sigurno upravljati vozilom. Tražite da Vam pokaže vozačku dozvolu ili neku drugu ispravu ako nema vozačku. On Vam pokazuje policijsku iskaznicu, kaže da je kolega policajac i da živi na samo kilometar odatle. Bio je na zabavi u obližnjem hotelu povodom penzionisanja kolege policajca i na putu je kući. Kaže da sigurno znate koliko je važno podržati kolege i da on nije mogao da ne ode na tu zabavu.

Šta ćete uraditi?

Radni materijal 2.2.2: Informacije o scenariju – Opcije postupanja

1. Zamolite ga da izađe iz vozila i uradi alko-test sa namjerom da ga lišite slobode ako ne prođe test.
2. Upozorite ga da je vrlo neozbiljno voziti u takvom stanju i reći mu da ćete mu oduzeti ključeve vozila i ostaviti ih u stanici. Ključeve može uzeti sutra, a preostali kilometar do kuće može preći pješke ili može pozvati taksi.
3. Izvešćete ga iz vozila. Parkiraćete vozilo na sigurnom mjestu i odvešćete ga kući pošto Vam za to treba samo pet minuta.
4. Pozvaćete nadređenog i pitati ga za savjet šta da radite.
5. Pustićete ga da se odveze kući pošto je blizu, a na putu nema puno saobraćaja, ali ćete ga upozoriti da upali svjetla, vozi pažljivo i da to više ne radi.
6. Uradićete nešto drugo (objasnite šta).

Vi ste policijski službenik i kasno naveče patrolirate svojim motornim vozilom. Noć je vedra i bez padavina, a na putu nema puno saobraćaja. Dok se vozite, pretiče Vas automobil koji ide najmanje 30 kilometara brže od dozvoljene brzine. Palite rotaciona svjetla i sirenu i zaustavljate vozilo pored puta. Izlazite iz vozila i prilazite vozaču tražeći da otvori prozor. Vidite da se radi o:

- (1) ženi, starosti od oko 28 godina, koja kaže da žuri u noćni klub da se sastane sa prijateljima. Želi da stigne do kluba prije nego što njeni prijatelji odu na neko drugo mjesto;
- (2) muškarcu, starosti od oko 40 godina, koji kaže da žuri u bolnicu sa bolesnim djetetom pošto hitna pomoć nije mogla odmah doći, a on se plaši da čeka da ne bi ugrozio dijete.

Kako ćete postupiti prema (1) ženi vozaču; (2) muškarcu vozaču?

Da li biste različito postupili i/ili reagirali?

Napomene za predavača

Neki policijski službenici mogu tvrditi da nemaju pravo da koriste diskreciona ovlaštenja i da je njihova zakonska obaveza da primjenjuju zakon u svim okolnostima bez oslanjanja na lični sud. Ovo na prvi pogled može djelovati ispravno, ali svakodnevne dužnosti policije podrazumijevaju da policijski službenici imaju određeni stepen slobodne procjene u odlučivanju da li će nekoga zaustaviti, preresti ili čak lišiti slobode.

Na primjenu ovih diskrecionih ovlaštenja utiču brojni faktori, poput ličnih vrijednosti i dominantne policijske kulture. Važno je napomenuti da diskreciona ovlaštenja vjerovatno neće postojati u svim aspektima rada policije te da ona mogu biti ograničena ili isključena propisima. Na primjer, policijski službenik može odlučiti da upozori (ili čak ne zaustavi) nekoga ko noću vozi bicikl bez svjetla umjesto da mu napiše kaznu, ali taj isti policijski službenik najvjerovatnije neće imati slobodu odlučivanja o tome da li treba lišiti slobode nekoga ko je upravo počinio ubistvo. U svakom slučaju, diskreciona ovlaštenja se ne smiju koristiti nesavjesno i moraju biti u interesu pravičnosti i pravde te ih ne treba koristiti da bi se neka grupa nepravično stavila u povoljniji položaj od druge grupe ili obrnuto, da bi se neko doveo u nepovoljan položaj ili diskriminirao na osnovu njegovih karakteristika. Jedan od načina borbe protiv rasizma u radu policije jeste uspostavljanje "okvira za dijalog i saradnju između policije i pripadnika manjinskih grupa"⁷ radi boljeg razumijevanja ljudi za koje policija radi.

U konačnici, tumačenje zakona i njegovog provođenja je pitanje kojim se bave sudovi i premda policija ima određena diskreciona ovlaštenja, jasno je da ona nisu neograničena. Policija odgovara za način na koji koristi svoja diskreciona ovlaštenja i može biti pozvana da objasni postupanje ili ne postupanje u bilo kojim okolnostima. Policijska ovlaštenja bi idealno trebala da se koriste u skladu sa profesionalnim principima i etikom policije radi lakšeg ispunjavanja ciljeva policije i zahtjeva pravosuđa.

⁷ Preporuka br. 11 (2007) ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, tačke 18 i 20, dostupno na <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>.

Radni materijal 2.3.1: Informacije o scenariju – Lišavanje slobode i transport osumnjičenog

Vi i kolega zaustavljate grupu od tri mladića iz obližnjeg romskog naselja. Zaustavili ste ih zato što Vam je kolega, koji je iskusniji od Vas, rekao: "Ovakvi momci su uvijek upetljani u neki kriminal. Pravi su lopovi. Takvi su i neće se promijeniti jer znaš da su lopovi". Mladiće ste pretresli i utvrdili da jedan od njih ima skup telefon. Mladić kaže da ga je dobio na poklon od ujaka. Vaš kolega mu ne vjeruje i hapsi ga zbog krađe, a ostalima kaže da "brišu". Uvodeći osumnjičenog na zadnje sjedište policijskog vozila kolega ga šuta i govori: "Vi, Cigani, lopovi, nikad se nećete opametiti". Dok se vozite prema policijskoj stanici, čujete kolegu na zadnjem sjedištu kako osumnjičenom govori da mu je bolje da prizna da je ukrao telefon pošto je to najbolje za njega i njegovu porodicu da ne bi imali većih problema. U retrovizoru vidite kako kolega udara osumnjičenog u rebra dok mu prijete. U stanici, sprovodeći osumnjičenog kroz hodnik da ga preda službeniku zaduženom za pritvor, kolega zastaje, udara osumnjičenog u potiljak i kaže mu: "Bolje bi ti bilo da se ne žališ." Pošto ste predali osumnjičenog u stanici i podnijeli izvještaj, odlazite sa kolegom na pauzu za kafu. Kolega Vam na pauzi kaže da ne vjeruje da će se osumnjičeni žaliti na hapšenje pošto se boji policije, ali ako se bude žalio, vas dvojica možete reći da on nije koristio fizičku silu: "Ako bude nekih fizičkih dokaza, na primjer modrica ili crvenila, to neće biti problem pošto se ti Cigani stalno tuku i rade fizičke poslove pa ti tragovi nisu ništa neobično". Čestita vam obojici i kaže da ste postupili u interesu zajednice pošto ste uhapsili ovog momka i strpali ga tamo gdje mu je mjesto.

Evropski kodeks policijske etike usvojio je Komitet ministara 19. septembra 2001. U njemu je definiran okvir vrijednosti i standarda koje policija u modernom demokratskom društvu mora poštovati. U Kodeksu se ističe da, bez obzira na postojeće razlike između policijskih službi i institucija u državama članicama Vijeća Evrope, postoji skup standarda koji mora biti zajednički svim službama. U Kodeksu su definirani standardi koje policija mora poštovati u ispunjavanju svojih osnovnih dužnosti.

U tački 40 Kodeksa se kaže: "Policijski službenik je obavezan da zadatke izvršava pravično, vođen principima nepristrasnosti i nediskriminacije". To ima suštinski značaj za cilj ovog priručnika – da istakne potrebu za etičkim radom policije koji nije samo nediskriminatoran, nego se aktivno suprotstavlja slučajevima diskriminacije i rješava ih blagovremeno i pozitivno.

Tačka 44 glasi: "Policijski službenik postupa s integritetom i poštovanjem prema građanima i s posebnim obzirom prema položaju pojedinaca koji pripadaju posebno ranjivoj grupi". Ovdje se ističe poseban obzir koji policijski službenici moraju pokazati u postupanju sa određenim pojedincima i grupama, što je u jasnoj suprotnosti sa diskriminatornim ponašanjem, uključujući uvredljive izraze koje neki policijski službenici koriste u komunikaciji sa takvim osobama.

U tački 46 kaže se: "Policijski službenik je obavezan da se suprotstavi svim oblicima korupcije u policiji i da obavještava svog nadređenog i ostale odgovarajuće organe o korupciji u policiji". Ta korupcija se odnosi i na sve vidove povreda službene dužnosti, kao što je diskriminatorno postupanje i zlostavljanje ljudi po osnovu određenih karakteristika.

Tačka 49 glasi: "Policijske istrage se provode objektivno i pravično, vodeći računa o posebnim potrebama osoba kao što su djeca, maloljetnici, žene, manjinske grupe, uključujući etničke manjine te ugrožene osobe". Objektivnost i pravičnost policijskih istraga bi se trebala odnositi na sve aspekte rada policije koji podrazumijevanju kontakte sa građanima.

Ova objektivnost je posebno važan uslov za otvorenost sa kojom bi policijski službenici trebalo da pristupaju svakoj situaciji koju treba ispitati.

U tački 52 kaže se: "Policija je dužna žrtvama krivičnih djela pružiti neophodnu podršku, pomoć i informacije bez diskriminacije". Neki policijski službenici vrlo često znaju biti odbojni i bezobzirni prema žrtvama koje se ne uklapaju u njihovo poimanje prave žrtve, što može dovesti do toga da veliki broj žrtava ne želi prijaviti krivično djelo pošto očekuju takvo ponašanje.

Napomene za predavača

U Radnom materijalu 2.3.2 objedinjeni su ključni aspekti Evropskog kodeksa policijske etike za potrebe diskusije o zajedničkim principima i standardima koje policijski službenici moraju poštovati. Iako su posebno relevantni za postupanje sa osumnjičenima, ovi principi i standardi važe za sva područja rada policije, uključujući postupanje sa žrtvama i svjedocima. Sve to je veoma značajno za uspješno provođenje istrage o krivičnom djelu (detaljnije obrađeno u Modulu 4), pri čemu je pokazivanje poštovanja prema svakome u svakom kontekstu ključni zahtjev za svakog policijskog službenika.

Radni materijal 2.4.1: Opcije za prijavljivanje povreda službene dužnosti

U većini slučajeva policijski službenici mogu i poželjno je da prijave svaku povredu službene dužnosti svojih kolega koristeći postojeće interne disciplinske postupke. U nekim slučajevima prijavljivanje putem ovog internog sistema može biti otežano, posebno ako kod osoba postoji opravdan strah da će biti viktimizirane ili ako smatraju da se po njihovoj prijavi neće adekvatno postupiti ili neće uopšte postupiti. U tim slučajevima policijski službenik, naročito ako vjeruje da je u interesu javnosti da progovori pošto prijavljuje krivično djelo, nepravednu presudu ili prikrivanje povrede službene dužnosti, može osjetiti potrebu da potraži druge načine prijavljivanja nečega što je vidio ili što iz iskustva zna. Ovaj vid komunikacije se često naziva "uzbunjivanje". Pod uslovom da postupaju savjesno, uzbunjivači su, u velikom broju jurisdikcija, zakonom zaštićeni od negativnih posljedica prijavljivanja.

Tamo gdje ne postoji politika o uzbunjivanju, policijski službenici mogu podnijeti povjerljivu (ili čak anonimnu) prijavu nekoj od brojnih organizacija ili tijela zainteresiranih za osiguravanje provođenja istraga upravo o stvarima koje oni žele prijaviti. Policijski službenik može, na primjer, stupiti u kontakt sa nekim nadzornim tijelom ili organizacijom civilnog društva zainteresiranom za pitanja odgovornosti policije. Policijski službenici mogu također podnijeti prijavu uredu ombudsmana, nekoj grupi koja se bavi promoviranjem prava građana ili zagovaračkoj grupi koja se bavi problematikom rada policije. Domaće organizacije za zaštitu ljudskih prava i zagovarači mogu također policijske službenike posavjetovati o najboljem načinu za dalje postupanje, koji će im garantirati najbolju zaštitu, a istovremeno omogućiti rješavanje problema koji prijavljuju.

Radni materijal 2.4.2: Razumijevanje policijske kulture

Organizaciona kultura načelno predstavlja način rada u određenoj organizaciji i norme na kojima se taj rad zasniva, a koje se nakon određenog vremena prihvataju kao uobičajeni način funkcioniranja. Ako pogledamo policiju, čak i u različitim jurisdikcijama, često se može primijetiti postojanje određene specifične organizacione kulture koja je u velikoj mjeri pozitivna. Policija je dobro poznata među profesionalcima po visokom stepenu kolegijalnosti i jedinstva koji proizilazi iz bliske saradnje u obavljanju poslova, osjećaja pripadnosti timu te međusobne upućenosti policijskih službenika jednih na druge. Policija svakodnevno prima hiljade poziva za pomoć, ali se, generalno govoreći, na poziv u pomoć koji uputi kolega policijski službenik najbrže odgovara. To je slika podrške koju policijski službenici pružaju kolegama i o kojoj i oni sami ovisе. Oni imaju povjerenja u svoje kolege i znaju da podrška nikada neće izostati.

Međutim, ova odanost može postati iskvarena i korumpirana ako odanost kolegama koji postupaju nepošteno i neetično postane važnija od obaveze poštovanja zakona i služenja građanima. Taj aspekt policijske kulture, koji može značajno povećati rizik od diskriminatornog postupanja ako nije pod kontrolom, poznat je i pod nazivom "plavi kodeks ćutanja".

Plavi kodeks ćutanja predstavlja nepisani dogovor između policijskih službenika da moraju podržati kolege čak i ako to podrazumijeva neprijavlivanje povreda službene dužnosti ili kršenja zakona i čvrsto je ukorijenjen u brojnim policijskim kulturama. Postoje, na primjer, brojne dokumentirane istrage slučajeva povrede službene dužnosti prilikom održavanja javnog reda i mira gdje policijski službenici tvrde da nije bilo neprimjerenog postupanja iako su građani, novinari, aktivisti za zaštitu ljudskih prava i drugi nezavisni posmatrači vidjeli i snimili prekomjernu primjenu sile od strane policijskih službenika na tim istim skupovima.

Ova nespremnost da se progovori je konstantno prisutna, čak i u jurisdikcijama u kojima interni propisi i/ili zakon obavezuju policijske službenike da prijave povrede službene dužnosti. Policijski službenici koji ne prijave ono čemu su bili svjedoci u takvim okolnostima i sami čine povredu službene dužnosti.

Očigledno je da na ovom negativnom aspektu policijske kulture treba poraditi. Tu postoji još jedan jednako važan izazov koji treba uzeti u obzir. Neophodno je imati u vidu da je u brojnim zemljama utvrđeno da je policijska kultura institucionalno rasistička, seksistička i na druge načine diskriminatorna, odnosno da se tako doživljava. Ovaj problem se može riješiti samo ako se njegovo postojanje otvoreno prizna i ako se na njegovom suzbijanju radi kroz specifične programe i mjere na svim nivoima organizacije.

Donošenje novih pravila i propisa ili kodeksa ponašanja samo po sebi nije dovoljno. Puki deklarativni stavovi izneseni usmeno ili pismeno neće dati rezultate. Nema smisla pokušavati redefiniirati viziju i vrijednosti organizacije ako njeno rukovodstvo u svakodnevnom radu ne postupa u skladu sa tim vrijednostima i ako se čini malo ili ne čini ništa da se te vrijednosti usade drugima. Promjene treba podsticati i treba ih mjeriti.

Konačno, treba napomenuti da u redovima policije ima pripadnika manjinskih grupa i manji broj žena. Oni zbog svoje malobrojnosti, međutim, ne mogu uticati na dominantnu kulturu u policiji, a mogu čak biti prinuđeni i da je prihvate, da potisnu ili čak drže u tajnosti određene svoje karakteristike u želji da budu prihvaćeni i da se uklape u kulturu koja se trenutno promovira. Veća inkluzivnost i prihvatanje različitosti jedan je od načina promjene kulture, ali samo pod uslovom da se ta različitost otvoreno i iskreno prihvata i cijeni. Tu opet članovi rukovodstva policijske organizacije imaju ključnu ulogu i izazov da pokažu da su spremni da tu promjenu predvode te da su i sami spremni da se mijenjaju.

Radni materijal 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i postupanje po prijavama

Više rukovodstvo i šefovi odjela u policiji moraju analizirati, prepoznati i prihvatiti pozitivne i negativne aspekte policijske kulture. U svim diskusijama o ponašanju policije naročito treba isticati da se u okviru dominantne kulture u radu policije posebno cijene timski rad, međusobno povjerenje i podrška među kolegama. Policijskim službenicima mora biti jasno da to podrazumijeva lojalnost, ali i da njihova međusobna lojalnost istovremeno ima svoje mjesto u hijerarhiji u kojoj je poštovanje zakona i ljudskog dostojanstva na prvom mjestu. Elementi ovih diskusija mogu poslužiti kao osnova za analizu eventualne potrebe za promjenama u policijskoj kulturi u cilju unapređenja rada i načina za ostvarivanje tih promjena.

Kao što je prethodno rečeno, u radu policije često postoji "plavi kodeks ćutanja", koji policijske službenike sprečava da govore o povredama službenih dužnosti svojih kolega kojima su svjedočili ili za koje su čuli. To je svojstveno velikom broju policijskih supkultura i predstavlja iskrivljenu verziju povjerenja i pomoći koje policijski službenici s pravom očekuju od kolega pri obavljanju teških i opasnih zadataka u kojima je podrška ključna. Osim pasivnog prihvatanja ili prećutnog slaganja sa povredom službene dužnosti, plavi kodeks ćutanja može također može podrazumijevati postupke ili propuste koji imaju za cilj ometanje istrage i otežavanje uspješnog identificiranja i sankcioniranja odgovornih policijskih službenika.

Za rješavanje ovog problema nije dovoljno samo kodeksima ponašanja i smjernicama o profesionalnim standardima propisati očekivano ponašanje. Neophodno je jako rukovodstvo koje pored propisivanja standarda ponašanja i samo služi kao primjer njihovog poštovanja u svom svakodnevnom radu, kao i pravičan i odgovoran sistem upravljanja radom pomoću kojeg se prati i nagrađuje dobra praksa, a suzbijaju loša praksa i povrede dužnosti.

Za to je potrebna organizacija koja ima nultu toleranciju prema diskriminaciji i svim vidovima zlostavljanja. Potreban je pouzdan mehanizam za zaprimanje prijave o nepoštovanju i diskriminatornom postupanju, kao i mehanizam za postupanje po tim prijavama koji omogućava pronalaženje počinitelja i odgovarajuće rješavanje slučajeva radi očuvanja povjerenja javnosti.

Modul 3

PREVENCIJA DISKRIMINATORNOG PROFILIRANJA I REAGIRANJE NA NJEGA

AUTORI: MÓNICA DINIZ, JOANNA PERRY, NICK GLYNN I DAVID MARTÍN ABÁNADES

Uvod i osnovne informacije	92
Ishodi učenja	93
Pregled i trajanje aktivnosti	93
Priprema	94
Opis aktivnosti	95
<i>Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrijednosti</i>	95
<i>Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profiliranja na zajednice</i>	97
<i>Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – Od stereotipa do diskriminacije</i>	101
<i>Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Profesionalna praksa</i>	103
<i>Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)</i>	104
<i>Aktivnost 3.6: Liderstvo</i>	106
Prilozi i radni materijali	107
<i>Radni materijal 3.1a: Kartice za klasifikaciju vrijednosti</i>	107
<i>Radni materijal 3.1b: Vrijednosti u radu policije u multikulturalnim zajednicama</i>	109
<i>Prilog 3.2</i>	110
<i>Radni materijal 3.3: Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva</i>	112
<i>Radni materijal 3.4: Ovlaštenja i obaveze policije prilikom zaustavljanja, legitimisanja i pretresa osoba i vozila</i>	113
<i>Prilog 3.4: Napomene za predavača</i>	115
<i>Prilog 3.6: Napomene za predavača</i>	117

Uvod i osnovne informacije

"Rasno profiliranje predstavlja poseban vid rasne diskriminacije koji mora biti zakonom zabranjen. Ono kod grupa koje su mu izložene stvara osjećaj poniženosti i nepravde dovodi do njihove stigmatizacije, negativne stereotipizacije i otuđivanja te ugrožava dobre odnose u zajednici. Pored toga, prema zaključku Evropskog suda za ljudska prava, stav policije da su pripadnici određene zajednice "kriminalci" i posljedična praksa rasnog profiliranja može za posljedicu imati 'institucionalizirani rasizam'.¹

Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije, 2020.

U Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije "rasno profiliranje" je definirano kao "praksa u radu policije u kojoj se, bez nekog objektivnog ili opravdanog razloga, osnove poput 'rase', boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog porijekla koriste u donošenju odluka o kontroli, nadzoru ili istražnim aktivnostima".² Specijalni izvjestilac UN o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i sličnih vidova netolerancije objašnjava "rasno profiliranje" kao "oslanjanje osoblja agencija za provođenje zakona, službi sigurnosti i granične kontrole na rasu, boju kože, porijeklo ili nacionalno odnosno etničko porijeklo kao osnovu za detaljni pretres građana, provjeru identiteta i provođenje istrage ili za utvrđivanje da li je osoba umiješana u kriminalne radnje".³ Iako je profiliranje legitimna praksa u prevenciji, provođenju istraga i kažnjavanju krivičnih djela, diskriminatorno profiliranje doprinosi stigmatizaciji manjinskih grupa, narušava povjerenje u policiju, pojačava napetosti između policije i zajednica i nezakonito je.

Postoje druge strategije rada policije u zajednici koje su ne samo zakonite nego i efikasnije. Tu spadaju koncentracija rada policije na kritična područja (engl. *hot-spot policing*), gdje se resursi fokusiraju na veoma mala geografska područja sa visokom stopom kriminala, problemski orijentirani pristupi u radu policije koji se zasnivaju na metodama rješavanja problema te usmjereni pristupi odvrćanja koji primjenjuju raznolike strategije za povećanje stope odvrćanja od kriminala onih pravih izvršilaca sa visokom stopom izvršenih krivičnih djela.⁴

U ovom modulu analiziraju se glavni principi i strategije koje mogu doprinijeti sprečavanju i smanjivanju rizika od diskriminatornog profiliranja u kontekstu najčešćih policijskih radnji, uključujući legitimisanje građana, zaustavljanje vozača i pretrese. Jedan od glavnih ciljeva je podizanje svijesti policijskih službenika o uticaju primjene ovih ovlaštenja na građane. Za policijske službenike legitimisanje građana i zaustavljanje vozača u saobraćaju predstavljaju rutinske poslove pa, iz tog razloga, možda nisu svjesni uticaja svog postupanja na građane. Za osobu koju oni zaustave to iskustvo može biti neprijatno, ponižavajuće i, ako se ponavlja, može imati izuzetno negativan uticaj na povjerenje u policiju. Policijski službenici moraju biti svjesni činjenice da su pod uticajem vlastitih predrasuda te da su prije primjene ovlaštenja dužni "zastati, razmisliti i obrazložiti". Policija mora suzbijati i iskorjenjivati rasizam i druge vidove diskriminacije u svakodnevnom radu.

¹ Nedavna "Izjava Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) o rasističkom zlostavljanju, uključujući rasno profiliranje i sistemski rasizam u policiji", usvojena na 82. plenarnoj sjednici ECRI-ja (30. juni – 2. juli 2020), dostupno na <https://rm.coe.int/statement-of-ecri-on-racist-police-abuse-including-racial-profiling-an/16809eee6a>.

² Preporuka br. 11 ECRI-ja (2007) o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, str. 13, dostupno na <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>.

³ Ruteere, M. (2015), "Izveštaj specijalnog izvjestioca UN o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i sličnih vidova netolerancije", A/HRC/29/46, paragraf 2, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, dostupno na www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf

⁴ Pogledati, na primjer, Braga, A. A. et al. (2012), 'The effects of hot spots policing on crime: an updated systematic review and meta-analysis' /Uticaj koncentracije rada policije na kritična područja na kriminal: ažurirani sistematični pregled i metaanaliza, *Justice Quarterly*, 31(4), ", dostupno na: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07418825.2012.673632.

Ishodi učenja

Polaznici će:

- razumjeti uticaj policijskog profiliranja na građane, a posebno na one na koje se ova tehnika nesrazmjerno primjenjuje, odnosno na rasno kategorizirane osobe i druge grupe koje su stigmatizirane u društvu, sa posebnim osvrtom na zaustavljanje od strane policije,
- razumjeti glavne koncepte profiliranja u kontekstu provođenja zakona,
- steći znanja o glavnim domaćim politikama, propisima i načinima podnošenja žalbi na profiliranje u radu policije,
- uvidjeti vrijednost poštovanja principa ljudskih prava u praksama profiliranja,
- razlikovati prihvatljive i neprihvatljive prakse profiliranja, legitimisanja i zaustavljanja građana,
- steći znanja o dobrim praksama u sprečavanju diskriminatornog profiliranja,
- primijeniti strategije promoviranja ravnopravnosti u profiliranju u praksi.

Pregled i trajanje aktivnosti

Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrijednosti	(30 minuta)
Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profiliranja na zajednice	(60 minuta)
Aktivnost 3.3: Zaustavljanje: Od stereotipa do diskriminacije	(30-45 minuta)
Aktivnost 3.4: Zaustavljanje: Profesionalna praksa	(60 minuta)
Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)	(90 minuta)
Aktivnost 3.6: Liderstvo	(60 minuta)

Priprema

U pripremi ovog modula predavač / tim za obuku, pored Procjene potreba, treba analizirati i prikupiti sljedeće materijale:

- smjernice za policiju i smjernice koje se odnose na prakse profiliranja, a posebno legitimisanje, zaustavljanje vozača i pretres, kao i definiciju "osnovane sumnje",
- relevantne propise, na primjer domaće zakone o zabrani diskriminacije i/ili zaštiti ljudskih prava,
- podatke o legitimisanju, zaustavljanju vozača i pretresima,
- značajne izvještaje i istraživanja stručnih nevladinih organizacija i tijela za ravnopravnost o prevalenciji i uticaju policijske prakse u ovoj oblasti, uključujući glavne preporuke za unapređenje.

Tim za obuku bi također trebao pronaći i biti spreman da kontaktira glavne lokalne organizacije i organizacije građana koje rade na podizanju svijesti o diskriminatornim praksama u radu policije. Aktivnost 3.2 podrazumijeva uključivanje predstavnika zajednice u cilju povećanja svijesti polaznika o uticaju ovih policijskih poslova na građana.

Za svaku aktivnost data su uputstva o neophodnim pripremnim koracima, kao i napomene za predavače i preporuke.

Opis aktivnosti

Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrijednosti

Cilj: Ova aktivnost podstiče diskusiju o osnovnim vrijednostima u radu policije u mješovitim zajednicama kroz promoviranje zakonitih praksi profiliranja u kojima se poštuju prava i dostojanstvo građana.

Trajanje: 30 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*), papir za tablu, bijela tabla, markeri, projektor
Radni materijal 3.1a i Radni materijal 3.1b
4 kompleta od 16 kartica sa vrijednostima
papir (A4), olovke, ljepilo "Blu Tack"/ selotejp

Priprema: Napravite četiri kopije 16 kartica sa vrijednostima. Isijecite kartice i napravite 4 kompleta (Radni materijal 3.1a). Također napravite četiri kopije stranice "Vrijednosti policije u radu u multikulturalnim zajednicama" (Radni materijal 3.1b).

Možete pregledati i "dodatni materijal" i sve što smatrate da bi bilo korisno uključiti u materijal za obuku ili iskoristiti za diskusiju.

Prije početka sesije prilagodite prostoriju za obuke za grupni rad tako što ćete namjestiti četiri odvojena stola sa stolicama. Na sredinu svakog stola postavite samoljepljive papiriće, olovke, papir i "Blu tack" za potrebe grupne vježbe.

Uputstva

1. Podijelite polaznike u četiri grupe.
2. Objasnite polaznicima da svaka grupa predstavlja novoimenovani policijski patrolni tim. Svakom timu podijelite komplet od 16 kartica sa vrijednostima (Radni materijal 3.1a) i Radni materijal 3.1b.
3. Objasnite timovima da im je zadatak da kartice poredaju po važnosti (najvažnije, važne, manje važne) u skladu sa procjenom tima o važnosti svake vrijednosti u toku vježbe korištenja ovlaštenja profiliranja i zaustavljanja i pretresa. Objasnite im da ne postoji nužno jedan tačan odgovor i da će u toku diskusije vjerovatno smatrati da više vrijednosti ima isti značaj. Objasnite da je svrha vježbe da se pokrenu diskusija i povezivanje. Recite im da će imati 15 minuta da završe zadatak.
4. Počnite sa mjerenjem vremena i obidite sve timove da biste razjasnili eventualne nejasnoće i uvjerili se da svi učestvuju u diskusiji. Obavijestite polaznike kada vrijeme istekne.
5. Zamolite timove da kažu koje su vrijednosti klasificirali kao "najvažnije", a koje kao "najmanje važne" i da objasne razloge. Kada sve grupe predstave odgovore, pitajte polaznike da li imaju još neki komentar.
6. Na projektoru prikažite tekst o etničkom profiliranju (koji slijedi u nastavku) i dajte polaznicima vremena da ga pročitaju. Zamolite polaznike da prokomentiraju policijske vrijednosti i prakse koje su značajne ovdje.

"(...) Većina nas želi da se osjeća slobodno u svojim svakodnevnim aktivnostima, bilo da idemo u supermarket, da se vozimo podzemnom željeznicom, žurimo na posao ili zastanemo na trgu da pročaskamo s nekim. Želimo da se prema drugima odnosimo sa poštovanjem i da se drugi prema nama tako odnose bez obzira na vjeroispovijest, etničku pripadnost ili seksualnu orijentaciju. Da bi to bilo moguće, moramo biti sigurni da su policijski službenici tu da štite našu slobodu, a ne da je oduzimaju. Trebali bismo biti u mogućnosti da im priđemo kada god želimo ili imamo potrebu za tim znajući da će se prema nama odnositi uljudno".

*Butler, I. (2021), "Kako razgovarati o etničkom profiliranju: vodič za vođe kampanja", Liberties*⁵

⁵ Butler, I. (2021), 'How to talk about ethnic profiling: a guide for campaigners' /Kako razgovarati o etničkom profiliranju: vodič za vođe kampanja/, Unija za građanske slobode za Evropu, dostupno na https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/uLHnjY/ethnic_profiling.pdf.

Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profiliranja na zajednice

- Cilj:** Ova aktivnost ima za cilj da polaznici shvate uticaj koji zaustavljanje od strane policije ima na građane, a posebno na one koji su nesrazmjerno targetirani u pogledu zaustavljanja, odnosno ljude koji su rasno obilježeni, kao i druge stigmatizirane grupe u društvu.
- Trajanje:** 90 minuta
- Potrebni materijali:** Prilog 3.2
- Priprema:** Ova aktivnost podrazumijeva više pripremnih koraka i može biti realizirana na četiri različita načina. Pažljivo analizirajte ovaj dio kako biste imali vremena za planiranje i mogli izabrati najbolji način realizacije ove važne aktivnosti.

Korak 1: Priprema izjava građana

Ova sesija se zasniva na ličnim svjedočanstvima o iskustvima zaustavljanja od strane policije. Cilj je da se polaznicima pomogne da uvide uticaj njihovih postupaka na građana, a posebno na pripadnike manjinskih zajednica.

U nastavku su prikazana četiri glavna načina prikupljanja iskustava ljudi:

1. Pozivanje predstavnika da polaznicima direktno ispričaju svoja iskustva tokom obuke.
2. Prikupljanje pisanih, audio ili video svjedočanstava.
3. Korištenje primjera iz Priloga 3.2, što je detaljnije opisano u nastavku. Poželjno je da tim za obuku pokuša osigurati barem jedno ili dva svjedočanstva iz domaćeg konteksta pošto to doprinosi kredibilitnosti i relevantnosti obuke u očima polaznika.
4. Hibridni pristup – u zavisnosti od toga šta uspijete prikupiti na domaćem nivou, možete koristiti domaći materijal zajedno sa materijalom iz Priloga 3.2.

Da biste stekli sliku o tome kakva je vrsta svjedočanstva potrebna za ovu aktivnosti, najprije kratko pregledajte materijal iz Priloga 3.2. Vidjećete da se radi o kratkim, snažnim izjavama koji daju sliku o učestalosti zaustavljanja od strane policije, samom iskustvu, uticaju na osobu koja je zaustavljena i dugoročnim posljedicama. Ako imate vremena, pogledajte sljedeće videomaterijale (prvi video traje manje od 5 minuta, a drugi oko sat vremena.)

Fondacija otvoreno društvo (2013), 'The Human cost of Stop and Search', www.youtube.com/watch?v=7Tx7sK54y2Y&t=1s

Hollandse Heldon (2019), 'Suspect', <https://vimeo.com/287690617/94f9af66cc>.

Prva metoda: Pozivanje predstavnike da polaznicima direktno ispričaju svoja iskustva tokom obuke.

Uspjeh ove metode zavisi od postojanja odgovarajućih organizacija u zajednici koje poznaju i mogu podržati pojedince koji su mogućnosti i žele da svoja iskustva podijele sa policijom, kao i od dobre organizacije od strane tima za obuku. Ako se ovaj pristup izabere, poželjno je da se tim za obuku sastane sa osobama koje će učestvovati u obuci i detaljno objasni aktivnost, uključujući način prenošenja iskustava polaznicima. Ne bi bilo loše da se Prilog 3.2 iskoristi kao primjer iskustava o kojima se može govoriti. Ako postoje osobe koje mogu učestvovati u obuci, porazgovarajte s njima o načinu na koji bi željele da iznesu svoja iskustva i recite im da ćete, kao moderator, voditi računa da nemaju neprijatnosti. Porazgovarajte s njima o glavnim elementima onoga što žele da ispričaju. Poželjno bi bilo da se izbjegne detaljan opis incidenta pošto bi se moglo dogoditi da se polaznici obuke više usmjere na samu proceduru i tehničke elemente umjesto na cilj vježbe, a to je da shvate uticaj i posljedice zaustavljanja i legitimisanja od strane policije.

Ako ima dovoljno vremena i raspoloživih informacija, tim za obuku bi mogao pozvati tu organizaciju iz zajednice da predstavi informacije koje posjeduje, a koje su značajne za ovu temu, na primjer, podatke koje je prikupila o policijskom profiliranju i uticaju ove prakse na zajednicu.

Uključivanje organizacija iz zajednice se može pokazati kao konstruktivan pristup u razvijanju odnosa sa policijom uopšteno (pogledati Modul 6).

Druga metoda: Prikupljanje pisanih, audio ili video svjedočanstava.

Uspjeh ove metode također zavisi od postojanja odgovarajućih organizacija u zajednici koje poznaju i mogu podržati pojedince koji su mogućnosti i žele da svoja iskustva podijele sa policijom. U ovom slučaju njihove izjave mogu biti zabilježene u pismenoj formi ili u vidu kratkih audio ili video zapisa. Vodite računa o obavezi garantiranja anonimnosti i povjerljivosti i pribavite neophodne pristanke i dozvole.

Treća metoda: Korištenje postojećih primjera (pogledati Prilog 3.2)

U Prilogu 3.2 dato je nekoliko primjera iskustava građana. Napominjemo da se može koristiti i kombinacija ovih metoda (četvrta metoda). Na primjer, možda ćete uspjeti da pribavite samo jedno ili dva svjedočanstva građana iz zemlje u kojoj se obuka održava pa u tom slučaju možete koristiti i svjedočanstva iz Priloga 3.2.

Korak 2: Priprema sesije

Zatim informacije i materijale dobijene iz zajednice trebete pripremiti za sesiju. Ako koristiti samo prvu metodu, provjerite sa partnerima iz zajednice da li žele da se neki materijali kopiraju i podijele tokom sesije. Ako žele, to treba uraditi prije početka aktivnosti.

Ako koristite drugu, treću i/ili četvrtu metodu, pripremite materijale za polaznike. Ako imate audio ili vizuelni materijal, vodite računa da imate opremu potrebnu za njegovu reprodukciju. Ako imate pisane materijale, bilo bi dobro da izjave odštampate na posebnim listovima papira kako bi h polaznici mogli pročitati tokom obuke.

Uputstva

1. Poredajte stolice ukруг bez stolova.
2. Na samom početku sesije objasnite da je cilj ove aktivnosti da se polaznici pobliže upoznaju sa uticajem čestog i potencijalno diskriminatornog legitimisanja, zaustavljanja i pretresa na građane.
3. U zavisnosti od metode koju koristite (pogledati gore), na početku sesije iznesite iskustva zajednice. Ako koristite prvu metodu, predstavite goste i moderirajte njihovu prezentaciju; ako koristite drugu metodu, pustite audio ili vizuelni materijal. Ako koristite pismene materijale (druga/treća/četvrta metoda), svakom polazniku dajte bar jedno svjedočanstvo i zamolite ih da ih pročitaju naglas cijeloj grupi.
4. Nakon prezentacije informacija dobijenih iz zajednice započnite diskusiju. Ako koristite prvu metodu, to može podrazumijevati postavljanje pitanja gostu izlagaču. Vodite računa da diskusiju usmjeravate tako da se ne govori o detaljima konkretnog incidenta, nego da se govori o iskustvima i njihovom uticaju. Pobrinite se da se prema zajednici koju predstavlja izlagač svi odnose sa poštovanjem.
5. Tokom sesije posvećene povratnim informacijama koristite sljedeća pitanja za analizu glavnih ciljeva aktivnosti. Naslovi iz Priloga 3.2 (iskustvo, uticaj, posljedice) također mogu biti korisni u usmjeravanju diskusije:
 - a. Kakve je emocije, po vašem mišljenju, zaustavljanje od strane policije izazvalo kod ovih osoba i kako je to na njih uticalo? (Neki od odgovora mogu biti poniženje, stid, zbunjenost). Možete li istaknuti jedno ili dva svjedočanstva koja odražavaju ova osjećanja i uticaj?
 - b. Šta su po vašem mišljenju glavne posljedice stalnog zaustavljanja od strane policije? (Odgovori mogu uključivati gubitak povjerenja u policiju, osjećaj da se prema vama postupa drugačije nego prema drugim pripadnicima zajednice.)
 - c. Kako ljudi žele da se policija prema njima odnosi? (Odgovori mogu uključivati potupanje sa poštovanjem, kao prema članu društva).
 - d. Da li je Vas, Vašeg člana porodice ili prijatelja nekada zaustavila policija? Kakvo je bilo to iskustvo? Možete li ostalim polaznicima ispričati nešto više?
 - e. Smatrate li da ste učestvovali ili da ste bili svjedoci diskriminatornog korištenja ovlaštenja policije prilikom legitimisanja, zaustavljanja i/ili pretresa građana? Možete li nam ispričati nešto više o tome? (Podsjetite polaznike da se nalaze u sigurnom okruženju. Također imajte na umu da će možda, ako se iznose informacije o povredi službene dužnosti u policiji, biti potrebno postupiti po tim informacijama).
 - f. Želite li još nešto da prokomentirate o onome što ste čuli? Šta ste naučili iz ovih iskustava?
6. Vodite računa da tokom moderiranja diskusije ne dozvolite eventualnu generalizaciju ili izražavanje predrasuda prema nekim zajednicama, a naročito ako imate gosta koji prezentira svoja iskustva. Sekundarna viktimizacija (tj. dopuštanje da se gost ponovo osjeća diskriminiranim u toku iznošenja svog iskustva) ne smije se tolerirati. Žustra diskusija i debata su u redu, ali nepoštovanje se ne smije dozvoliti.
7. Privedite aktivnost kraju ističući glavne zaključke. Podsjetite grupu da su rasno profiliranje i druge vrste diskriminatornog profiliranja nezakoniti te da narušavaju odnose sa zajednicom. Postoje bolji, efikasniji i zakoniti načini ostvarivanja glavne funkcije policije, a to je zaštita sigurnosti zajednice; o ovim načinima biće riječi u narednim aktivnostima.

8. Možda ne bi bilo loše da istaknete i sljedeće činjenice: kod policije, kao i kod opšte populacije prisutna je doza pristrasnosti. Razlika između policije i ostalih je u tome što policija ima posebna ovlaštenja, dobijena od društva, da se zakonito miješa u prava građana. To sa sobom nosi veliku odgovornost i podrazumijeva da svaki policijski službenik mora razmisliti dva puta i biti siguran da ima objektivne razloge za zaustavljanje, pretres, profiliranje i miješanje u prava građana.
9. Na kraju sesije zahvalite svima na učešću, a naročito eventualnim gostima izlagačima.

Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – od stereotipa do diskriminacije

- Cilj:** U ovoj aktivnosti obrađuje se značaj samosvijesti i negativni uticaj ličnih stavova i subjektivnog potvrđivanja na profesionalnost policije pri zaustavljanju građana u mješovitim zajednicama.
- Trajanje:** 30–45 minuta
- Potrebni materijali:** Radni materijal 3.3
tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu bijela tabla markeri
videoprojektor i računar papir
olovke
- Priprema:** Unaprijed pripremite slajd sa "Ciklusom samoispunjavajućeg proročanstva"⁶ i potreban broj primjeraka Radnog materijala 3.3.
- Analizirajte raspoložive podatke o legitimisanju, zaustavljanju vozila i pretresu. Analizirajte značajne izvještaje i istraživanja specijaliziranih nevladinih organizacija i tijela za ravnopravnost o prevalenciji i uticaju policijske prakse u ovoj oblasti, uključujući glavne preporuke za unapređenje.
- Prikupite glavne podatke iz ovih istraživanja koje možete predstaviti polaznicima u toku aktivnosti.
Prije početka sesije prilagodite prostoriju za obuku grupnom radu tako što ćete namjestiti četiri stola sa stolicama.

Uputstva

1. Podijelite Radni materijal 3.3 i prikažite slajd "Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva". Dajte polaznicima pet minuta da pročitaju radni materijal. Istaknite glavne elemente i pitajte polaznike da li imaju pitanja.
2. Podijelite polaznike u četiri grupe i recite im da nastave sa diskusijom o logici "Ciklusa samoispunjavajućeg proročanstva".
3. Recite grupama da imaju 15 minuta da diskutiraju i napišu primjer koji ilustrira tu logiku (na osnovu njihovog ličnog znanja i iskustva).
4. Obiđite grupe da biste razjasnili eventualne nejasnoće. Provjerite da li svi učestvuju u diskusiji.
5. Po isteku 15 minuta zamolite grupe da predstave svoje rezultate.
6. Kada sve grupe iznesu svoja razmišljanja i primjere, pitajte polaznike da li imaju još nekih komentara ili pitanja.

⁶ Agencija Evropske unije za zaštitu osnovnih prava (FRA) (2018), Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide /Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič/, str. 49, dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

7. U okviru zaključne diskusije istaknite sljedeće:
- Primjena opštih profila na manjinsku grupu doprinosi riziku od stvaranja slike o toj grupi kao o "sumnjivoj zajednici" koja je povezana sa kriminalom, što može dovesti do povećanja predrasuda prema njenim pripadnicima. U tim slučajevima nesrazmjerni policijski resursi mogu biti usmjereni na rad u manjinskim zajednicama, a to će kao rezultat imati veći broj hapšenja ili provjera. U ovom slučaju može se uspostaviti samoispunjavajući odnos između intenzivnog rada policije i veće stope hapšenja.
 - Rizik od "samoispunjavajućeg proročanstva" postoji kada policijski službenici profiliranje ne zasnivaju na opravdanim osnovama, nego na predrasudama tumačeći informacije tako da one potvrđuju njihovu vlastitu pristrasnost. To je poznato kao "subjektivno potvrđivanje" i dešava se kada policijski službenici, zbog svojih predrasuda, očekuju da će se pojedinac ponašati nezakonito na osnovu njegove stvarne ili pretpostavljene rase, etničkog porijekla, pola, seksualne orijentacije, vjeroispovijesti ili druge karakteristike. Zbog te pristrasnosti policijski službenici koji imaju takve predrasude češće će zaustavljati osobe koje odgovaraju ovom opisu.
 - Istovremeno, budući da je vjerovatnije da će se dokazi o kriminalu naći među pojedincima koji su zaustavljeni nego među onima koji nisu, ovo profiliranje zasnovano na pristrasnosti učvršćuje stereotipe policajaca. Ovaj "netačni" dokaz da je odluka da se te osobe zaustave bila ispravna predstavlja "samoispunjavajuće proročanstvo". Takvo profiliranje zasnovano na pristrasnosti je diskriminatorno, nezakonito i neefikasno te podržava stereotipe koji zauzvrat produžavaju kriminalizaciju tih osoba.
8. Nakon toga iznesite podatke koje ste prikupili o učestalosti zaustavljanja od strane policije i pretresa vozila i osoba na nacionalnom nivou ako su ti podaci raspoloživi i odgovarajući.
9. Podsjetite polaznike na uticaj ovih postupaka na osobe koje policija zaustavi, a koji su obrađeni u okviru Aktivnosti 3.2.

Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Profesionalna praksa

Cilj: Ova aktivnosti ima za cilj analizu ovlaštenja i obaveza policije u vezi sa legitimisanjem i drugim vrstama zaustavljanja, kao i sa pretresom vozila i osoba.

Trajanje: 60 minuta

Potrebni materijali: Radni materijal 3.4
Prilog 3.4 (napomene za predavače) tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu bijela tabla markeri
videoprojektor i računar olovke
fluorescentni markeri različitih boja
samoljepljivi papirići
ljepilo "Blu Tack"/ selotejp

Priprema: Pažljivo analizirajte domaće propise, policijske smjernice i smjernice o legitimisanju, zaustavljanju vozila i pretresima, kao i definicije "opravdane sumnje". Uključite analizu domaćih propisa o zabrani diskriminacije u ovoj oblasti. Analizirajte tabelu iz Radnog materijala 3.4, koja će biti osnova za ovu aktivnosti, i provjerite da li je možete popuniti na osnovu informacija koje imate.
Unaprijed pripremite primjerke Radnog materijala 3.4.
Prije početka sesije prilagodite prostoriju za obuku grupnom radu tako što ćete namjestiti četiri stola sa stolicama.

Uputstva

1. Napravite grupe od 4-5 osoba.
2. Podijelite grupama primjerke Radnog materijala 3.4 i listove papira za tablu. Pažljivo prođite kroz uputstva i provjerite da li su svima jasna. Podsjetite polaznike da u toku rada mogu postavljati pitanja.
3. Recite grupama da imaju 30 minuta da završe zadatak.
4. Obidite grupe da biste razjasnili eventualne nejasnoće i provjerili da li svi učestvuju u diskusiji.
5. Završite dio sa grupnim radom.
 - Zamolite svaku grupu da predstavi šta je uradila i pozovite sve da učestvuju u diskusiji.
 - Pri moderiranju diskusije koristite napomene za predavače iz Priloga 3.4.
6. Na kraju diskusije naglasite ključne elemente.

Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)

Cilj: Ova aktivnost je namijenjena policijskim službenicima koji rade na terenu i koji se redovno susreću sa situacijama u kojima moraju utvrditi postojanje opravdane sumnje i postupati po njoj. Aktivnost podrazumijeva izradu scenarija zaustavljanja i pretresa u okviru kojeg će biti prikazani primjeri dobre i loše prakse. Naredna aktivnost (3.6) namijenjena je višim policijskim službenicima koji su zaduženi za kreiranje politika i smjernica u ovoj oblasti.

Trajanje: Do 90 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu
bijela tabla
markeri
videoprojektor i računar
Radni materijal 3.4

Priprema: Prije početka sesije poredajte stolice u prostoriji za obuke ukруг bez stolova.

Uputstva

1. Napravite grupe od najviše 5 članova.
2. Objasnite grupama da će raditi vježbu simulacije zaustavljanja i pretresa u okviru koje su obuhvaćeni glavni elementi koje su do sada naučili. Podsjetite polaznike koji su to elementi (Radni materijal 3.4 iz prethodne aktivnosti poslužiće kao koristan vodič).
3. Recite im da se sjetite neke situacije u kojoj su učestvovali ili za koju znaju i da analiziraju šta je urađeno kako treba, šta nije urađeno kako treba i šta se moglo uraditi drugačije. Recite im da na osnovu ovog iskustva, svega što su naučili iz prethodnih aktivnosti te materijala koji imaju naprave kratki scenario zaustavljanja i pretresa u kojem će učestvovati policijski službenik ili službenici i jedan građanin. Objasnite im da bi scenario trebao trajati samo par minuta, ali da njime treba obuhvatiti što više ključnih elemenata.

Zamolite polaznike da se fokusiraju na:

- a. prikazivanje pravilne ili nepravilne primjene "standarda opravdane sumnje";
 - i. Podsjetite ih na definiciju iz prethodne aktivnosti: tačka 3 Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici: "Uvesti standard opravdane sumnje prema kojem se ovlaštenja za provođenje kontrole, nadzora ili istražnih radnji mogu koristiti isključivo na osnovu sumnje koja se zasniva na objektivnim kriterijima". U tački 47 Evropskog kodeksa policijske etike stoji da "policijske istrage moraju biti minimalno zasnovane na opravdanoj sumnji da je neko krivično djelo izvršeno ili se priprema". Kako je objašnjeno u Memorandumu sa objašnjenjima uz Kodeks, to znači da mora postojati sumnja vezana za neki prekršaj ili krivično djelo koja se zasniva na određenim objektivnim kriterijima da bi policija mogla pokrenuti istragu.⁷
- b. prikazivanje primjera policijskog službenika koji se suprotstavio rasističkom govoru ili rasističkim postupcima kolege prilikom zaustavljanja.

⁷ Preporuka br. 11 (2007) ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, dostupno na [://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf](http://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf).

4. Provjerite da li neko ima pitanja, a nakon toga dajte polaznicima 30 minuta.
5. Dok polaznici rade u manjim grupama, provjerite da li neko ima pitanja ili da li su zapeli sa nečim.
6. Po isteku 30 minuta provjerite da li im je potrebno još vremena.
7. Kada grupe završe s radom, zamolite ih da svaka predstavi svoju vježbu simulacije sa podjelom uloga. Nakon svake simulacije ostavite vremena za pohvale, pitanja i diskusiju.
8. Na kraju istaknite glavne ciljeve ove aktivnosti.
9. Otvorite završnu diskusiju ističući da policija predstavlja silu i ovlaštenja te da, istovremeno, ima zadatak da štiti osnovna prava građana. Zamolite polaznike da prokomentiraju zašto je važno da policija sa svim građanima komunicira sa poštovanjem i dostojanstvom.

Aktivnost 3.6: Liderstvo

- Cilj:** Ova aktivnost uključuje identifikaciju ključnih strateških pitanja prilikom kreiranja okvira za osiguravanje pravične i zakonite prakse policijskog profiliranja, sa posebnim osvrtom na policijsko zaustavljanje. Aktivnost je namijenjena višem rukovodstvu u policiji zaduženom za ovu oblast.
- Trajanje:** 60 minuta
- Potrebni materijali:** tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu olovke
- Priprema:** Iskoristite analize provedene u pripremi za ovu obuku, uključujući informacije o postojećim domaćim propisima, politikama, smjernicama u ovoj oblasti.
Pogledajte napomene za predavače u Prilogu 3.6, koje možete prilagođavati potrebama u domaćem kontekstu.

Uputstva

1. Poredajte stolice ukrug bez stolova.
2. Na samom početku sesije objasnite da je svrha ove aktivnosti da se identificiraju "sastavni elementi" zakonite, efikasne i pravične politike profiliranja, sa posebnim osvrtom na policijsko zaustavljanje.
3. Moderirajte diskusiju koristeći napomene za predavače iz Priloga 3.6 i pravite bilješke na tabli. Polaznike čak možete pitati da li neko želi da pomogne i pravi bilješke.
4. Dok prolazite kroz "sastavne elemente" objašnjene u Prilogu 3.6, pitajte da li nešto nedostaje ili da li polaznici smatraju da nešto od navedenog nije moguće u domaćem kontekstu. Ako se pokrene to pitanje, započnite diskusiju sa ciljem rješavanja problema na tu temu. Na primjer, ako ne postoje zakonske ili regulatorne smjernice o rasnom ili diskriminatornom profiliranju, kako se to može riješiti? Može li policija izdati smjernice ako ne postoji zakon? Podstaknite polaznike da budu kreativni i vide šta oni mogu učiniti u okviru policije kako bi se napravio neki pomak u ovoj oblasti.

Prilozi i radni materijali

Radni materijal 3.1a: Kartice za klasifikaciju vrijednosti

<p>Profesionalizam Postupate odgovorno i pravično, u skladu sa kodeksom ponašanja u svim svojim privatnim i poslovnim aktivnostima.</p>	<p>Poštovanje Vjerno i bez pristrasnosti poštujete obaveze prema zajednici i odnosite se prema drugima onako kako biste željeli da se drugi odnose prema Vama.</p>
<p>Integritet Posvećeni ste najvišim standardima poštenja i etičkog ponašanja i održavate povjerenja građana.</p>	<p>Saradnja Podstičete aktere i manjinske zajednice na praćenje i borbu protiv rasnog i etničkog profiliranja i saradujete sa njima u tome.</p>
<p>Preuzimanje odgovornosti Odgovarate za svoje odluke, postupke i propuste.</p>	<p>Poštenje Iskreni ste i pouzdani.</p>
<p>Liderstvo Služite kao primjer drugima.</p>	<p>Objektivnost Odluke donosite na osnovu dokaza i svog najboljeg profesionalnog suda.</p>

<p>Otvorenost Otvoreni ste i transparentni u postupcima i odlukama.</p>	<p>Nesebičnost Postupate u interesu javnosti.</p>
<p>Zakovitost Svoju moć i ovlaštenja koristite zakonito i srazmjerno, poštujući prava svih građana.</p>	<p>Ravnopravnost Postupate nepristrasno i borite se protiv rasizma i diskriminacije u svom radu.</p>
<p>Reagiranje na neprimjereno postupanje Reagirajte na postupanje kolega koje je u suprotnosti sa standardima profesionalnog ponašanja.</p>	<p>Upotreba sile Silu koristite samo u granicama svoje uloge i odgovornosti, i to isključivo u mjeri u kojoj je to neophodno, srazmjerno i opravdano u svim okolnostima.</p>
<p>Odgovornost u radu Marljivo izvršavate svoje dužnosti i obaveze.</p>	<p>Povjerljivost Prema informacijama se odnosite sa poštovanjem i vršite uvid u njih ili ih otkrivajte samo u skladu sa svojim dužnostima.</p>

<p>Najmanje važne Staviti 4 kartice</p>
<p>Važne Staviti 8 kartica</p>
<p>Najvažnije Staviti 4 kartice</p>

Prilog 3.2

Izjave u nastavku dale su osobe afričkog, sjevernoafričkog i južnoazijskog porijekla koje žive u Nizozemskoj, Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Među njima su nastavnik, dva policijska službenika, nekoliko studenata, osoba koja radi sa mladima, muzičar i univerzitetski profesor. Svi su zaustavljani više puta, neki čak i preko 30 puta.⁸

Učestalost

"Ne mogu ni izbrojati koliko sam puta zaustavljen. Razgovarao sam sa ljudima koji kažu da nikada u životu nisu zaustavljeni i pitam se kako je to moguće?"

"Ono što najviše smeta je ponavljanje. To se dešava toliko često".

"Ne znam više ni koliko puta".

"U jednom periodu sam imao spremnu ličnu kartu i samo bih rekao: 'Izvolite'".

"Mora postojati neki zakonit i objektivni razlog, ali u jednom trenutku to postane navika."

"Zastrašujuće je kada vas stalno posmatraju sa sumnjom."

Iskustva

"Pitao sam policajca za put i on je odjednom rekao: 'Izvinite gospodine, moraćemo Vas pretresti'".

"Prepipaju vas skroz ... od glave do pete. Baš je neprijatno."

"Smetalo mi je što pretpostavljaju svašta. Pretpostavili su da sam ukrao telefon ..., a ljudi su prolazili i bilo je vrlo neprijatno."

"Zaustavlja me policija. Svi koji prolaze, pješice ili u kolima, misle da sam kriminalac. Što se mene tiče, zaustavili su me zato što sam crnac koji vozi auto."

"Ne razumiju činjenicu da to što si mladić koji se oblači klošarski ne znači da si kriminalac."

⁸ Izjave su preuzete iz sljedećih materijala: Human Rights Watch (2012), 'The Root of Humiliation', Abusive identity checks in France /'Izvor poniženja', Legitimisanje kao zlostavljanje u Francuskoj/, dostupno na www.hrw.org/report/2012/01/26/root-humiliation/abusive-identity-checks-france; Fondacija otvoreno društvo (2013), 'The Human cost of Stop and Search' /Ljudska cijena zaustavljanja i pretresa/, www.youtube.com/watch?v=7Tx7sK54y2Y&t=1s; Hollandse Heldon (2019), 'Suspect' /Osumnjičeni/, <https://vimeo.com/287690617/94f9af66cc>.

Uticaj

"Imao sam potrebu da se istuširam poslije toga. Osjećao sam se kao da nešto nije u redu sa mnom. Osjećao sam se prljavo, zaista. Bilo je zaista grozno."

"Posmatraju vas na određeni način. Postupaju prema vama na određeni način."

"To ima užasan uticaj na vas."

"To je ponižavajuće."⁹

"Osjećao sam se uplašeno, bespomoćno, poniženo."

"[Ponašaju se prema vama] kao da ne pripadate..., da ste drugačiji."

"To u meni stvara osjećaj nemoći. Ne samo u tom trenutku, nego danima, sedmicama, mjesecima nakon toga. To ne možete zaboraviti."

"Poniženje. Prvoklasno poniženje. Kao vrlo mlad naučio sam: vodi računa da ne završiš u policijskoj stanici."

"To raste i osjetiš to. Vidiš, osjetiš i čuješ to. Na kraju, to postane kao neki tumor."

Posljedice

"[Kao građanin], ja sam klijent. Prema klijentu se treba ponašati sa poštovanjem dok se ne dokaže suprotno."

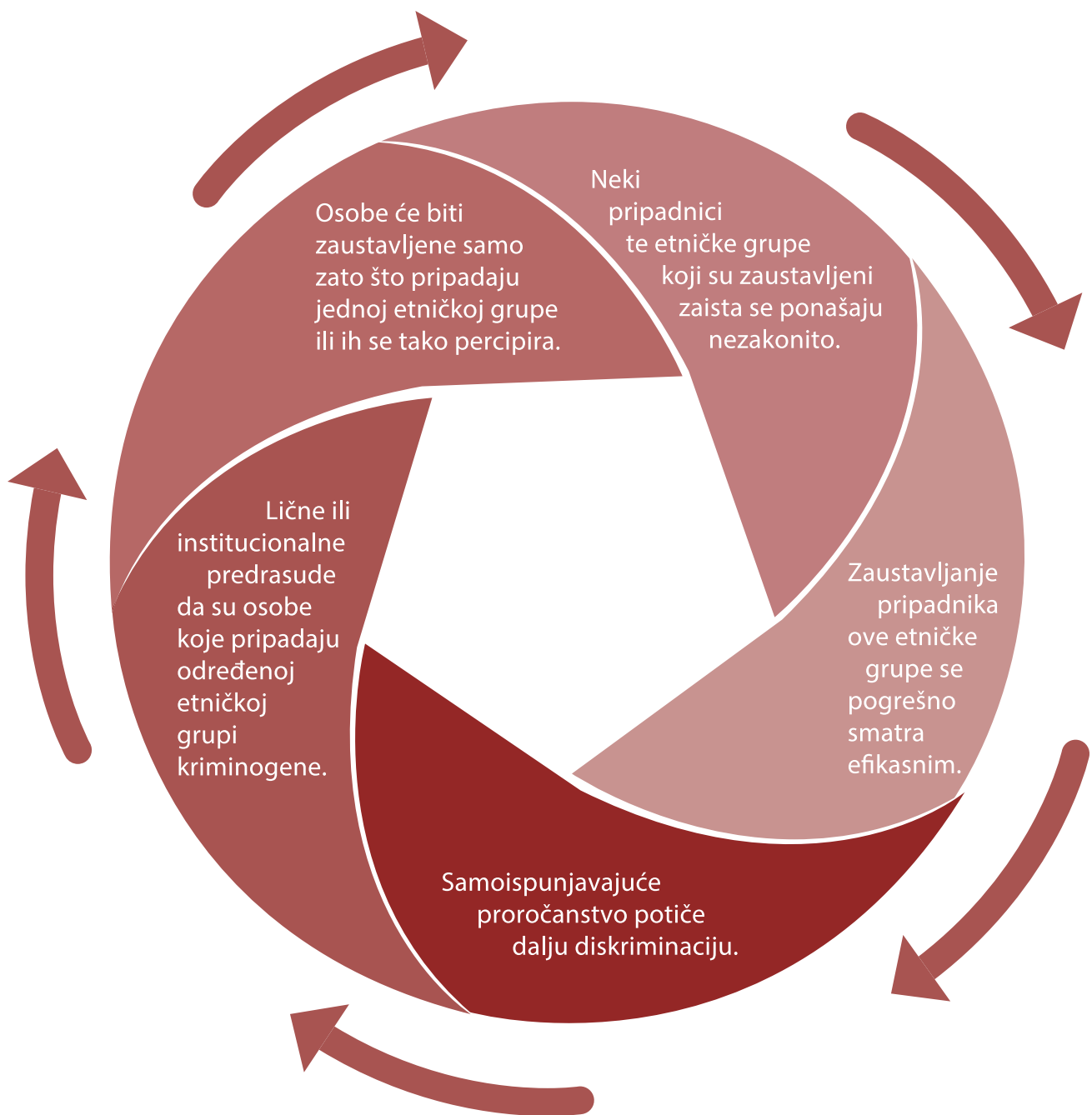
"Pokušavate to opravdati govoreći sebi da se radi o neznanju sa druge strane. Da je to razlog i da ih ne treba kriviti ... [Ali] ako ste bili svjedok ili čak žrtva, manje je vjerovatno da ćete se obratiti policiji sa svojom pričom pošto joj ne vjerujete."

"Ne doživljavam policiju kao neprijatelja. Ni u kom slučaju. Ali ima nekih policajaca koji se ponašaju kao neprijatelji ... A cijela zamisao je da policija treba da bude tu da štiti ljude ... Važno je da se vratimo na to. Svi bi se trebali osjećati sigurno kada policijsko vozilo naiđe, a ne da misle – o, ne, kazniće me ili uhapsiće me bez razloga."

"Želio bih da ljudi shvate da smo, bez obzira na to kako izgledamo, svi mi dio društva."

"Pogodi vas do srži ... Kako da kažem? Zbog idealizma sam odabrao ovu sjajnu profesiju [policija] i od kolega očekujem da daju dobar primjer pa kada se ovako nešto dogodi, ne mogu to da shvatim ... Ne mogu biti racionalan pošto je to osjećaj koji se javlja iz dubine pa pomislim: 'Kuda nas ovo vodi?'"

⁹ 'How many times have you been stopped by police?' / "Koliko puta Vas je zaustavila policija?" / www.youtube.com/watch?v=7Tx7sK54y2Y&t=1s.

FRA, Priručnik – Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič.¹⁰

¹⁰ Agencija Evropske unije za zaštitu osnovnih prava (FRA) (2018), Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide /Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič/, dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

Radni materijal 3.4: Ovlaštenja i obaveze policije prilikom zaustavljanja, legitimisanja i pretresa osoba i vozila

	Zakonska obaveza policije (u skladu sa domaćim zakonodavstvom)	Obaveza policije u skladu sa etičkom/dobrom praksom (ako nije već obuhvaćeno domaćim zakonodavstvom)
Legitimisanje		
Pitanja vezana za to šta osoba radi u tom području i gdje ide		
Zaustavljanje vozila		
Pretres osoba ili vozila		
Lišavanje slobode		

Povežite iskaze sa kolonama "Zakonska obaveza policije" i "Obaveza policije u skladu sa etičkom/dobrom praksom". Prodiskutirajte sa kolegama da li domaće zakonodavstvo, međunarodni standardi i/ili drugi standardi ili etika propisuju ovlaštenja i obaveze policije .

Pokušajte razmišljati kreativno i imajte na umu sljedeće:

- Da li ste upoznati sa svim policijskim smjernicama koje se odnose na zaustavljanje, legitimisanje i pretres osoba/vozila? Ako niste, gdje možete pronaći te informacije?
- Znete li da li postoje domaći propisi o ljudskim pravima? Kako se oni primjenjuju na rad policije?
- Isto tako, znate li da li postoje domaći propisi o rasnoj diskriminaciji i drugim vidovima diskriminacije, na primjer o rodnoj diskriminaciji ili diskriminaciji po osnovu invaliditeta?

Napišite ih na tabli. Dodajte dužnosti i ovlaštenja za koje smatrate da nedostaju i prodiskutirajte o tome sa ostalim polaznicima.

- a. Dužnost nediskriminacije
- b. Dužnost suprotstavljanja rasističkim izrazima i/ili diskriminatornim postupcima prilikom zaustavljanja, legitimisanja i pretresa
- c. Dužnost da se prema građanima postupa sa poštovanjem
- d. Obaveza postupanja isključivo na osnovu opravdane sumnje
- e. Dužnost objašnjavanja razloga za pretres (na primjer, oružje, droga, ukradena roba)
- f. Dužnost uzimanja podataka od osobe – ime, starosna dob, adresa, etnička pripadnost
- g. Obaveza izdavanja zabilješke o preduzetim radnjama
- h. Obaveza evidentiranja događaja u bazu podataka policije
- i. Pretres obavezno provodi službenik istog pola
- j. U okviru pretresa dozvoljeno je tražiti skidanje vjerske odjeće (npr. marame ili turbana)
- k. Obaveza provođenja fizičkog pretresa van vidokruga javnosti
- l. Obaveza da se pojedincu pruže pisane informacije o njegovim pravima tokom pretresa i/ili policijske provjere

Prilog 3.5: Napomene za predavača

Sve dužnosti/obaveze bi trebalo da budu propisane domaćim smjernicama za policiju, domaćim standardima zaštite ljudskih prava ili domaćim propisima o zabrani diskriminacije. Ako nisu, one su sve etičke obaveze i obaveze koje proističu iz dobre prakse. Prilikom moderiranja diskusije o ovom pitanju pitajte polaznike da li su upoznati sa policijskim smjernicama odnosno domaćim propisima i gdje misle da postoje propusti.

Podstaknite polaznike da vode bilješke na radnim materijalima i da ih sačuvaju za dalju upotrebu.

- a. Dužnost nediskriminacije
 - Važi za svako postupanje prema međunarodnim standardima i nacionalnim okvirima zabrane diskriminacije u većini zemalja.
- b. Dužnost suprotstavljanja rasističkim izrazima i/ili diskriminatornim postupcima prilikom zaustavljanja, legitimisanja i pretresa
 - Važi za svako postupanje barem kao etička praksa.
- c. Dužnost da se prema građanima postupa sa poštovanjem
 - Važi za svako postupanje barem kao etička praksa.
- d. Obaveza postupanja isključivo na osnovu opravdane sumnje
 - Važi za svako postupanje osim lišavanja slobode za koje bi trebao biti ispunjen viši standard. U diskusiji o "opravdanoj sumnji" iskoristite sljedeće elemente:
 - pitajte polaznike da li su "rasa", etnička pripadnost ili neka druga karakteristika uključene u definiciju. Odgovor je, naravno, ne. Povedite diskusiju o suštinskom značaju ovog elementa. Ako policijski službenik na osnovu karakteristika "osumnjičenog" zaključi da će kriminalna radnja biti izvršena ili da je već izvršena i ako postupi na osnovu tog zaključka, postupanje policije je diskriminatorno. Pokušajte uključiti što veći broj polaznika u diskusiju i omogućiti im da se međusobno povežu;
 - Tačka 3 Preporuke br. 11 ECRI-ja o opštoj politici glasi: "Uvesti standard opravdane sumnje prema kojem se ovlaštenja za provođenje kontrole, nadzora ili istražnih radnji mogu koristiti isključivo na osnovu sumnje koja se zasniva na objektivnim kriterijima".
 - Tačka 47 Evropskog kodeksa policijske etike propisuje da "policijske istrage moraju biti minimalno zasnovane na opravdanoj sumnji da je neko krivično djelo izvršeno ili se priprema". Kako je objašnjeno u Memorandumu sa objašnjenjima uz Kodeks, to znači da mora postojati sumnja vezana za neki prekršaj ili krivično djelo koja se zasniva na određenim objektivnim kriterijima da bi policija mogla pokrenuti istragu. ECRI smatra da je uvođenje standarda opravdane sumnje za korištenje policijskih ovlaštenja koja se odnose na provođenje istrage, kao i ovlaštenja koja se odnose na kontrolu i nadzor izuzetno važan instrument borbe protiv rasnog profiliranja te preporučuje da se taj standard uvede u zakonske ili regulatorne okvire kojima se, u različitim državama članicama, regulira korištenje ovih policijskih ovlaštenja."¹¹
- e. Dužnost objašnjavanja razloga za pretres (na primjer, oružje, droga, ukradena roba)
 - Važi za "pretres osoba ili vozila".

¹¹ Preporuka br. 11 (2007) ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, dostupno na <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>.

- f. Dužnost uzimanja podataka od osobe uz objašnjenje o zaštiti povjerljivosti – ime, starosna dob, adresa, etnička pripadnost
 - Ovo važi za sve osim za lišavanje slobode. Vjerovatno će biti diskusije o ovoj dužnosti. U veliko broju jurisdikcija ove informacije se ne prikupljaju iz istorijskih razloga. Međutim, postoji rastući konsenzus o tome da je prikupljanje i anonimiziranje ovih informacija ključno za agencije za provođenje zakona kako bi se identificirali dokazi o nesrazmjernosti prilikom zaustavljanja, legitimisanja i pretresa.
- g. Obaveza izdavanja zabilješke o preduzetim radnjama
 - Važi za sve osim za lišavanje slobode.
- h. Obaveza evidentiranja događaja u bazu podataka policije
 - Važi za sve.
- i. Pretres obavezno provodi službenik istog pola
 - Ovo se odnosi na poštovanje i dostojanstvo.
- j. U okviru pretresa dozvoljeno je tražiti skidanje vjerske odjeće (npr. marame ili turbana)
 - Ovo se odnosi na poštovanje i dostojanstvo.
- k. Obaveza provođenja fizičkog pretresa van vidokruga javnosti
 - Ovo se odnosi na poštovanje i dostojanstvo.
- l. Obaveza da se pojedincu pruže pisane informacije o njegovim pravima tokom pretresa i/ili policijske provjere
 - Može se diskutirati i o činjenici da u nekim jurisdikcijama postoji mogućnost izdavanja elektronskog zapisnika o zaustavljanju/legitimisanju.

Prilog 3.6: Napomene za predavača

Ovaj prilog se u velikoj mjeri zasniva na Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici.¹² Poželjno je da predavači, u pripremi za ovu aktivnost, pročitaju dijelove koji se odnose na rasno profiliranje. Provjerite na web stranici ECRI-ja da li postoji verzija na domaćem jeziku koju biste mogli podijeliti polaznicima.

U Prilogu su također korišteni sljedeći materijali:

FRA (2018), Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič,¹³

Institut otvoreno društvo – Pravna inicijativa (2021), Borba protiv etničkog profiliranja u Evropi: vodič za vođe i organizatore kampanja,¹⁴

Izvjestaj specijalnog izvjestioca o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i sličnih vidova netolerancije.¹⁵

Pravična strategija u ovoj oblasti, usklađena sa zakonom, trebala bi obuhvatiti sljedeće **"sastavne elemente"**:

1. Zakon

- Zakonom jasno definirati rasno profiliranje.
- "Za potrebe ove preporuke 'rasno profiliranje' je: 'Praksa u kojoj policija, bez nekog objektivnog i opravdanog razloga, koristi osnove poput rase, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnosti ili nacionalnog odnosno etničkog porijekla za provođenje kontrole, nadzora ili istrage.'¹⁶

2. Izrada i usvajanje smjernica koje propisuju:

- definiciju rasnog profiliranja i opravdane sumnje,
- zabranu rasnog profiliranja i obavezu poštovanja postojanja opravdane sumnje,
- posljedice primjene nezakonite prakse,
- postupak izdavanja zapisnika osobi prilikom zaustavljanja,
- očekivanje da se prema svim građanima postupa sa poštovanjem,
- informacije o prikupljanju podataka i načinu njihovog korištenja u svrhu praćenja i upravljanja.

3. Obuka

Organizirati obuku policije o:

- problematici rasnog profiliranja,
- primjeni standarda opravdane sumnje,
- provođenju zaustavljanja, legitimisanja te pretresa vozila i osoba u skladu sa zakonom i uz poštovanje osoba prema kojima se postupa,
- tome kako se osobi izdaje zabilješka o zaustavljanju,
- suprotstavljanju lošoj ili diskriminatornoj praksi kolega.

¹² Ibid.

¹³ Agencija Evropske unije za zaštitu osnovnih prava (FRA) (2018), Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide /Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič/, dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

¹⁴ Institut otvoreno društvo – Pravna inicijativa (2021), Challenging Ethnic Profiling in Europe: A Guide for Campaigners and Organizers /Borba protiv etničkog profiliranja u Evropi: vodič za vođe i organizatore kampanja/, dostupno na www.justiceinitiative.org/publications/challenging-ethnic-profiling-in-europe-a-guide-for-campaigners-and-organizers.

¹⁵ Ruteere, M. (2015), "Izvjestaj specijalnog izvjestioca o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i sličnih vidova netolerancije", A/HRC/29/46, paragraf 2, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, dostupno na www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf

¹⁶ Preporuka br. 11 (2007) ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, dostupno na <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>

4. Zabilješke za pojedince

- Uspostaviti sistem izdavanja zabilješki o zaustavljanju od strane policije zaustavljenim pojedincima. To može biti u vidu obrasca (pogledati primjer FRA u nastavku), potvrde ili neke vrste digitalne potvrde te pristupa informacijama o zaustavljanju. Voditi računa o tome da različitim zemljama odgovaraju različiti pristupi.

5. Podaci (pogledati također preporuke Otvorenog društva u nastavku)

- Provoditi istraživanja o rasnom profiliranju i pratiti rad policije u oblasti kontrole, nadzora i istražnih radnji radi provjere postojanja praksi rasnog profiliranja.
- Uvesti procese koji omogućavaju prikupljanje podataka o određenim policijskim radnjama kategoriziranim prema osnovama kao što su nacionalno ili etničko porijeklo, vjeroispovijest i nacionalnost.
- Garantirati zaštitu podataka.
- Rukovodstvo u policiji bi trebalo da preuzme odgovornost za tačnost podataka pribavljenih prilikom zaustavljanja, transparentnost i dostupnost informacija široj javnosti, na primjer putem online portala.
- Rukovodstvo u policiji bi trebalo omogućiti i pozdraviti vanjsku kontrolu i kritiku vezanu za korištenje policijskih ovlaštenja za zaustavljanje (pogledati također Modul 6).
- Lokalni i regionalni policijski timovi moraju odgovarati za podatke o zaustavljanju od strane policije i preduzeti mjere ako postoje dokazi o nesrazmjernosti i/ili diskriminaciji.
- Primjer online pristupa informacijama o zaustavljanju i pretresu građana možete pogledati na <https://data.police.uk/data>.

6. Ponašanje

- Javno osuđivati diskriminaciju i u izjavama izbjegavati dovođenje rase ili etničke pripadnosti u vezu sa kriminalnim ponašanjem, nezakonitim migracijama ili terorizmom (pogledati Preporuke Vijeća Ujedinjenih nacija za ljudska prava u nastavku).

Ostale korisne informacije

"(...) Prvo, na policijskim akademijama bi se policijski službenici mogli učiti da svoja ovlaštenja koriste samo kada imaju prave dokaze. Policijski službenici bi trebali zaustavljati ljude samo ako raspolažu činjenicama na osnovu kojih opravdano sumnjaju u izvršenje krivičnog djela. Jedan od načina da se policijskim službenicima u tome pomogne jeste uvođenje obaveze ispunjavanja obrasca o zaustavljanju u koji se unose podaci o zaustavljanju. Pomoću toga policijski službenici mogu pratiti da li i dalje zaustavljaju previše nevinih ljudi ili se previše usmjeravaju na pripadnike etničkih manjina. Policijski službenici koji su počeli koristiti obrasce za zaustavljanje kažu da im je to pomoglo da bolje obavljaju posao. Prateći dokaze, oni zaustavljaju više pravih sumnjivih osoba, a manje nevinih ljudi."

*Unija za građanske slobode za Evropu –
"Kako razgovarati o etničkom profiliranju: vodič za vođe kampanja"¹⁷*

¹⁷ Butler, I. (2021), 'How to talk about ethnic profiling: a guide for campaigners' / Kako razgovarati o etničkom profiliranju: vodič za vođe kampanja/, Unija za građanske slobode za Evropu, dostupno na https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/uLHnjY/ethnic_profiling.pdf.

Dobra praksa vezana za obrasce za zaustavljanje i pretres

Fokusirajte se na ono što čini kvalitetan obrazac za zaustavljanje i pretres

Obrasce za zaustavljanje i pretres moraju biti dobro osmišljeni da bi bili korisni. Prvo, popunjavanje obrasca predstavlja dodatni posao za policijske službenike. Ako nije dovoljno jasan i sažet, postoji opasnost da policijski službenici neće u potpunosti popuniti obrazac ili će ga popuniti površno. Drugo, dobri obrasce omogućavaju lako izdvajanje i poređenje podataka za potrebe praćenja i evaluacije radnji zaustavljanja i pretresa.

Kad god je moguće, u obrascima o zaustavljanju i pretresu treba:

- koristiti polja sa višestrukim izborom radi bržeg popunjavanja i lakše statističke obrade,
- dati detaljan popis opcija za svaku stavku,
- izbjegavati dvosmislenost,
- povesti računa da obrazac bude razumljiv i policijskom službeniku i osobi koja je zaustavljena,
- navesti:
 - a. zakonsku osnovu za pretres. Poželjno je dati jednostavna objašnjenja, a ne popis pravila;
 - b. datum, vrijeme i mjesto pretresa osobe ili vozila;
 - c. predmet pretresa, npr. predmeti koje policijski službenici traže;
 - d. ishod zaustavljanja;
 - e. ime policijskih službenika koji vrše pretres i policijska stanica u kojoj rade;
 - f. mogu se evidentirati lični podaci o osobi koja je predmet pretresa, kao što su ime, adresa i nacionalnost. Međutim, osoba može odbiti da dà te informacije.

Da bi bili djelotvorni, obrasce treba popunjavati u vrijeme provođenja zaustavljanja.

Jedan primjerak treba dati osobi koja je zaustavljena ili vozaču automobila koji je pretresan. U Ujedinjenom Kraljevstvu osobe koje su zaustavljene imaju pravo tražiti primjerak zabilješke u roku od tri mjeseca nakon zaustavljanja. Zahvaljujući tome, obrazac služi kao dokaz o zaustavljanju ne samo za policiju nego i za osobe koje su zaustavljene.

FRA (2018), Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti¹⁸

Institut otvoreno društvo – Pravna inicijativa (2021), Borba protiv etničkog profiliranja u Evropi: vodič za vođe i organizatore kampanja¹⁹

U ovoj publikaciji dat je niz preporuka zasnovanih na dokazima namijenjenih rukovodnom kadru u policiji koji planira provođenje reformi u oblasti policijske radnje zaustavljanja.

Policija bi trebala evidentirati i objavljevati prikupljene podatke o provedenim radnjama legitimisanja, zaustavljanja i pretresa – uključujući etničku pripadnost zaustavljene osobe – uz poštovanje standarda o zaštiti podataka. Prikupljanje podataka je od suštinskog značaja za praćenje i identifikiranje nesrazmjernog uticaja, kao i za procjenu djelotvornosti policijskih radnji zaustavljanja i pretresa.

Podaci pružaju važne dokaze o preuzimanju odgovornosti i pokretanju sudskih postupaka zbog neopravdanog zaustavljanja. Sistemi za prikupljanje, analizu i čuvanje podataka moraju biti u skladu sa domaćim i regionalnim standardima zaštite podataka. Podaci su ključni za unapređenje rukovodnih praksi, ali i za odgovornost prema javnosti i dijalog.

¹⁸ Evropska agencija za zaštitu osnovnih prava (FRA) (2018), Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide /Sprečavanje nezakonitog profiliranja danas i u budućnosti: Vodič/, p. 49, dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

¹⁹ Institut otvoreno društvo - Pravna inicijativa (2021), Challenging Ethnic Profiling in Europe: A Guide for Campaigners and Organizers /Borba protiv etničkog profiliranja u Evropi: vodič za vođe i organizatore kampanja/, dostupno na www.justiceinitiative.org/publications/challenging-ethnic-profiling-in-europe-a-guide-for-campaigners-and-organizers

Prikupljanje podataka, a posebno etničkih podataka, mora biti transparentno, uključujući objavljivanje anonimiziranih statističkih podataka. To je ključno za zadobijanje podrške javnosti, povećanje legitimiteta policije i omogućavanje vanjske procjene korištenja ovih ovlaštenja.

Policijske uprave bi trebale diskutirati o podacima o zaustavljanju sa zajednicom i biti spremne na promjene u skladu sa problemima na koje im građani ukažu radi zadobijanja veće podrške javnosti i usklađivanja sa prioritetima zajednice.²⁰

Treba obučiti rukovodni i nadzorni kadar za organiziranje radnji zaustavljanja na osnovu nalaza analize zaustavljanja. To može podrazumijevati donošenje novih smjernica o kriterijima za zaustavljanje, izmjenu operativnih prioriteta i pozivanje timova i pojedinaca na odgovornost za radnje zaustavljanja.

Treba redovno provoditi analizu zaustavljanja. To bi obično trebalo raditi jednom mjesečno. Međutim, tamo gdje je broj zaustavljanja manji (npr. manje od 50 mjesečno), pokazatelji će biti nestabilni. Drugi način bi bio provođenje dvomjesečnih ili kvartalnih analiza ili računanje pomičnih prosjeka.

Analizu treba predstaviti rukovodstvu policije, nadzornom osoblju i policijskim službenicima koji rade na terenu. Time se postiže transparentnost i zadobija podrška onih koji su zaduženi za provođenje reformi, a također može doprinijeti diskusiji o strategiji za rješavanje problema.

Rezultate analize treba predstaviti predstavnicima zajednice. Time se unapređuje povjerenje i podržavaju saradnja i dijalog između pripadnika zajednice i policije, između ostalog i po pitanju kriminala i sigurnosti.

Treba razviti i primijeniti rješenja za problematične obrasce zaustavljanja. Ta rješenja bi trebala biti zasnovana na informacijama dobijenim od kolega iz policije i partnera iz zajednice. Rješenja mogu podrazumijevati donošenje novih smjernica o kriterijima za zaustavljanje, izmjenu operativne taktike, pozivanje timova i pojedinaca na odgovornost za radnje zaustavljanja te, po potrebi, organiziranje dodatne obuke za policijske službenike koji rade na terenu.

Preporuke Vijeća Ujedinjenih nacija za ljudska prava²¹

67. Specijalni izvjestilac poziva političke lidere i rukovodstvo agencija za provođenje zakona da javno osude diskriminaciju i u izjavama izbjegavaju dovođenje rase ili etničke pripadnosti u vezu sa kriminalnim ponašanjem, ilegalnim migracijama ili terorizmom kako bi se popravila šteta nanosena manjinskim zajednicama upotrebom rasnog i etničkog profiliranja te ovim grupama i pojedincima omogućila puna integracija u društvo.

68. Specijalni izvjestilac preporučuje državama da prikupljaju podatke o provođenju zakona, uključujući statističke podatke razvrstane po etničkoj pripadnosti i rasi, koji su neophodni za dokazivanje postojanja i obima primjene rasnog i etničkog profiliranja. Ti statistički podaci su ključni instrument za otkrivanje praksi provođenja zakona kojima se nesrazmjerno i neopravdano pažnja usmjerava na rasne i etničke manjine na osnovu stereotipa o etničkoj pripadnosti i kriminalu. Pravilno prikupljanje tih podataka iziskuje pažljivo praćenje tri glavne faze – prikupljanja, čuvanja i pristupa – radi sprečavanja eventualne zloupotrebe tih podataka. Ovo je posebno važno u provođenju zakona zbog postojanja očigledne opasnosti od korištenja etničkih podataka za opravdavanje umjesto za smanjivanje primjene rasnog i etničkog profiliranja. U standardima zaštite podataka nužno je uskladiti potrebu organa za provođenje zakona da prikupljaju i čuvaju podatke u svrhu otkrivanja, sprečavanja i istrage krivičnih djela sa pravom na privatnost i pretpostavkom nevinosti.

²⁰ Ibid., str. 93

²¹ Ruteere, M. (2015), "Izveštaj specijalnog izvjestioca o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i sličnih vidova netolerancije", A/HRC/29/46, para 2, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, dostupno na www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf

69. Kada su postoje statistički podaci o aktivnostima agencija za provođenje zakona razvrstani prema rasi i etničkoj pripadnosti, oni pružaju važan uvid u praksu provođenja zakona i predstavljaju osnovu za dokazivanje rasnog i etničkog profiliranja. Ti statistički podaci mogu poslužiti za izradu novih politika i praksi, naročito ako nema podataka iz popisa stanovništva ili postoji mogućnost da su ti podaci netačni, odnosno ako nema podataka o provođenju zakona, a postoje sumnje u vezi sa rasnim profiliranjem. Slično tome, razmjena podataka sa manjinskim zajednicama predstavlja pozitivan korak koji su neke države preduzele i koji bi trebalo dalje podsticati.

70. Specijalni izvjestitelj nadalje podstiče istražna nadzorna tijela da prate postupanje i praksu agencija za provođenje zakona i da ispituju pojedinačne prijave. Nadzorna tijela bi trebala imati ovlaštenja za postupanje po prijavama o rasnom i etničkom profiliranju i trebala bi davati praktične preporuke vezane za promjenu politika radi iskorjenjivanja rasnog i etničkog profiliranja. Ovim tijelima bi također trebalo biti omogućeno prikupljanje podataka za potrebe praćenja direktne i indirektno diskriminacije i provođenja samoinicijativnih istraga pošto je to od suštinskog značaja za otkrivanje diskriminacije poput profiliranja u agencijama za provođenje zakona.

Modul 4

OTKRIVANJE I ISTRAGA KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE

AUTOR: TINATIN KHATCHVANI

Uvod i osnovne informacije	124
Ishodi učenja	125
Pregled i trajanje aktivnosti	125
Opis aktivnosti	127
<i>Aktivnost 4.1: Definicija i ključni pojmovi krivičnih djela počinjenih iz mržnje</i>	127
<i>Aktivnost 4.2: Upoznavanje domaćeg zakonodavnog okvira i prakse</i>	128
<i>Aktivnost 4.3: Pojmovi povezani sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktična vježba</i>	129
<i>Aktivnost 4.4: Analiza pokazatelja pristrasnosti</i>	130
<i>Aktivnost 4.4a: Pogodite pokazatelj</i>	132
<i>Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti</i>	133
<i>Aktivnost 4.5: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Studija slučaja</i>	134
<i>Aktivnost 4.6: Krivična djela iz mržnje počinjena od strane policije i protiv policije</i>	136
Radni materijali i prilozi	137
<i>Radni materijal 4.1 Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje i po čemu se razlikuje od drugih krivičnih djela?</i>	137
<i>Radni materijal 4.3: Studije slučaja</i>	142
<i>Prilog 4.3: Napomene za predavača za aktivnost 4.3</i>	144
<i>Prilog 4.4a: Napomene za predavača za aktivnost 4.4a</i>	146
<i>Radni materijal 4.4: Pokazatelji pristrasnosti</i>	148
<i>Radni materijal 4.4a: Vizuelni materijal za pokazatelje pristrasnosti</i>	151
<i>Radni materijal 4.5: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Studija slučaja</i>	154
<i>Prilog 4.5: Napomene za predavača za aktivnost 4.5</i>	155
<i>Prilog 4.6: Napomene za predavača za aktivnost 4.6</i>	160

Uvod i osnovne informacije

Prilikom provođenja istrage o nasilnim incidentima, a naročito onim sa smrtnim ishodom koje je prouzrokovalo službeno lice, državni organi imaju dodatnu obavezu da preduzmu sve moguće korake u cilju razotkrivanja eventualnih rasističkih motiva i utvrđivanja potencijalne uloge etničke mržnje i predrasuda u tim događajima.

Svako drugačije postupanje i postavljanje rasno izazvanog nasilja i okrutnosti u istu ravan sa slučajevima u kojima nema rasističkih primjesa predstavljalo bi zatvaranje očiju pred specifičnom prirodom ovih djela koja naročito destruktivno utiču na osnovna prava.¹

Policija ima presudnu ulogu u sprečavanju i djelotvornom reagiranju na krivična djela počinjena iz mržnje. U poređenju sa drugim vrstama krivičnih djela, djela počinjena iz mržnje su specifična po tome što ne utiču samo na žrtvu kao pojedinca, nego i na širu grupu koja sa žrtvom dijeli zajednički identitet. Neprovođenje odgovarajuće istrage o tim djelima narušava povjerenje javnosti u organe za provođenje zakona, vodi do nekažnjivosti i podstiče dalju diskriminaciju. Vođenje djelotvornih istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje koje omogućavaju uspješno krivično gonjenje važan je dio međunarodnih obaveza države u vezi sa principima ravnopravnosti i nediskriminacije.

U Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije navodi se da policija, izbjegavajući rasizam i rasnu diskriminaciju u radu, ispunjava dva važna aspekta svoje misije: prvo, odgovara na izazove koje sa sobom nosi potreba za suzbijanjem kriminala na način koji istovremeno garantira veću sigurnost ljudi i poštovanje prava svih, i drugo, promovira demokratiju i vladavinu prava.² Od ključne je važnosti da policija, kao jedna od službi koje prve treba da reagiraju na takve situacije, bude osposobljena za adekvatno otkrivanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje i provođenje istrage tij djela pa je, stoga, cilj ovog modula da pruži glavne informacije, vještine i znanja vezana za pojam krivičnih djela počinjenih iz mržnje i za njihovu djelotvornu istragu. Važno je napomenuti da informacije obrađene u ovom modulu, bez obzira na to što su prvenstveno usmjerene na istragu, osim istražiteljima, mogu biti jednako korisne i osoblju sa drugačijim ulogama, kao što je osoblje koje odgovara na telefonske pozive, policijski službenici koji rade na terenu / u zajednici te koordinatori koji rade sa žrtvama i svjedocima.

Na samom početku modula data je definicija krivičnih djela počinjenih iz mržnje i srodnih pojmova, uključujući motiv pristrasnosti, zaštićene karakteristike i incidente motivirane mržnjom koji nisu okvalificirani kao krivično djelo. Teoriju prati grupna diskusija o domaćem kontekstu i različitim studijama slučaja koje polaznike podstiču na praktičnu primjenu stečenog znanja. U okviru modula se analiziraju i pokazatelji pristrasnosti, koji su ključni instrument za uspješno vođenje istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje, a u analizu prate slike sa prikazom pokazatelja pristrasnosti i praktične vježbe. Na kraju modula obrađuje se istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje uz grupne vježbe u kojima polaznici planiraju i provode djelotvornu istragu.

¹ ESLJP, Nachova i drugi protiv Bugarske, 43577/98 43579/98, paragraf 160

² ECRI, Preporuka br. 11 o opštoj politici, tačka 23

Ishodi učenja

Polaznici će:

- ➔ Jasno razumjeti definiciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje i svih njihovih sastavnih elemenata,
- ➔ steći znanja o glavnim pojmovima: mete krivičnih djela počinjenih iz mržnje, pogrešna pretpostavka i krivična djela zasnovana pripadnosti ili povezanosti,
- ➔ znati razliku između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih mržnjom koji ne predstavljaju krivično djelo,
- ➔ steći znanja o pokazateljima pristrasnosti kao glavnim instrumentom za otkrivanje i istragu krivičnih djela počinjenih iz mržnje,
- ➔ upoznati svoj lokalni/nacionalni kontekst rada policije,
- ➔ shvatiti uticaj krivičnih djela počinjenih iz mržnje na društvo,
- ➔ steći znanja o dobrim praksama u istrazi krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući planiranje intervjua sa žrtavama krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Pregled i trajanje aktivnosti

Aktivnost 4.1: Definicija i ključni pojmovi krivičnih djela počinjenih iz mržnje	(30 minuta)
Aktivnost 4.2 : Upoznavanje domaćeg zakonodavnog okvira i prakse	(20 minuta)
Aktivnost 4.3: Pojmovi povezani sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktična vježba	(50 minuta)
Aktivnost 4.4: Analiza pokazatelja pristrasnosti	(40 minuta)
Aktivnost 4.4a : Pogodite pokazatelj	(30 minuta)
Aktivnost 4.4b: Prikupljanje dokaza – Pokazatelji pristrasnosti	(50 minuta)
Aktivnost 4.5: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje	(30 minuta)
Aktivnost 4.6: Krivična djela iz mržnje počinjena od strane policije i protiv policije	(20 minuta)

Priprema

Prije realizacije ovog modula predavač bi, pored analize Procjene potreba, trebao iščitati materijale vezane za definiciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje i sve srodne pojmove. Pored toga, predavačima se preporučuje da se upoznaju sa domaćim propisima i praksom u oblasti krivičnih djela počinjenih iz mržnje, kao i politikama vezanim za istragu krivičnih djela počinjenih iz mržnje i postupanje u slučaju incidenata motiviranih mržnjom. Potrebne materijale uvijek je bolje tražiti od lokalnih partnera (npr. policijskih akademija, Ministarstva unutrašnjih poslova, NVO itd.) nego pretraživati izvore na internetu, koji mogu sadržavati zastarjele informacije.

Preporučuje se korištenje PowerPoint prezentacija u realizaciji aktivnosti. Predavačima se savjetuje da prije početka provjere računar i projektor i, po mogućnosti, urade probno prikazivanje kako bi bili sigurni da sve funkcionira. Preporučljivo je da se prezentacija kopira na desktop, a ne da se pokreće sa USB-a ili iz e-maila itd.

O formatu i sadržaju prezentacija odlučuje predavač, ali treba voditi računa da se broj slajdova uskladi sa zdatim vremenom. Što se tiče sadržaja, potrebno je obuhvatiti glavne pojmove vezane za temu i to jednostavnim jezikom. Ako prikaz prezentacije nije moguć, mogu se koristiti štampane verzije materijala i tabla sa listovima.

Za svaku aktivnost data su uputstva o neophodnim pripremnim koracima, kao i napomene za predavače.

Opis aktivnosti

Aktivnost 4.1: Definicija i ključni pojmovi krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Cilj: Ova aktivnost posvećena je kratkom predstavljanju pojma krivičnih djela počinjenih iz mržnje i srodnih pojmova, kao što su djelimična motivacija, zaštićene karakteristike, mete krivičnih djela počinjenih iz mržnje, pogrešne pretpostavke, krivična djela počinjena iz mržnje zasnovana na udruživanju ili povezanosti, kao i razlike između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih mržnjom koji ne predstavljaju krivično djelo, objašnjenih u Radnom materijalu 4.1. Informacije u ovom radnom materijalu i opšte definicije treba prilagoditi lokalnoj obuci, i to na osnovu informacija o ciljnoj publici i potrebnom stepenu detaljnosti u zavisnosti od raspoloživog vremena i detaljnosti same obuke. Predavač bi trebao pregledati dati materijal i odabrati one dijelove koji su najrelevantniji za unapređenje postojećeg znanja polaznika.

Trajanje: 30 minuta

Potrebni materijali: računar i projektor
papir za tablu
Radni materijal 4.1
olovke i papir

Uputstva

1. Prije početka na jednom listu papira na tabli napišite "Definicija krivičnih djela počinjenih iz mržnje".
2. Na početku sesije zatražite od polaznika da svojim riječima definiraju krivična djela počinjena iz mržnje.
3. Saslušajte polaznike i na tabli napišite glavne odgovore. To će vam kasnije pomoći u objašnjavanju dvodijelne definicije krivičnih djela počinjenih iz mržnje, koja je data Radnom materijalu 4.1.
4. Pomoću Radnog materijala 4.1 objasnite pojmove krivičnih djela počinjenih iz mržnje, mješovitih motiva, zaštićenih karakteristika, pogrešnih pretpostavki, krivičnih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih mržnjom zasnovanih na udruživanju ili povezanosti. Poželjno je pridržavati se datog redoslijeda. Dobro bi bilo koristiti PowerPoint prezentaciju (pogledati uputstva o slajdovima u dijelu "Priprema" gore), ali ako to nije izvodljivo, koristite tablu.
5. Uputite polaznike da vode bilješke o onome što čuju tokom prezentacije i podstaknite ih da postavljaju pitanja ako nešto nije jasno.
6. Radi boljeg razumijevanja ovog dijela, nakon završetka aktivnosti 4.1 polaznicima treba podijeliti Radni materijal 4.1.

Aktivnost 4.2: Upoznavanje domaćeg zakonodavnog okvira i prakse

Cilj: Ova aktivnost ima za cilj uključivanje grupe u aktivnu diskusiju o temama objašnjenim tokom prezentacije (Aktivnost 4.1). Kroz plenarnu diskusiju polaznici će imati priliku da sa kolegama i predavačima razmijene stavove i iskustva. Bez obzira na to što već poznaju domaći zakonodavni okvir, predavači će se također bolje upoznati sa domaćim kontekstom krivičnih djela počinjenih iz mržnje kroz diskusiju o zakonskim mehanizmima sa praktičarima.

Trajanje: 20 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*) i marker olovke i papir

Napomene za predavača

Radi lakšeg vođenja diskusije upoznajte se sa domaćim zakonodavstvom i praksom. Prije realizacije aktivnosti potražite informacije o domaćim propisima koji se bave krivičnim djelima počinjenim iz mržnje (npr. odgovarajući dijelovi Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku, Zakona o upravnim prekršajima, Zakona o zabrani diskriminacije, smjernica o provođenju istrage ili radu tužilaštva vezanih za zabranu diskriminacije i krivična djela počinjena iz mržnje itd.). Pored toga, dobro bi bilo analizirati odgovarajuće statističke podatke, na primjer iz studija o viktimizaciji, podatke policije o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, podatke o krivičnom gonjenju i kažnjavanju i odgovarajuće izvještaje nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva.

Aktivnost se može realizirati sa cijelom grupom ili polaznike možete podijeliti u manje grupe (4–5 osoba u grupi).

Postavite polaznicima sljedeća pitanja:

- Da li krivično zakonodavstvo vaše zemlje prepoznaje krivična djela počinjena iz mržnje kao posebno krivično djelo? Na koje odredbe se može pozvati u procesuiranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje?
- Da li zakonski okvir vaše zemlje propisuje spisak zaštićenih karakteristika? Ako propisuje, da li je taj spisak konačan? Koje su zaštićene karakteristike? Da li smatrate da je taj spisak sveobuhvatan ili ga treba mijenjati?
- Da li vam zakon ili praksa omogućavaju da krivično djelo u istrazi tretirate kao krivično djelo počinjeno iz mržnje u slučaju mješovitih motiva?
- Kakav je pristup zemlje u vezi sa pogrešnim pretpostavkama ili krivičnim djelima počinjenim iz mržnje zbog pripadnosti?
- Da li imate sistem evidentiranja incidenata motiviranih mržnjom koji ne predstavljaju krivično djelo? U okviru kojih pravnih sistema se te prijave rješavaju?
- Kakva je uloga tužilaca i sudija kada je riječ o efikasnoj borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje?

Dajte polaznicima malo vremena da razmisle o ovim pitanjima prije diskusije. Ako niko nije voljan da započne diskusiju, iznesite svoje mišljenje na osnovu poznavanja domaćeg konteksta. Ako se obuka realizira sa lokalnim predavačem, prepustite njemu da započne diskusiju.

Aktivnost 4.3: Pojmovi povezani sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktična vježba

Cilj: Ova aktivnost ima za cilj uključivanje cijele grupe i procjenu razumijevanja pojmova objašnjenih u toku predavanja.

Trajanje: 50 minuta

Potrebni materijali: dovoljan broj odštampanih primjeraka studija slučaja (Radni materijal 4.3)
Prilog 4.3 Napomene za predavača za aktivnost 4.3
olovke i papir

Uputstva

1. Podijelite polaznike u četiri grupe i svakoj grupi dajte odgovarajuću studiju slučaja u skladu sa brojem koji im je dodijeljen.
2. Predstavite aktivnost grupama. Objasnite im da je njihov zadatak da pročitaju studije slučaja i odgovore na data pitanja. Podstaknite ih da vode aktivnu diskusiju u okviru grupa.
3. Dajte grupama 10 minuta da pročitaju slučajeve i diskutiraju o njima, a onda još 10 minuta za prezentaciju. Objasnite im da trebaju izabrati jednog predstavnika. Svi ostali članovi grupe mogu učestvovati u prezentaciji rezultata rada grupe.
4. Polaznici bi trebali biti u stanju da identificiraju važne aspekte svih scenarija, naime, zadatak im je da utvrde da li se date situacije mogu okvalificirati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje i o kojim zaštićenim karakteristikama se radi. Također, vodite računa da će polaznici morati diskutirati o tome kako bi date situacije bile rješavane u okviru pravosudnog sistema u njihovoj zemlji.
5. Podsjetite ih da će se ti slučajevi koristiti i kasnije, u okviru aktivnosti 4.4b, kada bude riječi o pokazateljima pristrasnosti, i skrenite im pažnju da se pridržavaju uputstava za ovu aktivnost kako bi se izbjegla preklapanja. Koristite napomene iz Priloga 4.3 kao smjernice za potencijalne odgovore.

Aktivnost 4.4: Analiza pokazatelja pristrasnosti

Cilj: Ova aktivnost je sastavljena od plenarne prezentacije i diskusije. Cilj je predstaviti pokazatelje pristrasnosti, koji su glavni elementi za dokazivanje postojanja motiva pristrasnosti u istrazi.

Trajanje: 40 minuta

Potrebni materijali: računar i projektor
Radni materijal 4.4
tabla sa listovima (*flip chart*) i marker
olovke i papir

Priprema: Za realizaciju ove aktivnosti koriste se dva formata: prezentacija slajdova i rad na tabli. Na slajdovima treba predstaviti kratke informacije o pokazateljima pristrasnosti na osnovu materijala iz Radnog materijala 4.4, dok će se na tabli bilježiti primjeri koji se daju grupi. Pomoću ovog mješovitog formata osigurava se da polaznici ne budu samo pasivni slušatelji, nego da proaktivno iznose mišljenja o pojmovima o kojima se govori. Prije početka prezentacije pripremite četiri lista papira za tablu podijeljena u dvije kolone sa nazivima dva pokazatelja (pogledati u nastavku).

List papira br. 1

Percepcija žrtve ili svjedoka	Usmene ili pismene izjave i/ili gestikulacija

List papira br. 2

Podržavanje organiziranih grupa koje promoviraju mržnju ili povezanost s njima	Mjesto i vrijeme izvršenja djela

List papira br. 3

Obrasci ili učestalost ranijih krivičnih djela ili incidenata	Priroda nasilja

List papira br. 4

Razlika između počinioca i žrtve	Nepostojanje drugih motiva

Uputstva

1. Na početku sesije prikažite prezentaciju. Na prvom slajdu treba dati definiciju "pokazatelja pristrasnosti", a na narednim slajdovima opisati pojedinačne pokazatelje date u Radnom materijalu 4.4 prateći isti redoslijed.
2. Zatražite od polaznika da za svaki slajd daju primjer iz svoje prakse ili uopšteno. Zapišite date primjere u odgovarajuću kolonu na listu papira na tabli.

Na primjer, kada prikažete slajd sa pokazateljem "**Usmene ili pismene izjave i/ili gestikulacija**", pitajte polaznike da li se mogu sjetiti nekih nadimaka ili drugih riječi koje mogu biti pokazatelji pristrasnosti. Podsjetite ih da izbjegavaju korištenje rasističkih ili drugih uvreda tako što će, na primjer, koristiti skraćenice koje svi mogu prepoznati, kao što je "riječ koja počinje na slovo C". Zabilježite odgovora na tabli, list br. 1 (pogledati u nastavku).

List papira br. 1

Percepcija žrtve ili svjedoka	Usmeni ili pismeni navodi i/ili gestikulacija
	F\$%£ "Ciganin" Riječ koja počinje na slovo C "Muslimanski terorista"

3. Nakon popunjavanja svih kolona i prikazivanja svih slajdova, zaključite sesiju govoreći da su pokazatelji glavni elementi uspješnog kažnjavanja krivičnih djela počinjenih iz mržnje te da bi polaznici trebali biti sposobni da ih identificiraju i efikasno rade na njima tokom istrage.

Aktivnost 4.4a: Pogodite pokazatelj

- Cilj:** Ova aktivnost se sastoji od vođene diskusije uz pokazivanje različitih fotografija pokazatelja polaznicima.
- Trajanje:** 30 minuta
- Potrebni materijali:** računar i projektor za prikazivanje slajdova ili štampane verzije slika iz Radnog materijala 4.4a Priloga 4.4 Napomene za predavača o aktivnosti 4.4
- Priprema:** Pripremite i prikažite prezentaciju sa slikama iz Radnog materijala 4.4a. Ako prikazivanje nije moguće, odštampajte slike (po mogućnosti u boji) i podijelite ih polaznicima.

Uputstva

1. Pokažite polaznicima slike jednu po jednu (pokušajte da svakoj slici posvetite maksimalno pet minuta) i otvorite diskusiju postavljajući sljedeća pitanja:
 - Šta vidite na ovoj slici? Može li to biti pokazatelj pristrasnosti?
 - Koje značenje ovo ima? Koja je ciljana grupa?
 - Kod slika 1–4 nemojte unaprijed govoriti o kojoj je vrsti zgrade riječ. Nakon nekog vremena u toku diskusije pitajte polaznike da li je važno da li se radi o zidu u javnom parku (N1), privatnoj imovini (N2), crkvi (N3) ili uredu organizacije LGBTQ+ (N4)?
 - Možete li se sjetiti primjera ovakvih pokazatelja iz svog iskustva?
2. U toku diskusije ispričajte priču koja stoji iza slike i pitajte polaznike da li te dodatne informacije utiču na njihove odgovore. Koristite Prilog 4.4a kao pomoć u vođenju diskusije.

Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti

Cilj: Cilj ove aktivnosti je da se provjeri mogu li polaznici efikasno prepoznati pokazatelje pristrasnosti u hipotetičkim scenarijima.

Trajanje: 50 minuta

Potrebni materijali: štampane studije slučaja
olovke i papir

Uputstva

1. Zatražite od grupa formiranih za potrebe **Aktivnosti 4.3** da pročitaju iste studije slučaja i pronađu pokazatelje pristrasnosti. Dajte polaznicima 10 minuta za čitanje i diskusiju te još 10 minuta za prezentaciju odgovora. Pored toga, zamolite ih da izaberu drugog predstavnika grupe.
2. Kada grupe završe sa diskusijom i prezentiraju svoje nalaze, pitajte ih da li su dati pokazatelji dovoljni da bi se slučaj okvalificirao kao krivično djelo počinjeno iz mržnje ili su potrebni dodatni dokazi.
3. Ovo su pokazatelji pristrasnosti koje treba pronaći:
 - **Slučaj 1 – usmene izjave:** "Rusko pseto"; "Ukrali ste nam Krim. Sada opet kradeš moju zemlju. Vрати se u svoju zemlju, okupatoru!"
 - **Slučaj 2 – mjesto:** džamija, mjesto bogoslužjenja za muslimane; grafit na zidu "Hrist je Gospod"; učestalost napada – više puta u kratkom periodu
 - **Slučaj 3 – usmene izjave:** rasističke uvrede, nepostojanje drugih motiva
 - **Slučaj 4 – usmene izjave:** pitanje da li je "prava riba", komentar upućen Mariji: "Zar ne možeš naći pravog partnera, a ne ovu umjetnu drolju?"; vrijeme – 17. maj – Međunarodni dan borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije; priroda nasilja – skidanje perike.

Aktivnost 4.5: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Studija slučaja

Cilj: Cilj ove aktivnosti je podstaći polaznike da primjene teoretsko znanje stečeno u toku prethodnih sesija.

Trajanje: 30 minuta

Potrebni materijali: računar i projektor
štampane studije slučaja olovke i papir
Radni materijal 4.5
Prilog 4.5: Napomene za predavača za aktivnost 4.5

Uputstva

1. Podijelite polaznike u dvije grupe i predstavite studiju slučaja iz **Radnog materijala 4.5**. Ako imate računar i projektor, prikažite studiju, a ako ih nemate, podijelite polaznicima štampane primjerke. Svaka grupa mora izabrati predstavnika. Svi ostali članovi grupe mogu učestvovati u prezentaciji rezultata rada grupe.
2. Dajte grupama 10 minuta za čitanje i pripremu te 10 minuta za prezentaciju.
3. Zamolite **Grupu 1** da uradi sljedeće:
 - Utvrdite da li je izvršeno krivično djelo. O kojoj pravnoj kvalifikaciji se radi? Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje?
 - Utvrdite prve korake po dolasku na lice mjesta.
 - Pronađite dokaze o pokazateljima pristrasnosti.
 - Koje istražne radnje treba preduzeti?
4. Recite **Grupi 2** da isplanira i provede intervju sa žrtvom. Dajte im sljedeće dodatne informacije: "Rašid je u policijskoj stanici. Vrlo je uznemiren." Recite im da urade sljedeće:
 - Utvrdite da li je potrebno izvršiti neke pripreme prije intervjua.
 - Napravite plan intervjua. Koje ključne aspekte treba uzeti u obzir?
 - Napravite spisak pitanja koja ćete postaviti.
 - Koje usluge ćete im ponuditi?
5. Sljedeća pitanja možete napisati na tabli ili možete zamoliti polaznike da iz zapišu prije početka diskusije.

6. Prilikom davanja odgovora vodite računa da grupe obrade sljedeće stavke:

U ovom slučaju postoje najmanje dvije epizode u kojima postoje osnove za pokretanje istrage – materijalna šteta i fizički napadi na Rašida. Pravna kvalifikacija će zavisiti od domaćeg zakonodavstva, ali polaznici moraju obraditi oba elementa krivičnog djela počinjenog iz mržnje. Što se tiče motiva pristrasnosti, postoji niz pokazatelja pristrasnosti:

- **Razlika između počinioca i meta:** radikalne hrišćanske grupe naspram muslimanskih grupa
- **Učestalost napada:** bilo je više ranijih incidenata
- **Priroda napada:** svinjska glava (svinjetina je zabranjena u islamu)
- **Vrijeme:** muslimanski praznik – Ramazanski bajram
- **Mjesto:** zgrada muslimanske škole
- **Grafit na zidu:** "Nema mjesta za muslimane u našoj zemlji"
- **Pismene izjave:** aktivnosti vođe radikalne grupe na društvenim mrežama
- **Usmene izjave:** ranije verbalno zlostavljanje, izjave u toku napada na Rašida
- **Podrška grupe koja promovira mržnju:** povezanost napadača sa radikalnom grupom (epizoda sa Rašidom).

Pošto su polaznici profesionalni policijski službenici, oni mogu sami određivati strategiju provođenja istrage, ali o određenim aspektima bitnim za krivična djela počinjena iz mržnje treba detaljno diskutirati. Radi lakšeg vođenja diskusije predavačima se preporučuje da pročitaju Prilog 4.5 i iskoriste ključne elemente iz njega. Na primjer, ako Grupa 1 zaboravi da obezbijedi lice mjesta, skrenite im pažnju na to i pitajte koje bi radnje preduzeli u cilju obezbjeđivanja lica mjesta. Grupi 2 pomozite u formuliranju odgovarajućih pitanja za intervju sa žrtvom.

Aktivnost 4.6: Krivična djela iz mržnje počinjena od strane policije i protiv policije

Cilj: Ova aktivnost se sastoji od grupne diskusije o krivičnim djelima iz mržnje počinjenim od strane policijskih službenika i protiv njih.

Trajanje: 20 minuta

Potrebni materijali: Prilog 4.6 Napomene za predavača za aktivnost 4.6

Uputstva

1. Podijelite polaznike u dvije grupe. Grupama treba dodijeliti sljedeće teme:
 - Krivična djela iz mržnje počinjena od strane policije (Grupa 1)
 - Krivična djela iz mržnje počinjena protiv policije (Grupa 2)
2. Postavite grupama sljedeća pitanja:
 - Smatrate li da su ova krivična djela učestala u vašoj zemlji?
 - Ako smatrate da jesu, koje su najčešće vrste krivičnih djela počinjenih iz mržnje?
 - Koji su izazovi u istrazi u ovim slučajevima?
 - Koji su mogući ishodi i posljedice neefikasnih istraga takvih krivičnih djela?
3. Dajte grupama 10 minuta za diskusiju o ovim pitanjima, a nakon toga trebaju prezentirati odgovore. Po potrebi, naglasite određene elemente iz materijala za predavača 2.

Radni materijali i prilozi

Radni materijal 4.1 Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje i po čemu se razlikuje od drugih krivičnih djela?

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju veći uticaj na žrtve od drugih krivičnih djela zato što predstavljaju napad na suštinske aspekte njihovog identiteta.³ Krivična djela počinjena iz mržnje se također zovu "krivična djela kojima se šalje poruka" – da neki ljudi nisu prihvaćeni i da ih treba isključiti iz društva. Krivična djela počinjena iz mržnje mogu eskalirati u užasna djela kao što je genocid. Nažalost, brojni primjeri u ljudskoj istoriji pokazuju da incidenti na čijem se rješavanju ne radi blagovremeno mogu eskalirati sa katastrofalnim posljedicama. "Bezazlene" šale, stereotipi ili omalovažavajući komentari, ako se prihvate u svakodnevnom životu, mogu poslužiti kao osnova za mnogo ozbiljnije vidove diskriminacije. Ambijent pun predrasuda podstiče pojedinačne postupke vođene predrasudama, koji mogu eskalirati u diskriminaciju. Diskriminacija može biti prisutna u svim oblastima – zapošljavanje, obrazovanje, politika itd. Ako se adekvatno ne rješavaju, diskriminatorni stavovi mogu prerasti u akutnije vidove diskriminacije – krivična djela počinjena iz mržnje. Stoga bi policija, u domenu svojih nadležnosti, trebala biti uključena u borbu protiv diskriminatornih stavova od samog početka. Pristrasnost i predrasude postoje i u policiji pa zato poseban značaj ima postojanje odgovarajućih mehanizama za sprečavanje ovog problema i reagiranje na njega, kao što je obuka, te efikasnih disciplinskih mehanizama za njegovo rješavanje.⁴

Prema međunarodno prihvaćenoj definiciji koju je dao OSCE, krivična djela počinjena iz mržnje su krivična djela počinjena sa motivom pristrasnosti. Prema tome, ova djela uvijek imaju **dva elementa**:

- krivično djelo i
- motiv pristrasnosti.⁵

Krivična djela mogu biti zastrašivanje, oštećenje imovine, fizički napad, ubistvo. Ovo krivično djelo mora biti kažnjivo u domaćem krivičnom zakonodavstvu. Što se tiče drugog elementa, meta krivičnog djela mora biti odabrana na osnovu određene karakteristike. Motiv pristrasnosti se detaljnije obrađuje u nastavku. Krivična djela počinjena iz mržnje mogu biti propisana u domaćem zakonodavstvu na različite načine, na primjer, kroz opšte odredbe, kao samostalna krivična djela ili u smjernicama o kaznenoj politici.⁶

³ OSCE ODIHR. (2018) Manual on Joint Hate Crime Training for Police and Prosecutors /Priručnik za zajedničku obuku policije i tužilaštva na temu krivičnih djela počinjenih iz mržnje/, str. 23

⁴ Pogledati također Modul 2, Povreda službene dužnosti diskriminatornog karaktera

⁵ OSCE ODIHR. (2009) Hate Crime Laws – A Practical Guide /Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktični vodič/, str. 16

⁶ Za detaljnije informacije pogledati OSCE ODIHR (2009), Hate Crime Laws – A Practical Guide/Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktični vodič/

Međutim, termin "krivično djelo počinjeno iz mržnje" opisuje jedan tip krivičnog djela, a ne konkretan prestup unutar krivičnog zakona; drugim riječima, on opisuje koncept, a ne pravnu definiciju.⁷ Evropski sud za ljudska prava je zaključio da, čak i ako krivična djela počinjena iz mržnje nisu posebno propisana domaćim zakonodavstvom, država može i treba efikasno provoditi istragu tih djela i kažnjavati ih. U predmetu *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, Evropski sud za ljudska prava je zaključio da, uprkos činjenici da domaće zakonodavstvo ne inkriminira rasno motivirano ubistvo te da ne postoji mogućnost uvećanja kazne za takva djela, u domaćem zakonodavstvu postoje drugi načini odgovarajućeg kažnjavanja rasno motiviranog nasilja, koje su u ovom slučaju organi trebali primijeniti, ali to nisu uradili.⁸

Motiv pristrasnosti

Pored elementa "krivičnog djela", drugi glavni element definicije krivičnog djela počinjenog iz mržnje je motiv pristrasnosti. Zapravo, korištenje riječi "mržnja" može ljude dovesti u zabludu da optuženi mora mrziti žrtvu ili grupu kojoj žrtva pripada da bi se neko krivično djelo smatralo krivičnim djelom počinjenim iz mržnje. Međutim, faktor koji utiče na to da neko krivično djelo bude okarakterizirano kao krivično djelo počinjeno iz mržnje jeste činjenica da je počinitelj odabrao žrtvu na osnovu pristrasnosti prema grupi kojoj žrtva pripada, odnosno kojoj se pretpostavlja da pripada.⁹

Motivi pristrasnosti se mogu široko definirati kao "neosnovana negativna mišljenja, stereotipne pretpostavke, netolerancija ili mržnja prema određenoj grupi koja ima neku zajedničku karakteristiku".¹⁰ Stereotip je "pojednostavljeno i standardizirano mišljenje ili predstava koja ima posebno značenje i zajednička je pripadnicima određene grupe".¹¹ Predrasuda bi se pojednostavljeno mogla definirati kao "mišljenje, obično negativno, koje stvaramo o nekoj osobi ili grupi ljudi koje zapravo ne poznajemo".¹² Ovakvi stavovi mogu biti zajednički većem broju osoba i mogu biti proizvod društvenih, obrazovnih ili porodičnih normi.

Kao što je prethodno rečeno, dovoljno je da se dokaže da je žrtva odabrana zbog pripadnosti određenoj zaštićenoj grupi. Pored toga, počinitelj i žrtva mogu biti pripadnici iste grupe.¹³

Na primjer, počinitelj može za žrtvu izabrati osobu sa invaliditetom postupajući u skladu sa uobičajenim stereotipom o ljudima sa invaliditetom: da je manja vjerovatnoća da će se odupirati ili prijaviti incident. Razlog postupanja počinioca nije mržnja prema osobama sa invaliditetom nego diskriminatorni stereotip koji nije ništa manje opasan po njihovu sigurnost.

Pristrasnost kao jedini ili dodatni motiv krivičnog djela

"Motiv" se odnosi na razlog zbog kojeg je počinitelj odabrao određenu metu za svoje djelo. U slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje, utvrđivanje i dokazivanje motiva pristrasnosti je ključno za istragu. Bez tog koraka djelo nije moguće u potpunosti krivično goniti, što može dovesti do potencijalnog kršenja međunarodnih standarda od strane javnih organa.

⁷ OSCE ODIHR. (2009) *Hate Crime Laws – A Practical Guide/Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktični vodič*, str. 16

⁸ ECHR, *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, 55523/00, paragraf 104

⁹ OSCE ODIHR. (2014) *Prosecuting Hate Crimes – A Practical Guide /Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Praktični vodič*, str. 20

¹⁰ Web stranica OSCE ODIHR-a za prijavljivanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, dostupno na <https://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>

¹¹ Online rječnik, dostupno na www.dictionary.com/browse/stereotype (Pristupljeno: 2. 10. 2021)

¹² Vijeće Evrope, *Compass: Manual for Human Rights Education with Young People /Priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima*, dostupno na www.coe.int/en/web/compass/Discrimination-and-Intolerance (Pristupljeno: 2. 10. 2021)

¹³ Perry, J. i Franey, P. (2017) *Policing Hate Crimes against LGBTI Persons: Training for a Professional Police Response /Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Obuka za profesionalni policijski odgovor*, str. 34

Treba napomenuti da pristrasnost može obuhvatati jedan ili više motiva za izvršenje krivičnog djela. U predmetu **Balázs** protiv **Mađarske**, ESLJP je istakao da "djela zasnovana isključivo na karakteristikama žrtve nisu jedina koja se mogu okarakterizirati kao krivična djela počinjena iz mržnje. Po mišljenju Suda, počinioci mogu imati mješovite motive i biti pod istim ili većim uticajem situacionih faktora nego vlastitog pristrasnog stava prema grupi kojoj žrtva pripada".¹⁴ Prema tome, čak i ako je postojanje drugih motiva već utvrđeno i ima dovoljno dokaza za podizanje optužnice, važno je preduzeti dodatne istražne korake u cilju otkrivanja i dokazivanja motiva pristrasnosti.

S obzirom na težinu dokazivanja motiva i na činjenicu da mnogi počinioci imaju višestruke motive, zakoni o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje trebali bi uzimati u obzir mješavinu motiva. Zahtjev da pristrasnost bude jedini motiv drastično bi ograničio broj kaznenih djela koja se mogu procesuirati kao zločini iz mržnje.¹⁵

Zaštićene karakteristike

"Zaštićena karakteristika" je posebna kategorija ili obilježje koje je svojstveno nekoj grupi, kao što je starosna dob, invaliditet, "rasa" / etnička pripadnost, vjeroispovijest, pol, seksualna orijentacija, rodni identitet itd., i meta je počinitelja krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Zaštićena karakteristika mora:

- stvarati zajednički grupni identitet i
- odražavati duboki i suštinski aspekt identiteta osobe.¹⁶

Grupne karakteristike su često očigledne ili primjetne drugima, poput jezika, pola ili etničke pripadnosti, i često su nepromjenjive, tj. ne mogu se mijenjati odlukom onih koji ih imaju.¹⁷

Karakteristike koje zaslužuju posebnu zaštitu razlikuju se od države do države, ali postoje određene karakteristike koje se smatraju gotovo univerzalno zaštićenim, kao što su "rasa", nacionalno porijeklo / etnička pripadnost i vjeroispovijest. Spisak u domaćem zakonodavstvu može biti iscrpan (konačan spisak) ili otvorenog tipa sa opcijom "ostalo" koja državnim organima ostavlja prostor za tumačenje tamo gdje je to potrebno, obično u skladu sa utvrđenim principima zabrane diskriminacije. Pored ograničavanja osnova, neke zemlje su se odlučile za uže, a neke za šire značenje datih termina.

Mete krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Meta krivičnog djela počinjenog iz mržnje može biti pojedinac, grupa ljudi ili imovina. Blagovremeno utvrđivanje mete krivičnog djela počinjenog iz mržnje ima poseban značaj za policiju zbog pravilnog planiranja istražnih radnji i prikupljanja informacija. Bez obzira da li je riječ o napadu na pojedinca ili imovinu, taj napad ima uticaj na pripadnike grupe koji dijele istu zaštićenu karakteristiku. Kod krivičnih djela počinjenih iz mržnje vjerskog, rasnog ili anti-LGBTI karaktera meta počinitelja je vrlo često imovina, čime se šalje poruka straha široj javnosti.

¹⁴ ESLJP, Balázs protiv Mađarske, 15529/12, §70

¹⁵ OSCE ODIHR. (2009) Hate Crime Laws – A Practical Guide /Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – Praktični vodič/, str. 55

¹⁶ OSCE ODIHR. (2014) Prosecuting Hate Crimes – A Practical Guide /Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Praktični vodič/, str. 21

¹⁷ OSCE ODIHR. (2014) Prosecuting Hate Crimes – A Practical Guide /Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Praktični vodič/, str. 21

Na primjer, ispisivanje "smrt svim hrišćanima" na zidu crkve predstavlja krivično djelo kojim se šalje poruka. Time se cijeloj hrišćanskoj zajednici šalje poruka straha.

S druge strane, dužnost je državnih organa, a posebno policije, da počiniocima pošalju kontrasignal da se takva djela neće tolerirati. Efikasne mjere države imaju uticaj na građane i uvjeriti ih da su zaštićeni.

Pogrešne pretpostavke

Ima slučajeva kada osoba koja je napadnuta zapravo nije pripadnik ciljane grupe, ali počinilac pretpostavlja da jeste. U tim situacijama krivična djela iz mržnje bivaju počinjena na osnovu pogrešnih pretpostavki. Ovdje je bitna motivacija počinioca, a ne to da li žrtva zaista ima iste zaštićene karakteristike kao ciljane grupa.

Na primjer, žrtva može biti heteroseksualni muškarac koji je učestvovao u "Paradi ponosa", pri čemu je pretrpio težak fizički napad od počinilaca koji su pretpostavili da je gej.

"Činjenična zabluda" u pogledu stvarnog identiteta žrtve (tj. pogrešno uvjerenje o identitetu žrtve) ne bi trebala biti razlog da se djelo ne okvalificira i goni kao krivično djelo počinjeno iz mržnje. Većina propisa o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje se bazira na motivima počinioca, a ne na stvarnom statusu žrtve.¹⁸

Krivična djela počinjena iz mržnje zasnovana na udruživanju ili povezanosti

Kao što je prethodno rečeno, krivična djela mogu biti počinjena zbog pogrešne pretpostavke da je neka osoba pripadnik određene grupe. Slično tome, neka krivična djela počinjena iz mržnje vezana su za biranje žrtava ne zbog njihovih ličnih karakteristika, nego zbog njihove povezanosti sa osobom ili osobama prema kojima počinilac ima predrasude.¹⁹ Za razliku od slučajeva u kojima se žrtve biraju zbog pogrešnih pretpostavki, u ovom drugom scenariju počinilac je svjestan činjenice da meta nije pripadnik te grupe. To je čest slučaj sa borcima za ljudska prava koji zastupaju prava manjinskih grupa. Povezanost može podrazumijevati porodične veze, prijateljstva, članstvu u nekim organizacijama itd.

Evropski sud za ljudska prava je 2017. godine utvrdio standard prema kojem obaveza provođenja efikasne istrage postojanja motiva pristrasnosti za izvršenje krivičnog djela postoji ne samo kada je žrtva zaista pripadnik neke grupe nego i kada je udružena ili povezana sa tom grupom.²⁰ Na primjer, počinilac motiviran antisemitizmom fizički napada političara koji otvoreno podržava jevrejske zajednice i redovno osuđuje antisemitizam.

¹⁸ OSCE ODIHR. (2014) Prosecuting Hate Crimes – A Practical Guide/Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Praktični vodič/, str. 51

¹⁹ OSCE ODIHR. (2014) Prosecuting Hate Crimes – A Practical Guide /Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – Praktični vodič/, str. 55

²⁰ ESLJP, Škorjanec protiv Hrvatske, 25536/14

Razlike između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih mržnjom koji ne predstavljaju krivična djela

Važno je napomenuti da nisu sve situacije koje podrazumijevaju izražavanje pristrasnosti krivična djela. Mogu postojati situacije kada počinjena djela ne spadaju u domen krivičnog postupka. To mogu biti incidenti motivirani mržnjom, tj. "incidenti, radnje ili manifestacije netolerantnosti koje su motivirane predrasudom i koje možda ne sadrže elemente bića krivičnog djela počinjenog iz mržnje, jer nema dovoljno dokaza koje bi sud prihvatio kao dokaze o krivičnom djelu ili motivu predrasude, ili zbog toga što sama radnja nije krivično djelo prema domaćem zakonodavstvu".²¹ Otuda se incidenti motivirani mržnjom razlikuju od krivičnih djela počinjenih iz mržnje po prvom elementu krivičnog djela počinjenog iz mržnje – samom krivičnom djelu.

Drugi element – pristrasnost – zajednički je i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i incidentima motiviranim mržnjom. Slično krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, incidenti motivirani mržnjom su također motivirani netolerancijom prema određenim karakteristikama mete, kao što su invaliditet, pol, rasa itd. Dodatne informacije o konceptima koji se odnose na krivična djela počinjena iz mržnje, ali nemaju elemente bića krivičnog djela, date su u Modulu 1.

Postoje različite vrste incidenata motiviranih mržnjom:²²

- verbalno zlostavljanje, kao što su nazivanje pogrdnim imenima i uvredljive šale,
- uznemiravanje,
- lažni pozivi, zlostavljačke poruke, e-mailovi u kojima se izražava mržnja,
- online zlostavljanje, na primjer, na Facebooku ili Twitteru,
- izlaganje ili distribuiranje diskriminatorne literature ili postera,
- bacanje smeća u dvorište.²³

Pored krivičnih djela počinjenih iz mržnje, prepoznavanje incidenata koji ne predstavljaju krivična djela omogućava državi bolji uvid u obrasce diskriminacije na državnom i lokalnom nivou i adekvatno planiranje budućih politika. Zapravo, u Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici državama se preporučuje da uspostave i koriste sistem evidentiranja i praćenja rasističkih incidenata, kao i broja tih incidenata koje tužilaštvo kvalificira kao rasistička krivična djela.²⁴

²¹ Perry, J i Franey, P. (2017) Policing Hate Crimes against LGBTI Persons: Training for a Professional Police Response/Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Obuka za profesionalni policijski odgovor/, str. 33

²² Također je važno napomenuti da slučajevi govora mržnje u kojima nema elemenata krivičnog djela također mogu biti incidenti motivirani mržnjom. Pogledati Preporuku br. 15 ECRI-ja o opštoj politici o govoru mržnje.

²³ Savjetodavna web stranica za građane, dostupno na www.citizensadvice.org.uk/law-and-courts/discrimination/hate-crime/what-are-hate-incidents-and-hate-crime/ (Pristupljeno: 2.10.2021)

²⁴ ECRI General Policy Recommendation no.11, § 12

Slučaj br. 1

Taras živi u predgrađu Kijeva. On je Ukrajinac. Nikada nije bio u dobrim odnosima sa Vladimirom, koji je po nacionalnosti Rus. Godinama su u sporu oko parcele koja se nalazi između njihovih bašti. Jednog dana Vladimirov pas je na "spornu teritoriju" donio neku poderanu obuću. To je razbjesnilo Tarasa koji je pozvao Vladimira da "jednom zauvijek" riješe spor. U žaru rasprave Taras je fizički napao Vladimira, nazivajući ga "ruskim psetom". Komšije koje su na kraju prekinule tuču čule su Tarasa kako viče: "Ukrali ste nam Krim. Sada opet kradeš moju zemlju. Vрати se u svoju zemlju, okupatoru!"

- Da li je Taras počinio krivično djelo iz mržnje? Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?
- Kako je ovo djelo regulirano zakonodavstvom u vašoj zemlji?

Slučaj br. 2

U petak naveče, muslimani koji su se okupili na sedmičnoj molitvi ispred mjesne džamije otkrili su da su vrata oštećena. Vrata su razbijena, polivena crvenom bojom i na njima je napisano "Hrist je Gospod". To je treći napad na zgradu tog mjeseca. U prethodnim slučajevima razbijani su prozori.

- Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje? Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?
- Šta/ko je meta?
- Kako je ovo djelo regulirano zakonodavstvom u vašoj zemlji?

Slučaj br. 3

Šetajući psa ulicama Montreala jedna Inuitkinja* je kihnula zbog sezonske alergije. Čovjek koji je bio u blizini čuo je kako ona kiše i počeo je izvikivati rasističke uvrede na račun Azijaca i kovida-19, a potom ju je udario u lice.

- Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje? Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?
- Kako je ovo djelo regulirano zakonodavstvom u vašoj zemlji?

* Inuiti su grupa kulturološki sličnih domorodačkih naroda koji žive u arktičkim regijama Grenlanda, Kanade i Aljaske. Imaju slične crte lica kao istočnoazijski narodi.

Slučaj br. 4

Maria je strejt žena i radi kao advokat za nevladinu organizaciju koja pruža besplatnu pravnu pomoć LGBTI osobama. Ona vjeruje da su svi ravnopravni i da zaslužuju da žive bez diskriminacije. Ujutro 17. maja sjedila je u kafiću sa prijateljicom Tarom koja je transrodna žena.

Dok su razgovarale, dvojica muškaraca koji su sjedili za susjednim stolom su počela da provociraju njenu prijateljicu pitajući je da li se operirala da bi postala "prava riba". Dok su se Maria i njena prijateljica spremale da krenu, muškarci su im prišli i pokušali da Tari skinu periku. Maria je pokušala da pomogne prijateljici, ali jedan od muškaraca joj je pljunuo u lice govoreći: "Zar ne možeš naći pravog partnera, a ne ovu umjetnu drolju?".

- Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje? Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?
- Kako je ovo djelo regulirano domaćim zakonodavstvom?

Prilog 4.3: Napomene za predavača za aktivnost 4.3

Slučaj br. 1

Ovaj slučaj se odnosi na djelimičnu motivaciju. Polaznici bi trebali prepoznati da, iako se izgleda radi o starom sporu između komšija oko zemljišta, na osnovu Tarasovih komentara očigledno postoji i motiv pristrasnosti pa se djelo može okvalificirati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje sa djelimičnom motivacijom.

Da li je Taras počinio krivično djelo iz mržnje?

Da, postoje oba elementa krivičnog djela počinjenog iz mržnje – krivično djelo i motiv pristrasnosti. Taras je počinio verbalni i fizički napad, a motiv za njegovo postupanje je, pored spora sa komšijom, bila pristrasnost zasnovana na Vladimirovoj etničkoj pripadnosti.

Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?

Zaštićena karakteristika je etnička pripadnost. Iz Tarasovih usmenih izjava ("rusko pseto", "ukrali ste nam Krim", "okupatoru") očigledno je da ima nešto protiv njegovog ruskog porijekla.

Slučaj br. 2

Ovaj slučaj se odnosi na mete krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Polaznici bi trebali prepoznati da je, u ovoj situaciji, meta imovina značajna za muslimansku zajednicu. Polaznici moraju razumjeti da napadi na imovinu mogu predstavljati krivična djela počinjena iz mržnje i da mogu imati uticaj na grupe te ih ne treba tretirati kao obične prekršaje.

Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje?

Da, postoje oba elementa krivičnog djela počinjenog iz mržnje – krivično djelo i motiv pristrasnosti. Razlog za oštećenje imovine je vjerska mržnja.

Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?

Zaštićena karakteristika je vjeroispovijest. Imovina koja je bila predmet napada je džamija, a grafit na zidu ukazuje na vjerske konotacije ovog djela.

Šta/ko je meta?

Meta je imovina koja je povezana sa muslimanskom zajednicom.

Slučaj br. 3

Ovaj slučaj se odnosi na pogrešne pretpostavke. Iako Inuitkinja nije Azijka, počinilac je pogrešno pretpostavio da jeste.

Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje?

Da, postoje oba elementa krivičnog djela počinjenog iz mržnje – krivično djelo i motiv pristrasnosti. Žena je verbalno i fizički napadnuta zbog pristrasnosti zasnovane na "rasi".

Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?

Zaštićena karakteristika je "rasa" (ili "etnička pripadnost"). Počinilac je smatrao da je žena istočnoazijskog porijekla, što je očigledno iz komentara vezanih za kovid.

Slučaj br. 4

Ovaj slučaj se odnosi na krivična djela počinjena iz mržnje na osnovu povezanosti. Polaznici bi trebali prepoznati da su u ovom scenariju i transrodna žena i njena prijateljica žrtve. Prijateljica je žrtva "zbog povezanosti".

Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje?

Pitanje je da li skidanje perike, pljuvanje u lice i komentari predstavljaju krivična djela. To mogu ali ne moraju biti krivična djela, u zavisnosti od domaćeg zakonodavstva. Stoga polaznici ovdje mogu voditi diskusiju u različitim pravcima. Međutim, drugi element – motiv pristrasnosti – postoji. Također se radi o vrlo štetnim djelima, bez obzira na to smatraju li se krivičnim djelima.

Ako je odgovor "da", koja je zaštićena karakteristika u pitanju?

Zaštićena karakteristika je "rodni identitet". Uvredljivi komentari odnosili su se na rodni identitet transrodne žene.

Ko je ovdje žrtva?

U ovoj studiji slučaja imamo dvije potencijalne žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje – transrodnu ženu i Mariju, koja se sa njom povezana.

Prilog 4.4a: Napomene za predavača za aktivnost 4.4a

Priče iza slika su sljedeće:

Slika 1

Nakon pobjede Donalda Trumpa na predsjedničkim izborima 2016. godine, na zidu u jednom parku u New Yorku nacrtan je ogroman kukasti krst uz parolu "Da Amerika opet bude bijela".

Prilikom odgovaranja na pitanja polaznici bi trebali obratiti pažnju na činjenicu da se na zidu nalazi rasistička izjava zajedno sa nacističkim simbolom – kukastim krstom. Parola predstavlja igru riječi koja govori o superiornosti bijelaca i upućuje na dobro poznati slogan predsjedničke kampanje Donalda Trumpa "Da Amerika opet bude velika". Mete u ovoj situaciji su svi ljudi koji žive u Americi, a nisu bijelci. Prilikom diskusije o imovini polaznici bi trebali pomenuti da za potrebe utvrđivanja postojanja motiva pristrasnosti nije bitno da li se radi o državnoj ili privatnoj imovini. Međutim, to može uticati na prvi element krivičnog djela počinjenog iz mržnje pošto bi vrsta imovine mogla promijeniti pravnu kvalifikaciju.

Slika 2

Kuća jedne kinesko-australijske porodice bila je na meti vandala dvije noći zaredom, pri čemu su na garaži ispisani rasistički grafiti vezani za pandemiju kovida-19. Također je jedan od prozora razbijen velikim kamenom (Melburn, Australija).

Natpis na zidu koji glasi "Kino, crkni" ukazuje na antiazijaska osjećanja. Tokom pandemije došlo je do porasta incidenata motiviranih mržnjom protiv Azijaca jer su neki krivili Kinu za širenje koronavirusa. Polaznici bi također trebali diskutirati o pitanjima vezanim za imovinu. Činjenica da je imovina vlasništvo kinesko-australijske porodice predstavlja dodatni dokaz da su vandali bili motivirani pristrasnošću.

Slika 3

Na fotografiji objavljenoj na Facebook stranici Crkve bratstva iz Schoolfielda (Schoolfield Church of the Brethren) (Virginija, SAD) vide se simbol anarhije, pentagram i izvrnuti krst nacrtani crvenom bojom na zadnjem zidu crkve. Ispod slika je napisano "Ave Satana" (na latinskom "Živio Satana").

Na slici su prikazane dvije vrste pokazatelja – pisani navod "Ave Satana" i satanistički simboli – pentagram, izvrnuti krst i anarhija. Polaznici bi trebali prepoznati da su na slici prikazani potencijalni pokazatelji vjerske mržnje. Informacija da se radi o hrišćanskoj crkvi je dodatni pokazatelj potencijalnog krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

Slika 4

Homofobni demonstranti su vandalizirali eksterijer ureda organizacije Pride u Tbilisiju, lokalne organizacije za prava homoseksualnih osoba, tako što su bacili crnu boju na zastavu duge koja je bila obješena na njihovom balkonu. Demonstranti su se više od dvije sedmice svakodnevno okupljali ispred ureda te organizacije.

Zastava duge je simbol LGBTI zajednice. Zastava na slici je posuta crnom bojom. To može biti pokazatelj incidenta / krivičnog djela protiv LGBTI. Dodatni pokazatelj je i činjenica da se radi o uredu organizacije za prava homoseksualnih osoba.

Slika 5

Iz nacionalnog odbojkaškog saveza te zemlje upućeno je službeno izvinjenje njihovim kolegama u Južnoj Koreji nakon rasističkog gesta uposlenice Saveza na kraju utakmice između dvije zemlje.

Uposlenica je slikana kako pokazuje rasistički gest nakon pobjede njihove ekipe. Objasnila je da nije imala namjeru nikoga da uvrijedi; učinila je to jer je bila sretna i emotivna zbog pobjede tima.

Osoba na slici rasteže kapke, što je u ovom kontekstu rasistički gest kojim se ismijavaju ljudi azijskog porijekla. Polaznici bi trebali prepoznati da se radi o pokazatelju antiazijskih osjećanja.

Slika 6

Na fudbalskoj utakmici Galatasaray – Fenerbahce navijači Fenerbahcea su mahali bananama i skandirali rasističke uvrede na račun Didiera Drogbe, zvijezde Galatasaraya iz Obale Slonovače.

Mahanje bananama ili bacanje banana je poznato rasističko ponašanje tokom sportskih događaja. Takvi gestovi se često koriste za vrijeđanje crnih igrača jer impliciraju poređenje sa majmunima. Mahanje bananom vrlo vjerovatno predstavlja pokazatelj rasne mržnje.

Napomene za predavača

Imajte na umu da je cilj ove aktivnosti diskusija o pokazateljima pristrasnosti, a ne o konceptu krivičnog djela počinjenog iz mržnje. Međutim, polaznici se u diskusiji mogu dotaći i prvog elementa – postojanja krivičnog djela. U zavisnosti od nacionalnog konteksta, radnje prikazane na slikama mogu biti okvalificirane kao krivična djela, prekršaji, upravni prekršaji, druge vrste prekršaja nižeg stepena ili se uopšte ne moraju smatrati krivičnim djelima.

Na primjer, posipanje boje po zastavi prikazanoj na slici br. 4 možda neće uopšte biti zakonski kažnjivo zbog svoje manje ozbiljnosti.

U ovoj situaciji predavač bi trebao objasniti da je cilj ove aktivnosti diskusija o vrstama pokazatelja. Međutim, predavač može napomenuti da nije bitno jesu li djela propisana krivičnim zakonom ili nekim drugim vrstama pravnih izvora, nego je bitno da država ima efikasan sistem reagiranja na ispoljavanje pristrasnosti.

Predavači mogu umjesto slika koristiti drugi vizuelni materijal za koji smatraju da više odgovara domaćem kontekstu, ali bi taj materijal trebao biti relevantan za ovu aktivnost i pogodan za diskusiju o pokazateljima pristrasnosti.

Radni materijal 4.4: Pokazatelji pristrasnosti

Bez obzira na njihovu specifičnu prirodu, krivična djela počinjena iz mržnje su ipak krivična djela pa se u njihovoj istrazi koriste iste istražne radnje kao kod drugih krivičnih djela. Imajući u vidu prethodno analiziranu definiciju koja se sastoji od dva elementa, prvi element – postojanje krivičnog djela – iziskuje primjenu uobičajenih istražnih radnji kao što su osiguravanje lica mjesta, prikupljanje forenzičkih i tehničkih dokaza, pretres i oduzimanje predmeta te brojne druge tehnike i radnje koje se preduzimaju u toku uobičajene istrage. Ono po čemu se istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje razlikuje jeste obaveza dokazivanja postojanja motiva pristrasnosti. Da bi efikasno utvrdili postojanje pristrasnosti u krivičnom djelu, istražnim organima se preporučuje da u istrazi kao ključno sredstvo koriste takozvane "pokazatelje pristrasnosti".

Pokazatelji pristrasnosti su "objektivne činjenice, okolnosti ili obrasci koji prate krivično djelo, a koji, samostalno ili u kombinaciji sa drugim činjenicama ili okolnostima, ukazuju da su radnje počinioca motivirane, djelimično ili u cijelosti, nekim vidom pristrasnosti".²⁵ U principu, najčešći pokazatelji pristrasnosti su:

- percepcija žrtve ili svjedoka,
- usmene ili pismene izjave i/ili gestikulacija,
- podrška organiziranih grupa koje promoviraju mržnju,
- mjesto i vrijeme izvršenja djela,
- obrasci ili učestalost ranijih krivičnih djela ili incidenata,
- priroda nasilja,
- razlika između počinioca i žrtve,
- nepostojanje drugih motiva.

U predmetu može postojati jedan ili više pokazatelja koji policiju i tužilaštvo mogu navesti na pretpostavku da su radnje počinioca motivirane pristrasnošću. Pokazatelji pristrasnosti mogu biti prisutni na samom početku istrage ili se mogu otkriti u toku postupka kao rezultat različitih istražnih radnji i kako različiti dokazi izlaze na vidjelo. Odluke o tome koji će se pokazatelji koristiti i kako na sudu potkrijepiti navode o postojanju krivičnog djela počinjenog iz mržnje treba donijeti u toku istražnog postupka.

²⁵ OSCE ODIHR. (2019) Using Bias Indicators – A Practical Tool for Police /Korištenje pokazatelja pristrasnosti – Praktični alat za policiju/, str. 4

Percepcija žrtve ili svjedoka

Ovo je jedan od najvažnijih pokazatelja u početnoj fazi istrage. Informacije dobijene od žrtve ili svjedoka mogu značajno uticati na postupak utvrđivanja motiva i doprinijeti uspješnom gonjenju. Stoga je pravilno provođenje intervjua od posebnog značaja za agencije za provođenje zakona. Pored toga, ovaj pokazatelj je koristan za vođenje evidencije o incidentima motiviranim mržnjom i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje pošto je, prema Preporuci br. 11 ECRI-ja o opštoj politici, rasistički incident "svaki incident koji žrtva ili svjedok smatra rasističkim". Ova definicija jasno ukazuje na značaj percepcije.

Usmene ili pismene izjave i/ili gestikulacija

Izjave, bez obzira na to da li su usmene ili pismene, predstavljaju čvrste pokazatelje pristrasnosti i važan su izvor dokaza za agencije za provođenje zakona. Takve izjave su prilično uobičajene pošto počinioци uglavnom žele otvoreno prenijeti poruke straha. Usmene izjave date prije, u toku ili nakon incidenta čvrsti su pokazatelji da je krivično djelo motivirano mržnjom. Pismene izjave (npr. natpisi, grafiti) mogu se naći u blizini mjesta događaja, na stranicama društvenih mreža (npr. statusi ili komentari počinilaca na Facebooku) ili na drugim sličnim mjestima. Pored toga, gestikulacija koja ima posebno značenje (npr. nacistički pozdrav) može biti dodatni dokaz u istrazi. Dokazi o gestikulaciji se obično dobijaju iz izjava žrtve ili svjedoka odnosno sa snimaka nadzornih kamera.

Podržavanje organiziranih grupa koje promoviraju mržnju ili povezanost sa njima

Informacije o počinioци predstavljaju važan aspekt koji treba provjeriti tokom istrage. Počinioци krivičnih djela mržnje su često povezani sa organiziranim grupama koje promoviraju mržnju. Oni možda otvoreno podržavaju te grupe u svojim izjavama ili postupcima u offline i online prostoru. Takva povezanost sa grupom ili faktička pripadnost grupi može biti čvrst pokazatelj pristrasnosti.

Mjesto i vrijeme izvršenja djela

Ponekad se počinioци odluče za izvršenje krivičnog djela u vrijeme ili na mjestu koje je značajno za ciljanu grupu. U nekim slučajevima ovaj pokazatelj je lako uočljiv, na primjer, ako je mjesto izvršenja vjerski objekat ili ured određene grupe, a vrijeme izvršenja se poklapa sa nekim praznikom. Međutim, ako to nije tako očigledno, istražitelji bi trebali obratiti pažnju na takve detalje.

Obrasci ili učestalost ranijih krivičnih djela ili incidenata

Ovaj pokazatelj iziskuje širok uvid u kontekst incidenta koji je predmet istrage. Ako se desilo više napada na istu žrtvu ili incidenti imaju isti "potpis", to može biti jak pokazatelj. Pri utvrđivanju postojanja ovog pokazatelja istražitelji će možda morati sarađivati sa drugim relevantnim kolegama iz policije ili tužilaštva, kao i sa lokalnim, državnim ili regionalnim obavještajnim uredima radi utvrđivanja postojanja obrazaca i organiziranih grupa koje promoviraju mržnju te pronalaženja osumnjičenih koji su potencijalno umiješani u to krivično djelo.²⁶

²⁶ IACP. (2016) Centar za politiku provođenja zakona, 'Investigation of Hate Crimes' /Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje/, str. 2

Priroda nasilja

U skladu sa idejom da krivična djela počinjena iz mržnje predstavljaju "krivična djela kojima se šalje poruka", počinioci često djela izvršavaju na određeni način. Na primjer, kao izraz superiornosti i odbacivanja ciljane grupe, krivična djela počinjena iz mržnje mogu podrazumijevati naročito ponižavajuće postupanje koje ima za cilj narušavanja dostojanstva žrtava.²⁷

Razlika između počinioca i žrtve

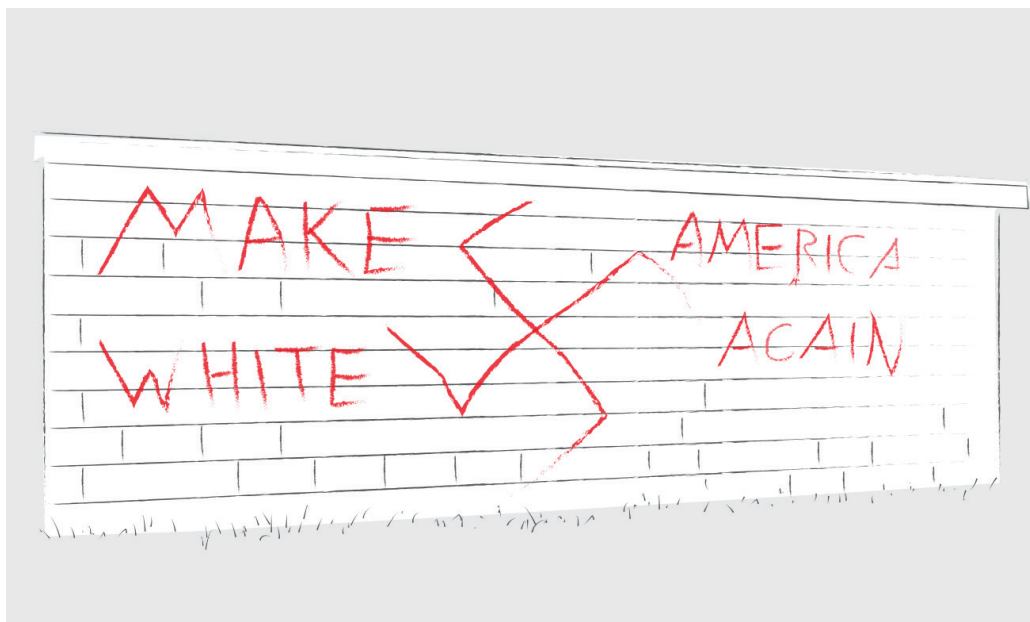
Pripadnost počinioca i žrtve različitim vjerskim, etničkim ili kulturnim grupama može istražne organe navesti da provjere potencijalno postojanje pristrasnosti. Međutim, ovaj pokazatelj sam po sebi vjerovatno neće biti dovoljan da bi se potkrijepilo postojanje motiva pristrasnosti i trebao bi biti praćen drugim pokazateljima.

Nepostojanje drugih motiva

Ovaj pokazatelj bi također trebao biti praćen drugim dokazima; međutim, ako ne postoje drugi motivi, a žrtva pripada grupi sa "zaštićenim karakteristikama", ovaj pokazatelj pristrasnosti ne treba zanemariti.

²⁷ OSCE ODIHR. (2019) Using Bias Indicators – A Practical Tool for Police /Korištenje pokazatelja pristrasnosti – Praktični alat za policiju/, str. 20

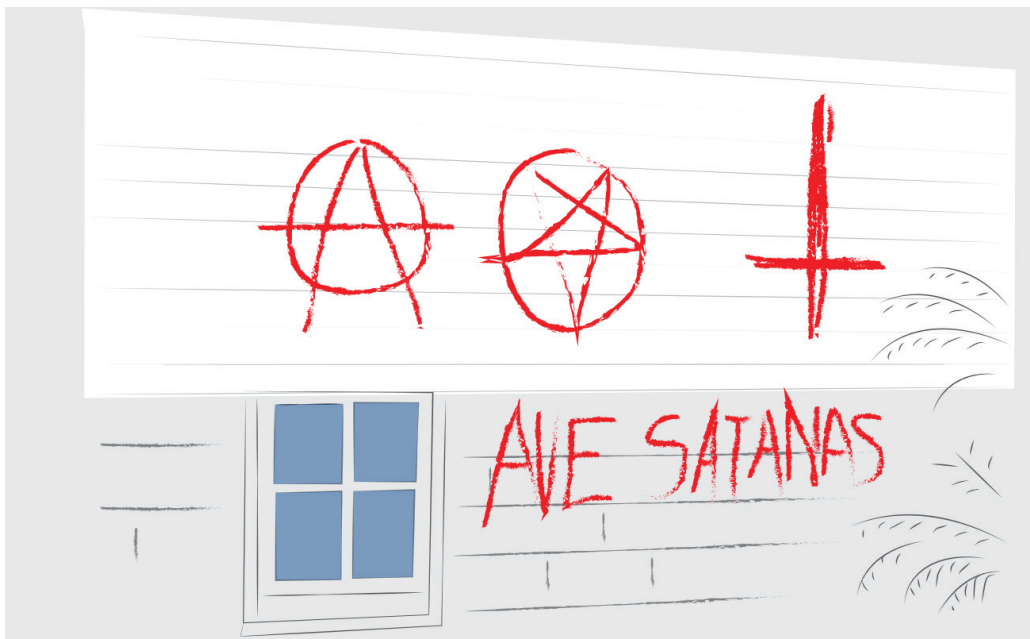
Slika 1

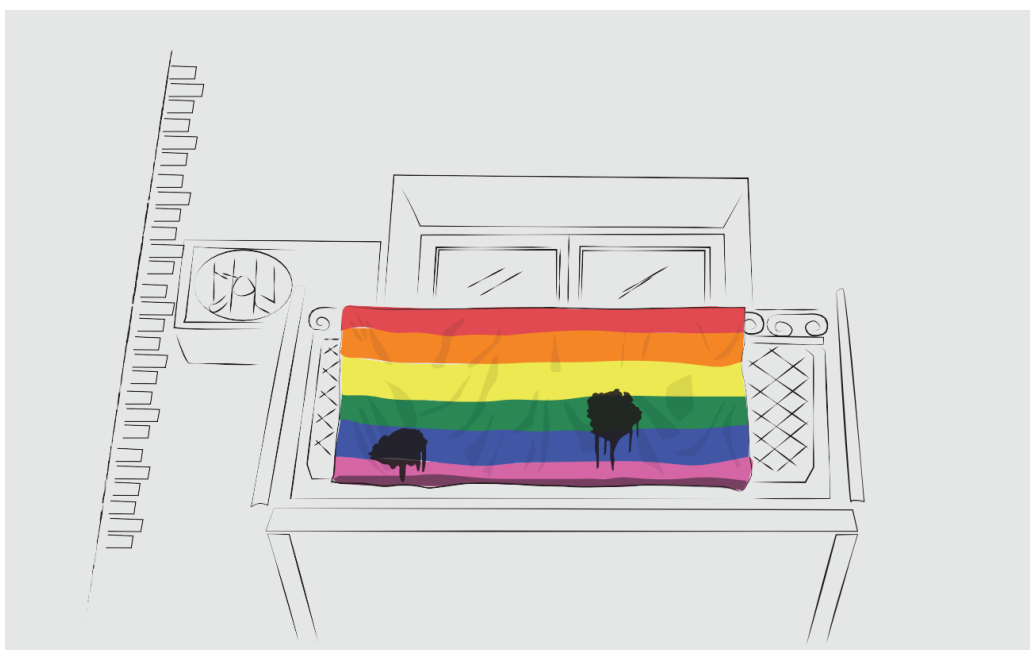
Slika 2

Slika 3

Slika 4

Slika 5

Slika 6

Organizacija pod nazivom "Zajednička muslimanska unija" dobila je 1. avgusta 2014. godine pravo korištenja parcele sa zgradom na osnovu ugovora o zakupu. Planirano je da se tu otvori muslimanski internat. Već prije toga, u junu 2014. godine, kada je lokalno pravoslavno stanovništvo saznalo za plan, počeli su protesti protiv otvaranja muslimanske škole u naselju. Lokalne hrišćanske radikalne grupe su mjesecima podizale barikade na ulazu u zgradu sprečavajući članove organizacije da uđu u nju i završe neophodne radove. Pored toga, neki ljudi koji su bili povezani sa tim grupama bili su aktivni na platformama društvenih mreža gdje su objavljivali videosnimke sa antimuslimanskim narativima. Policiji je prijavljeno više slučajeva verbalnih i fizičkih napada mještana koji su muslimanima prijetili da će zapaliti školu, ali ništa nije preduzeto.

Na dan Ramazanskog bajrama, kojim se slavi kraj ramazanskog posta, Rašid (sekretar Unije) krenuo je da otvori školsku zgradu radi proslave praznika kada je primijetio da je na ulazna vrata zakucana svinjska glava. Na zidu je bio i grafit na kome je pisalo: "Nema mjesta za muslimane u našoj zemlji". Rašid je odlučio otići u ured Unije i okupiti članove da prijave incident. Na putu do ureda Rašida su napala četvorica muškaraca (navodno povezana sa gore navedenim grupama), koji su ga teško pretukli.

Prilog 4.5: Napomene za predavača za aktivnost 4.5

Agencije za provođenje zakona bi trebale ozbiljno pristupati navodnim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i dati im visok prioritet. Dalekosežne negativne posljedice ovih krivičnih djela i dugotrajni uticaj na žrtve logično iziskuju visoke standarde istrage. U skladu sa Preporukom br. 11 ECRI-ja o opštoj politici, države su dužne osigurati provođenje efikasne istrage o navodnim slučajevima rasne diskriminacije ili rasno motiviranih povreda službene dužnosti u policiji, kao i adekvatno kažnjavanje počilaca.

Treba napomenuti da uspješna istraga ne mora biti samo ona koja rezultira podizanjem optužnice i osuđujućom presudom. Pronalaženje i hapšenje osumnjičenog je najbolji ishod, ali u nekim slučajevima to nije moguće. Ono što je bitno jeste da istražni organi uzmu u obzir mogućnost postojanja motiva pristrasnosti i iscrpu sva sredstva kako bi otkrili relevantne dokaze u toku istrage. Evropski sud za ljudska prava je, u više predmeta, istakao da dokazivanje postojanja rasističkog motiva može biti izuzetno teško pa se stoga "obaveza tužene države da istraži potencijalno postojanje rasističkih konotacija u nekom nasilnom djelu odnosi na sredstva koja se koriste, a ne na obavezu postizanja konkretnog rezultata".²⁸ Drugim riječima, "Obaveza države u smislu istrage potencijalnog postojanja rasističkih elemenata u nasilnim djelima podrazumijeva obavezu ulaganja maksimalnih napora, a ne apsolutnu obavezu [...]. Organi moraju preduzeti sve što je u datim okolnostima u njihovoj moći kako bi prikupili i osigurali dokaze, pokušali otkriti istinu i donijeli potpuno obrazložene, nepristrasne i objektivne odluke ne zaobilazeći sumnjive činjenice koje bi mogle ukazivati na rasno motivirano nasilje".²⁹

Osiguravanje mjesta izvršenja djela

Kao i kod svih kriminalističkih istraga, osiguravanje lica mjesta je jedna od prvih radnji koje treba preduzeti. Krivična djela počinjena iz mržnje su djela kojima se šalje poruka pa počinioci često ostavljaju "znakove" ili dokaze koji se naknadno mogu koristiti kao pokazatelji pristrasnosti. Poštujući različite domaće propise, pri dolasku na lice mjesta poželjno je:

1. Prije započinjanja istražnih radnji provjeriti da li je nekome na mjestu izvršenja djela potrebna ljekarska pomoć i pozvati službu hitne pomoći.
2. Provjeriti da li su žrtve i svjedoci sigurni i odmah ih skloniti sa mjesta događaja ako su u opasnosti.
3. Obratiti pažnju na žrtve i postupati prema njima sa saosjećanjem, poštujući njihovo dostojanstvo. Više informacija o postupanju sa žrtvama dato je u Modulu 5.
4. Što prije fizički obezbijediti lice mjesta kako bi se izbjegla mogućnost kontaminacije te gubljenja ili uništavanja dokaza. Identificirati žrtvu i odgovarajuće svjedoke radi njihovog daljeg učešća u istražnim radnjama poput uzimanja izjava i naknadnih intervjua.
5. Slikati ili snimiti prvobitni izgled lica mjesta.
6. Pozvati sve potrebne stručnjake (npr. forenzičare, tumače, stručnjake za nadzorne kamere).
7. Zaplijeniti odgovarajuće uzroke i/ili dokaze (literatura kojom se promovira mržnja, limenke sa bojom te simbolični predmeti poput svastika i krstova).
8. Pribaviti snimke sa nadzornih kamera (ako je moguće).

²⁸ ESLJP, Škorjanec protiv Hrvatske, 25536/14, paragraf 54

²⁹ ESLJP, Nachova i drugi protiv Bugarske, 43577/98, 43579/98, paragraf 156-159

Ovaj spisak služi kao primjer i treba ga prilagoditi domaćim propisima i okolnostima u datom slučaju. Osiguravanje lica mjesta i efikasno prikupljanje dokaza je naročito značajno ako postoje očigledni pokazatelji, na primjer komentari kojima se promovira mržnja na zidu, posebnim mjestima kao što su groblja, vjerski objekti, priroda nasilja (na primjer, kukasti krst urezan na tijelo pokojnika), pamfleti sa rasističkim izjavama itd.

Uzimanje usmenih izjava

Izjave žrtava/svjedoka su glavni izvor dokaza kada je riječ o dokazivanju postojanja motiva pristrasnosti u krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Premda izjave svjedoka mogu otkriti nove detalje o slučaju i poslužiti kao osnova za provođenje čitavog niza radnji, istražitelji bi trebali biti vrlo pažljivi pri identificiranju i lociranju svjedoka, pošto će uspjeh vrlo često zavisiti od informacija i podataka koje oni mogu dati. Dobro isplanirani intervju je veliki korak ka uspješnom ishodu. Istražitelji bi trebali posjedovati odgovarajuće vještine za provođenje intervjuja i/ili pozvati odgovarajuće stručnjake te primijeniti pristup orijentiran na žrtve kako bi otkrili stvarne motive za krivično djelo.

ESLJP također ističe značaj usmenih dokaza. Sud ističe da "ako se tokom istrage pojave bilo kakvi dokazi o rasističkom verbalnom zlostavljanju, oni se moraju provjeriti i, ako se potvrde, sve činjenice treba detaljno ispitati kako bi se razotkrili potencijalni rasistički motivi".³⁰

Prilikom uzimanja izjava istražni organi ne bi trebali pokazivati osuđujući stav pošto to može imati nepopravljiv uticaj na dalji postupak. Ako žrtva osjeti da je službenik koja vodi intervju osuđuje, to može uticati ne samo na ishod datog slučaja nego i na buduću saradnju kompletne zajednice sa državnim organima. Više informacija o procjeni individualnih potreba žrtve i osjetljivoj komunikaciji dato je u Modulu 5.

Što se tiče strukture intervjuja, bitno je dobro planiranje i provođenje postupka. U tom cilju službenik koji provodi intervju trebao bi slijediti određeni obrazac. Faze intervjuja su načelno sljedeće: **planiranje, priprema i upoznavanje, opis događaja i postavljanje pitanja, zaključak i procjena**.³¹

Planiranje, priprema i upoznavanje

Da bi se povećale šanse za uspješan ishod, svaku istražnu radnju, uključujući intervju, treba pažljivo isplanirati i pripremiti. Planiranje i priprema omogućavaju istražiteljima da postave ciljeve i da odrede očekivanja od osobe koja se intervjuira. Pored toga, dobra priprema znatno povećava šanse da se kasnije izbjegnu problemi.

U planiranju i pripremi intervjuja u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje istražitelj bi trebao:

- analizirati postojeće činjenice u predmetu i planirati pitanja u skladu s tim, koristiti odgovarajuće izraze/zamjenice (naročito kada je riječ o LGBTI+ zajednici) i, u slučaju nedoumice, provjeriti njihovu ispravnu upotrebu sa osobom koja se intervjuira,
- provjeriti da li je potrebno angažiranje dodatnih učesnika, kao što su tumači, advokati, koordinatori za žrtve i svjedoke, odrasla osoba kao pratnja (u slučaju maloljetnika ili ugroženih punoljetnih osoba), i po potrebi ih pozvati,
- utvrditi potrebe osoba koje se se intervjuiraju (naročito ako je riječ o žrtvi) i pripremiti informacije o odgovarajućim uslugama koje im stoje na raspolaganju,
- intervju provesti u udobnoj prostoriji bez ometanja uz prisustvo isključivo osoba koje učestvuju u intervjuu,
- pripremiti sve materijale i tehničku opremu (npr. oprema za videosnimanje, računar) ako se intervju snima.

³⁰ ESLJP, Škorjanec protiv Hrvatske, 25536/14, paragraf 65

³¹ Korišten je sljedeći izvor: Boyle, M. i Vullierme, J.C. (2018) A brief introduction to investigative interviewing: A practitioner's guide /Kratak uvod u vođenje intervjuja u okviru istrage: Vodič za praktičare/

Nakon završenih priprema, istražitelj se treba uredno predstaviti osobi koja se intervjuira. Ovo je faza u kojoj strane stižu prve utiske jedna o drugoj. Dobro predstavljanje i iskrenost službenika koji obavlja intervju može žrtvu, svjedoka ili osumnjičenog podstaći na dalju saradnju sa organima za provođenje zakona. Prilikom upoznavanja istražitelj bi trebao:

- predstaviti sebe i sve koji prisustvuju intervjuu,
- objasniti proceduralne aspekte,
- obavijestiti učesnike da je planirano videosnimanje,
- saopštiti prava i obaveze osobe koja se intervjuira,
- provjeriti da li ima nekih pitanja prije početka samog ispitivanja.

Opis događaja i postavljanje pitanja

U početnoj fazi intervju osobi koja se intervjuira treba dati priliku da svojim riječima ispriča šta se dogodilo, a službenik koji obavlja intervju trebao bi je podsticati u tome i pokazati zainteresiranost kroz odgovarajući govor tijela i tehnike aktivnog slušanja. Pošto osoba završi sa svojom pričom, službenik može postavljati pitanja (otvorenog ili zatvorenog tipa, po vlastitom izboru). Vrlo je važno postaviti pitanja o pokazateljima pristrasnosti ako oni nisu pomenuti, na primjer:

- Recite mi šta je osumnjičeni tačno govorio prije, tokom i nakon incidenta i koliko često je to ponavljao.
- Da li znate zašto ste bili na meti?
- Opišite osumnjičenog što detaljnije, uključujući tetovaže ili odjeću.³²
- Koliko dugo živite na ovom području? Jeste li jedini pripadnik (ili jedan od manjeg broja) [zaštićene grupe] koji živi u ovom području?
- Da li je bilo prethodnih incidenata?
- Da li je nedavno bilo nekih javnih aktivnosti zbog kojih ste možda na meti?
- Da li ste ranije bili žrtva krivičnih djela počinjenih iz mržnje?³³

Pošto žrtve krivičnih djela mogu biti vrlo traumatizirane i osjetljive, službenik koji obavlja intervju bi trebao:

- izbjegavati sekundarnu viktimizaciju okrivljavanjem žrtve (pitanja ne bi trebala biti osuđujuća, na primjer: "Zašto ste nosili šarenu odjeću?" i "Šta ste očekivali kada tako izgledate?" itd.),
- imati na umu da zaštićene karakteristike žrtve, ili pripadnost, nisu nužno relevantne za istragu pa nije obavezno ni ispitivati žrtvu o tome (fokus istrage kod krivičnih djela počinjenih iz mržnje je motivacija počinioca, uključujući njegove pretpostavke o identitetu žrtve pa utvrđivanje zaštićenih karakteristika žrtve samo po sebi nije nužno bitno za uspjeh istrage),
- biti vrlo oprezan kada je u pitanju "otkrivanje" identiteta žrtve i svjedoka, naročito ako se radi o pripadnicima LGBTI zajednice,
- postavljati odgovarajuća pitanja radi utvrđivanja pokazatelja pristrasnosti i posebno obratiti pažnju je li bilo komentara mržnje prije, tokom ili nakon incidenta,
- koristiti odgovarajući, jednostavan rječnik i izbjegavati stručne izraze,
- dozvoliti osobi koja se intervjuira da izabere tempo intervju i jezik koji se koristi,
- koristiti odgovarajuće zamjenice i nazive ako je riječ o seksualnim manjinama (ako žele da im se obraća drugim imenom od onoga koji piše u putnoj ispravi, službenik bi trebao koristiti imena i zamjenice po izboru žrtve; međutim, zbog zahtjeva domaćeg pravnog sistema, u službenom zapisniku se mogu navesti oba imena (i ime iz pasoša i ime po izboru žrtve).

³² Napomena: Vodite računa da svjedoku / žrtvi ne sugerirate određena sjećanja. Na primjer, sugeriranje tetovaža može dovesti do lažnog sjećanja. Postavite dodatna pitanja o određenim opisima i detaljima kako biste provjerili potencijalnu tačnost tih informacija.

³³ Nacionalni centar za sprečavanje govora mržnje, Education Development Center Inc. (2000), Responding to Hate Crime: A Multidisciplinary Curriculum for Law Enforcement and Victim Assistance Professionals /Postupanje u slučaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Multidisciplinarni program za osoblje agencija za provođenje zakona i službi za pružanje podrške žrtvama/, str. 165–16

U nastavku je dato nekoliko primjera "loših" i "dobrih" pitanja za intervjuiranje osoba koje su potencijalno žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje prema LGBTI osobama:

*Istražitelj: Da li ste gej?
Žrtva odbija da odgovori.*

*Istražitelj: Da li ste napadnuti zbog svog LGBTI identiteta?
Žrtva odbija da odgovori.*

U obje situacije formulacija pitanja istražitelja je neprihvatljiva jer od žrtve zahtijeva otkrivanje osjetljivih informacija. Vrlo često, čak i ako osoba zaista pripada određenoj seksualnoj manjini, ona ne želi to otkriti strancima. Stoga je pravilna formulacija pitanja zaista bitna i utiče na povjerenje u istražne organe. Pored toga, postoji mogućnost i da će se odbrana na suđenju žaliti na instruiranje žrtva/svjedoka.

*Istražitelj: Da li mislite da ste ciljano napadnuti?
Žrtva: Mislim da su pretpostavili da sam gej.*

U drugom primjeru žrtva je spremnija da saraduje sa istražnim organima pošto njen stvarni identitet nije otkriven. Odgovor se zasniva isključivo na individualnoj percepciji, a pitanje ne navodi žrtvu na davanje određenog odgovora.

Pored izjava žrtve/svjedoka, jedna od ključnih faza u dobroj istrazi je pravilno intervjuiranje osumnjičenih. Važno je voditi računa o tome da su "policijski službenici obavezni poštovati pretpostavku nevinosti prilikom ispitivanja osumnjičenih".³⁴ Policijski službenici su često motivirani da prilikom ispitivanja osumnjičenih koriste taktike intervjuiranja koje su prisilne i imaju za cilj dokazivanje unaprijed utvrđene verzije događaja. Osumnjičenima treba dozvoliti da ispričaju svoju verziju događaja koju policijski službenici mogu osporavati na osnovu raspoloživih dokaza i informacija, ukazujući pri tom na potrebu za daljim korisnim načinima provođenja istrage. Pored potvrđivanja osnovnog krivičnog djela, ključno je postavljati pitanja koja se odnose na pokazatelje pristrasnosti. Pitanja za utvrđivanje motiva pristrasnosti mogu biti:

- Zašto ste izabrali ovu metu? Šta Vas je motiviralo?
- Šta mislite o ovoj osobi ili grupi?
- Da li je grupa kojoj žrtva pripada nudila Vama ili Vašim prijateljima?
- Da li ste napisali ove komentare na internetu? Kako to objašnjavate?
- Da li ste crtali simbole na imovini? Koje je značenje ovih simbola?

Ovaj spisak služi kao primjer, a pitanja se mogu razlikovati u zavisnosti od činjeničnog stanja u datom slučaju. Osumnjičeni – naročito ako je advokat već angažiran u postupku – možda neće odgovarati na ovako direktno postavljena pitanja, ali iz njihovih odgovora se mogu otkriti nove i interesantne činjenice pa bi službenici koji vode intervju osumnjičene trebali pažljivo slušati i zapisati svaki detalj koji bi potencijalno mogao imati veze sa motivom pristrasnosti.

³⁴ Boyle, M. i J.C. Vullierme. (2018) A brief introduction to investigative interviewing: A practitioner's guide /Kratak uvod u vođenje intervjuja u okviru istrage: Vodič za praktičare/, str. 16

Zaključak i evaluacija

U ovoj fazi službenik koji obavlja intervju trebao bi pitati osobu ima li još nešto da doda te ima li nekih pitanja. Pored toga, istražitelj evaluira pribavljene informacije i planira dalje radnje. Ako su pribavljene informacije o pokazateljima pristrasnosti, istražitelj bi trebao pokušati da prikupi dodatne dokaze koji potkrepljuju postojanje motiva pristrasnosti.

Korištenje pokazatelja pristrasnosti kao dokaza

I pored toga što posjeduju teoretsko znanje o pokazateljima pristrasnosti, istražni organi u nekim situacijama mogu imati poteškoće u korištenju tih pokazatelja kao dokaza kojima se potvrđuje postojanje pristrasnosti. Za neke od tih poteškoća odgovorni su sami policijski službenici, dok su druge pravne ili administrativne prirode.

Na primjer, policiji je prijavljeno oštećenje imovine jevrejskog bračnog para koji živi u blizini. Policijski službenici koji su izašli na teren su utvrdili da je na ogradi nacrtan kukasti krst. Pregledali su lice mjesta i ispitali par komšija, ali su zaboravili da fotografiraju nacrtane simbole. Sljedećeg dana dolaze da prikupe vizuelne dokaze, ali ih je jaka kiša, koja je tog prijedpodneva padala, saprala.

U ovoj situaciji je, zbog nemara istražitelja, uništen ključni pokazatelj pristrasnosti. Umjesto njega se mogu koristiti izjave svjedoka, ali one možda neće imati istu dokaznu vrijednost.

Iako se ovaj primjer odnosi na nemar, postoje mnoge situacije u kojima istražitelji namjerno zanemaruju pokazatelje pristrasnosti smatrajući da su već prikupili dovoljno dokaza za uspješno gonjenje. Razlozi za takvo postupanje mogu biti različiti (preopterećenost poslom, strah od dodatnih instrukcija tužilaca, interna pristrasnost itd.) Vještine i znanja vezana za povrede službene dužnosti diskriminatornog karaktera obrađene su u Modulu 2.

Za razliku od prethodno navedenih primjera, službenici za provođenje zakona mogu biti ograničeni slabim zakonodavstvom. Na primjer, u nekim pravnim sistemima korištenje snimaka nadzornih kamera kao dokaza dozvoljeno je samo ako krivično djelo spada u određenu kategoriju (npr. teška krivična djela). Ova ograničenja mogu biti problematična kada se pokušavaju pribaviti dokazi o postojanju motiva pristrasnosti u krivičnim djelima koja ne ispunjavaju uslove propisane zakonom. Pored toga, kada su u pitanju elektronski dokazi, većina pravnih sistema ima vrlo specifična pravila za njihovu prihvatljivost pošto zahtijevaju provjeru autentičnosti. Dakle, kada se istražiteljima daju instrukcije da objave na društvenim mrežama koriste kao pokazatelje pristrasnosti, treba im skrenuti pažnju da mogu naići na probleme pravne prirode vezane za prihvatljivost tih dokaza.

Posebnu pažnju treba skrenuti na korištenje izjava žrtava /svjedoka kao dokaza. Bez obzira na činjenicu da intervjui predstavljaju jednu od najčešćih istražnih radnji kojom se dobijaju čvrsti i pouzdani dokazi, ona mogu biti subjektivni pa ih odbrana lako može osporiti na suđenju. Stoga istragom, pored percepcije žrtve/svjedoka, uvijek treba nastojati prikupiti dodatne dokaze koji potkrepljuju navodno izvršenje krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

Prilog 4.6: Napomene za predavača za aktivnost 4.6

Krivična djela mržnje počinjena od strane policije

Prijave povreda službene dužnosti motiviranih mržnjom od strane policijskih službenika su uobičajene. Postoji niz predmeta koje su različite države izgubile pred ESLJP zbog neprovođenja pravilne istrage o nezakonitom postupanju policijskih službenika, što predstavlja kršenje člana 14 Konvencije u vezi sa drugim članovima (uglavnom članom 2 (pravo na život) ili članom 3 (zabrana mučenja).

Krivična djela mržnje počinjena od strane policije izuzetno štete ugledu cijele institucije pošto je policija ključni akter zadužen za zaštitu pravnog poretka i borbu protiv takvih djela. Stoga je odgovarajuća, sveobuhvatna, detaljna, blagovremena, brza i nezavisna istraga povreda službene dužne u policiji ključna za sticanje povjerenja javnosti. Ova pitanja su detaljnije obrađena u Modulu 2.

Apsolutno je neophodno da istrage o navodnim povredama dužnosti provodi nepristrasno i nezavisno tijelo pošto žrtve obično nemaju povjerenja u sisteme podnošenja prijava u policiji ili čak tužilaštvu. U Preporuci br. 11ECRI-ja o opštoj politici od država se traži da "uspostave tijelo, nezavisno od policije i tužilaštva, koje će biti zaduženo za istragu navodnih slučajeva rasne diskriminacije i rasno motiviranih povreda službene dužnosti u policiji". Pored nezavisnog tijela, poželjno je da policija ima interne mehanizme provjere kvaliteta i disciplinske mehanizme (policijski inspektorat, odjeljenje u okviru ministarstva unutrašnjih poslova itd.).

Krivična djela mržnje počinjena protiv policije

Policijski službenici također mogu biti žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Formula za izvršenje krivičnog djela je ista. Oni su na meti zbog njihove stvarne ili pretpostavljene pripadnosti određenoj grupi koja ima određene zaštićene karakteristike, kao što su etnička pripadnost, pol, rasa, invaliditet, LGBTI identitet itd. Pored toga, policijski službenici prilikom vršenja dužnosti mogu postati meta krivičnih djela počinjenih iz mržnje na osnovu povezanosti. Na primjer, prilikom obezbjeđivanja demonstracija vjerske manjine, u slučaju napada kontrademonstranata, policijski službenici mogu lako postati meta ovih nasilnih grupa.

Policijski službenici mogu biti žrtve maltretiranja, diskriminacije pa čak i krivičnih djela počinjenih iz mržnje od strane svojih kolega. Na primjer, zbog muške supkulture prisutne u policiji, policijski službenici koji su gej mogu kriti svoju seksualnu orijentaciju i poštovati "pravila". Stoga je također važno pozabaviti se stereotipnim okruženjem u policiji koje može biti diskriminatorno prema određenim pripadnicima institucije.

U idealnim okolnostima policija bi trebala imati smjernice u kojima se jasno kaže da se krivična djela počinjena iz mržnje protiv policijskih službenika neće tolerirati. Na primjer, policija Sussexa je, 2021. godine, donijela posebnu politiku sa planom od sedam tačaka u cilju garantiranja dosljednog pristupa u istrazi i evidentiranju napada na policijske službenike i krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv njih.³⁵ Prema toj politici, krivična djela počinjena iz mržnje protiv policije su neprihvatljiva i treba ih shvatiti ozbiljno. Takve radnje se ne smiju smatrati "dijelom posla".

³⁵ Policija Sussexa, 'Investigation of Assaults and Hate Crimes on Police Officers, Police Staff and Volunteers whilst on Duty Policy' /Istraga napada i krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv policijskih službenika, osoblja i volontera u policiji na dužnosti/ (903/2021)

Modul 5

OBZIRAN I NEDISKRIMINATORAN ODNOS PREMA ŽRTVAMA

AUTOR: MARHARYTA ZHESKO

Uvod i osnovne informacije	162
Ishodi učenja	164
Pregled i trajanje aktivnosti	164
Priprema	165
Opis aktivnosti	166
<i>Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatornog uznemiravanja i nasilja</i>	166
<i>Aktivnost 5.2: Primjena intersekcionalnog pristupa</i>	171
<i>Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija</i>	173
<i>Aktivnost 5.4: Procjena i ispunjavanje potreba žrtava</i>	175
<i>Aktivnost 5.5: Komunikacija sa žrtvama na osjetljiv način i uz uvažavanje</i>	177
Prilozi i radni materijali	179
<i>Prilog 5.1: Svjedočenja žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje</i>	179
<i>Radni materijal 5.2a: Cvijet identiteta</i>	181
<i>Radni materijal 5.2b</i>	182
<i>Prilog 5.b: Napomene za predavače</i>	183
<i>Radni materijal 5.3: Štampana svjedočenja žrtava o komunikaciji sa policijom</i>	186
<i>Radni materijal 5.4a</i>	188
<i>Radni materijal 5.4b</i>	189
<i>Radni materijal 5.5a</i>	194
<i>Radni materijal 5.5b: Smjernice za osjetljivu komunikaciju sa žrtvom</i>	195

Uvod i osnovne informacije

Obziran i nediskriminatoran odnos prema žrtvama predstavlja srž uloge policije. On je također važan kako bi se individualne potreba žrtava utvrdile i ispunile na efikasan i osjetljiv način kojim se sprečavaju ili umanjuju eventualna sekundarna viktimizacija i trauma, koje se često mogu javiti prilikom uključivanja žrtve u istragu i krivičnopravni postupak.

Obziran odnos prema žrtvama i reagiranje na njihove potrebe također pomaže izgradnji povjerenja između žrtava i policije. Vjerovatnoća za saradnju u istrazi i davanje informacija veća je ukoliko žrtve i svjedoci imaju povjerenja u policiju, a time se povećavaju i izgledi za postizanje efikasnih rezultata krivičnog pravosuđa. Povjerenje u sistem krivičnog pravosuđa i njegova efikasnost mogu, u širim razmjerama, podstaći više žrtava različitog porijekla da prijavljuju krivična djela, što jača sigurnost pojedinaca, zajednica i društva u cjelini.

Obziran i nediskriminatoran odnos podrazumijeva da policija i profesionalno osoblje u krivičnom pravosuđu svojim postupcima ne dovode do diskriminatornih ishoda, da nastoje biti svjesni vlastite pristrasnosti i da je suzbiju te da pridaju pažnju individualnoj ranjivosti žrtava, svjedoka i članova njihovih porodica. Kako je svaka osoba drugačija, ranjiva na drugačiji način i sa drugačijim doživljajem krivičnog djela ili incidenata, policija prema svakoj žrtvi treba imati individualni pristup, drugim riječima, treba primijeniti pristup kojim se žrtva postavlja u središte. U tu svrhu policijski službenici moraju znati procijeniti potrebe i rizike žrtava i biti osposobljeni da sa njima komuniciraju na odgovarajući način. Pored toga, za osjetljivo i profesionalno postupanje potrebno je i temeljito poznavanje diskriminacije i njenog složenog uticaja na žrtve, kao i obaveze policije da eliminira diskriminaciju i promovira jednakost.

Sa aspekta jednakosti i ljudskih prava, u osjetljivom i profesionalnom postupanju sa žrtvama treba razmotriti dva skupa pitanja:

1. poseban uticaj i potrebe koje se javljaju kod žrtava zločina iz mržnje ili krivičnih djela diskriminacije;
2. opštiji izazovi sa kojima se manjinske zajednice suočavaju pri susretu sa policijom ili kada se odluče obratiti policiji kao žrtve bilo kojeg krivičnog djela. Te dvije grupe imaju brojna iskustva koja se preklapaju. Na primjer, obje grupe može zabrinjavati diskriminatorni ili slab odgovor policije. Pored toga, obje grupe mogu imati potrebe koje se odnose na pristup, a koje nisu nužno povezane sa prirodom krivičnog djela, na primjer usluge tumača, uključujući znakovni jezik, ili druge potrebe posebno vezane za pol, seksualnu orijentaciju, vjeru ili invaliditet, dok su, istovremeno, priroda i uticaj krivičnih djela počinjenih iz mržnje jedinstveni i dovode do specifičnih rizika, potreba za podrškom i uticaja.

Ovaj modul namijenjen je jačanju svijesti policije u smislu opšte jednakosti i pitanja koja se tiču ljudskih prava prilikom reagiranja na neko krivično djelo koje uključuje žrtvu iz neke manjinske zajednice, kao i specifičnih pitanja prilikom reagiranja prema žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Da bi se ti ciljevi postigli, modul je tematski strukturiran oko tri podteme. Aktivnosti 5.1. i 5.2 usmjerene su na potrebe žrtava, posebno žrtava incidenata i krivičnih djela diskriminatornog karaktera, kao i žrtava iz manjinskih grupa, te intersekcionalni pristup i pristup kojim se žrtva postavlja u središte. Aktivnost 5.3 posvećena je načinima kako postupanje ili nepostupanje policije može dovesti do sekundarne viktimizacije. Aktivnosti 5.4 i 5.5 posvećene su tome kako policija na osjetljiv i profesionalan način može prepoznavati i rješavati specifične potrebe i rizike sa kojima se žrtve suočavaju.

U ovom modulu pojam "žrtva" koristi se za osobe uključene u neko krivično djelo ili incident na način kako je opisano u terminologiji međunarodnog i evropskog okvira ljudskih prava i državnih pravnih sistema. Međutim, pojam "žrtva" treba koristiti sa oprezom, jer se mnoge žrtve ne poistovjećuju sa "žrtvom" iako to u pravnom smislu jesu. Označavanje osobe kao "žrtve" za neke osobe podrazumijeva osjećaj nemoći i znači negiranje njihove otpornosti i sposobnosti da prevaziđu posljedice viktimizacije. Pojam "žrtva" može dovesti do dodatne stigmatizacije jer se može povezati sa slabošću i bespomoćnošću. Zbog toga neke žrtve radije koriste pojam "preživjeli", kojim se potvrđuje njihova otpornost i snaga. Policijski službenici trebaju biti upoznati sa ovim osjetljivostima pri komunikaciji sa žrtvama.

Glavni međunarodni standardi koji čine osnovu ovog modula izvedeni su iz Direktive EU o pravima žrtava,¹ kojom su uspostavljeni minimalni standardi o pravima, zaštiti i podršci žrtvama krivičnih djela i prema kojoj su vlasti država posebno dužne da u rad sistema krivičnog pravosuđa uključe perspektivu žrtve. Direktiva naglašava važnost uvažavanja ličnih karakteristika žrtve pri komunikaciji i procjeni njenih potreba. Pored toga, u opredjeljenjima Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE)² vlasti država pozivaju se da žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje obezbijede efikasan pristup pravdi te da radi boljeg pozitivnog međusobnog djelovanja između policije i žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje izgrade kapacitete organa za provođenje zakona kroz obuke za službenike na terenu, uključujući i davanje preporuka za pomoć i zaštitu žrtava. Preporuka ECRI-ja br. 11 o opštoj politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije³ podstiče vlasti država da prilikom prijave rasističkog incidenta osiguraju osjetljivost u postupanju prema žrtvi. Na kraju, u Preporukama Komiteta ministara Vijeća Evrope o pomoći žrtvama⁴ propisan je niz standarda u postupanju sa žrtvama, uključujući potrebu da se spriječi ponavljanje viktimizacije, a naročito za žrtve koje pripadaju ugroženim grupama.

Kako je ovaj modul posvećen žrtvama, treba ga prilagoditi i realizirati u bliskoj saradnji sa domaćim NVO partnerima koji imaju jake veze sa zajednicom. Te organizacije trebaju posjedovati detaljno poznavanje iskustava svojih zajednica u pogledu krivičnih djela, krivičnih djela počinjenih iz mržnje i odgovora policije u kontekstu državnog nivoa ili lokalnom kontekstu.

Takve organizacije također će biti u najboljoj poziciji da daju informacije o određenim nedostacima i izazovima u pogledu komunikacije sa policijom koje kroz ovu obuku treba riješiti. Konačno, njihov doprinos podrazumijevaće poseban naglasak na tome da se čuju pogledi i potrebe žrtava i zajednica, a poslaće i snažnu poruku polaznicima o važnosti i dodatnoj vrijednosti saradnje sa domaćim civilnim društvom i organizacijama unutar zajednice.

¹ Direktiva EU kojom se uspostavljaju minimalni standardi za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela – Direktiva 2012/29/EU, usvojena 25. 10. 2012. godine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

² Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 9/09, Borba protiv zločina iz mržnje, Atina, 02.12. 2009. godine, www.osce.org/cio/40695. Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 13/06, Borba protiv netolerancije i diskriminacije i promocija međusobnog poštovanja i razumijevanja, Brisel, 05.12. 2006. godine, www.osce.org/mc/23114.

³ Opšta preporuka ECRI-ja br. 11 o politici za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. 6. 2007. godine, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11.

⁴ Vijeće Evrope, Preporuka Komiteta ministara Rec(2006)8, o pomoći žrtvama zločina iz mržnje, 14. 6. 2006. godine, <https://rm.coe.int/16805afa5c>.

Ishodi učenja

Polaznici će:

- razumjeti potrebe žrtava, naročito žrtava diskriminatornih krivičnih djela i događaja te žrtava iz manjinskih grupa,
- razumjeti važnost intersekcionalnog pristupa žrtvama,
- naučiti kako diskriminatorno i bezobzirno postupanje sa žrtvama od strane policije može dovesti do sekundarne viktimizacije žrtava,
- naučiti kako osigurati da se specifične potrebe žrtava adekvatno procijene i zadovolje,
- usvojiti znanja i vještine o tome kako osigurati da se žrtvama, svjedocima i članovima porodice postupa s poštovanjem i bez diskriminacije.

Pregled i trajanje aktivnosti

Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatornog uznemiravanja i nasilja	(60 minuta)
Aktivnost 5.2: Intersekcionalni pristup	(60 minuta)
Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija	(30 minuta)
Aktivnost 5.4: Procjena i ispunjavanje potreba žrtava	(60 minuta)
Aktivnost 5.5: Komunikacija sa žrtvama na osjetljiv način i sa poštovanjem	(90 minuta)

Priprema

Pored korištenja procjene potreba kao osnove, prilikom pripreme ovog modula tim za obuku treba preduzeti sljedeće korake.

Treba blisko sarađivati sa lokalnim OCD partnerima, a naročito u slučaju aktivnosti 5.1, 5.2, 5.3 i 5.4. U priručniku se navode primjeri izjava žrtava koje se odnose na te aktivnosti; međutim, znanje i iskustvo lokalnih OCD partnera mogli bi biti od koristi prilikom potvrđivanja relevantnosti i primjenjivosti tih primjera u lokalnom kontekstu i kontekstu države.

Pored toga, tim za obuku, posebno kada je u pitanju aktivnost 5.4, treba sa partnerima na nivou države provjeriti instrukcije vezane za relevantne državne politike i policijske operativne instrukcije o potrebama žrtava i procjeni rizika, pravila za upućivanje žrtava na podršku i tehnike za obavljanje intervjua sa žrtvama (uz upućivanje na Modul 4 o istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje) i njihovu primjenu od strane policijskih službenika. Predavač također treba istražiti dostupne usluge podrške žrtvama koje nudi država i akteri iz organizacija civilnog društva.

U slučaju aktivnosti 5.5, tim za obuku treba sa svojim državnim partnerom razjasniti postojanje relevantnih zakonskih odredbi ili odredbi državnih politika prema kojima se zahtijeva da policija informira žrtve o njihovim pravima (kao što su prava na informacije, komunikaciju i zaštitu u skladu sa zakonom i politikom države), kao i o relevantnim lecima ili drugim pripremljenim materijalima o pravima žrtava.

Svaka aktivnost popraćena je konkretnim savjetima o koracima koje, prema potrebi, treba preduzeti za pripremu. Kroz cijeli modul navode se napomene i preporuke za predavače koje važe za određene aktivnosti.

Opis aktivnosti

Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatornog uznemiravanja i nasilja

Cilj:	Uticaj diskriminatornog uznemiravanja i nasilja te potrebe žrtava, uključujući žrtve krivičnih djela i incidenta diskriminatornog karaktera i žrtve iz manjinskih grupa
Trajanje:	60 minuta
Potrebni materijali:	tabla sa listovima (<i>flip chart</i>) papir markeri projektor odštampane izjave o potrebama žrtava, Prilog 5. prezentacija u PowerPoint-u o teškoćama sa kojima se suočavaju žrtve krivičnih djela diskriminatornog karaktera i žrtve iz manjinskih grupa
Priprema:	Predavač treba pripremiti, zajedno sa lokalnom organizacijom civilnog društva, izjave žrtava ističući njihove potrebe.

Uputstvo

1. Ova aktivnost počinje razmatranjem uticaja diskriminatornog uznemiravanja i nasilja i razlikama u odnosu na druga krivična djela i incidente, uključujući njihov uticaj na članove porodice i zajednice koji imaju zajedničku zaštitnu karakteristiku. Kako bi se o ovoj temi zajedno razgovaralo, predstavite sljedeću studiju slučaja (zasnovanu na svjedočenju žrtve) i zamolite polaznike da odrede uticaj na žrtvu i kako se taj uticaj razlikuje od drugih vrsta krivičnih djela motiviranih pristrasnošću. Zamolite polaznike da razmisle o direktnom uticaju koji se javlja odmah te o dugoročnom uticaju.

Tek sam bio izašao iz autobusa kada sam sa lijeve strane, preko ulice, začuo slab zvuk. Nosio sam slušalice za poništavanje zvuka i skinuo sam ih dok su mi ti momci, snimajući me, u lice vikali: "Koronavirus! Koronavirus! Ha, ha!" Nisam stigao ništa izgovoriti – "Molim vas prestanite" ili "Zašto to radite?" – kada mi je jedan od njih zgrabio slušalice sa vrata. U tom trenutku mi to nije izgledalo kao pljačka, činilo se kao maltretiranje, malo zezanja. Poslije nekih 50 metara potrčali su preko ceste, a ja sam potrčao [za jednim od njih] vičući: "Zašto to radite?" Kada sam došao do saobraćajnog ostrva, on se okrenuo, udario me, a ja sam pao na zemlju. Sve je bilo krvavo. Doživao sam prolaznike, ali se u početku činilo da nikog nije briga niti obraća pažnju. Napadači se nisu ni trudili na napuste mjesto napada pa sam ih slikao da bih slike predao policiji.

Zbog ovoga sam stalno na oprezu, užasan je osjećaj znati da su oni još tu negdje. Nije u pitanju samo pljačka, već i spoznaja da sam bio meta zbog svog etničkog porijekla i da su me snimali da bi me ponizili, kao da su svi ljudi iz istočne Azije pokorni i lake mete... Koliko sam postigao i koliko sam truda uložio, nije bitno... Ništa od toga ne štiti mene niti bilo koga drugog. Ja sam i dalje samo meta jer sam iz istočne Azije. – Muškarac, 24 godine, porijeklom iz istočne Azije⁵

2. Proširite odgovore grupe i istaknite sljedeće tačke. Dok se o njima raspravlja, zapisujte ih na tablu s listovima.
- Diskriminatorno uznemiravanje i nasilje povređuju više od drugih vrsta krivičnih djela jer napadaju sam identitet žrtve, čime se šalje poruka o odbacivanju njenog identiteta i o tome da ona predstavlja neprihvaćeni dio društva ili zajednice.

⁵ www.theguardian.com/world/2020/feb/16/they-yelled-coronavirus-first-british-attack-victim-east-asian-man.

- Prema pouzdanim istraživanjima, uticaj incidenata i krivičnih djela motiviranih pristrasnošću može biti veći i dugotrajniji od uticaja krivičnih djela koja nisu motivirana diskriminacijom.⁶ Veća je vjerovatnoća da će žrtve tih krivičnih djela i incidenata trpjeti izraženiji stepen depresije, anksioznosti, osjetljivosti te doživljaj ekstremnog osjećaja izolacije.
 - Žrtve diskriminatornog uznemiravanja i nasilja naročito imaju veće probleme sa povjerenjem u ljude, što utiče na njihovu sposobnost da se obrate za pomoć ili prijave krivično djelo. Također, kod njih preovladavaju simptomi opreza, napetosti i zabrinutosti da će ponovo biti meta, što često navodi žrtve da promijene uobičajeno ponašanje, npr. da izbjegavaju prisustvovanje molitvama ili događajima u okviru zajednice, da ne nose vjersku odjeću ili simbole ili posebnu vrstu odjeće koja može otkriti njihov identitet, da se ne drže za ruke sa svojim istospolnim partnerom, da ne govore svojim jezikom ili da se uzdržavaju od javnog izražavanja pripadnosti određenoj religiji, nacionalnosti ili zajednici.⁷
 - Diskriminatorno uznemiravanje i nasilje mogu imati sličan štetni uticaj na porodicu žrtve i druge osobe istog identiteta kao i osoba koja je bila predmet diskriminatornog napada. Drugi pripadnici targetirane grupe ne samo da mogu osjećati strah od budućih napada na njih, već mogu biti psihološki i emotivno pogođeni kao da su i oni sami bili primarna žrtva.
 - Važno je imati na umu da različite osobe različito doživljavaju diskriminatorne incidente i krivična djela, u zavisnosti od raznih faktora: vrste incidenta, prethodnog iskustva osobe sa marginalizacijom, diskriminacijom i nepovoljnim položajem, postojanja krugova za socijalnu podršku te ekonomske i psihološke otpornosti osobe. Žrtve, prema tim različitim faktorima, imaju i različite potrebe. Uloga policije je da ispravno procijeni situaciju i prepozna individualne potrebe svake žrtve.
 - Radi boljeg upoznavanja sa obimom diskriminatornih incidenata i krivičnih djela te sa uticajem koji ima na osobe u zajednicama, **policija treba blisko saradivati sa organizacijama civilnog društva i organizacijama unutar zajednice.**⁸ Zbog bliske povezanosti sa zajednicama, te organizacije često raspolažu velikim brojem informacija i znanjem o prevladavajućim trendovima i uticajima na pripadnike zajednice i zajednicu u cjelini. Te informacije možda nikada ne dođu do policije, jer će žrtve radije prijaviti svoja iskustva organizacijama u zajednici nego policiji. Iako prema podacima iz ranijih perioda stepen saradnje između civilnog društva i policije varira od zemlje do zemlje, policija uvijek treba razmotriti izgradnju odnosa zasnovanih na povjerenju sa tim organizacijama i priznati ih kao važne partnere u rješavanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje i incidenata izazvanih mržnjom, kao i svih krivičnih djela koja uključuju manjinske zajednice.
3. Kao sljedeće treba pomenuti da, osim prethodno navedenih konkretnih ranjivosti žrtava diskriminatornih krivičnih djela, policijski službenici također trebaju voditi računa o ranjivosti svake žrtve iz neke manjinske grupe. Pripadnici manjinskih grupa suočavaju se sa sličnim teškoćama u komunikaciji sa policijom i pristupu zaštiti, podršci i pravosuđu. U PowerPoint prezentaciji prikažite dolje navedenu tabelu i objasnite probleme koji su slični kod obje grupe i probleme koji su jedinstveni za žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

⁶ Na primjer, pogledati: "Hate crime victimization survey report" /Izveštaj o istraživanju viktimizacije krivičnih djela počinjenih iz mržnje/, Misija OSCE-a u Skopju, 2019, dostupno na: www.osce.org/mission-to-skopje/424193, kao i "Survey on the nature and scale of unreported hate crimes against members of selected communities in Poland" /Istraživanje prirode i obima neprijavljenih krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema pripadnicima odabranih zajednica u Poljskoj/, OSCE/ODIHR, Komesar za ljudska prava Poljske, 2019, dostupno na: www.osce.org/odihr/412445.

⁷ Više informacija o načinima kako krivična djela počinjena iz mržnje i incidenti motivirani mržnjom mogu uticati na pripadnike određenih manjinskih grupa, navodi se u OSCE/ODIHR factsheets on hate crime /informativni članci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje/, dostupno na www.osce.org/odihr/hate_crime_factsheets.

⁸ Policijsko postupanje u saradnji sa zajednicom detaljno je razmotreno u Modulu 6.

	Specifični ili dopunski uticaj "dodatnog faktora mržnje"?	Specifične ili dodatne potrebe u pogledu rizika i sigurnosti?	Specifične potrebe u pogledu podrške i pristupa?	Suočavanje sa preprekama pri prijavljivanju?	Izloženost riziku od slabog ili diskriminatornog odgovora policije?
Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje koje potiču iz manjinskih grupa	Da. Odabrani su kao mete zbog onoga ko su, postoje dokazi o izraženim psihološkim (strah, anksioznost, ljutnja, izoliranost) i psihosomatskim uticajima u odnosu na isto krivično djelo bez "elementa mržnje".	Da. Zbog uticaja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i rizika od ponavljanja viktimizacije, zastrašivanja i osvete.	Da. Specifične potrebe za pružanjem podrške zbog uticaja krivičnog djela počinjenog iz mržnje i potrebe zasnovane na identitetu vezane za podršku. Potrebe zasnovane na identitetu vezane za pristup (npr. pol, vjerska pripadnost, jezik, invaliditet).	Da. Nepovjerenje u policiju zbog loših iskustava iz prošlosti, ne znaju kome se obratiti, stid i zbunjenost nakon što su bili žrtve mržnje.	Da. Sam incident može biti minimiziran, žrtvi se možda neće vjerovati; moguće neispunjavanje potreba koje se odnose na pristup; uticaj sekundarne viktimizacije može biti ozbiljan zbog prvobitnog uticaja.
Žrtve iz manjinskih grupa protiv kojih su počinjena krivična djela koja ne uključuju mržnju	Ne.	Ne.	Da. Potrebe zasnovane na identitetu vezane za pristup (npr. pol, vjerska pripadnost, jezik, invaliditet).	Da. Nepovjerenje u policiju zbog loših iskustava iz prošlosti, ne znaju gdje i kome prijaviti.	Da. Sam incident može biti minimiziran, žrtvi se možda neće vjerovati; moguće neispunjavanje potreba koje se odnose na pristup.

4. Nakon toga, pređite na diskusiju o različitim potrebama koje bi žrtve mogle imati. Diskusija će biti usmjerena na potrebe žrtava krivičnih djela koja uključuju diskriminaciju (krivična djela počinjena iz mržnje) i žrtava krivičnih djela koja ne uključuju mržnju, a koje pripadaju manjinskim grupama. Ovom aktivnošću predviđena je bliska saradnja sa lokalnim OCD partnerom, koji treba biti nosilac ove aktivnosti ukoliko posjeduje stručnost i spremnost. Za ovu aktivnost postoji više mogućnosti, u zavisnosti od toga kakve resurse i materijale posjeduje lokalni OCD partner. Ona je zamišljena tako da polaznici slušaju svjedočenja žrtava, a onda razgovaraju o direktnim i srednjoročnim potrebama koje bi žrtva mogla imati i načinima kako policija, u okviru svojih dužnosti, može riješiti pitanje tih potreba. Što se tiče formata svjedočenja, on može biti u vidu 1) "žive biblioteke" (stvarna žrtva prisustvuje predavanju i izlaže svoju priču polaznicima); ova opcija treba se koristiti samo ako lokalni OCD partner ima odgovarajuće iskustvo da omogući učešće i diskusiju; 2) videosvjedočenja žrtve; organizacije civilnog društva često imaju snimak svjedočenja koji koriste za potrebe podizanja svijesti i edukacije; 3) čitanja izvoda iz pisanog svjedočenja – iz stvarnog slučaja na kojem je radio NVO partner. Ukoliko ne postoji lokalna organizacija civilnog društva koja može pružiti podršku za ovu aktivnost, mogu se koristiti izvještaji iz Priloga 5.1. One se mogu koristiti i kao smjernice za OCD partnera kako bi izradio svoje ulazne informacije i/ili uz ulazne informacije OCD partnera.

5. Zamolite polaznike da rade u parovima, a svakom paru podijelite po jedno ili dva svjedočenja žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje, u zavisnosti od veličine grupe, i dajte polaznicima pet minuta da ih pročitaju i odrede potrebe žrtava iz primjera koje su dobili. Zatim svaki tim polaznika zamolite da pročita svoja svjedočenja i navede potrebe koje je utvrdio te načine kako policija na njih može odgovoriti. Sa glavnom grupom otvorite diskusiju o pitanjima iznesenim u povratnim informacijama koje su dali timovi. Kako se potrebe budu utvrđivale, zapisujte ih na tablu sa listovima.⁹ Za svaku od utvrđenih potreba ponovo razgovarajte sa polaznicima o načinima kako policija na nju može reagirati. Zatim podijelite svjedočenja žrtava iz manjinskih grupa protiv kojih su izvršena krivična djela koja nisu povezana sa mržnjom. Zamolite dobrovoljce da ih pročitaju naglas cijeloj grupi i zamolite grupu da odredi potrebe žrtava. Te su potrebe iste kao i neke od potreba žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje, o kojima su grupe već razgovarale, tako da bi već trebale biti zapisane na tabli sa listovima.
6. Na osnovu odgovora grupe napravite sažetak diskusije o potrebama žrtava, ističući sljedeće vrste potreba i postupke policije kao odgovor na njih:¹⁰
 - **Lična sigurnost i zaštita.** Za vrijeme i neposredno nakon što dožive incident, žrtve se osjećaju potpuno nesigurno i izloženo opasnosti pa je izražena potreba da se osjete sigurno i zaštićeno od daljeg povređivanja. U tu svrhu policija treba preduzeti sve potrebne mjere za sigurnost i zaštitu žrtve i uvjeriti je da će biti preduzete mjere podrške i zaštite.
 - **Praktična pomoć.** Kako bi se nosile sa direktnim posljedicama i uticajem krivičnog djela, nekim žrtvama biće potrebna praktična podrška. Ona između ostalog može biti u vidu pravnog savjetovanja, ljekarske pomoći, popravke imovine i rješenja koja se odnose na njenu sigurnost te podrške porodice. Ukoliko se radi o podršci koja je izvan okvira dužnosti policije, žrtvu treba uputiti nadležnim institucijama i organizacijama koje nude takvu podršku.
 - **Emocionalne i psihološke potrebe.** Emocionalne i psihološke potrebe žrtava razlikuju se od osobe do osobe. Dok jednoj osobi može biti potrebna intervencija profesionalnog terapeuta, drugoj će možda biti potrebno samo da izrazi emocije i podijeli sa nekim svoju priču. Generalno, žrtvu treba saslušati, treba joj vjerovati i treba je ozbiljno shvatiti. Zbog toga policijski službenik treba voditi računa o izražavanju, govoru tijela i ponašanju prema žrtvi kako bi ona bila sigurna da se sa njom ozbiljno postupa. To podrazumijeva i pažljivo slušanje viđenja krivičnog djela od strane žrtve, uključujući i eventualni motiv pristrasnosti, kao i priznavanje uticaja krivičnog djela. Ukoliko je potrebno, policija treba žrtvu uputiti na organizacije koje pružaju psihološku pomoć.
 - **Povjerljivost i povjerenje.** Doživljaj nekog krivičnog djela, a naročito onog koje uključuje diskriminaciju, može dovesti do gubitka povjerenja osobe u širu zajednicu te do gubitka osjećaja o pravednosti svijeta. Osnovu procesa oporavka čini uspostavljanje odnosa povjerenja i povjerljivosti. Da bi se to postiglo, policija treba uvjeriti žrtvu da je ozbiljno shvaćena i da će policija učiniti sve što je u njenoj moći kako bi pravda bila zadovoljena. To također znači i da policija treba biti svjesna da njena diskriminatorna ili neprofesionalna reakcija može dodatno pogoršati traumu žrtve.

⁹ Napominjemo da se komentari vezani za ovu aktivnost zapisani na tabli sa listovima koriste naknadno u aktivnosti 5.4. kao uvod za jedan od zadataka.

¹⁰ U skladu sa ODIHR/OSCE (2020), Understanding the Needs of Hate Crime Victims /Razumijevanje potreba žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje/, dostupno na: www.osce.org/odihr/463011.

- **Informacije i savjeti.** Kao posljedicu krivičnog djela žrtve mogu imati osjećaj da im je situacija u kojoj su se našle preteška te da ne znaju šta učiniti ili šta očekivati. Žrtve su zabrinute zbog učestvovanja u procesu i praktičnih i materijalnih aspekata ljekarske i pravne podrške i sl. Informiranjem žrtve o njenim pravima, narednim koracima, učešću u istrazi i postupku te davanjem informacija o svim raspoloživim uslugama podrške policija djelimično može pomoći u ublažavanju tog stresa.
 - **Pristup pravosuđu i kretanje kroz krivičnopravne procese.** Pristup pravosuđu i kretanje kroz krivičnopravni sistem mogu predstavljati određeni napor za žrtvu. Razlog mogu biti prethodna iskustva žrtve sa policijom, a time i strah od policije, ili nezakonito postupanje policije prema zajednici žrtve u prethodnim periodima (npr. rasno profiliranje), a time i nepovjerenje, ili činjenica da je krivičnopravni sistem kao takav suviše složen i nedostupan. Zato je žrtvama potrebna pomoć kako bi u potpunosti razumjele krivičnopravne postupke za procesuiranje njihovog slučaja. Uloga policije je da blagovremeno informira žrtvu o koracima i napretku ostvarenom u njenom slučaju, pa i o tome kada će biti potrebno njeno prisustvo. Uloga policije je i da omogući potrebni pristup pravosuđu, u zavisnosti o individualnih karakteristika žrtve. Na primjer, to može podrazumijevati potrebe za pristupom vezane za invaliditet, kao što je fizički pristup prostorijama, ili pristup tumaču znakovnog jezika odnosno prevodiocu.
 - **Odnos uz poštovanje dostojanstva i uvažavanje.** Kako među žrtvama krivičnih djela ili žrtvama iz manjinskih grupa koja uključuju diskriminaciju mogu biti prisutni vrlo jaki osjećaji da je nad njima izvršeno nasilje, vrlo je važno da se policija ponaša profesionalno, sa uvažavanjem i na način kojim se žrtve štite od ponovne viktimizacije. Takvo postupanje podrazumijeva i da policija treba poslati poruku da se krivičnim djelima počinjenim iz mržnje pristupa sa ozbiljnošću. Aktivna istraga, krivično gonjenje i osuđivanje počinitelaca krivičnih djela počinjenih iz mržnje šalju važnu poruku pravde za žrtve i osudu motiva i postupaka počinitelaca.
7. Nakon toga napomenite da policija treba voditi računa o tome da se potrebe žrtava s vremenom mijenjaju. Neke potrebe javljaju se odmah nakon krivičnog djela, dok se druge javljanju u toku istrage i krivičnopravnog postupka. Neke potrebe mogu se javiti čak i po okončanju procesa.

Pored toga, navedite da je prilikom utvrđivanja i procjene potreba žrtve važno primjenjivati **pristup koji podrazumijeva stavljanje žrtve u središte procesa**. Iako žrtve diskriminatornog uznemiravanja i nasilja imaju određene zajedničke potrebe, treba razumjeti i uvažiti da je svaka žrtva osoba sa individualnim potrebama. Prilikom postupanja sa žrtvama diskriminatornog uznemiravanja i nasilja odgovor policije treba se prije svega zasnivati na individualnoj procjeni njihovih potreba.

Aktivnost 5.2: Primjena intersekcionalnog pristupa

Cilj: Svaka osoba ima više identiteta, a jedinstveni presjek tih identiteta čini jedinstvenim i njihova iskustva vezana za slučajeve diskriminacije i krivičnih djela koja uključuju diskriminaciju. Profesionalni odgovor prepoznaje takve presjeke, pa je tako i poseban za svaku žrtvu.

Trajanje: 60 minuta

Potrebni materijali: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu sa listovima
markeri
pomoćni materijal 5.2a i pomoćni materijal 5.2b
prilog 5.2b
studije slučaja

Priprema: Predavač zajedno sa lokalnom organizacijom civilnog društva treba prilagoditi studije slučaja i uvodne informacije kontekstu zemlje i praksama koje se primjenjuju u zemlji radi lakše interpretacije studija slučaja.

Uputstva

- Počnite navodeći da se **intersekcionalnost** odnosi na činjenicu da svi mi imamo više identiteta koji nas čine takvim kakvi jesmo. Ti identiteti utiču i na naša iskustva, zbog čega se ona kod svake osobe razlikuju. **Intersekcionalni pristup** prepoznaje da, iako grupe mogu imati neke zajedničke karakteristike, pojedinačna iskustva jednog pripadnika neke grupe mogu biti drugačija zbog složenog međusobnog djelovanja između ostalih kategorija identiteta te osobe. Diskriminatorni stav i postupci mogu obuhvatati više različitih kategorija identiteta.
- Zamolite polaznike na plenarnom sastanku da navedu primjere kategorija identiteta. Radi bolje preglednosti, na tabli sa listovima nacrtajte dijagram u obliku cvijeta, kako je prikazano u pomoćnom materijalu 5.2, i popunjavajte ga dok polaznici navode kategorije identiteta (svaka latica predstavlja jednu kategoriju identiteta). Ukoliko ih polaznici ne navedu, upišite sve preostale kategorije sa ove liste:
 - rasa / etnička pripadnost / nacionalno porijeklo / jezik,
 - migrantski ili izbjeglički status,
 - vjeroispovijest ili uvjerenja,
 - seksualna orijentacija / rodni identitet / rodno izražavanje / polne karakteristike,
 - invaliditet,
 - zdravstveno stanje,
 - starosna dob,
 - političko opredjeljenje,
 - urbana/ruralna sredina,
 - socio-ekonomski status / beskućništvo.

3. Nakon toga podijelite dijagram u obliku cvijeta (pomoćni materijal 5.2) svim polaznicima i zamolite ih da ga sami popune vlastitim identitetima uz kategorije identiteta o kojima su upravo razgovarali. Ukoliko žele, polaznici mogu uključiti i identitete članova uže porodice ili prijatelja. Napomenite da cvijet popunjavaju za sebe i da je namijenjen isključivo njima za prikaz vlastitog identiteta i identiteta osoba sa kojima su bliski. Kada završe, upitajte ih kakav je bio osjećaj popunjavati cvijet svojim identitetima. Poslije toga napravite sažetak onoga što ova vježba pokazuje, odnosno a) da svaka osoba ima više identiteta i da su oni dio njih te b) da postoji presjek identiteta. Napomenite da se u tom pogledu polaznici obuke ne razlikuju od ljudi koji su mete zbog svog identiteta. I sami polaznici mogu biti mete diskriminatornih krivičnih djela ili incidenata. Oni mogu imati potrebe koje proizlaze iz međusobnog djelovanja njihovog identiteta i okruženja, npr. osobe sa invaliditetom imaju određene potrebe prilikom komunikacije sa policijom i pravosudnim sistemom.
4. Naglasite da u pogledu identiteta ne postoji nikakva hijerarhija jer je svaki od njih sastavni dio identiteta neke osobe, pa tako utiče i na doživljaj koji će ta osoba imati. Presjek identiteta žrtve utiče na njen doživljaj nekog slučaja, posljedice koje će on imati po nju, hoće li ga prijaviti ili ne i na njen pristup pravosuđu. Cilj upoznavanja sa identitetima koji se ukrštaju jeste prepoznavanje da **različiti presjeci identiteta dovode do različitih doživljaja diskriminatornog postupanja te diskriminatornih incidenata ili krivičnih djela**. Policija to treba imati u vidu i u skladu s tim primjenjivati intersekcionalni pristup, a ne pristup koji podrazumijeva samo jednu osu identiteta. Kako bi bolje iskoristila presjeke identiteta, policija treba **u središte svojih postupaka staviti** žrtvu.
5. Zatim, kako biste dokazali navedene tačke, polaznike podijelite u tri grupe za rad na studijama slučaja. Podijelite studije slučaja (radni materijal 5.2b) i svakoj grupi dodijelite po jedan slučaj. Zamolite ih da razgovaraju o slučaju i odgovore na 1, 2. i 3. pitanje. Dajte im 10 minuta za rad.
6. Nakon toga grupe trebaju predstaviti svoje odgovore.
7. Nakon prezentacije svake grupe, razmijenite informacije iz napomena za predavača navedenih u prilogu 5.2b o problemima koji se tiču presjeka identiteta.
8. Sada postavite 4. pitanje i o njemu razgovarajte sa cijelom grupom.
9. Na kraju diskusije zaključite vježbu tako što ćete polaznike obavijestiti o sljedećem: svaki presjek identiteta žrtve može uticati na njen doživljaj nekog diskriminatornog incidenta ili krivičnog djela te na njen pristup pravosuđu. Od policijskih službenika se ne očekuje da budu upoznati sa svim aspektima mogućih presjeka identiteta određene žrtve, jer je to nemoguć zadatak. Međutim, kako bi se policija prema žrtvi odnosila sa poštovanjem i obzirno, **ona žrtvu treba staviti u središte svog djelovanja**. Policija potrebe žrtve može razumjeti samo ako sluša žrtvu. Opšte poznavanje različitih zajednica i njihove ranjivosti, koje se stiče stalnim povezivanjem i saradnjom sa organizacijama unutar zajednice, nužno je da bi policijski službenik mogao na početku raditi sa žrtvom, a i kako bi se omogućila naknadna komunikacija. O sposobnostima i znanjima potrebnim za efikasan angažman zajednice govori se u Modulu 6.

Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija

Cilj:	Postupanje/nepostupanje policije može dovesti do sekundarne viktimizacije.
Trajanje:	30 minuta
Potrebni materijali:	tabla sa listovima (<i>flip chart</i>) papir za tablu sa listovima markeri radni materijal 5.3, odštampana svjedočenja žrtava o komunikaciji sa policijom
Priprema:	Predavač treba, zajedno sa lokalnom organizacijom civilnog društva, pripremiti svjedočenja žrtava naglašavajući iskustva vezana za sekundarnu viktimizaciju pri komunikaciji sa policijom koja su od značaja u kontekstu zemlje / lokalnom kontekstu.

Uputstva

1. Počnite obrazloženjem koncepta sekundarne viktimizacije, zašto je važno da su policijski službenici sa njim upoznati te kako postupci policije mogu dovesti do sekundarne viktimizacije. Koristite ove informacije:

Šta je sekundarna viktimizacija? Sekundarna viktimizacija je diskriminatorni odnos ili odnos bez poštovanja kojim se uticaj prvobitnog krivičnog djela produbljuje ili pogoršava. Sekundarna viktimizacija kod mnogih žrtava može dovesti do produbljivanja traume izazvane prvobitnim krivičnim djelom, do još većeg poniženja i izoliranosti te za rezultat imati jači emocionalni i psihološki uticaj. Dakle, ponašanje policije i profesionalnog osoblja krivičnog sektora može direktno uticati na žrtve.

2. Nakon toga dobrovoljcima podijelite svjedočenja žrtava (radni materijal 5.3). U svjedočenjima se govori o komunikaciji žrtve sa policijom ili njihovom iskustvu prolaska kroz krivičnopravni sistem. Prije obuke zajedno sa lokalnom organizacijom civilnog društva pripremite svjedočenja koja su od važnosti u kontekstu zemlje / lokalnom kontekstu.

Za pripremu mogu poslužiti informacije iz svjedočenja koja se navode u nastavku.

Zamolite dobrovoljce da naglas pročitaju svjedočenja cijeloj grupi, a grupu zamolite da odredi policijske postupke / ponašanja koja su mogla dovesti do sekundarne viktimizacije.

3. U nastavku rada zapisujte na tabli sa listovima policijsko ponašanje koje može dovesti do sekundarne viktimizacije.¹¹
- Izostanak odgovora ili beskoristan i omalovažavajući odgovor
 - Pripisivanje odgovornosti za krivično djelo žrtvama (okrivljavanje žrtve)
 - Umanjivanje težine prijavljenog krivičnog djela i banaliziranje iskustva osobe i posljedica
 - Iskazivanje negativnih stavova ili ponovna primjena predrasuda počinioca i postupanje prema žrtvi u skladu s tim
 - Izražavanje saosjećanja i razumijevanja za počinioca
 - Negiranje mišljenja žrtve u procjeni i ocjeni krivičnog djela, neuzimanje u obzir motiva pristranosti ili odbacivanje tog motiva kao nebitnog
 - Pretpostavka da na osnovu neke zaštićene karakteristike, na primjer, zbog mentalne ili psiho-socijalne nesposobnosti, izjava žrtve neće biti vjerodostojna
 - Neposjedovanje odgovarajućeg znanja, iskustva i sposobnosti kako bi se priznala važnost identiteta žrtve za krivično djelo koje je nad njom izvršeno
Neuvažavanje potreba pojedinca, naročito potrebe za informiranošću i pravdom
4. Završite vježbu napominjući da policijski službenici trebaju biti svjesni svojih postupaka (i nepostupaka) i da riječi mogu imati uticaja na žrtvu, čime se podriva povjerenje žrtve i njena spremnost da prijavi krivično djelo, kao i saradnja u bilo kojoj istrazi. Policija također treba biti upoznata da neki od postupaka navedenih u ovoj aktivnosti znače diskriminaciju i mogu predstavljati disciplinska pitanja. U širem kontekstu, to ne utiče samo na jedan pojedinačni slučaj, nego i na povjerenje u cijeloj zajednici. Vodeći računa o svojom postupcima i izražavanju i postupajući prema žrtvama na profesionalan način i sa uvažavanjem, policija može poboljšati svoj ugled u javnosti i povjerenje zajednice; kao rezultat toga dolazi do bolje komunikacije i razmjene informacija, čime policijsko postupanje postaje efikasnije, a rezultati istraga pozitivni.

¹¹ Napominjemo da se komentari vezani za ovu aktivnost zapisani na tabli sa listovima koriste kasnije u aktivnosti 5.4. kao uvod u jedan od zadataka grupe.

Aktivnost 5.4: Procjena i ispunjavanje potreba žrtava

Cilj:	Policija treba vršiti pojedinačnu procjenu potreba i rizika svake žrtve. U ovoj aktivnosti predstavljena su razmatranja i informacije koje treba prikupiti tokom procjene.
Trajanje:	60 minuta
Potrebni materijali:	tabla sa listovima (<i>flip chart</i>) papir za tablu sa listovima markeri studija slučaja radni materijal 5.4a radni materijal 5.4b
Priprema:	Predavač treba izvršiti provjeru politike zemlje i operativnih uputstava za policiju koja su relevantna za procjenu potreba i rizika žrtava te njihovu primjenu od strane policijskih službenika. Pored toga, predavač treba biti upoznat sa uslugama podrške koje nude država i OCD akteri. U mjeri u kojoj je to moguće, saradujte sa organizacijama civilnog društva kako biste uključili i informacije o uslugama koje oni pružaju.

Uputstva

1. Na početku napomenite da primjena pristupa koji podrazumijeva stavljanje žrtve u središte podrazumijeva **individualnu procjenu potreba i rizika žrtve**. Takva procjena naročito je važna u slučaju incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje, jer takvi slučajevi sa sobom nose rizike od kontinuirane ili ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Slično tome, žrtve iz manjinskih zajednica pokazuju posebnu ranjivost koju policija također treba imati u vidu. Kako bi policija ostvarila svoju funkciju zaštite života, individualna procjena potreba i rizika treba se posmatrati kao sastavni dio komunikacije policije sa žrtvama. Prije svega, individualnom procjenom se osigurava da policija razumije potrebe žrtve i rizike sa kojima se ona suočava (ili može suočavati), a policiji pomaže da utvrdi mjere zaštite i podrške koje treba uspostaviti. Pored toga, odgovorom na potrebe žrtve podstiče se njena sposobnost i spremnost na saradnju sa policijom i davanje informacija, što predstavlja važan element uspješne istrage.
2. Kako bi se pokazao značaj procjene rizika i potreba, zamolite polaznike da diskutiraju o studiji slučaja (radni materijal 5.4a). Zamolite ih da rade u parovima i dajte im 10 minuta da pročitaju slučaj, da o njemu razgovaraju i da odgovore na pitanja iz studije slučaja.
3. Sada sve polaznike ponovo rasporedite u jednu veliku grupu i zamolite ih da podijele svoje odgovore sa ostalima te da o njima porazgovaraju.
4. Nakon razmatranja studije slučaja naglasite da **policija žrtvu treba staviti u središte svojih postupaka**. Procjenu rizika i potreba žrtve treba napraviti što je ranije moguće kako bi se odmah osiguralo uspostavljanje mjera zaštite i podrške. Važno je napomenuti da procjena treba biti individualna za svaku žrtvu, uz uvažavanje njenih **ličnih karakteristika**, kao što su starosna dob, rodni identitet ili izražavanje, etnička pripadnost, rasa, vjera, seksualna orijentacija, invaliditet i sl., kao i svih specifičnih **ranjivosti** vezanih za te karakteristike.
5. Nakon toga polaznike podijelite u tri ili četiri grupe za rad na jednoj hipotetičkoj situaciji.

Scenario: Žrtva porijeklom iz manjinske zajednice dolazi u policijsku stanicu da prijavi krivično djelo neposredno nakon incidenta.

Zadatak: Imajući u vidu vrste potreba žrtve, rizike od sekundarne viktimizacije i važnost pristupa koji podrazumijeva postavljanje žrtve u središte pažnje, pripremite listu razmatranja i pitanja koja ćete postaviti žrtvi kako biste procijenili njene potrebe i rizike u pogledu zaštite, pristupa i podrške. U ovom zadatku pažnja se posvećuje načinu postavljanja pitanja u cilju utvrđivanja tih potreba kako bi se istovremeno izbjeglo narušavanje povjerenja žrtve i imale u vidu njena eventualna ranjivost.

Prilikom objašnjavanja zadatka skrenite pažnju polaznicima na napomene zapisane na tabli sa listovima vezane za aktivnost 5.1 (potrebe žrtava) i aktivnost 5.3 (sekundarna viktimizacija). Dajte grupama 10 minuta da porazgovaraju o odgovorima, a nakon toga svaka grupa treba predstaviti svoj odgovor pred cijelom grupom, nakon čega slijedi diskusija cijele grupe. Cilj vježbe je da se znanje iz prethodnih poglavlja (potrebe žrtve, presjek identiteta, procjena potreba i rizika) dovede u kontekst rada policije. Primjer odgovora navodi se u radnom materijalu 5.4b.

Napomene za predavače

Države članice EU obavezane su Direktivom EU o pravima žrtava¹² koja zahtijeva od policije da sprovede postupak procjene pojedinačnih potreba (INA) radi prepoznavanja rizika od sekundarne i ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Ta direktiva izričito definira žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje kao potkategoriju "posebno ranjivih žrtava" i naglašava njihova prava na zaštitu i pomoć u skladu sa pojedinačnim potrebama, pa su neke države članice EU možda već usvojile nacionalne obrasce za INA i srodne politike. Stoga je važno obaviti prethodno istraživanje i saznati postoje li takvi obrasci i politike. Ti obrasci i politike će najvjerojatnije zahtijevati samo procjenu rizika, bez sagledavanja potreba žrtava. Zato bi predavač trebao istaći specifične aspekte i razmatranja u vezi sa potrebama žrtava krivičnih djela i incidenata počinjenih iz mržnje, kao i žrtava koje pripadaju manjinskim grupama.

Izvori korisni za ovo poglavlje:

- OSCE/ODIHR (2021), "Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims" /Model smjernica za procjenu pojedinačnih potreba žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje/, dostupno na: www.osce.org/odih/489782.
- Campaign Against Homophobia, Hate No More project, 'Toolkit for the Law Enforcement Bodies: Accommodating the Needs of the Victims of Homophobic and Transphobic Hate Crimes' /Kampanja protiv homofobije, projekat stop mržnji, "Priručnik za organe za provođenje zakona: Ispunjavanje potreba žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje motivirane homofobijom i transfobijom"/, dostupno na: https://kph.org.pl/publikacije_kph.
- Direktiva EU o pravima žrtava, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

¹² Direktiva EU kojom se uspostavljaju minimalni standardi za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela – Direktiva 2012/29/EU, usvojena 25. 10. 2012. godine, dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

Aktivnost 5.5: Komunikacija sa žrtvama na osjetljiv način i uz uvažavanje

- Cilj:** Policija sa žrtvama treba komunicirati na osjetljiv način i uz uvažavanje.
- Trajanje:** 90 minuta
- Potrebni materijali:** tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za flip chart
markeri
radni materijal 5.5a i radni materijal 5.5b
- Priprema:** Odštampajte uputstva za vježbu igranja uloga za svaku ulogu (radni materijal 5.5a i radni materijal 5.5b). Prije ove aktivnosti provjerite sa kolegama iz policije da li postoje relevantne domaće zakonske odredbe ili politike prema kojima je policija dužna obavijestiti žrtve o njihovim pravima te povezane brošure ili drugi gotovi materijali o pravima žrtava koji su na raspolaganju policiji. (Više informacija nalazi se u napomeni za predavače koja se navodi na kraju ove aktivnosti.)

Uputstva

1. Objasnite grupi da je ova aktivnost posvećena uvježbavanju komunikacije sa žrtvama kroz praktične vježbe i dovođenju znanja stečenih u prethodnim poglavljima (uticaj krivičnih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih mržnjom, potrebe žrtava, sekundarna viktimizacija) u kontekst rada policije.
2. Obavijestite grupu da sljedeća vježba uključuje igranje uloga u procesu obavljanja intervjua i tražite četiri dobrovoljca – dva za uloge žrtava i dva za uloge policijskih službenika. Ostatak grupe će biti posmatrači, a svaki "posmatrač" moraće po završetku vježbe dati svoju ocjenu. Navedite da se, iako se ovdje radi o igranju uloga obje strane, vježba fokusira na postupke i izražavanje "policijskih službenika", a ne "žrtava".
3. Radni materijal 5.5a za sve polaznike.
4. Nakon podjele uloga dajte "policijskim službenicima" i "žrtvama" pet minuta za pripremu. Zatim ih zamolite da sjednu ispred grupe i obave intervjua. Za ovaj zadatak izdvojte 10–15 minuta. Kako se proces bude razvijao, zapisujte ključne aspekte koji su prošli dobro i one koji nisu, kao i sve što je propušteno.
5. Po završetku razgovora zamolite "policijske službenike" da opišu svoje iskustvo. Šta je bilo teško? Za koje su aspekte procesa znali da moraju biti uspostavljeni ili navedeni, ali nisu znali kako to uraditi? Smatraju li da im nedostaje određeno znanje? Gdje bi to znanje mogli steći?
6. Zatim zamolite "žrtve" da iznesu svoje utiske o vježbi. Kako je bilo? Šta oni misle, koji su aspekti procesa podstakli njihovo povjerenje u "policijske službenike" da im daju više informacija, a koji su ih od toga odvratili? Šta je, po njihovom mišljenju, ovom postupku nedostajalo?
7. Nakon toga zamolite grupu da svaki polaznik, jedan po jedan, iznese svoju ocjenu. Šta je prošlo dobro, a šta ne? Koje su dodatne aspekte "policijski službenici" trebali imati u vidu?
8. Podijelite grupi radni materijal 5.5b i zajedno prođite proces obavljanja intervjua, uz navođenje tačaka iz radnog materijala 5.5b.

9. Nakon toga pređite na drugu praktičnu vježbu, posvećenu obavještanju žrtava o njihovim pravima i koracima procesa. Zamolite polaznike da rade u parovima. Zadatak je da svom kolegi, pod pretpostavkom da je on žrtva, jednostavnim rječnikom objasne šta su njegova prava i šta treba očekivati od procesa nakon prijave krivičnog djela (na primjer, eventualni problemi koji se mogu javiti, očekivane procesne radnje, šta žrtva treba učiniti i/ili ima pravo učiniti, vremenski rokovi itd.). Dajte polaznicima 15 minuta za ovaj zadatak, a potom otvorite diskusiju sa cijelom grupom. Pitajte ih da li je bilo teško prenijeti potrebne informacije jednostavnim, pristupačnim jezikom? Da li su znali objasniti sve potrebne informacije ili su morali istraživati da bi ih se podsjetili?

Napomene za predavača

Iako se ova vježba odnosi na komunikaciju i interakciju sa žrtvama, ona daje tek mali uvid u ono što bi policijski službenici trebali raditi, odnosno u ono što oni ne bi trebali raditi kako bi se osiguralo da se prema žrtvi postupa na osjetljiv i nediskriminatorni način. Policijskim službenicima će, u zavisnosti od stepena njihovog kontakta sa žrtvama i njihove specijalizacije, možda biti potrebna specijalizirana obuka za obavljanje intervjua sa žrtvama, za stavljanje žrtve u središte procesa i razumijevanje psihologije žrtava. Ovo se može pomenuti kao preporuka policijskim rukovodiocima koji su zahtijevali datu obuku.

Direktiva EU o žrtvama zahtijeva od država članica EU da imaju letke ili informacione listove sa navedenim pravima žrtava u skladu sa domaćim zakonodavstvom i da te informacije podijele žrtvama prilikom prijavljivanja krivičnog djela. To su obično dokumenti koji sadrže pravnu terminologiju i pisani su nerazumljivim jezikom. Prije kursa obuke raspitajte se postoje li takvi leci. Ako postoje, donesite ih na obuku. Ako ne postoji odgovarajući materijal spreman za upotrebu, raspitajte se kod osobe za kontakt u policiji o relevantnim pravnim ili političkim dokumentima o pravima žrtava koji od policije traže da obavijesti žrtve o njihovim pravima. Potrudite se da iskoristite taj materijal za ovu vježbu. Svrha ove vježbe je a) da osigura da se policijski službenici upoznaju sa pravima žrtava, da znaju da treba obavijestiti žrtve o njihovim pravima i da znaju gdje će dobiti informacije ako one već nisu dostupne u vidu letaka i b) da osigura da policijski službenici umiju objasniti prava žrtava i postupak jednostavnim jezikom koji žrtva može lako razumjeti.

Prilozi i radni materijali

Prilog 5.1: Svjedočenja žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje¹³

- a. Samo želim da me neko sasluša, bez osuđivanja, da saosjeća sa mnom i da me razumije.
- b. Treba vam neko ko će samo sjesti i saslušati vas. Po meni, to je najvažnije, jer mislim da o tome treba govoriti i izbaciti to iz sebe. Treba vam saosjećanje, briga i utjeha.
- c. Emotivna podrška ne bi mi bila dovoljna. Trebala mi je praktična podrška. Znae, trebalo mi je da policija ima ovlaštenja da tamo ode, izvede je i stavi je negdje drugo.
- d. Treba to shvatati ozbiljnije. Nije to kao u situacijama kada je neko napadnut i vi vidite povrede. Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje pate iznutra i to utiče na njihovo mentalno zdravlje.
- e. Tamo gdje sam se ja obraćao za pomoć, radilo se o kombinaciji emotivne i praktične pomoći, tj. o praktičnim rješenjima koja bi isključila ili spriječila dalju viktimizaciju... Pozvao sam lokalne organe i organizaciju za podršku žrtvama.
- f. Oporavak od svake vrste "krivičnog djela počinjenog iz mržnje" ne zavisi samo od mogućnosti da ga prijavite i govorite o njemu, već i od poznavanja svih događaja koji slijede. Te informacije pomažu oporavak žrtve.
- g. Trebaju postojati savjetnici koji mogu pružiti podršku koja odgovara svakoj pojedinoj osobi. Svi drugačije prihvataju stvari, drugačije se sa njima nose i suočavaju. Savjetnici imaju više slobode da na odgovarajući način razumiju žrtve koje pate i pomognu im.
- h. I ranije sam zlostavljan na rasnoj osnovi i zaista sam se bojao to prijaviti ako mi policija ne povjeruje.
- i. Zbog toga se nisam osjećala sigurno kod kuće. Bojala sam se doći kući. Kada bih čula da se njen auto zaustavlja, odmah bih osjetila napetost. Bilo je užasno... strahovala sam od svakog dana svog života, jednostavno... znate, nisam uopšte spavala.
- j. Krivična djela počinjena iz mržnje zahtijevaju posebnu pažnju jer to, ustvari, žrtvu povređuje mentalno, vjerovatno više nego fizički... Krivično djelo počinjeno iz mržnje definitivno može biti gore od krađe ili obijanja auta. To je lični napad, bilo da je fizički ili verbalni.
- k. Mislim da je u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje potrebna dodatna podrška. Ako ste napadnuti zbog svog identiteta, zbog onoga ko ste, to ugrožava samu suštinu onoga što vi jeste.

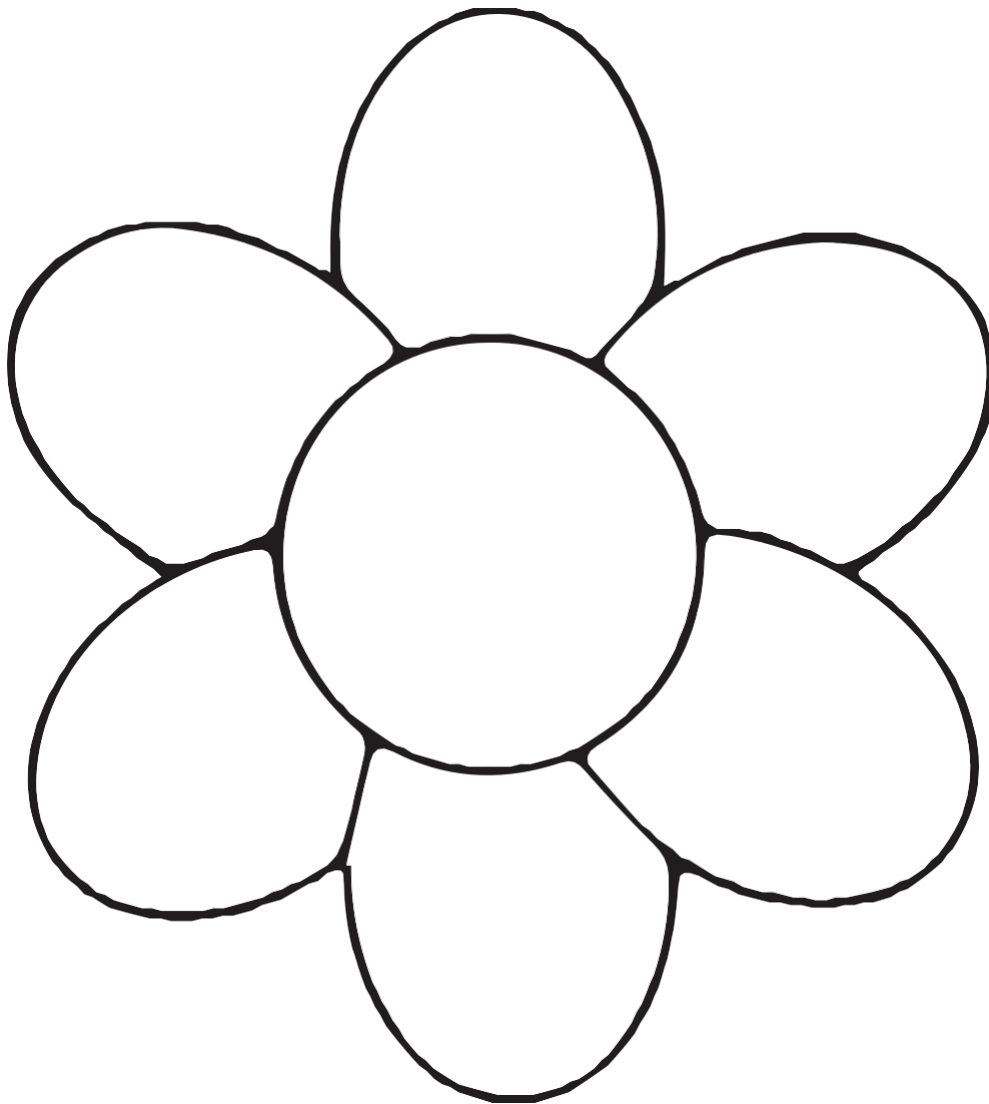
¹³ Izjave su preuzete iz izvještaja "Healing the harms: Identifying how best to support hate crime victims" /Oporavak od boli: iznalaženje najboljih načina za pružanje podrške žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje/, Univerzitet u Leicesteru, Centar za proučavanje mržnje, dostupno na: www2.le.ac.uk/departments/criminology/hate/documents/healing-the-harms-of-hate-report.

Svjedočenja žrtava iz manjinskih grupa (žrtve krivičnih djela koja nisu motivirana mržnjom)

- a. Moram se osloniti na krivičnopravni sistem kojem ne vjerujem, jer su upravo to ljudi koji me stalno zaustavljaju, bez razloga, da provjere dokumente.
- b. Jasno mi je da slučaj moram prijaviti policiji da bi to prestalo, ali kako to učiniti? Otišla sam jednom, rekli su mi da ne govore perzijski i da nemaju prevodioca.
- c. Moj partner me je više puta zlostavljao i kada sam se pribrala da se obratim policiji, policijski službenik koji je bio tamo rekao mi je da se ne može miješati jer se radi o porodičnoj stvari i da je to tipično ponašanje Roma.
- d. Kao transrodni muškarac pokušavam izbjeći svaku komunikaciju sa policijom, sa bilo kojim zvaničnim organom, jer u mojim ličnim dokumentima nije prikazan moj rodni identitet i ne mogu ni zamisliti poniženje koje bi mi njihove reakcije donijele.

Radni materijal 5.2a: Cvijet identiteta

Uputstvo: Popunite cvijet svojim identitetima iz kategorijama kao što su rasa / etnička pripadnost / nacionalno porijeklo / jezik, migrantski ili izbjeglički status, vjeroispovijest ili uvjerenja, seksualna orijentacija / rodni identitet / rodno izražavanje / polne karakteristike, invaliditet, zdravstveno stanje, starosna dob, politička uvjerenja, urbana / ruralna sredina, socio-ekonomski status / beskućništvo itd., koji čine vaš identitet i koji su od značaja za to kako se osjećate i kako komunicirate sa drugima. Ako želite, ne morati prikazati vlastiti identitet, već možete uključiti identitet člana uže porodice ili nekog koga poznajete. Ako je potrebno, dodajte latice.

Radni materijal 5.2b

Ova pitanja treba postaviti u svakom pojedinačnom slučaju:

- Koji se presjeci identiteta javljaju u ovom slučaju?
- Kako se doživljaj mijenja kada se pojavi više identiteta žrtve?
- Kako presjek identiteta žrtve može uticati na njene potrebe vezane za pristup, na primjer, pristup informacijama, zaštiti, podršci ili komunikaciji? Kako to saznanje utiče na vaše odluke u svojstvu policijskih službenika / predstavnika policije?
- Zamislite da treba uzeti izjavu od ove osobe. Šta treba imati u vidu? Kako biste prilagodili svoj uobičajeni postupak?

Slučaj br. 1: Gej muškarac je napadnut noću dok je izlazio iz gej kluba.

Razmotrite njegovo iskustvo iz perspektive starosne dobi i etničkog porijekla.

Slučaj br. 2: Žena je seksualno uznemiravana dok se kretala duž autoputa gdje je radila kao seksualna radnica.

Razmotrite njeno iskustvo iz perspektive rodnog identiteta i migrantskog statusa.

Slučaj br. 3: Ženu sa fizičkim invaliditetom napao je njegovatelj kada su ostali sami u prostoriji.

Razmotrite njeno iskustvo iz perspektive invaliditeta, pola i seksualne orijentacije.

Prilog 5.b: Napomene za predavače

Ova pitanja treba postaviti u svakom pojedinačnom slučaju:

1. Koji se presjeci identiteta javljaju u ovom slučaju?
2. Kako se doživljaj mijenja kada se pojavi više identiteta žrtve?
3. Kako presjek identiteta žrtve može uticati na njene potrebe vezane za pristup, na primjer, pristup informacijama, zaštiti, podršci ili komunikaciji? Kako to saznanje utiče na vaše odluke u svojstvu policijskih službenika / predstavnika policije?
4. Zamislite da treba uzeti izjavu od ove osobe. Šta treba imati u vidu? Kako biste prilagodili svoj uobičajeni postupak ?

Slučaj br. 1: Gej muškarac je napadnut noću dok je izlazio iz gej kluba.

Razmotrite njegovo iskustvo iz perspektive starosne dobi i etničkog porijekla.

Napomene za predavače

1. Seksualna orijentacija i pol. Ukoliko pravimo poređenje iz perspektive pola, stepena uznemiravanja i vrste nasilja kojima su izloženi, gej muškarci i lezbejke generalno se razlikuju. Na primjer, prema anketi o LGBTI osobama koju je provela Agencija EU za temeljna prava (FRA),¹⁴ diskriminiranost zbog svoje seksualne orijentacije osjećalo je 39% lezbijki i 32% gej muškaraca. Između gej muškaraca i lezbijki postoje značajne razlike u vrstama napada: 44% ispitanica biseksualne orijentacije izjasnilo se da je posljednji incident uključivao seksualni napad, dok u slučaju gej muškaraca taj procent iznosi 18%. Vjerovatnoća da će biti predmet seksualiziranih uvreda vezanih za pol veća je u slučaju lezbijki nego gej muškaraca. Stepenn uznemiravanja, a time i uticaj, zavisi i od stepena otvorenosti osobe u pogledu njene seksualne orijentacije.
2. Starosna dob. Rezultati ankete o LGBTI osobama koju je provela FRA pokazuju da mladi (u dobi od 15 do 24 godine) u prosjeku češće prijavljuju uznemiravanje odnosno fizički ili seksualni napad jer su pripadnici LGBTI zajednice nego starije osobe: u periodu od pet godina prije provođenja ankete, fizički ili seksualni napad doživjelo je 14% mladih (u dobi od 18 do 24 godine), a 7% ispitanika starijih od 55 godina. Pored toga, mladi koji se izjašnjavaju kao LGBTI osobe ili ih drugi tako doživljavaju izloženi su većem riziku da će ih porodica odbaciti ili da će biti izloženi nasilju u školi, što može dovesti do većeg broja prekida školovanja, veće stope ovisnosti o alkoholu i drogama i beskućništva.
3. Etnička ili vjerska manjinska grupa. Prema anketi o LGBTI osobama koju je provela FRA, 28% osoba koje pripadaju vjerskoj manjini navele su vjeroispovijest kao dodatni osnov za diskriminaciju, a 40% njih koji se izjašnjavaju kao pripadnici neke etničke manjine kao dodatni razlog za diskriminaciju naveli su etničko porijeklo. Pored toga, diskriminatorno ponašanje ne mora poticati samo od dominantnog dijela društva; homofobija postoji i unutar etničkih ili vjerskih manjina. To, na primjer, znači da gej muškarci mogu doživjeti diskriminaciju i od dominantnog dijela društva i od pripadnika svoje zajednice.

¹⁴ Izvještaj Agencije Evropske unije za temeljna prava (FRA) za 2020. godinu, "Dug put do jednakosti LGBTI osoba", dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>.

Slučaj br. 2: Žena je bila seksualno uznemiravana dok se kretala duž autoputa gdje je radila kao seksualna radnica.

Razmotrite njeno iskustvo iz perspektive rodnog identiteta i migrantskog statusa.

Napomene za predavače

1. Pol i socio-ekonomski status. Seksualno nasilje nesrazmjerno pogađa osobe koje pripadaju od ranije marginaliziranim grupama, a naročito žene i djevojčice. Presjek identiteta može također igrati ulogu u pristupu žrtve pravosuđu, na primjer, u nekim kontekstima seksualni radnici prijavljuju da su, kada su se obratili policiji da prijave nasilje, bili odbijeni, omalovažavani ili optuživani; u drugim kontekstima same seksualne radnike optužuju, hapse ili pritvaraju kada se obrate policiji da bi prijavili nasilje koje su doživjeli; u nekim kontekstima seksualni radnici su predmet nasilja od strane policije kada pokušaju prijaviti nasilje.¹⁵ Pokatkad i policija može biti prestupnik i redovno tući seksualne radnike, prisiljavati ih na seks i iznuđivati novac od njih.¹⁶
2. Rodni identitet. Rezultati ankete o LGBTI osobama koju je provela FRA pokazuju da se 55% transrodnih osoba osjećalo diskriminirano zbog rodnog identiteta, dok ih je u periodu od pet godina prije povoda anketi 17% bilo fizički ili seksualno napadnuto zbog rodnog identiteta. Anketa FRA pokazala je da se transrodne osobe najteže odlučuju prijaviti fizički napad policiji iz straha od transfobne reakcije. Ukrštanje statusa seksualnog radnika i transrodnog identiteta podrazumijeva čak i veću ugroženost od nasilja, uključujući i policijsko nasilje, u odnosu na cisrodne seksualne radnike.^{17, 18}
3. Migrantski status. Osobe koje nisu državljani zemlje u kojoj su bili žrtve mogu se plašiti da bi njihovo obraćanje policiji ili vlastima, čak i kada su žrtve krivičnog djela, moglo dovesti do hapšenja odnosno deportacije. Migranti koji potiču iz zemalja sa slabim povjerenjem u policiju mogu odbijati da prijave slučaj i otvoreno komuniciraju sa policijskim službenicima u novoj zemlji. Kod tražilaca azila pristup pravosuđu također je otežan ako ne govore nacionalni jezik. Ukrštanje statusa seksualnog radnika i migrantskog statusa znači da bi se seksualni radnici koji su migranti mogli suočiti sa prijetnjom deportacije i povezanom policijskom iznudom, što znači da ne mogu pristupiti pravosuđu ili tražiti zadovoljenje pravde a da ne rizikuju teže kazne ili da ne dovedu u pitanje svoj boravak u državi.¹⁹

Slučaj br. 3: Ženu sa fizičkim invaliditetom napao je njegovatelj kada su ostali sami u prostoriji.

Razmotrite njeno iskustvo iz perspektive invaliditeta, pola i seksualne orijentacije.

¹⁵ Crago, A-L. i drugi (2021), "Sex Workers' Access to Police Assistance in Safety Emergencies and Means of Escape from Situations of Violence and Confinement under an "End Demand" Criminalization Model: A Five City Study in Canada" / Pristup "seksualnih radnika" policijskoj pomoći u hitnim sigurnosnim situacijama i načini izbjegavanja situacija nasilja i pritvaranja u okviru modela kriminalizacije krajnjih korisnika, studija provedena u pet kanadskih gradova/, Društvene nauke, MDPI, Open Access Journal, tom 10(1), str. 1–15, januar, dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/gam/jscscx/v10y2021i1p13-d476550.html>.

¹⁶ SWAN (2009), 'Arrest the Violence: Human rights abuses against sex workers in 11 countries in Central and Eastern Europe and Central Asia' /Zaustaviti nasilje: kršenja ljudskih prava seksualnih radnika u 11 zemalja srednje i istočne Evrope i srednje Azije/, Sex Workers' Rights Advocacy Network /Mreža za zagovaranje prava seksualnih radnika/, dostupno na: <https://swannet.org/resources>.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Cisrodna osoba je osoba čiji rodni identitet odgovara polu koji joj je dodijeljen po rođenju, dok se kod transrodne osobe rodni identitet razlikuje od pola koji joj je dodijeljen po rođenju.

¹⁹ Sex Workers' Rights Advocacy Network (SWAN) (2021), 'Sex Work and Migration in CEECA' /Mreža za zagovaranje prava seksualnih radnika/ (SWAN) (2021) Informativni dokument: Seksualni rad i migracije u regiji srednje Evrope, istočne Evrope i srednje Azije, dostupno na: <https://swannet.org/resources>.

Napomene za predavače

1. Invaliditet. Kako se navodi u Konvenciji UN o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD), "invaliditet je koncept koji se još uvijek razvija te nastaje kao rezultat interakcije osoba sa oštećenjima i prepreka koje proizlaze iz stavova njihove sredine te iz prepreka koje postoje u okolini, a koje onemogućavaju njihovo puno i djelotvorno učestvovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi sa drugim ljudima".²⁰ Postoje različite vrste oštećenja – fizička, psiho-socijalna, intelektualna i/ili senzorna oštećenja, ili njihova kombinacija. Ta oštećenja u interakciji sa fizičkim preprekama i preprekama veznim za stavove (npr. uvjerenje da neka osoba sa invaliditetom neće biti pouzdan svjedok) ograničavaju mogućnost postizanja rezultata. Na primjer, nepristupačne policijske stanice onemogućavaju pristup osobama koje se kreću pomoću invalidskih kolica. Vjerenje da neka osoba sa psiho-socijalnim teškoćama ne može osigurati uvjerljive dokaze onemogućava pristup te osobe pravosuđu. Identiteti i potrebe osobe sa invaliditetom se razlikuju i ne smiju se pretpostavljati. Zajednička karakteristika napada na osobe sa invaliditetom i uznemiravanja osoba sa invaliditetom jeste da se veći broj napada ponavlja u više navrata tokom godina, a napadi uključuju osobe bliske žrtvama,²¹ npr. roditelje, ostale članove porodice ili njegovatelje sa kojima žive. U tim slučajevima žrtva posebno može biti izložena riziku krivičnog djela počinjenog u privatnom ili zatvorenom okruženju, čime se stvaraju dodatne prepreke za prijavljivanje krivičnog djela i pristup te osobe pravosuđu.
2. Rod. Ableističkim stavovima²² omalovažavaju se svjedočenja žena sa invaliditetom koje prijavljuju nasilje, uključujući seksualno uznemiravanje.²³
3. Seksualna orijentacija. Rodni identitet i seksualna orijentacija osobe sa invaliditetom nerijetko su nevidljivi. Česte su pretpostavke da osobe sa invaliditetom nemaju seksualnost ili da su heteroseksualne i cisrodne.²⁴ To znači da se seksualni i rodni identitet osoba sa invaliditetom često ne poštuju, što pred njih kao žrtve u saradnji sa policijom može postaviti dodatne prepreke, i u pogledu otvorene komunikacije i u pogledu prepreka za samu policiju u ispunjavanju potreba tih osoba.
4. Na kraju diskusije zaključite vježbu tako što ćete polaznike obavijestiti o sljedećem: svaki presjek identiteta žrtve može uticati na njen doživljaj nekog diskriminatornog incidenta ili krivičnog djela te na njen pristup pravosuđu. Od policijskih službenika se ne očekuje da budu upoznati sa svim aspektima mogućih presjeka identiteta određene žrtve, jer je to nemoguć zadatak. Međutim, kako bi se policija prema žrtvi odnosila sa poštovanjem i obzirno, ona žrtvu treba staviti u središte svog djelovanja. Policija potrebe žrtve može razumjeti samo ako sluša žrtvu. Opšte poznavanje različitih zajednica i njihove ranjivosti, koje se stiče stalnim povezivanjem i saradnjom sa organizacijama unutar zajednice, nužno je da bi policijski službenik mogao na početku raditi sa žrtvom, a i kako bi se omogućila naknadna komunikacija. O sposobnostima i znanjima potrebnim za efikasan angažman zajednice govori se u Modulu 6.

²⁰ Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, preambula.

²¹ OSCE/ODIHR, informativni članak o krivičnim djelima počinjenim protiv osoba sa invaliditetom, dostupno na: www.osce.org/odihr/hate-crime-against-people-with-disabilities.

²² Ableizam podrazumijeva diskriminaciju i društvene predrasude prema osobama sa invaliditetom zasnovane na uvjerenju da tipične sposobnosti više vrijede. U suštini, ableizam počiva na pretpostavci da osobe sa invaliditetom treba "popraviti" i definira ljude prema njihovom invaliditetu. To podrazumijeva štetne stereotipe, pogrešne pretpostavke ili generalizaciju osoba sa invaliditetom. Access Living, www.accessliving.org/newsroom/blog/ableism-101.

²³ UN Women (2020), 'Bridging the Gap: Sexual Exploitation, Abuse and Harassment' / Prevažilaženje razlika: seksualna eksploatacija, zlostavljanje i uznemiravanje/

²⁴ IGLYO (2014), Intersectionality Toolkit /Namjenski priručnik o intersekcionalnosti /

Svjedočenja

Oni to svaki put [kada prijavimo] pokušaju banalizirati. Tek na naše uporno insistiranje da trebaju naglasiti da smo napadnuti zbog svoje orijentacije, da se radilo o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje, a ne o običnom napadu, tek tada reagiraju i zapišu. Ranije se to uvijek tretiralo kao prekršaj.

Muškarac iz Hrvatske²⁵

Policajac je ocijenio da bih ja možda mogla biti dobra osoba za razgovor i rekao mi nešto u smislu: "Znači, zato su vam razbili prozore, jer previše ističete tu svoju homoseksualnost." Bila sam zapanjena, a čovjek je nastavio sa svojim tokom misli i rekao mi da je "toga ima previše" i da se time razmećemo i to je zato što... Stalno je ponavljao istu priču... Pitala sam ga šta znači to da se razmećemo homoseksualnošću jer nisam shvatila na šta misli, šta želi reći. Na to je on odgovorio više-manje ovako: "Zar ne mislite da je to sada moderno?", pa sam ga pitala: "A, šta to?" A on je rekao: "Homoseksualizam, znate, baš kao što je bilo u trendu biti Jevrej. Prije nekog vremena to je bilo popularno, pa su svi bili Jevreji. Sada je kul biti gej, homoseksualna osoba, pa su svi gej."

Žena iz Poljske²⁶

Pa, osjećam se gore. Istraga traje predugo, a ja to stalno moram ponovo preživljavati, pa često mislim je li vrijedilo prijaviti, jer samo produžavam svoju patnju. I znam da će počinitelj vjerovatno biti oslobođen, sumnjam da će biti presude, a to će me vjerovatno rastužiti. Ne znam, zaista ne znam šta će se time postići. Možda bi bilo najbolje da se ovakvi napadi ne prijavljuju, da se ne ulazi ni u kakva suđenja i da se tako izbjegne pojavljivanje imena u javnosti i da se nadate da će ljudi s vremenom na to zaboraviti, da će to stati, da će napadi prestati. Ne znam, pokušavam smisliti kako pametno postupiti, ali još uvijek nisam u stanju, još ne znam šta bi bilo najbolje uraditi.

Učesnik ankete iz Mađarske²⁷

25 Kampanja protiv homofobije, Projekat "Stop mržnji" (2016), 'Understanding the needs of persons who experience homophobic or transphobic violence or harassment' /Kako razumjeti osobe koje dožive nasilje ili uznemiravanje motivirano homofobijom ili transfobijom/, dostupno na: https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/83775/1/Understanding_the_Needs_of_Persons_Who_Experience_Homophobic_or_Transphobic_Violence_or_Harassment.pdf

26 ibid.

27 ibid.

Kad vidim kako bečka policija postupa sa Afrikancima, kako postupa sa Romima – ako ne moram tamo ići i neću ići... Ima slučajeve mučenja i nasilja koje policija vrši nad tražiocima azila, slučaj Roma kojeg je policija masovno zlostavljala, koji je vrijeđan kao "C*****" (pogrdni rasistički izraz). Moj cimer prijavio je policiji provalnu krađu, a prvo pitanje bilo je: "Pa? Je li bio C*****?" (pogrdni rasistički izraz). Zato mislim da je rasizam vrlo raširen u policiji".

Učesnik ankete iz Austrije²⁸

Ne kažem da imaju takav pristup zbog mog porijekla. Možda ih jednostavno nije previše briga za ovakve slučajeve, ili im ne pridaju važnost, ili ih ne tretiraju kako bi trebalo, detaljnije, studioznije ili preciznije. [...] Čak i u drugom intervjuu sa policijom nakon što sam operisan, dolazi čovjek, policajac, i kaže mi: v islámu zakázáno alkohol [u islamu je alkohol zabranjen]. Kao da je najvažnije da je u islamu zabranjeno piti alkohol. Zbog toga sam osjećao da sam pod velikim pritiskom. Ne znam da li su ti ljudi ovdje došli da sa mnom obave intervju i saznaju istinu ili da bi me osuđivali jer sam musliman koji pije.

Učesnik ankete iz Češke Republike²⁹

Prije svega, kada sam otišao u policiju bilo mi je dosta svega, bio sam ljut, iznerviran, moglo bi se reći. Ali bilo je lijepo naići na takvo poštovanje u policiji, jer je to bilo u [malom gradu na sjeveru Švedske], a tamošnja policija ne smatra se izuzetno profesionalnom. A onda, nakon toga, pozvala me ta osoba [tužilac] koja je htjela predati moj slučaj na sud, onda sam osjetio gotovo... pomislio sam: "Bože, da li se ovo dešava u Švedskoj?" Bilo je to tako pozitivno iskustvo.

Učesnik ankete iz Švedske³⁰

²⁸ FRA (2016), 'Ensuring justice for hate crime Victims: professional perspectives' /Osigurati pravdu za žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje: stručna mišljenja/, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-justice-hate_crime-victims_en.pdf

²⁹ In Iustitia (2017), 'Lifecycle of a Hate Crime' /Životni vijek zločina iz mržnje/, Nacionalni izvještaj za Češku Republiku, www.iccl.ie/wp-content/uploads/2018/04/Life-Cycle-of-a-Hate-Crime-Country-Report-for-Czech-Republic-English.pdf

³⁰ Umeå University (2017), 'Lifecycle of a Hate Crime' /Životni vijek zločina iz mržnje/, Nacionalni izvještaj za Švedsku, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1244821/FULLTEXT01.pdf>

Slučaj: Zbog brojnih homofobnih prijetnji smrću gej muškarac Normunds Kindzulis morao se preseliti iz Rige u Tukums, mirni grad u Latviji udaljen oko 70 kilometara od Rige. Međutim, i u Tukumsu je postao meta homofobnog nasilja. Najmanje četiri puta je fizički napadnut i dobio prijetnje od svog susjeda. Normunds je skupa sa još jednom žrtvom te prijetnje i zlostavljanje prijavio policiji, ali reakcije nije bilo. Dok se Normunds 23. aprila 2021. godine vraćao kući sa posla, u homofobnom napadu posut je benzinom i zapaljen. Pretrpio je opekotine na 85% tijela i preminuo nekoliko dana kasnije.³¹

Pitanja za diskusiju

- Da li je bilo moguće izbjeći smrt ove žrtve?
- Koje je rizike i potrebe žrtve trebalo prepoznati kada je slučaj prvi put prijavljen policiji?
- Koje je mjere policija mogla preduzeti kada im je slučaj prvi put prijavljen?

³¹ www.euronews.com/2021/04/30/gay-latvian-man-dies-after-homophobic-attack-campaigners-say; www.pinknews.co.uk/2021/05/01/latvia-gay-paramedic-normunds-kindzulis-death-epoa.

Opšti pristup i pitanja koja treba postaviti tokom individualne procjene potreba i rizika žrtve

Procjena potreba i rizika žrtve predstavlja sastavni dio pristupa u čijem se središtu nalazi žrtva i gdje se u obzir uzimaju okolnosti i ranjivost svake žrtve pojedinačno. Njena svrha je da policija procijeni potrebe za zaštitom i sigurnošću žrtve nakon krivičnog djela, eventualni uticaj krivičnog djela na žrtvu i zajednicu te njene potrebe koje iz tog proizlaze. Rezultati takve procjene policiji pomažu da osigura hitno uspostavljanje sigurnosno-zaštitnih mjera te mjera za osiguravanje pristupa i podrške. Da bi mogli odgovoriti na sve eventualne potrebe, policijski službenici trebaju biti upoznati sa raspoloživim resursima, uključujući nacionalne usluge za podršku žrtvama – opšte i specijalizirane – kojima upravljaju državne agencije i organizacije civilnog društva. Policijski službenici trebaju biti oprezni kako kod žrtve ne bi pobudili očekivanja da će se uvesti mjere koje ne stoje na raspolaganju.

Opšti pristup

Individualnu procjenu potreba i rizika žrtve treba obaviti što je prije moguće kako bi se osiguralo da se sve potrebne mjere zaštite odmah uvedu.

Pored toga, to bi trebao biti **kontinuirani proces** koji se preispituje u svakoj fazi istrage i krivičnog procesa jer neke potrebe i rizici mogu postati očiti tek u određenoj fazi (kao što je prijava krivičnog djela/incident, uzimanje izjave, obavljanje intervjua, dodatni intervjui, priprema za sudsko ročište, sudsko ročište, faza nakon ročišta) ili se tokom vremena mogu mijenjati s obzirom na proces oporavka.

U određenim slučajevima žrtve možda neće biti u mogućnosti da daju informacije (npr. zbog teških povreda koje su pretrpjele ili zbog emocionalnog stanja poslije napada). U takvim situacijama srodnik ili druga odgovarajuća osoba mogu dati informacije ili biti u pratnji žrtve kako bi joj pružile moralnu podršku, ako žrtva to želi.

Žrtva treba biti u središtu individualne procjene i aktivno učestvovati u tom procesu. To znači da policijski službenik koji vrši procjenu treba žrtvi objasniti proces, njegovu svrhu i ishode i nastaviti davati objašnjenja kako se procjena bude nastavljala. Na saradnju žrtve utiče poznavanje procesa i njeno povjerenje u proces. Da bi se izgradilo povjerenje žrtve, važno je osigurati i da se žrtva osjeća bezbjedno. Za to je potrebno stvoriti odgovarajuće okruženje, uključujući bezbjedno okruženje za intervju i osjetljivu komunikaciju.³²

Postoji više načina za provođenje procjene, a neke zemlje imaju gotove ankete ili upitnike i postupke.³³ Osnova svakog intervjua koji se za potrebe procjene obavlja sa žrtvom treba biti omogućavanje žrtvi da izrazi svoje potrebe. To znači da policijski službenik vodi žrtvu kroz proces i da joj detaljno objašnjava korake procesa tako da ona razumije njegove implikacije i praktičnu svrhu i da sama izrazi svoje potrebe. Takav pristup žrtvi omogućava da bude aktivni učesnik u utvrđivanju potrebnih mjera i ne zahtijeva bespotrebno otkrivanje ličnih podataka. Uloga policijskog službenika je da posveti pažnju potrebama i da traži isključivo one informacije koji su od značaja za njihovo utvrđivanje.

³² Smjernice za osjetljivu komunikaciju sa žrtvom navode se u aktivnosti 5.5 i radnom materijalu 5.5.

³³ A resource for practices in various countries – OSCE/ODIHR (2021), Compendium: Practices on Structural Frameworks for Individual Needs Assessment (INA) of Hate Crime Victims and Referrals, 2021 /Izvor za prakse koje se primjenjuju u različitim zemljama - OSCE/ODIHR (2021), Sažeti prikaz praksi u strukturalnim okvirima za individualnu procjenu potreba žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje i upućivanje žrtava na savjetovanje/, dostupno na: www.osce.org/odihr/505981.

U procesu individualne procjene mogu se dobiti informacije koje su od značaja za istragu. Zato pitanja koja se postavljaju u toku intervjua treba pažljivo osmisliti da bi se izbjeglo ugrožavanje potencijalnih dokaza i/ili narušavanje vjerodostojnosti žrtve ili ugrožavanje njenog pristupa pravosuđu do kojeg može dovesti traženje nerelevantnih ličnih podataka. Posljednji aspekt od suštinskog je značaja i u pogledu principa zabrane diskriminacije. Na primjer, postavljanje pitanja o državljanstvu ili migrantskom statusu može dovesti do toga da se žrtvi koja nema legalne dokumente ne samo uskrati pristup pravosuđu, nego da se dovede u opasnost i njen boravak u zemlji i tako izazove dodatno traumatiziranje. Sa svim informacijama koje policija u toku intervjua dobije treba postupati bez diskriminacije i na jasan način objasniti žrtvi šta će se sa informacijama koje daje uraditi i u kojem slučaju se povjerljivost ne može garantirati.

Smjernice

1. Utvrdite **potrebe** žrtve **vezane za komunikaciju**, što uključuje postavljanje pitanja da li su joj potrebni prevodilac, slušno pomagalo ili specijalistička pomoć za osobe sa invaliditetom (npr. za teškoće u čitanju ili govoru). Neke od potreba postaće očite tokom samog intervjua.
2. **Objasnite žrtvi** korake procjene, zašto se ona vrši i koji koraci slijede. Objasnite da pitanja koja se postavljaju za vrijeme procjene pomažu da se na najbolji način sagledaju potrebe žrtve i tražite od žrtve da i ona učestvuje. Pitajte je da li joj trebaju dodatne informacije o procesu te da li joj je potrebno nešto da bi se u tom momentu osjećala ugodnije.
3. Obavijestite žrtvu o politikama **povjerljivosti**, razmjene informacija i vođenja evidencija. IMAJTE NA UMU da informacije koje žrtva daje treba tretirati sa maksimalnom povjerljivošću te da ih drugim osobama treba dostavljati isključivo kada je to od suštinske važnosti za operativne svrhe ili je potrebno u skladu sa zakonom. Sadržaj procjene treba za vrijeme istrage prije sudskog postupka i suđenja čuvati odvojeno od spisa predmeta.
4. Tražite **opšte podatke** o žrtvi, osim ako ona ne želi ostati anonimna. Opšti podaci odnose se na ime i prezime osobe (razjasnite koje ime želi da koristite i ime koje će se koristiti kada je pozivate putem kućnog telefona ili broja telefona na poslu), rod, poželjne zamjenice (gdje je relevantno), datum rođenja i podatke za kontakt (razjasnite da li je sigurno kontaktirati osobu telefonom, e-mailom ili na adresi koju je navela).
Dok postavljate pitanja, objasnite žrtvi zašto je tražena informacija potrebna.

Primjeri pitanja:

- Kako se zovete? Želite li da Vas oslovljavamo ovim imenom?
 - Ukoliko niste sigurni koji rod i zamjenice treba koristiti, upitajte žrtvu: *Kako želite da Vam se obraćam?*
 - Kada ste rođeni? Taj podatak treba mi za identifikaciju.
 - Ako Vas budemo trebali kontaktirati u vezi sa Vašim slučajem: da li je najbolje da Vas kontaktiramo telefonom, e-mailom ili preko osobe za kontakt (ako niste dostupni)?
1. Utvrdite da li postoji **neposredni rizik za žrtvu** i da li je potrebna **bilo kakva hitna podrška**. To podrazumijeva postavljanje pitanja o trenutnom fizičkom stanju i potrebnoj medicinskoj pomoći te da li je žrtva još u opasnosti odnosno da li se plaši bilo kakvih direktnih štetnih posljedica.

Primjeri pitanja:

- *Da ste pretrpjeli bilo kakve fizičke povrede zbog ovog krivičnog djela?*
 - Da li Vam je potrebna medicinska pomoć?
 - Smatrate li da ste u opasnosti odnosno da li se plašite bilo kakvih direktnih štetnih posljedica?
 - Šta Vam je potrebno da biste se u ovom trenutku osjećali sigurno?
2. Detaljno objasnite korake krivičnog postupka nakon prijavljivanja incidenta i šta bi žrtva trebala uraditi. Dok budete objašnjavali, navedite praktične aspekte angažmana žrtve kako bi ona mogla u potpunosti razumjeti proces i izraziti svoje potrebe vezane za njega. Utvrdite potrebe žrtve koje se tiču pristupa i podrške tako što ćete je u svakoj fazi pitati šta joj je potrebno.

Primjeri pitanja:

- Postoji li nešto što trebam znati, a što bi Vam olakšalo ovaj proces?
- Možda ćemo Vas naknadno pozvati da date izjavu. Postoje li neke potrebe u vezi sa podrškom ili pristupom za koje trebamo znati? Da li Vas nešto u vezi s tim brine?
- Kako Vaš slučaj bude napredovao, preuzeće ga moje kolege koje će Vas možda morati kontaktirati. Kada Vas je najbolje kontaktirati? Postoje li neka ograničenja vezana za buduće kontakte ili sastanke sa policijom?

- *Imate li neke potrebe vezane za način komunikacije sa Vama ili potrebe vezane za pristup ukoliko bude potrebno da dođete i date izjavu?*
 - *Imamo više organizacija za podršku na koje bismo Vas uputili. Imate li neke potrebe u vezi sa podrškom ili pristupom za koje bismo trebali znati?*
3. Tražite informacije o sljedećim **detaljima krivičnog djela**: vrsta krivičnog djela, okolnosti krivičnog djela, meta krivičnog djela, pretrpljena šteta (uključujući fizičke povrede, psihološku štetu ili oštećenje imovine). Imajući u vidu pravila dokazivanja, razjasnite da li žrtva smatra da je bila meta zbog određenog identiteta (ili više identiteta) kao što je etnička pripadnost, nacionalnost, vjeroispovijest ili uvjerenje, jezik, invaliditet, pol, seksualna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje, starosna dob i sl.

Primjeri pitanja:

- *Ispričajte mi svojim riječima šta se dogodilo?*
 - *Šta mislite, zašto ste bili meta?*
 - *Da li se prije, u toku ili nakon krivičnog djela desilo nešto što bi, po Vašem mišljenju, bilo od važnosti za ovo krivično djelo?*
 - *Kako je ovo krivično djelo uticalo na Vas? Kakve ste fizičke ili psihološke posljedice pretrpjeli?*
4. Procijenite **rizik od kontinuirane ili ponovljene viktimizacije**. Za tu procjenu treba koristiti informacije vezane za više faktora, između ostalog, za ranija krivična djela, način napada i poznavanje izvršioca.

Primjeri pitanja:

- *Poznajete li izvršioca i da li ste lično povezani sa njim?*
- *Da li ste i ranije bili žrtva istog izvršioca ili s njim povezanih osoba/organizacija?*
- *Da li se plašite budućih napada istog izvršioca ili s njim povezanih osoba/organizacija?*
- *Postoje li neki faktori sa kojima bi policija trebala biti upoznata, a koji utiču na povećanje rizika da će Vas ponovo povrijediti ili nastaviti povređivati?*

5. Prikupite informacije o **uticaju krivičnog djela**, što podrazumijeva postavljanje pitanja o načinu kako je krivično djelo uticalo na emotivno i psihološko zdravlje žrtve, uključujući osjećaj straha, depresije, izoliranosti i odbačenosti, te na koje je još osobe (posebno na porodicu i/ili pripadnike zajednice) krivično djelo uticalo i na koji način. Ovaj aspekt procjene mogao bi biti od većeg značaja u kasnijim fazama, kada uticaji na osobu i zajednicu postanu jasniji. Ta procjena važna je jer može ukazivati na potrebu za dodatnim mjerama za zaštitu žrtve i njene zajednice. Pored toga, u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje izjave o uticaju koje se podnose u pisanom obliku ili iznose u toku krivičnog postupka mogu pomoći da se potvrdi iskustvo žrtve i diskriminatorna pristrasnost koja je motiv za krivično djelo, kao i da se potkrepi odluka o izricanje kazne.

Pomoću gore navedenog procesa procjene, policija, zajedno sa žrtvom, treba prepoznati potrebne **mjere za zaštitu, pristup i podršku**, što podrazumijeva i postavljanje pitanja žrtvi koje mjere podrške i zaštite želi i misli da bi joj ubuduće mogle trebati. Na osnovu navedene procjene, policija, u skladu sa domaćim zakonima i smjernicama, treba uspostaviti potrebne mjere i po potrebi uputiti žrtvu na usluge za pružanje podrške i pomoći koje su na raspolaganju.

Scenario: Dvije žrtve dolaze u policijsku stanicu na intervju u vezi s napadom koji je na njih izvršen. Prije nekoliko dana bile su na pijaci, a dva druga kupca sa kojima su se sukobili vrijeđali su ih na rasnoj osnovi, fizički napali i jurili.

Zadatak za "policijske službenike": Intervju sa žrtvama o napadu koji su pretrpjele obavite obzirno, vodeći računa o smanjenju rizika od sekundarne viktimizacije. Razmislite o načinu na koji ćete im se obratiti, o praktičnim mjerama kojima ćete osigurati osjetljivu komunikaciju te o tome šta smijete primijeniti u komunikaciji sa žrtvom, a šta ne.

Zadatak za "žrtve" (ove informacije iz zadatka podijelite samo sa "žrtvama"):³⁴ Živite u glavnom gradu jedne od država članica Vijeća Evrope. Prijatelji ste, porijeklom Romi. Prije nekoliko dana bili ste na pijaci i sukobili ste se sa dva kupca koji su vas vrijeđali na rasnoj osnovi, fizički napali i jurili.

Detaljan opis:³⁵ U vrijeme incidenta bili ste na buvljaku kada su neki prolaznici gurnuli jednog od vas. Drugi je vidio da su to bila dva mladića i rekao da ih ignorišete jer su pijani. Jedan od mladića je to čuo, okrenuo se i rekao: "Ko je pijan, mater ti c***** (rasistički pogrđni izraz)? Ko si ti da mi to kažeš? Treba vas sve istrijebiti, mater ti c***** (rasistički pogrđni izraz)". Jedan od vas se uspaničio i izvukao nož da ih zastraši.

Međutim, to ih je još više razbjesnilo, jedan od njih je izvadio nož i obojica su potrčali za vama. Dok ste bježali, tražili ste pomoć. Međutim, napadači su vas uspjeli stići i počeli su vas tući, govoreći da Rome treba pobiti. U tom trenutku došla je policija da uhapsi napadače. Na mjesto događaja došla je i hitna pomoć. Jedan od vas je u napadu zadobio modricu ispod lijevog oka. Drugi je imao lakše tjelesne povrede.

Smjernice: U vašoj zemlji je i ranije bilo slučajeva policijskog zlostavljanja i diskriminacije Roma. Postoje dokazi da policijski službenici redovno ignoriraju napade na Rome i da ih ne evidentiraju propisno niti ih istražuju. Također, postoje dokazi da policijski službenici redovno izražavaju antiromska osjećanja. Zato je povjerenje romske zajednice u policiju vrlo slabo. U vašoj zemlji policiji se prijavljuje samo 5% slučajeva uznemiravanja i nasilnih krivičnih djela protiv Roma. S obzirom na to, neka vaše ponašanje u toku intervjua bude u skladu s takvom situacijom, ali reagirajte u skladu sa onim kako se prema vama u toku intervjua odnose: obratite pažnju da li policijski službenici pokušavaju uspostaviti povjerenje i da li prema vama postupaju obzirno; detalje incidenta otkrivajte im u skladu s tim.

Zadatak za ostatak grupe, "posmatrača": Pratite postupak obavljanja intervjua i bilježite šta je bilo dobro, a šta ne, šta je trebalo uraditi ili reći, a nije urađeno ili rečeno. Od vas će se tražiti da svojim kolegama "policijskim službenicima" date povratne informacije. Pažnju prije svega treba posvetiti radu "policijskih službenika" u profesionalnom odnosu prema žrtvama, uz izbjegavanje sekundarne diskriminacije i uz obzirnu komunikaciju sa žrtvom.

³⁴ Imajte u vidu da će većina službenika policije koji obavljaju intervjue tražiti razdvajanje svjedoka da bi se izbjeglo kontaminiranje sjećanja. Dakle, objasnite da se u ovoj vježbi intervju obavlja sa obje žrtve zajedno samo za potrebe obuke; u ovoj vježbi "žrtve" imaju samo prateću ulogu.

³⁵ Ovaj scenario dijelom se zasniva na predmetu ESLJP-a,= Škorjanec protiv Hrvatske, ali je za potrebe vježbe izmijenjen.

Dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22C5%A0korjanec%20v%20Croatia%22%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%7D%22chamber%22:%5B%22CHAMBER%22%22%7D%22itemid%22:%5B%22001-172327%22%7D%7D>.

- Prilikom obavljanja intervjua od suštinske važnosti je stvoriti **bezbjedno i povjerljivo okruženje**. To se može postići obazrivom komunikacijom i tako što će prostorije u kojima se intervju obavlja biti prilagođene žrtvi kako bi se omogućila potrebna privatnost i pristupačnost. Taj korak je ključan jer policiji omogućava da uspostavi blisku vezu sa žrtvom, što može pomoći policiji a) da ispuni potrebe žrtve i b) da postigne uspjeh u istrazi. Žrtvu treba obavijestiti da, ukoliko ona to želi, prilikom prijave incidenta ili davanja prve izjave, u njenoj pratnji može biti neka osoba od povjerenja.
- Policijski službenik ne treba biti anoniman, on se treba **predstaviti** imenom i prezimenom i funkcijom koju obavlja i treba ukratko objasniti svoju ulogu i dužnosti.
- Važno je **uvjeriti žrtvu da je sigurna** i da se policija za nju brine, vodeći računa o rječniku koji se koristi, govoru tijela i tonu kojim se žrtvi obraća (npr. "Sada ste na sigurnom", "Idemo na sigurno gdje mi možete ispričati šta se desilo" i sl.). Policijski službenik treba koristiti govor tijela i obraćati se tonom kojim se izražava zainteresiranost, kao što je aktivno slušanje, što podrazumijeva klimanje glavom, ponavljanje ključnih stvari, prirodni kontakt očima i obraćanje mirnim, saosjećajnim tonom.
- Policijski službenik žrtvu treba informirati o njenim **pravima** (procesnim pravima, pravu na tumača i sl.) te je **obavijestiti o cijelom procesu** (eventualnim problemima koji se mogu javiti, očekivanim procesnim radnjama, šta žrtva treba/ima pravo uraditi, rokovima), fazama intervjua i daljim koracima. Uz saglasnost žrtve treba provesti **individualnu procjenu** potreba vezanih za zaštitu žrtve i pomoć žrtvi.
- Nakon donošenja odluke o **posebnim mjerama zaštite i pomoći**, obavijestite žrtvu o načinu kako će one biti provedene i upitajte je da li joj predložene mjere koje će se preduzeti odmah i u toku krivičnog postupka odgovaraju i da li joj treba još nešto. Ako je potrebno i ako žrtva to želi, pobrinite se da je **uputite na usluge specijalizirane podrške** (pravna, psihološka, medicinska i druge vrste podrške, ako postoje) ili joj dajte spisak kontakata za organizacije civilnog društva i druge pružaoce usluga koji nude podršku žrtvama.
- Policijski službenik treba dogovoriti način komunikacije sa žrtvom (telefon, e-mail, kućna adresa i sl.).
- Ako je moguće, treba osigurati da isti službenik koji je obavio intervju sa žrtvom ostane zadužen ili služi kao osoba za kontakt sa žrtvom tokom cijele istrage. Od žrtve ne treba tražiti da svoju priču ispriča pred više službenika ili osoba nego što je potrebno.

- Prilikom obavljanja intervjua sa žrtvom policijski službenik treba se pridržavati pristupa koji podrazumijeva postavljanje žrtve u središte procesa, treba pokazati poštovanje prema žrtvi i treba se prema njoj odnositi sa dostojanstvom kako bi dobio što više informacija korisnih za istragu.³⁶ Tehnike ispitivanja podrazumijevaju postavljanje otvorenih pitanja i pitanja koja ohrabruju žrtvu, poštovanje šutnje, vođenje računa o identitetu žrtve, korištenje odgovarajućeg rječnika, potvrđivanje iskustva žrtve, omogućavanje žrtvi da vrati kontrolu, poštovanje njenih granica itd. (npr. "Želite li čašu vode?", "Ako Vam treba vremena da se priberete, ne žurite, tu sam.", "Razumijem zašto ste tako uznemireni i hvala Vam što se trudite da mi to objasnite" i sl.).
- Policijski službenik treba pokazati da prijavljena krivična djela shvata ozbiljno. U slučaju potencijalnih krivičnih djela počinjenih iz mržnje, u izvještaju treba navesti **mišljenje** žrtve da je do incidenta došlo zbog netolerancije prema nekoj zaštićenoj karakteristici, kao i druge **pokazatelje pristrasnosti**. Izjavu treba evidentirati u skladu sa politikama koje se primjenjuju u relevantnoj jurisdikciji, u idealnom slučaju od riječi do riječi. Mišljenje žrtve i status žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje ne smije se odbacivati, već se treba poštovati i dodatno ispitati u toku procesa obavljanja intervjua kako bi se razumjela priroda i okolnosti krivičnog djela (npr. "U izjavi ste rekli da mislite da se napad dogodio na rasnoj osnovi. Zašto to mislite?").
- Policijski službenik ne treba imati predrasude i treba poštovati osjećanja žrtve, a da to ne utiče na njegovu objektivnost u istrazi (npr. "Vidim da ste uznemireni zbog onog što se dogodilo. Želite li pet minuta pauze?"). Policija istovremeno treba naći dokaze koji potvrđuju mišljenje žrtve (npr. "Zaista želim razumjeti šta se dogodilo, pa ću Vam postaviti nekoliko pitanja radi razjašnjenja."). Dakle, policijski službenik **ne smije postavljati nerealna očekivanja**; drugim riječima, on treba poštovati mišljenje žrtve, prenijeti ga i jasno reći da su zato potrebni dodatni dokazi, uključujući i dokaze koji se pribavljaju dodatnim ispitivanjem žrtve.
- Policijski službenik treba se suzdržavati od bilo kakvih komentara vezanih za lične karakteristike ili način života žrtve odnosno od bilo kakvih neumjesnih komentara ili neprimjerenog ponašanja.

³⁶ Pogledati Modul 4 o principima za obavljanje intervjua priikom istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Modul 6

UKLJUČIVANJE ZAJEDNICE, ODNOSI SA ZAJEDNICOM I RAD POLICIJE SA ZAJEDNICOM NA LOKALNOM NIVOU

AUTOR: MÓNICA DINIZ

Uvod i osnovne informacije	198
Ishodi učenja	200
Pregled i trajanje aktivnosti	200
Priprema	200
Opis aktivnosti	201
<i>Aktivnost 6.1: Šta znači uključivanje zajednice?</i>	201
<i>Aktivnost 6.2: Izgradnja povjerenja od početka</i>	205
<i>Aktivnost 6.3: Izbor pravih partnera</i>	208
<i>Aktivnost 6.4: Izgradnja profila tima za rad policije u zajednici</i>	213
<i>Aktivnost 6.5: Partnerstvo policije i zajednice za sigurnost</i>	215
Prilozi i radni materijali	219
<i>Radni materijal 6.2: Studija slučaja – policija i zajednica kao partneri u zajedničkoj obuci</i>	219
<i>Prilog 6.3b</i>	221
<i>Radni materijal 6.4a</i>	222
<i>Radni materijal 6.4b</i>	223
<i>Radni materijal 6.4c</i>	224
<i>Radni materijal 6.5a</i>	225
<i>Radni materijal 6.5b</i>	226
<i>Radni materijal 6.5c</i>	227

Uvod i osnovne informacije

Iako se u ovom modulu govori o radu policije sa zajednicom i uključivanju zajednice kao strategijama za rad policije, oni ujedno predstavljaju i temeljne principe rada policije zasnovanog na ljudskim pravima. I sama policija je pripadnik zajednice koji svoje dužnosti ne može efikasno izvršavati ukoliko je zajednica u kojoj služi ne prihvata i ukoliko nema njenu podršku. Policija ne može pretpostavljati da su sama njena zakonska ovlaštenja dovoljna da bi tražila legitimitet i poštovanje zajednice. Legitimitet i poštovanje zajednice moraju se zaraditi, a jedan od načina da se oni steknu je poštovanje drugih, svih drugih, i to poštovanje u najširem smislu. Drugi način je učinkovitost izvršavanja policijskih obaveza, dokazana sposobnost sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela, rješavanje pitanja straha od krivičnih djela, a time i izgradnja povjerenja u rad policije.

Policija radi u okolnostima koje zahtijevaju čvrstu opredijeljenost za povezanost sa lokalnim zajednicama i razumijevanje stalnih potreba i izazova sa kojima se suočavaju u održavanju usko povezane, sigurne, integrirane zajednice. Dakle, odgovor policije mora se zasnivati na strategijama koje obuhvataju aktivno učešće, što podrazumijeva saradnju na prepoznavanju i rješavanju izazova za sigurnost zajednice. Uključenost zajednice razvila se u sklopu odgovora na različite krize policijskog legitimiteta kojima se svjedočilo u brojnim jurisdikcijama. Do gubitka legitimiteta i povjerenja u rad policije najčešće dolazi ondje gdje se čini da se policija odvojila od zajednice kojoj služi i gdje se smatra da policija zloupotrebljava ovlaštenja koja su joj povjerena, naročito neodgovarajućom i nesrazmjernom upotrebom sile i diskriminatornim ponašanjem, posebno u odnosu prema osjetljivijim i marginaliziranim osobama. Uz direktne reforme kojima se rješavaju problemi legitimiteta, kao što su veće zapošljavanje manjina u policijske službe, poseban akcenat treba staviti na uključivanje zajednice i rad policije sa zajednicom. U ovom modulu pažnja je posvećena modelu rada policije sa zajednicom kao strategiji za podršku primjeni učinkovitih odnosa koji podrazumijevaju saradnju i povjerenje između policije i zajednica. Poseban naglasak stavljen je na zajednice za koje su od interesa i na koje utiču pitanja raznolikosti u radu policije te kako rad policije sa zajednicom može, kroz angažman građana, pomoći osmišljavanju strategija za smanjenje i sprečavanje viktimizacije, osjećanja nesigurnosti i straha najosjetljivijih grupa u zajednici.

Rad policije sa zajednicom funkcionira kroz izgradnju i održavanje partnerstava u zajednici, što podrazumijeva policiju, predstavnike zajednice i osobe koje imenuju organizacije (zakonom propisane i volonterske) a koje igraju određenu ulogu u lokalnoj zajednici. Kroz transparentnu saradnju, uz usvajanje principa poput raznolikosti i poštovanja, ta partnerstva mogu zajedno razmotriti uzroke problema i osmisliti strategije za njihovo ublažavanje i sprečavanje. Na taj način može se ostvariti efikasan i održiv odgovor na probleme sigurnosti u zajednici, a naročito tamo gdje su svi akteri u potpunosti posvećeni razmjeni resursa, znanja i, po potrebi, stručnih mišljenja. U osnovi takvog pristupa leži transformacija, prihvatanje vida edukacije koji može promovirati veću interkulturalnu povezanost i međusobno razumijevanje i prihvatanje zajednica. To uključuje prepoznavanje načina za rješavanje problema onih oblika netolerancije i diskriminacije koji mogu dovesti do incidenata motiviranih rasizmom i krivičnih djela počinjenih iz mržnje, naročito kada su oni usmjereni protiv ranjivih manjina te marginaliziranih grupa i osoba u široj zajednici.

U isto vrijeme, ta partnerstva, kroz svoje principe i prakse, ističu zajedničke vrijednosti i interese i pomažu pripadnicima zajednice da prepoznaju i prihvate bogatstvo razlika i dubinu međusobnih sličnosti. Ta dinamična mješavina zajednici daje živost i kreativnost, kao i dodatni kvalitet života za sve, uključujući i policijske službenike koji u takvim sredinama rade. Kroz saradnju i uključivanje treba graditi dodatno povjerenje u policiju, jer se građanima tako omogućava da prepoznaju da policijske službe nisu posvećene samo zakonu i redu, već i održavanju javnog mira i zaštiti i poštovanju osnovnih prava pojedinca.

U ovom modulu analizirani su načini na koje je moguće postići uključenost zajednice i izgradnju partnerstava te kako pristup radu policije u saradnji sa zajednicom može osigurati bolja rješenja pitanja i potreba mješovitih zajednica. Također se analiziraju i načini za pokretanje pristupa koji se odnosi na rad policije u zajednici, odnosno za poboljšanje pristupa koji je već u primjeni. Iako provođenje participativnih pristupa može zahtijevati dosta vremena, istinsku posvećenost i posebne vještine, cilj je da se polaznicima predoče neke od strategija i vještina koje s vremenom mogu postati održive i učinkovite.

Ishodi učenja

Nakon završetka ovog modula, polaznici će moći:

- opisati karakteristike modela rada policije sa zajednicom,
- razumjeti vrijednost modela rada policije sa zajednicom zasnovanog na poštovanju ljudskih prava,
- prepoznati vrijednosti u promoviranju i podržavanju postepene uključenosti zajednice,
- prepoznati različite nivoe uključenosti zajednice,
- izraditi plan za uspostavljanje partnerstava za sigurnost lokalne zajednice i za usaglašavanje zajedničkih ciljeva,
- izraditi plan kojim se utvrđuje poželjni profil timova za rad policije u zajednici,
- prepoznati metode rada policije koje osiguravaju pristupačniju komunikaciju sa zajednicama,
- opisati dobre prakse u uspostavljanju partnerstava između policije i zajednice.

Pregled i trajanje aktivnosti

Aktivnost 6.1: Šta znači uključivanje zajednice?	(60 minuta)
Aktivnost 6.2: Izgradnja povjerenja od početka	(90 minuta)
Aktivnost 6.3: Izbor pravih partnera	(90 minuta)
Aktivnost 6.4: Izgradnja profila tima za rad policije u zajednici	(90 minuta)
Aktivnost 6.5: Partnerstvo policije i zajednice za sigurnost	(120 minuta)

Priprema

Pored procjene potreba kao osnove, u pripremi ovog modula tim za obuku treba razmotriti i sljedeće:

Utvrđiti koje NVO najaktivnije rade na ovom pitanju te sve prakse angažiranja policije u lokalnoj zajednici.

Bilo bi korisno uključiti u realizaciju ovog modula pripadnike zajednice kao učesnike ili predavače koji će govoriti o svojim najvećim zabrinutostima i strahovima vezanim za rad policije u njihovoj zajednici i predložiti potencijalne odgovore za rješavanje problema.

U prostoriji u kojoj će se obuka održavati treba omogućiti razmještanje stolica i stolova na način koji najbolje odgovara trenutnoj grupnoj vježbi.

Opis aktivnosti

Aktivnost 6.1: Šta znači uključivanje zajednice?

Cilj:	U sklopu ove aktivnosti analiziraju se uključenost zajednice u rad policije i različiti nivoi uključenosti zajednice.
Trajanje:	60 minuta
Potrebni materijal:	tabla sa listovima (<i>flip chart</i>) papir za tablu sa listovima bijela tabla markeri videoprojektor i računar radni list za vježbu papir, olovke
Priprema:	Unaprijed pripremite slajd na kojem se navodi definicija "uključivanja zajednice" (možete koristiti primjer iz nastavka):

Uključivanje zajednice

"Proces omogućavanja učešća građana i zajednica u radu policije na odabranom nivou, od obezbjeđivanja informacija i uvjeravanja do dobijanja ovlaštenja za prepoznavanje i sprovođenje rješenja u slučaju lokalnih problema i vršenja uticaja na strateške prioritete i odluke.

Policija, građani i zajednice moraju imati volju, kapacitete i priliku za učestvovanje. Policijska služba i partnerske organizacije moraju snositi odgovornost za uključivanje i, osim ako ne postoji opravdan razlog, pretpostavlja se da moraju reagirati na informacije dobijene od zajednice."¹

¹ Myhill, A. (2006). Community Engagement in Policing: Lessons from the Literature, National Policing Improvement Agency, /Uključenost zajednice u rad policije: lekcije iz literature, Nacionalna agencija za unaprjeđenje rada policije/, p. 1, dostupno na: https://whatworks.college.police.uk/Research/Documents/Community_engagement_lessons.pdf.

Unaprijed pripremite drugi slajd u kojem se navode informacije iz nastavka:

Model Spektra učešća javnosti IAP2²

POVEĆANJE UTICAJA NA DONOŠENJE ODLUKA

	OBAVJEŠTAVANJE	TRAŽENJE MIŠLJENJA	UKLJUČIVANJE	SARADNJA	OSNAŽIVANJE
CILJ UČEŠĆA JAVNOSTI	Osigurati uravnotežene i objektivne informacije za javnost koje će pomoći u razumijevanju problema, alternativnih rješenja, mogućnosti i/ili rješenja.	Dobiti povratne informacije od javnosti o analizi, alternativnim rješenjima i/ili odlukama.	Tokom cijelog procesa direktno sarađivati sa javnošću kako bi se osiguralo dosljedno razumijevanje i razmatranje interesa i očekivanja javnosti.	Biti partner javnosti u svakom aspektu odlučivanja, uključujući razvijanje alternativnih rješenja i prepoznavanje poželjnog rješenja.	Donošenje konačne odluke prepustiti javnosti.

Unaprijed pripremite radni list kako bi polaznici mogli ocijeniti stepen uključenosti građana koji po njihovom mišljenju postoji u njihovoj policijskoj organizaciji. Možete koristiti i primjer sa sljedeće strane.

² IAP2 Spectrum for Public Participation, International Association for Public Participation /Međunarodno udruženje za učešće javnosti IAP2, Spekter učešća javnosti/, dostupno na: https://iap2.org.au/wp-content/uploads/2020/01/2018_IAP2_Spectrum.pdf.

Radni list

Zadatak: Ocijenite stepen uključenosti građana u vašoj organizaciji utvrđivanjem primjera policijskih metoda za promociju uključenosti građana u sigurnosna pitanja.

OBAVJEŠTAVANJE	TRAŽENJE MIŠLJENJA	UKLJUČIVANJE	SARADNJA	OSNAŽIVANJE
UKLJUČITI MANJINE				

GRUPA:

DATUM:

/ /

Uputstvo

1. Prikažite slajd o uključenosti zajednice na ekranu i zamolite polaznike da pročitaju tekst.
2. Zamolite ih da daju komentare na tekst. Nakon toga ih upitajte za mišljenje o važnosti koju uključenost zajednice ima za poboljšanje rada policije u zaštiti prava građana.
3. Prikažite slajd o učešću javnosti na ekranu i objasnite različite nivoe uključenosti zajednice. Zamolite polaznike da daju komentare. Nakon diskusije podijelite polaznike u četiri grupe. Ostavite slajd o učešću javnosti na ekranu.
4. Svakoj grupi dajte primjerak radnog lista i zamolite polaznike da popune prazne rubrike, imajući u vidu praksu njihove organizacije u pogledu saradnje sa zajednicama. Obavijestite ih da za ovaj zadatak imaju 30 minuta.
5. Objasnite im šta znači drugi red, "posvetiti pažnju manjinskim zajednicama". Objasnite im da želite da grupe međusobno razmijene i prikažu sve radnje i aktivnosti preduzete na primjer sa etničkim manjinskim zajednicama, LGBT zajednicom, vjerskim grupama i zajednicama, kao i osobama sa invaliditetom.
6. U toku vježbe obiđite sve grupe kako bi se otklonile sve nejasnoće i kako biste se uvjerali da svi učestvuju u diskusijama u svojoj grupi.
7. Nakon 30 minuta zamolite grupe da podijele sa ostalima svoje rezultate. Zatim pitajte polaznike žele li još nešto dodati.
8. Pomozite završnu diskusiju ističući da uključenost zajednice daje ključni doprinos nediskriminatornim politikama i postupcima. Njome se promovira bolja komunikacija između policije i zajednica, a to podiže svijest policije o potrebama i očekivanjima brojnih i mješovitih zajednica kojima policija služi.³
Naglasite šta sve treba imati u vidu i odgovorite na pitanja koja proizlaze iz dijela o saradnji sa manjinskim zajednicama.

³ 'Preventing and Countering Racial Profiling of People of African Descent: Good Practices and Challenges' (2019), United Nations /Sprečavanje i suzbijanje rasnog profiliranja osoba afričkog porijekla: dobre prakse i izazovi/, dostupno na: www.un.org/sites/un2.un.org/files/preventracialprofiling-en.pdf.

Aktivnost 6.2: Izgradnja povjerenja od početka

Rad policije sa zajednicom predstavlja model rada policije zasnovan na teoriji da i građani doprinose sigurnosti zajednice. Za ovaj model potrebno je uspostaviti partnerstva između policije i zajednice uz raspoređivanje imenovanih policijskih službenika u patrole u određenim naseljima. Iako rad policije sa zajednicom može podrazumijevati više različitih oblika angažmana i saradnje između zajednica i policije, jedan od najučinkovitijih modela obuhvata rano uključivanje lokalnih organizacija i predstavnika zajednice koji zajedno rade na lokalnim partnerstvima za sigurnost. Ta partnerstva bitna su za proces planiranja modela rada policije sa zajednicom za određeno naselje, čak i prije nego što policijski službenici počnu patrolirati naseljem i od ključnog su značaja za povjerenje između policije i zajednice od samog početka.

Cilj: Ova aktivnost polaznicima omogućava da diskutiraju i razmisle o načinima za uključivanje ljudi u uspostavljanje rada policije sa zajednicom u mješovitim zajednicama.

Trajanje: 90 minuta

Potrebni materijal: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu sa listovima
bijela tabla
markeri
videoprojektor i računar
radni listovi za tablu sa listovima
hemijske olovke, Blu Tack
kopije radnog materijala 6.2

Priprema

Unaprijed pripremite slajd i kopije studije slučaja (pogledati radni materijal 6.2). Prostoriju za obuku organizirajte tako da odgovara formatu radne grupe (npr. rasporedite stolice oko stolova). Na zidovima ostavite prostor koji se može koristiti za lijepljenje listova papira sa rezultatima vježbe. Na stolove stavite papir, olovke i Blu Tack koji će polaznici koristiti tokom vježbe.

Unaprijed pripremite stranice papira za tablu sa listovima (kao u dolje navedenom primjeru, jedna stranica za jedno pitanje) sa sljedećim pitanjima (navode se i u radnom materijalu 6.2):

1. Koje osnovne strategije uključenosti zajednice prepoznajete u ovoj studiji slučaja?
2. Koje bi strategije bilo posebno korisno primijeniti u vašoj situaciji da bi se uspostavio rad policije sa zajednicom? Obrazložite odgovor.
3. Koje bi strategije, po vašem mišljenju, bilo naročito teško primijeniti u vašoj situaciji? Obrazložite odgovor.

Uputstvo

1. Podlijete polaznike u grupe, poželjno od četiri do šest polaznika. Podsjetite ih na važnost povjerenja, poštovanja i povjerljivosti.
2. Grupama podijelite primjerke studije slučaja i dajte polaznicima nekoliko minuta da sami pročitaju tekst.

3. Kada razjasnite sve nejasnoće i probleme vezane za studiju slučaja, na ekran postavite slajd sa tri pitanja o kojima će grupe razgovarati i na koja će odgovoriti. Podijelite radne listove za tablu sa listovima, provjerite da li su svi pročitali pitanja te zamolite grupe da razgovaraju o studiji slučaja i da na njih zapišu svoje odgovore. Obavijestite grupe da će za rad na zadatku imati ukupno 30 minuta – po 10 minuta za odgovor na svako pitanje.
4. Razgovarajte sa svakom grupom kako biste polaznicima objasnili sva pitanja vezana za vježbu i pobrinite se da svi učestvuju u diskusiji. Obavještavajte ih o vremenu, upozoravajući ih nakon svakih 10 minuta da pređu na sljedeće pitanje kako bi završili vježbu.
5. Nakon 30 minuta zamolite sve grupe da sa ostalima podijele svoje rezultate i da svoje popunjene radne listove postave na zid.
6. Kada sve grupe završe sa odgovorima, upitajte da li neko želi dodati još nešto.
7. Pomozite završnu diskusiju ističući prednosti uključivanja zajednice od samog početka procesa planiranja rada policije sa zajednicom. U toku diskusije kao osnovu koristite ključne tačke istaknute u nastavku.

Izgradnja povjerenja u osnovi se odnosi na pružanje javnih usluga

Izgradnja povjerenja podrazumijeva više od uspostavljanja partnerstava i sastanaka sa partnerima. Ona se u osnovi odnosi na pružanje policijskih usluga – i to dosljedno pružanje efikasnih, učinkovitih i obzirnih usluga gdje je žrtva postavljena u središte i uz omogućavanje sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela i održavanje reda kako bi ljudi mogli živjeti bez kriminala, ali i bez straha od kriminala.

Povjerenje u policiju gradi se kroz zajedničko vlasništvo partnera nad radom policije sa zajednicom

Što se partneri više osjećaju uključenim u projekat, postaju sve odgovorniji za njega, a time se i manje odupiru njegovoj realizaciji. Da bi se između policije i partnera izgradili povjerenje i saradnja i da bi se legitimizirale policijske intervencije koje su u skladu sa dogovorenim pristupom, od ključne važnosti je da zajednica potvrdi zajedničko "vlasništvo" nad projektom rada policije sa zajednicom. Kroz takvu saradnju i policija i građani više se upoznaju sa onim "drugim". Efikasan i legitiman rad sa manjinama i teško dostupnim grupama zavisiće od sposobnosti policije da uspostavi i održava odnose povjerenja sa vođama i pripadnicima zajednica. Za to je potrebno da zajednica smatra da policija poštuje sve oblike njene raznolikosti (npr. etnička pripadnost, vjeroispovijest i seksualna orijentacija) i da svoja ovlaštenja primjenjuje pravično, objektivno i srazmijerno.⁴ Također je važno usaglasiti šta znači uspješno partnerstvo i postaviti određena mjerila i ciljeve.

⁴ Council of Europe (2021), 'A brief introduction to policing public gatherings: A guide for practitioners' /Kratak uvod u postupanje policije na javnim skupovima: Priručnik za praktičare/, dostupno na: <https://rm.coe.int/a-brief-introduction-to-policing-public-assemblies/1680a1aaf3>.

Povjerenje u policiju raste sa uključivanjem zajednice u partnerstva za sigurnost

Postoje brojne metode i modeli koje policija može primijeniti prilikom uvođenja rada policije sa zajednicom u različita naselja.⁵ Taj proces može biti i dugotrajan i pun izazova. Bez obzira na to koja se sredstva izaberu, ključna će biti pitanja načina angažmana i izgradnje povjerenja. Stara holandska izreka kaže da "povjerenje dolazi pješice, a odlazi na konju" – ono se ne stiče brzo, ali se brzo može izgubiti. Svaki put kada se neka osoba zbog nekog policijskog postupka ili nepostupanja osjeti diskriminiranom, povjerenje je ugroženo. Aktivnim uključivanjem civilnog društva u partnerstva sa policijom kao učesnika u sigurnosti zajednice, osiguraće se bolja osviještenost policije, razumijevanje i obzir prema zajednicama sa kojima policija saraduje. Na taj način policija će biti obzirnija u radu i aktivnije će odgovarati na potrebe zajednice, što je od ključnog značaja za veće povjerenje građana u policiju i za uspješno funkcioniranje rada policije sa zajednicom kroz jednako i sveobuhvatno uvažavanje i poštivanje prava svih.

8. Ovu kratku diskusiju zaključite pozivajući se na ključne, osnovne principe realizacije rada policije sa zajednicom koje je utvrdio OSCE:⁶

Iako se načini realizacije rada policije sa zajednicom mogu u praksi razlikovati u zavisnosti od lokalnih uslova, uvijek se treba pridržavati osnovnih principa i karakteristika [...]:

- **pristupačnost i transparentnost cjelokupne policijske službe prema svim segmentima zajednice** (uključujući manjinske i ugrožene grupe) te odgovaranje na njihove potrebe, zabrinutosti i zahtjeve;
- **opredijeljenost za suzbijanje kriminala i proaktivno rješavanje problema** radi utvrđivanja osnovnih uzroka problema u cilju iznalaženja dugoročnih rješenja i
- **aktivno učešće svih segmenata zajednica i drugih vladinih agencija u procesu rješavanja problema** na ravnopravnim osnovama (u mjeri u kojoj domaće zakonodavstvo te operativno-taktičke i operativne potrebe to opravdano dozvoljavaju).

⁵ Council of Europe (2019), 'Intercultural Cities – Manual on Community Policing' /Interkulturalni gradovi – Priručnik za rad policije sa zajednicom/, dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/living-together-diversity-and-freedom-in-europe/7930-intercultural-cities-manual-on-community-policing.html>

⁶ OSCE (2009), 'Good Practices in Building Police-Public Partnerships' /Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice/, dostupno na: www.osce.or/files/f/documents/8/4/32547.pdf.

Aktivnost 6.3: Izbor pravih partnera

Za provođenje inicijative za rad policije sa zajednicom u različitim naseljima potrebna je uključenost relevantnih aktera koji su spremni sarađivati sa policijom kao partnerom, što znači da treba prepoznati one koji u tom području imaju ključnu ulogu u sprečavanju i rješavanju diskriminacije i drugih oblika kršenja osnovnih ljudskih prava. To mogu biti neka služba koju predvode žene za pružanje podrške žrtvama nasilja nad ženama, a koja provodi kampanje o jednakosti polova, ili antirasističke organizacije civilnog društva, ili organizacije civilnog društva koje direktno rade u oblastima socijalne pravde ili pravnog zastupanja vezano za više prava. Da bi policija mogla razumjeti i osmisliti efikasne strategije za rješavanje više različitih pitanja vezanih za rad policije i u okviru šire zajednice, vrlo je važno uključiti lokalne organizacije koje rade sa manjinskim i ugroženim grupama. To nije lako provesti pošto neki akteri u početku mogu smatrati da bi njihov kredibilitet i legitimitet među klijentelom i članstvom mogli biti ugroženi ako ih vide da sarađuju sa policijom. Analiza zajednice pomoći će policiji da prepozna "prave" aktere, ali će samo iskrena uključenost i istinska posvećenost zajedničkom radu na ravnopravnim osnovama te aktere pretvoriti u partnere.

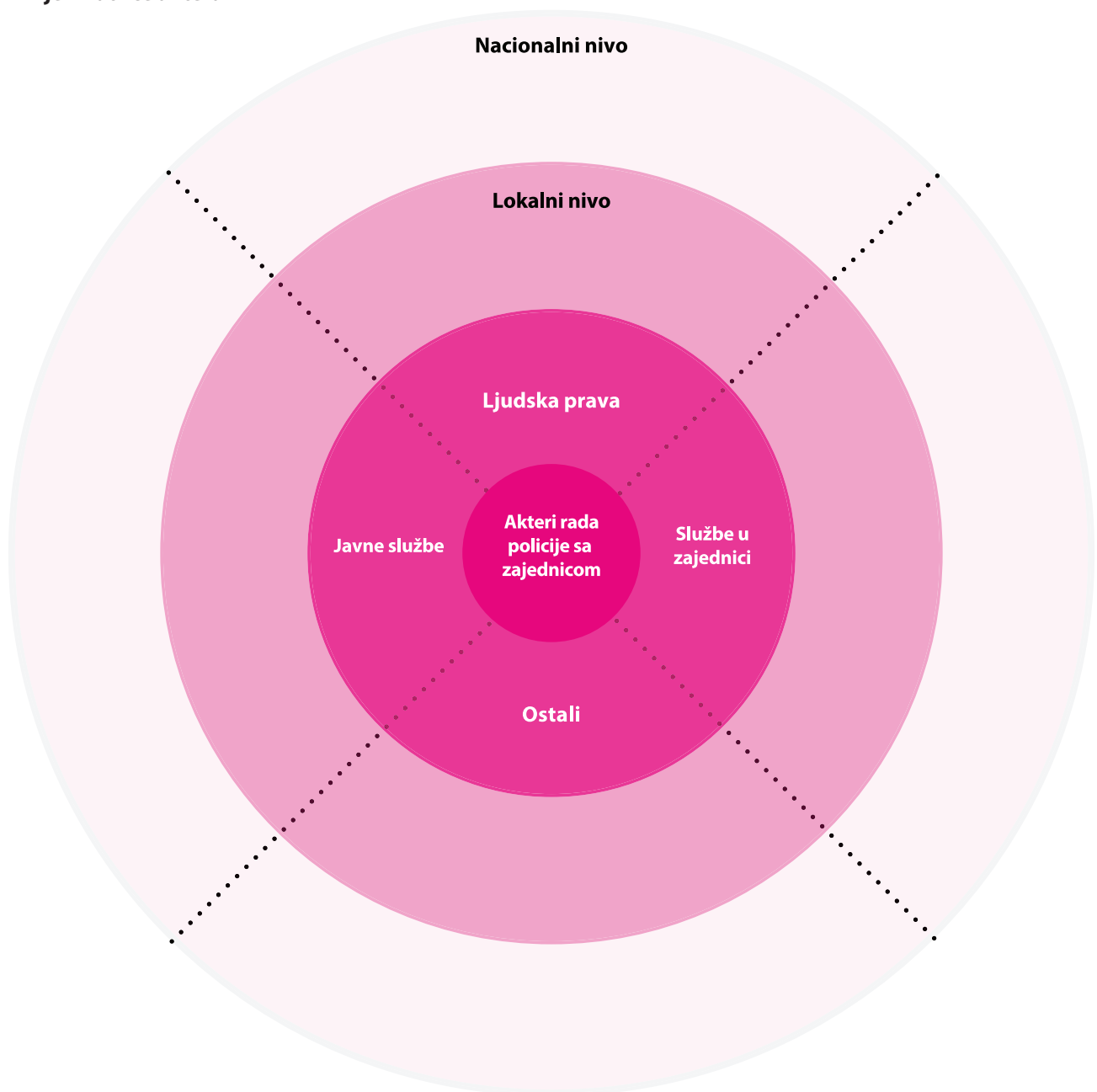
- Cilj:** U ovoj aktivnosti ispituje se participativna strategija analize aktera. Ona se koristi za prepoznavanje organizacija koje treba mobilizirati i sa kojima policija treba postati partner od početka programa rada policije sa zajednicom.
- Trajanje:** 90 minuta
- Potrebni materijal:** tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu sa listovima
bijela tabla
projektor i računar
list sa matricom za analizu aktera
samoljepljivi papirići, papir, hemijske olovke, Blu Tack, klupko vune
- Potrebni materijal:** Referentni dokumenti: OSCE-ova brošura: "Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice"⁷, Izvjestilac UN o rasizmu, ksenofobiji i povezanoj netoleranciji⁸, Izvještaj OHCHR-a o rasnom i etničkom profiliranju u agencijama za provođenje zakona.⁹
- Priprema:** Unaprijed pripremite sliku matrice aktera na listovima za tablu sa listovima (za svaku grupu po jedan list).

⁷ OSCE (2008), www.osce.org/files/f/documents/8/4/32547.pdf.

⁸ United Nations (2019), 'Report of the Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance on his visit to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: comments by the State' /Izvještaj specijalnog izvjestioca o savremenim oblicima rasizma, diskriminacije, ksenofobije i povezane netolerancije o posjeti Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske: komentari države/, dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/3824592?ln=en>

⁹ United Nations (2015), 'Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance' /Izvještaj specijalnog izvjestioca o savremenim oblicima rasizma, ksenofobije i povezane netolerancije/, dostupno na: www.ohchr.org/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf.

Primjer matrice aktera

Napravite listu potencijalnih aktera za projekat rada policije sa zajednicom.

Pripremite slajd sa definicijom "aktera"¹⁰ (pogledate primjer u nastavku).

Akter u nekom projektu je svaka osoba ili grupa koja je sa projektom direktno povezana ili on na tu osobu ili grupu na određeni način utiče, direktno ili indirektno, pozitivno ili negativno. Sve te osobe ili grupe imaju određenog udjela u projektu jer kroz njegove aktivnosti, rezultate ili uticaje mogu nešto dobiti ili izgubiti."

Izvor: Ulrich Schiefer i Reinald Döbel (2001), MAPA – Project. A Practical Guide to Integrated Project Planning and Evaluation /Projekat MAPA – Praktični vodič za integrirano planiranje i ocjenjivanje projekata/.

U prostoriji za obuku napravite raspored koji odgovara ovom formatu aktivnosti radne grupe (npr. rasporedite stolice oko stolova). Pripremite mjesto na zidu prostorije gdje će polaznici kasnije postaviti svoje listove. Na sredinu svakog stola stavite *post-it* papiriće, olovke i Blu Tack za vježbu u grupama.

10 Schiefer, U. i Döbel, R. (2001), 'MAPA – Project. A Practical Guide to Integrated Project Planning and Evaluation', Appendix 11: Stakeholder Analysis, p. 94 /Projekat MAPA. Praktični vodič za integrirano planiranje i ocjenjivanje projekata/, dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/242727794_MAPA_PROJECT_-_A_Practical_Guide_to_Integrated_Project_Planning_and_Evaluation.

Uputstvo

1. Predstavite pregled naselja sa sljedećim kriterijima: a) nalazi se u urbanoj sredini ili gradu sa najmanje jednom migrantskom zajednicom; b) u zajednici aktivno rade organizacije civilnog društva. Objasnite polaznicima da će u sklopu ove aktivnosti kao kontekst koristiti takvo naselje.
2. Prikažite matricu aktera na ekranu i zamolite polaznike da pročitaju tekst. Upitajte ih imaju li nekih pitanja o definiciji i da li nešto nedostaje.
3. Sada prikažite slajd (prilog 6.3b) primjera matrice aktera i objasnite njene glavne kategorije.
 - **Akter na državnom nivou:** osoba ili organizacija iz javnog sektora ili sektora zajednice čiji je profil državnog nivoa, na primjer, Ministarstvo unutrašnjih poslova ili neka državna NVO koja predvodi kampanje protiv rasizma.
 - **Lokalni akter:** osoba ili organizacija iz javnog sektora ili sektora zajednice, lokalnog profila, na primjer, gradonačelnik ili neka organizacija u okviru zajednice koja radi sa LGBTI osobama.
 - **Akter koji radi na zaštiti ljudskih prava:** osoba ili grupa koja se bavi pitanjima ljudskih prava, kao što su migracije, krivična djela počinjena iz mržnje ili edukacija. Ti akteri mogu biti na državnom nivou, na primjer, Amnesty International. Primjeri na lokalnom nivou mogu uključivati timove za podršku zajednici na terenu – specijalizirane timove kojima rukovode nevladine organizacije ili neprofitne organizacije koji rade u određenom naselju kako bi se uspostavio kontakt sa teško dostupnim grupama ili ugroženim osobama; ti timovi mogu biti specijalizirani, na primjer, za kontakt sa beskućnicima, korisnicima droga ili seksualnim radnicima da bi im pomogli da dobiju pristup potrebnim uslugama. Ove timove najčešće čine socijalni radnici, psiholozi, ljekari i dobrovoljci koji pružaju pomoć na prvom nivou (na primjer hitnu zdravstvenu njegu, smanjenje štete ili pomoć u odjeći i hrani) i oni obično imaju edukativnu ulogu u informiranju o postojećim uslugama i u podsticanju ugroženih osoba da pristupe takvim institucionalnim uslugama. Tim se često odlaziti sa ugroženim osobama u institucionalne službe.
 - **Akter službi za socijalne usluge:** usluge koje pružaju neprofitne organizacije ili nevladine organizacije kao što su centri za dnevni boravak za starije, omladinski centri, sportska udruženja i centri za socijalnu podršku migrantima.
 - **Javne službe:** službe koje spadaju u okvir odgovornosti javnog sektora, na primjer, škole, socijalne službe, opštinska policija ili državna policija.
 - **Ostali:** akteri koji se ne spadaju u navedene kategorije. To mogu biti udruženja migranata i udruženja stanara.
4. Zamolite grupe da naprave listu svih relevantnih aktera za rad policije sa zajednicom. Prvo tražite da navedu jedan primjer, a zatim im dajte dvije ili tri minute. Primjeri mogu biti škole, nevladine organizacije, javne i privatne organizacije na regionalnom i državnom nivou, subjekti civilnog društva i neprofitni subjekti, donosioci lokalnih politika, udruženja migranata i predstavnici manjinskih grupa. Zatim se vratite na slajd (prilog 6.3b). Pitajte učesnike šta misle da bi rubrika "Ostali" mogla obuhvatati.

5. Sada objasnite da će grupe raditi na izradi vlastitih matrica u skladu sa svojim iskustvom i idejama. Obavijestite učesnike da svaka grupa treba koristiti svoje samoljepljive papiriće da zapiše koje akteri (samo jedan na svakom papiriću), prema njihovom iskustvu kao policijskih službenika i u radu sa zajednicama, treba pozvati da budu partneri policiji u provođenju rada policije sa zajednicom u određenom naselju. Objasnite da svaki papirić sa opisom aktera (potencijalnog partnera) treba ubaciti u matricu u skladu sa njegovim djelokrugom intervencije (lokalnim ili državni nivo) i prema tipu organizacije (javne službe, službe zajednice, ljudska prava ili ostalo). Zamolite polaznike da odrede za koje je aktere vjerovatno da već saraduju sa policijom (na primjer koristeći samoljepljivi papirić druge boje ili dopisivanjem strelice pored aktera). Uputite polaznike na tri lista za tablu sa listovima sa već ucrtanim matricama. Dajte im 30 minuta za zadatak.
6. Obiđite grupe dok razgovaraju o vježbi kako biste dali polaznicima objašnjenja, ako su potrebna. Podstičite sve polaznike da učestvuju u diskusiji.
7. Nakon 30 minuta zamolite svaku grupu da svoj list sa matricom postavi na zid. Pozovite sve učesnike da priđu i pogledaju rezultate drugih grupa. Dajte im pet minuta, a onda ih ih pozovite da se vrate na svoja mjesta.
8. Svaku grupu zamolite da sa ostalima podijeli razmišljanja vezana za svoj izbor i komentare o svim teškoćama ili neslaganjima koja su se javila u toku rada na zadatku. Kada grupa završi, zatražite od drugih, koji nisu iz te grupe, da daju svoj komentare ili zapažanja. Ponovite ovaj proces za svaku grupu.
9. Kada sve grupe podijele sa ostalima svoja razmišljanja, pitajte polaznike žele li dodati neke završne komentare ili napomene u vezi sa vježbom.
10. U toku utvrđivanja relevantnih aktera također se pozovite na to da potencijalne partnere ne treba uzimati u obzir samo na osnovu toga što su oni interni izvori informacija o zajednici. Pažnju treba posvetiti razmjeni informacija, a ne iskorištavanju izvora informacija, tako da akteri budu jednako cijenjeni kao partneri koji su aktivno uključeni u prepoznavanje i rješavanje problema zajednice. Partnerskim radom resursi se jačaju, a time se omogućavaju i efikasniji i održiviji odgovori tokom vremena.
11. Istaknite značaj koji uključivanje ključnih aktera iz zajednice ima za kredibilitet i efikasnost svakog partnerstva za sigurnost. Naglasite da je naročito važno uključiti organizacije koje brane, podržavaju i promoviraju ljudska prava za ugroženije i marginaliziranije i one koji u zajednici rade u oblastima edukacije i rješavanja sukoba. Ako bude vremena, skrenite pažnju na rad izvjestioca Ujedinjenih nacija o rasizmu, ksenofobiji i povezanoj netoleranciji¹¹ i na njegovo mišljenje da agencije za provođenje zakona trebaju pozdravljati i podržavati kontakt i komunikaciju sa zajednicom na dobrovoljnoj osnovi. One trebaju dokazati svoju opredijeljenost za transparentnost i nadzor od strane građana i podsticanje saradnje sa manjinskim grupama.

¹¹ Ujedinjenje nacije (2015), 'Report of the Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance' /Izveštaj specijalnog izvjestioca o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i povezane netolerancije/, dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/799139?ln=en>.

Napomene za predavača

Po potrebi možete objasniti učesnicima da se ova vježba zasniva i na publikaciji OSCE-a "Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice".¹²

"Preporuka #59. Treba odrediti probna mjesta za rad policije u zajednici i odabrati predstavnike zajednica i ostalih upravnih organa, kao i policijske službenike i rukovodioce odgovorne za sprovođenje pilot projekta, i pripremiti ih za specijalne zadatke. [...]"

U idealnom scenariju, probna mjesta biće određena u saradnji sa zajednicama koje žive na potencijalnim lokacijama i koje su spremne razvijati nova partnerstva između policije i zajednice. Ovo bi podstaklo lokalno vlasništvo nad procesom primjene. U slučajevima kada lokalno stanovništvo ne pokazuje zainteresiranost za sprovođenje procesa, treba pokrenuti kampanje za podizanje svijesti zajednice kako bi se ona obavijestila o cilju rada policije u zajednici i načinu uključivanja u taj rad."

"Preporuka #84. Pošto nevladine organizacije mogu imati presudnu ulogu kao dio mreža za dijeljenje informacija, njih bi trebalo uključiti u stvaranje kooperativnih struktura, čak i ako su u prošlosti postojale tenzije i neslaganja između nevladinih organizacija i policije. Policija bi ih trebala prihvatiti kao 'kritične prijatelje'."

Izazov odabira najprikladnijih nevladinih organizacija može se ispuniti korištenjem kriterija za odabir kao što su stabilnost nevladinih organizacija, odgovornost i autentično predstavljanje njihovih izbornih jedinica."

¹² OSCE (2008), 'Good Practices in Building Police-Public Partnerships' /Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice/, dostupno na: www.osce.org/files/f/ documents/8/4/32547.pdf, str. 48-57.

Aktivnost 6.4: Izgradnja profila tima za rad policije sa zajednicom

Rješavanje problema i sukoba u bliskoj saradnji sa organizacijama civilnog društva omogućava policijskim službenicima koji rade sa zajednicom bolje razumijevanje socijalnog i kulturnog konteksta zajednice, njenih građanskih osobina i potreba, kao i prepreka za njen aktivni angažman i učešće. Takva znanja pomažu da se postignu bolji rezultati u radu policije, što doprinosi boljoj sigurnosti i osjećaju bezbjednosti kod ljudi, pa čak i promoviranju bolje društvene povezanosti. Policijski službenici koji rade sa zajednicom su u takvim okolnostima bolje opremljeni i integrirani u zajednicu. Kako uspješnost projekta rada policije sa zajednicom u velikoj mjeri zavisi od znanja, sposobnosti, stavova i ponašanja službenika koji taj zadatak obavljaju, posebno je važno pobrinuti se da se na te poslove rasporede prave osobe. Dakle, izboru i raspoređivanju policijskih službenika u patrole u određenim naseljima treba posvetiti posebnu pažnju. Jedna od strategija učešća koja se može primijeniti kao pomoć jesu konsultacije policije sa organizacijama civilnog društva i pripadnicima zajednice kako bi se čulo njihovo mišljenje o najznačajnijim aspektima profila policijskih službenika koji trebaju raditi u zajednici, uključujući i one karakteristike i aspekte koji bi novom policijskom timu omogućili izgradnju pozitivnih odnosa sa zajednicom.

Cilj: U ovakvom scenariju policija bi u proces angažiranja službenika koji će biti izabrani u tim za rad policije sa zajednicom za njihovo naselje uključila same predstavnike zajednice.

Trajanje: 45 minuta

Potrebni materijal: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu sa listovima
bijela tabla
projektor i računar
list papira – profil službenika koji će raditi sa zajednicom
radni materijal 6.4a, radni materijal 6.4b, radni materijal 6.4c
papir, hemijske olovke, samoljepljivi papirići, Blu Tack

Priprema: Unaprijed pripremite slajd i list papira za tablu sa listovima sa naslovom "Koje profesionalne osobine trebaju imati policijski službenici koji će raditi sa zajednicom da bi izgradili pozitivan odnos sa zajednicom?".
Prije početka predavanja na stolove stavite komplete samoljepljivih papirića i olovke.

Uputstvo

1. Aktivnost započnite tako što ćete polaznicima objasniti da u ovoj vježbi grupa ima zadatak da izradi profil budućeg tima policijskih službenika koji će biti izabrani za projekat rada policije sa zajednicom.
2. Slajd predstavite sa uvodnim pitanjem: "Koje profesionalne osobine trebaju imati policijski službenici koji će raditi sa zajednicom da bi izgradili pozitivan odnos sa zajednicom?" Koje su glavne sposobnosti, ponašanja, znanja i iskustvo?
3. Zamolite polaznike da svaku osobinu zapišu na poseban samoljepljivi papirić.
4. Obavijestite ih da za rad na ovom zadatku imaju 15 minuta.
5. Nakon 15 minuta zamolite svakog polaznika da naglas pročita osobine koje je odabrao i ukratko navede razloge zašto je odabrao baš te osobine. Polaznici zatim trebaju svoje samoljepljive papiriće zalijepiti na list na tabli sa listovima i vratiti se na svoja mjesta.

6. Kada se svi samoljepljivi papirići nađu na tabli sa listovima, zamolite polaznike da prokomentiraju rezultate.
7. Nakon početne zajedničke diskusije zamolite polaznike da se podijele u grupe.
8. Svakoj grupi podijelite primjerke tri radna materijala. Zamolite polaznike da pročitaju prvi radni materijal i objasnite im vježbu. Nakon toga, zamolite grupe da pročitaju sve preporuke i da odgovore na pitanja iz radnih materijala. Obavijestite ih da za rad na zadatku imaju 20 minuta.
9. Nakon 20 minuta zamolite po jednog predstavnika iz svake grupe da kaže ostalima koje je osobine njegova grupa istakla i da obrazloži izbor.
Jedan od scenarija koje su izradili kao primjer trebaju podijeliti sa cijelom grupom.
Kada sve grupe sa ostalima podijele svoje odgovore, pitajte da li neko želi dodati neki komentar. Kada sve grupe daju odgovor, zamolite ih da svoje listove postave na zid.
10. Na kraju aktivnosti naglasite da ovakav participativni proces pokazuje spremnost policijskih službi da objedine cijeli spektar informacija koje dobiju od zajednice, a uključivanjem zajednice može doći do poboljšanja kvaliteta policijskih usluga u zajednici. Pored toga, uključivanje aktera u proces planiranja od samog početka, čak i prije nego što policijski službenici izađu na teren, jača osjećaj odgovornosti partnera te osjećaj vlasništva nad projektom rada policije sa zajednicom kada on počne funkcionirati. Ovakvim pristupom policija može doći do informacija o tome kakav profil policijskih službenika koji će raditi u zajednici zajednica smatra poželjnim. Policija treba osigurati da se mišljenje zajednice odražava u procesu izbora i obuke pripadnika policijskog tima. Ostavljanje prostora zajednici za određeni uticaj na proces izbora budućih policijskih službenika koji će biti raspoređeni u patrole u njihovom naselju predstavlja važan korak u podsticanju povjerenja između policije i zajednice.
11. Kredibilitet i poštovanje uloge zajednice mogu se dokazati tako što će se informacije koje zajednica dostavlja unijeti u kriterije za izbor službenika, kao i u osmišljavanje pitanja za intervju u procesu imenovanja. Na kraju pitajte polaznike smatraju li da bi bilo korisno u komisiju za izbor kandidata uključiti jednog predstavnika zajednice kao učesnika ili posmatrača.

Napomene za predavača

Ova aktivnost može se upotrebiti prilikom obuke učesnika za primjenu metodologije u nekoliko konteksta. U zavisnosti od specifičnih ciljeva koje ste postavili u obuci, razni učesnici mogu se uključivati u aktivnost na različite načine, na primjer:

Da bi se profil policijskih službenika koji će raditi u zajednici prepoznao iz policijske perspektive, ovaj zadatak dodjeljuje se članovima policijske organizacije.

Da bi se profil policijskih službenika koji će raditi u zajednici prepoznao iz perspektive zajednice, ovaj zadatak dodjeljuje se članovima zajednice sa različitim i višeslojnom porijeklom koje odražava bogate kulture i istoriju same zajednice.

Da bi se profil policijskih službenika koji će raditi u zajednici prepoznao u okviru zajedničke vježbe: ovaj zadatak dodjeljuje se policijskim službenicima, ali onima koji su i članovi i predstavnici zajednice.

Aktivnost 6.5: Partnerstvo zajednice i policije za sigurnost

U radu policije sa zajednicom, partnerstva između policije i zajednice za sigurnost mogu biti odlično sredstvo za promociju povjerenja i razumijevanje između svih strana. Međutim, u konačnici, održavanje povjerenja zavisice od iskrenosti i efikasnosti partnera u zajedničkoj saradnji, postizanju ugovorenih rezultata, kao i od toga čuje li se glas lokalnih ljudi i da li se reagira na iznesena stajališta o pitanjima rada policije i zabrinutostima u pogledu sigurnosti.

Partnerstva mogu biti vrlo efikasna u prepoznavanju zabrinutosti zajednice i uspostavljanja integriranih strategija koje će se njima baviti. Boljim upoznavanjem službenika sa zajednicom, oni će biti i bolje pripremljeni da obavljaju svoju preventivnu ulogu i održavaju red na način koji poboljšava kvalitet života zajednice, jača osjećaj sigurnosti te promovira razumijevanje i dobre odnose. Službenici trebaju predstavljati primjer kako se prema ljudima odnosi sa dostojanstvom i uvažavanjem. Ljudi će policiju češće cijeniti po načinu kako se ona ponaša i odnosi prema njima nego po samom rezultatu postignutom u krivičnom pravosuđu u vezi sa nekom intervencijom policije. Međutim, važno je i da odgovor policije bude pravičan i stručan.

Jedan od glavnih izazova u rada policije sa zajednicom jeste održavanje policijskog tima dodijeljenog određenom naselju. Kada imenovani službenici budu upućeni na druge policijske zadatke, može doći do slabljenja povjerenja zajednice u rad policije sa zajednicom, naročito ako zajednica smatra da su njene zabrinutosti i problemi potcijenjeni i da se njeno mišljenje ne poštuje.

Cilj: U ovoj aktivnosti ispituje se uloga partnerstava za sigurnost u pružanju podrške misiji policije u sprečavanju kriminala, sukoba i antisocijalnog ponašanja u okviru zajednica i protiv zajednica. Polaznici će simulirati partnerski sastanak u vidu uvodne radionice na kojoj bi se zajednički razgovaralo o dinamici uključivanja zajednice i osnovnim uslovima potrebnim da se ovaj model rada policije dugoročnije održi.

Za pripremu ove aktivnosti pogledajte komplet materijala u kojem se navode savjeti za igranje uloga.

Trajanje: 120 minuta

Potrebni materijal: tabla sa listovima (*flip chart*)
papir za tablu sa listovima
bijela tabla
videoprojektor i računar
radni materijal 6.5a, radni materijal 6.5b i radni materijal 6.5c
papir, hemijske olovke

Uputstvo

1. Podijelite polaznicima radni materijal 6.5a. Objasnite im da ova vježba podrazumijeva igranje uloga prema scenariju opisanom u radnom materijalu.
2. Polaznicima nasumično podijelite uloge (sami procijenite da li će, u zavisnosti od profila polaznika, za tok vježbe biti bolje da vi dodijelite uloge ili da tražite dobrovoljce).
3. Podijelite radni materijal 6.5b, dnevni red radionice i prikažite dnevni red na ekranu da bi ga polaznici mogli pročitati. Neka dnevni ostane na ekranu tokom cijele vježbe.
4. Podijelite primjerke radnog materijala 6.5c u kojem se navode pojedinosti o ulogama i okolnostima svim polaznicima, pa i onima kojima nisu dodijeljene uloge. Tako će i oni biti upoznati sa svim ulogama i biće im lakše pratiti vježbu. Objasnite im da obrate pažnju jer će na kraju aktivnosti morati dati svoje mišljenje!

5. Objasnite polaznicima koji će igrati uloge da će njihova uloga biti uloga određenog partnera koji prisustvuje prvoj radionici novouspostavljenog partnerstva policije i zajednice za sigurnost.
6. Zamolite osobu koja igra ulogu "višeg policijskog službenika" da otvori radionicu. Viši policijski službenik će također predsjedavati sastankom i vodiće računa da se partneri pridržavaju dnevnog reda. Vi im kao predavač možete pomoći u tome, kao i u rukovođenju vježbom.
7. Još jednom podsjetite ostale polaznike da obrate pažnju na dnevni red jer će u dijelu u kojem daju svoje mišljenje morati govoriti o tačkama dnevnog reda.
8. Napomenite polaznicima da o svim tačkama vode bilješke te da bilježe šta bi iz njihovog iskustva i znanja bile "glavne prednosti tima za rad policije sa zajednicom koji radi sa socijalnim partnerima", koje bi mogle biti "teškoće sa kojima se susreću partneri i zajednica u radu sa policijom", koje bi mogle biti "glavne zabrinutosti zajednice i izazovi sa kojima se ona trenutno susreće" itd.
9. Polaznici kojima nisu dodijeljene uloge također trebaju pratiti diskusiju u toku sastanka između osoba koje igraju uloge i argumente koje one koriste. Posebnu pažnju trebaju posvetiti dinamici razgovora i razmisliti kako bi oni riješili nastala pitanja ako bi se sa njima susreli u realnosti.
10. Polaznici kojima su dodijeljene uloge imaju oko 10 minuta za svaku temu dnevnog reda; podsjećajte ih na vrijeme i ako je potrebno, požurite ih da pređu na sljedeću tačku dnevnog reda kako bi u planiranih 60 minuta bile obuhvaćene sve tačke.
11. Kada vrijeme istekne, pohvalite polaznike za sjajan nastup! Zatim zamolite polaznike iz grupe koja je igrala uloge da iznesu svoje mišljenje o tome kako je vježba protekla. One koji nisu igrali ulogu policajaca pitajte da li su zadovoljni vođenjem radionice te da li su nakon radionice poželjeli stupiti u buduće partnerstvo sa policijom.
12. One kojima nije dodijeljena uloga zamolite da daju svoju ocjenu vježbe. Prvo, da li je vježba prikazala iskustvo kakvo su oni imali sa zajednicom? Pitajte ih šta je bilo naročito korisno. Šta je, po njihovom mišljenju, dobro urađeno? Šta je moglo biti bolje urađeno? Postoji li još nešto za šta misle da bi moglo ili trebalo biti urađeno drugačije?
13. Za završnu diskusiju koristite tačke navedene u nastavku. Završite aktivnost ističući važnosti partnerstava za sigurnost koja se zasnivaju na zajedničkim vrijednostima i principima svih partnera. Pitajte polaznike šta prema njihovom mišljenju predstavlja problem prilikom održavanja takvih sastanaka i koji su izazovi vezani za održavanje naknadnih sastanaka na kojima se prate dogovorene aktivnosti?

Tačke za diskusiju

Važnost vremena

Pozovite se na činjenicu da u radu policije sa zajednicom problem najčešće nije zasnovati partnerstvo za sigurnost, već održati ga tokom vremena. Partneri i pripadnici zajednice u početku mogu biti oduševljeni učešćem i radovati se izgradnji odnosa i rješavanju dugotrajnih problema. Međutim, za održavanje stalnog interesa i posvećenosti ostalih, od ključne važnosti su i uloga koji policijski službenici budu igrali u partnerstvu i način na koji oni tu ulogu igraju.

Vrijeme je od velike važnosti jer je ono potrebno da se u policiji razvije kultura učestvovanja, a u zajednici izgradi povjerenje u radu sa policijom. Dakle, dosljedno i smisljeno učešće zajednice ima ključni značaj za dugoročnije pružanje podrške radu policije sa zajednicom i partnerstvima za sigurnost. Naglasite da će policijski tim na početku partnerstva i kasnije trebati prihvatiti različita gledišta i drugačije načine rada, za šta će biti potrebni strpljenje, obzirnost i otpornost. Iako policija može imati vodeću ulogu u projektu rada sa zajednicom, ona taj projekat ne posjeduje! Policija treba prepoznati da je "partner", a ne isključivi vlasnik.

Zajednički ciljevi i vrijednosti

Istaknite da je za održavanje motiviranosti kod partnera veoma važno imati zajedničke ciljeve i vrijednosti. Mora postojati zajednička vizija o onome što treba postići i o načinu kako to postići. Održavanje sastanaka može biti korisno radi objašnjenja i usmjeravanja aktivnosti, ali samo onda kada je svrha sastanka jasna i usaglašena. To znači da je za sastanke potrebno imati unaprijed dogovoren i jasan dnevni red, da moraju biti dobro vođeni kako bi se konkretno bavili nastalim problemima, jer će tako i partneri biti više motivirani da ostanu u partnerstvu. Sastanci koji se sazivaju samo radi održavanja i koji nemaju nikakvu drugu bitnu svrhu mogu dugoročno slabiti i umanjiti interes i posvećenost.

Inkluzivni pristup

Naglasite da se partnerstvima za sigurnost jača učešće predstavnika zajednice, podstiče veća solidarnost u društvu i omogućava prihvatanje kulturnih i društvenih razlika u zajednici. Jedan od glavnih izazova u radu policije sa zajednicom predstavljaju inkluzivna partnerstva sa učešćem ili zastupljenošću svih pripadnika zajednice. U tom pogledu posebnu pažnju treba posvetiti ulozi potencijalnih i stvarnih čuvara pristupa zajednici i važnosti stalnog ulaganja u promoviranje i širenje različitih puteva komunikacije. To je moguće korištenjem više vidova društvenih medija, partnerstvom sa terenskim socijalnim radnicima te povezivanjem sa školama, klubovima i društvima.

Direktne konsultacije sa lokalnim zajednicama putem javnih sastanaka o njihovim interesima posebno su važne u rješavanju tenzija u zajednici. Međutim, i pored očite otvorenosti one možda neće u svakoj situaciji biti najpoželjniji oblik foruma za iznošenje mišljenja, zabrinutosti i sumnji. Uprkos tome, one mogu biti važne za širenje informacija policije i odbacivanje glasina, kao i za razjašnjenje situacija, te da bi zajednica ili grupe u zajednici bili obaviješteni o odgovoru policije na incidente ili da bi se javnost informirala o pitanjima koja izazivaju zabrinutost. Mnogi smatraju da su web stranice policije i profili policije na društvenim mrežama efikasniji i direktniji način pravovremenog obavješćavanja javnosti o ključnim informacijama. Time se ne umanjuje uloga partnerstava u omogućavanju komunikacije između policije i različitih grupa u zajednici u cilju promoviranja povezanosti i sprečavanja sukoba. Dakle, što je veća zastupljenost *cijele* zajednice od početka, to će i proces i rezultati biti bolji. Treba naglasiti da se učešće aktera u partnerstvima za sigurnost sa policijom mora zasnivati na vrijednostima koje podrazumijevaju uključenost i stalni dijalog, uvažavanje mišljenja partnera, čak i ako je katkad teško postići konsenzus. Kada je očito da učešće nije u potpunosti inkluzivno i ravnopravno, naročito tamo gdje postoji veliki broj pripadnika

koji su marginalizirani, lošeg imovinskog stanja ili teško dostupni, policija treba nastojati da radom sa postojećim partnerima aktivno promovira veći obuhvat i uključenost, odnosno da razmotri uvođenje novih ili dodatnih partnera.

Zajednička odgovornost

Podsjetite polaznike da se kroz partnerstva za sigurnost kod partnera jača osjećaj vlasništva i odgovornosti za rad policije sa zajednicom u njihovom naselju. Razgovarajte o praktičnim načinima na koje je to moguće postići, na primjer, dogovaranjem mjerljivih i ostvarivih ciljeva koji će se redovno preispitivati. Takvim participativnim pristupom podstiče se i kulturna promjena u policijskim službama za koju je potrebna podrška sa svih nivoa policijske hijerarhije, pri čemu se ne smiju umanjivati ni koristi koje od tih promjena u dinamičnoj multikulturalnoj pluralističkoj demokratiji ima i sama policija.

Redovna komunikacija

Za rad policije sa zajednicom potrebna je redovna komunikacija te konstruktivan i pozitivan odnos između policije i građana. Takva saradnja sa društvom omogućava pristup informacijama kojima se izražavaju zabrinutosti zajednice, a rezultati i legitimnost policije unapređuju razvijanjem detaljnijih i efikasnijih policijskih strategija za njihovo rješavanje. Dakle, prioritet u radu policije sa zajednicom treba biti uspostavljanje partnerstava i kanala za dugoročnu komunikaciju sa svim grupama u zajednici. Uključenost interkulturalnih medijatora ima veliku važnost za uspostavljanje kanala komunikacije sa pripadnicima zajednice, ali to ipak ne smije biti zamjena za nastojanja da se uspostavi direktnija komunikacija i izgrade direktniji odnosi sa što većim brojem grupa unutar zajednice. Pored toga, uspostavljanje kanala u okviru partnerstava za sigurnost biće od ključnog značaja za promociju dijaloga i povjerenja između policije i partnera: policija može računati da će joj partneri pomoći u rješavanju problematičnih situacija koje prepozna, dok partneri mogu računati da će im policija pružiti podršku u aktivnostima koje poduzimaju u naselju, što s vremenom doprinosi postizanju pouzdanog odnosa od povjerenja.

Napomene za predavače

Uloge određene za vježbu igranja uloga treba posmatrati samo kao reference ili primjer. Predavač će možda izmijeniti uloge kako bi bolje odgovarale uslovima u okviru posebne nadležnosti ili izabrati druge uloge, prikladnije za kontekst intervencije i ciljeve obuke.

Ova aktivnost može se izvoditi sa učesnicima iz partnerstva koje već postoji ili samo sa policijskim službenicima koji glume uloge učesnika. U ovom drugom slučaju veoma je važno da policijski službenici dobiju priliku da vide sebe iz "druge" perspektive (isto se odnosi i na partnere koji glume ulogu policije). Mora se uložiti stvarni trud u pokušaju da se razumiju tuđa gledišta.

Prilozi i radni materijali

Radni materijal 6.2: Studija slučaja – policija i zajednica kao partneri u zajedničkoj obuci

Studija slučaja

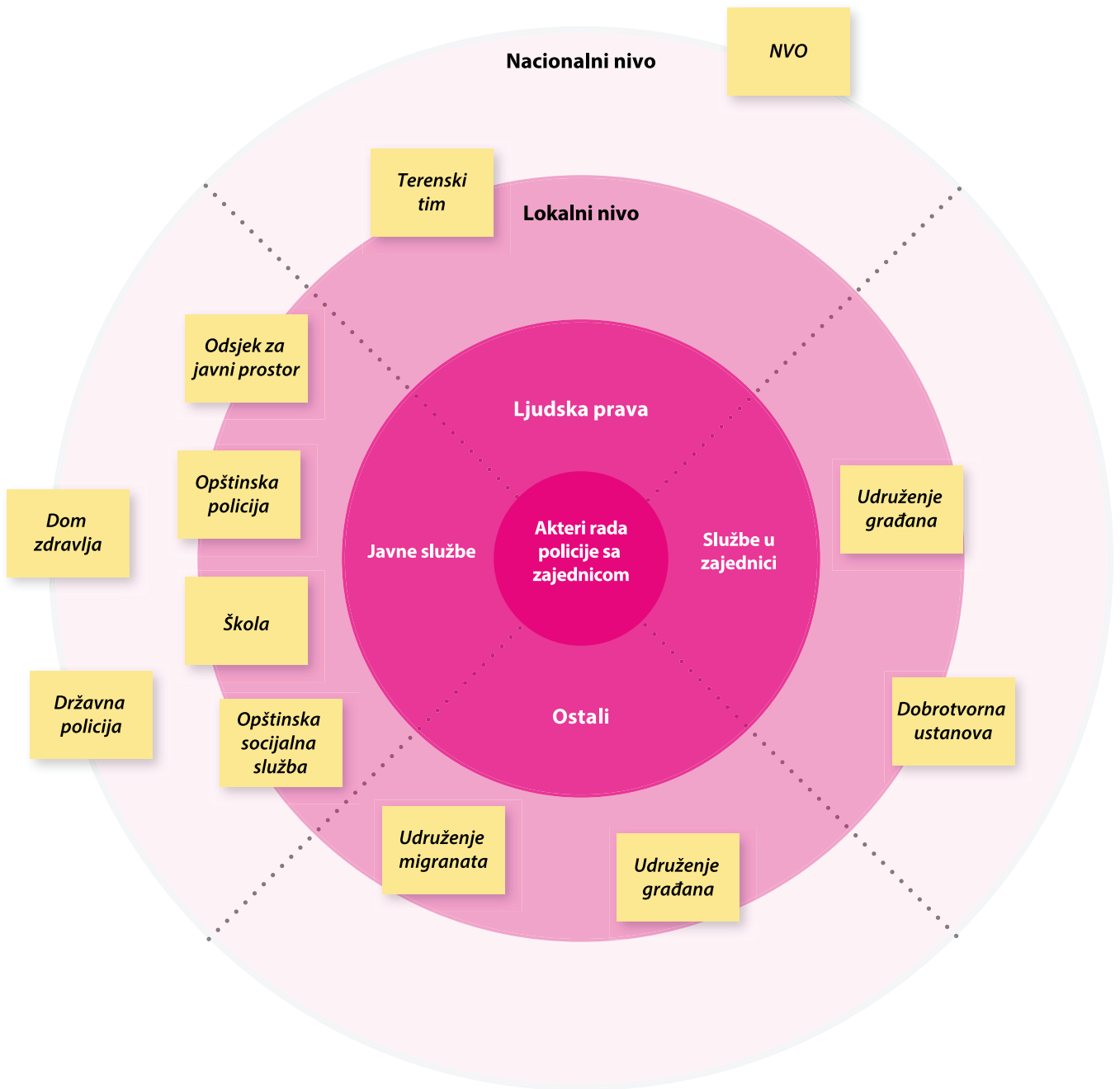
Projekat za rad policije sa zajednicom uspostavljen je 2009. godine u mješovitom naselju u jednom evropskom gradu. Prema modelu korištenom u projektu, bilo je potrebno uključiti lokalne organizacije i predstavnike zajednice. Zato je policija pozvala glavne aktere na prvi sastanak i zamolila ih da sarađuju na zajedničkom planiranju rada policije sa zajednicom u njihovom naselju, a da bi se to nastavilo, uspostavljeno je partnerstvo za sigurnost zajednice. Naredne godine, na više mjesečnih sastanaka, ovo partnerstvo utvrdilo je glavne sigurnosne probleme koje treba riješiti te profil budućeg tima za rad policije sa zajednicom koji su smatrali najboljim za vršenje dužnosti koje rad policije podrazumijeva. Nakon toga izabrani su policijski službenici koji će raditi sa zajednicom i osmišljen je program obuke za pripremu policijskog tima za uspostavljanje pješake patrole u naselju. Cilj programa obuke je i priprema partnera za rad sa policijom na zajedničkom rješavanju problema zajednice.

Obuka za rad policije sa zajednicom imala je i dodatne, prvobitno nepredviđene koristi. Kako je bila namijenjena svim članovima partnerstva, policijski službenici koji su bili na obuci imali su priliku čuti iz prve ruke društvene partnere i predstavnike zajednice koji su otvoreno govorili o svojim iskustvima i pogledima vezanim za probleme naselja i izazovima koje treba savladati, uključujući i one vezane za različitost, ravnopravnost i pitanja ljudskih prava. Ta razmjena informacija naročito je pomogla da se policijski službenici bolje informiraju i upoznaju sa kulturnim raznolikostima u naselju. Pored toga, obuka se održavala u prostorijama društvenih partnera, tako da su i oni i predstavnici zajednice bili u "sigurnoj luci", što je olakšalo otvoren i iskren dijalog sa policijom. Činjenica da se program sastojao od 30 sati obuke koja se održava nekoliko dana omogućila je učesnicima izgradnju bližeg odnosa uz uvažavanje, a time i otvorenu razmjenu mišljenja, čak i o pitanjima oko kojih se nisu slagali. Na taj način upoznati su i sa ograničenjima koja su neki policijski službenici osjećali prilikom rada u mješovitim naseljima.

Zajednička obuka kojom su postavljeni temelji za izgradnju odnosa sa više povjerenja između policije i partnera doprinijela je mnogo lakšem uvođenju tima za rad policije sa zajednicom u naselje. Policijski tim sada je znao kojoj se osobi treba obratiti i sa kim treba sarađivati na hitnom rješavanju problema koje prijave pripadnici zajednice, koje su službenici policije sada posmatrali drugačijim očima, uz više uvažavanja.

Pitanja za diskusiju

1. Koje osnovne strategije uključivanja zajednice prepoznajete u ovoj studiji slučaja?
2. Koje bi strategije za uspostavljanje rada policije sa zajednicom bile najkorisnije u vašem slučaju? Obrazložite odgovor.
3. Koje strategije bi, po vašem mišljenju, bilo vrlo teško provesti u vašem slučaju? Obrazložite odgovor.

Preporuka iz Evropskog kodeksa policijske etike:¹³

[Policijski službenici trebaju] "posjedovati dokazanu sposobnost dobrog prosuđivanja, otvoren stav, zrelost, pravednost, sposobnost komunikacije i, po potrebi, sposobnost vođenja i upravljanja. Pored toga, moraju biti upoznati sa društvenim i kulturnim pitanjima te problemima zajednice." Poznavanje "društvenih i kulturnih pitanja te problema zajednice" nije moguće bez odgovarajućeg angažiranja i uvažavanja javnosti i svih grupa koje čine javnost. Policijski službenici koji se ponose svojim zvanjem i svoj posao žele raditi profesionalno ne smiju se upuštati u neprimjereno ponašanje koje ne poštuje i ne uvažava ljudskog dostojanstva drugih.

Vježba:

1. U tekstu istaknite osobine policijskog službenika koje smatrate najvažnijim za obzirno postupanje prilikom zaustavljanja i pretraživanja osoba.
2. Navedite primjer koji pokazuje važnost istaknutih osobina (npr. navedite kako se policijski službenik može obratiti nekoj osobi koju namjerava zaustaviti i pretražiti: koje bi sposobnosti (npr. "dobro rasuđivanje"), ponašanja (npr. "odnos sa poštovanjem") i stavovi (npr. "nepristrasnost") bili posebno korisni?

Izvor: Vijeće Evrope, "Evropski kodeks policijske etike" (2001)

¹³ Vijeće Evrope, "Preporuka Rec(2001) Komiteta ministara državama članicama o Evropskom kodeksu policijske etike", tačka 12., dostupno na: <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>.

Preporuke Vijeća Evrope iz dokumenta "Interkulturalni gradovi – Priručnik za rad policije sa zajednicom"¹⁴

Dakle, policijska služba je jedna od institucija koja je dužna garantirati princip ravnopravnosti i koja je obavezna da u situacijama sukoba intervenira potpuno objektivno i uz poštovanje etničkih, seksualnih, vjerskih i kulturnih karakteristika, imajući u vidu posebne uslove najugroženijih društvenih grupa (kao što su osobe sa invaliditetom i beskućnici).

Da bi se eliminiralo nepovjerenje i pružila podrška punom društvenom učešću svih građana, policija mora igrati aktivnu ulogu u radu na sprečavanju rasizma i ksenofobije, homofobije, rodnog nasilja ili nasilja u porodici te ostalih vidova ponašanja koje uključuje mržnju, diskriminaciju ili netoleranciju, kroz bolje poznavanje i razumijevanje karakteristika i osobenosti ljudi koji su često predmet diskriminacije. [...] U cilju suzbijanja navedenih postupaka izazvanih mržnjom policija mora biti upoznata sa domaćim i međunarodnim zakonodavstvom.

Vježba:

1. U tekstu podvucite osobine policijskog službenika koje smatrate najvažnijim u ravnopravnom i pravičnom odnosu prema ljudima: koje bi sposobnosti, ponašanja i stavovi bili posebno korisni?

Izvor: Council of Europe 'Intercultural Cities – Manual on Community Policing' (2019) / Interkulturalni gradovi – Priručnik za rad policije sa zajednicom/

¹⁴ Council of Europe (2019), 'Intercultural Cities – Manual on Community Policing' /Interkulturalni gradovi- Priručnik za radu policije sa zajednicom/, dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/living-together-diversity-and-freedom-in-europe/7930-intercultural-cities-manual-on-community-policing.html>.

Preporuke iz OSCE-ovog dokumenta "Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice"¹⁵

32. (...) Pored tradicionalnih tehničkih vještina i osnovnih zahtjeva za demokratski rad policije (kulturna i vjerska osviještenost, ljudska prava i policijska etika), rad policije sa zajednicom zahtijeva još širi opseg vještina, uključujući sposobnost komuniciranja (pa i na jezicima lokalnih zajednica) te sposobnost da se saslušaju drugačija mišljenja, da se gradi povjerenje i posreduje u sukobima. Osim toga, on zahtijeva i sposobnost stvaranja kreativnih pristupa problemima zajednice, uključujući organiziranje grupa u zajednici, provođenje rješavanja problema i prikupljanje informacija zasnovanih na tehnologiji, kao i prevođenje opštih ovlaštenja u odgovarajuće postupke i prenošenje problema zajednice rukovodstvu policije i drugim akterima.

63. U okviru policijske službe treba izabrati policajce koji su motivirani da prihvate ovaj novi pristup radu policije i koji posjeduju osnovne vještine za taj izazovan zadatak. Pošto će povjerenje u policiju vjerovatno biti posebno slabo u pilot mjestima među manjinskim stanovništvom koje je možda ranije iskusilo pristrasan i represivan odnos policije, važan korak u pridobijanju povjerenja manjinskih zajednica bio bi da se one integriraju u policiju na svim nivoima i funkcijama. Njihova integracija ne bi služila samo kao mjera za izgradnju povjerenja, već bi, također, policiji pružila znanje i vještine koje su neophodne za rad u multikulturalnoj sredini: posebno znanje manjinskih jezika i specifičnih tradicija i običaja. Angažovanje također treba usmjeriti na žene, jer je procentualna zastupljenost žena u policiji obično neproporcionalna sastavu stanovništva.

Vježba:

1. U tekstu podvucite osobine policijskog službenika koje smatrate najvažnijim za izgradnju partnerstava i rad sa pripadnicima zajednice: koje bi sposobnosti, ponašanja i stavovi bili posebno korisni?

Izvor: OSCE 'Good Practices in Building Police-Public Partnerships' (2008) /Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice/

Model dnevnog reda

Napomena: Preporučuje se da ovaj modul traje jedan i po dan, a ako to nije moguće, može se održati tokom jednog produženog dana, odnosno predavači mogu odabrati aktivnosti u skladu sa potrebama polaznika.

¹⁵ OSCE (2008), 'Good Practices in Building Police-Public Partnerships' /Dobra iskustva u izgradnji partnerstava između policije i šire društvene zajednice/, dostupno na: www.osce.org/files/f/documents/8/4/32547.pdf.

Scenario

Nakon što je pročitala izvještaje o stalnom kriminalu i neredima u jednoj mješovitoj siromašnjoj zajednici i prepoznala ograničenja reaktivnog rada policije u rješavanju osnovnih problema zajednice, komandirka policije zadužena za to područje, u namjeri da se stanje popravi, odlučuje provesti pilot projekat za rad policije sa zajednicom. U cilju realizacije projekta imenuje strateški tim koji će u radu sa policijom na zajedničkom planiranju tog projekta angažirati aktere iz zajednice.

Nakon utvrđivanja relevantnih aktera koje treba uključiti u partnerstvo za sigurnost, strateški tim poziva ih na prvi sastanak partnerstva u vidu radionice kako bi se uveli koncept i praksa rada policije sa zajednicom i pokrenule početne faze procesa planiranja. Radionica se održava u objektu policije i to je prvi direktni susret između policije i aktera. To je također prvi put da su se pripadnici zajednice sastali u objektu policije. Viši policijski službenik zadužen za tim pozdravlja prisutne i otvara radionicu.

Dnevni red sastanka partnerstva za sigurnost

1. Dobrodošlica šefa policije
2. Predstavljanje učesnika
3. Glavne prednosti tima za rad policije sa zajednicom i saradnja tog tima sa lokalnim akterima
4. Problemi u radu policije sa kojima su se lokalni akteri i šira zajednica ranije susretali
5. Glavni problemi i izazovi sa kojima se zajednica sada suočava
6. Načini angažiranja zajednice
7. Šta je potrebno za tim policije u zajednici?
9. Naredni koraci

Primjer uloga za sastanak partnera

Službenik za rad policije sa zajednicom: To je osoba koja će u patroli obilaziti zajednicu. U svakodnevnom poslu ona će redovno komunicirati sa pojedincima radi ublažavanja straha od kriminala i rješavanja problema. Također, aktivno će biti uključena u smanjenje sukoba i nastojće da podstiče interkulturno razumijevanje i razgovore. Sarađivaće i sa partnerima iz tog područja i sa onima koji su u tom području dužni pružati usluge.

Viši policijski službenik: Za osoba je zadužena za upravljanje timom za rad policije sa zajednicom, što uključuje dodjelu zadataka, praćenje postignutih rezultata, razgovor sa službenicima i prilagođavanje prioriteta i pristupa s obzirom na povratne informacije i iskustva te na imperitive u radu policije. Ova osoba predsjedava radionicom koju otvara obrazlažući njenu svrhu: zašto se policija obratila potencijalnim partnerima i odlučila pokrenuti proces rada policije sa zajednicom.

Stanovnik: Ta osoba predsjedava udruženjem za podršku migrantima, živi u tom naselju decenijama i posjeduje značajno iskustvo u radu sa pripadnicima zajednice te sa zakonom propisanim i volonterskim grupama. Udruženje je najčešće glavni kontakt i za nove migrante i za one koji duže vrijeme žive u toj zajednici. Upoznata je sa stalnim problemima, ali ne posjeduje stručno znanje o svim kulturama ili etničkim grupama koje čine zajednicu. Udruženje redovno organizira događaje u zajednici i otvorene sastanke sa policijom. Raniji odnosi sa policijom nisu bili dobri. Za policiju se smatra da namjerno bira migrante kao cilj i prema njima postupa nepravredno.

Terenski socijalni radnik: Ovu osobu zapošljava državna organizacija za zaštitu ljudskih prava za borbu protiv diskriminacije, sa brojnim regionalnim ili lokalnim kancelarijama širom zemlje. Zadužena je i za promociju obrazovanja i razumijevanja uz nastojanje da se istaknu principi jednakosti i prepozna vrijednost interkulturalnosti. Ona do sada nije imala značajnijih kontakata sa policijom, ali prepoznaje da bi novo partnerstvo moglo pomoći u promoviranju boljeg razumijevanja i unapređenja odnosa.

Profesor: Ta osoba radi u jednoj od najvećih srednjih škola u zajednici. Obrazovne ustanove dodijelile su joj zadatak da vodi interne programe podrške mladima koji su u novije vrijeme stigli iz drugih država da se snađu u školi. To podrazumijeva rad sa mladima kako bi im se pomoglo po pitanju jezika, kulture i socijalnih problema sa kojima se suočavaju. Zadatak te osobe je i da podstiče i gradi odnose između novopristiglih i ostalih mladih ljudi u toj školi i u drugim školama u tom području. Zainteresirana je i za izgradnju pozitivnih odnosa između svih grupa mladih u zajednici kroz obezbjeđivanje foruma za društvene kontakte. Često poziva policijske službenike na razgovore u školi, ali su teme tih razgovora ograničene na sigurnu vožnju i droge.

.....

Socijalni radnik: Ta osoba ima specifičnu ulogu u rješavanju pitanja određenih potreba maloljetnih tražilaca azila bez pratnje jer im obezbjeđuje smještaj i druge vrste podrške preko lokalnog centra, a saraduje i sa programom za integraciju u lokalnoj školi. Zna da mnoge stranke sa kojima radi često dolaze u negativan kontakt sa policijom i smatra da policija tu grupu diskriminira.

.....

Radnik u NVO: Ta osoba radi uglavnom sa tražiocima azila smještenim u zajednici. Novi stanovnici uglavnom dolaze iz Somalije, Sirije, a u posljednje vrijeme i iz Afganistana i Iraka. Njen kontakt sa policijom najčešće se odvija u negativnom kontekstu u kome se smatra da policija uznemirava njene stranke odnosno da intervenira na pritužbe drugih stanovnika i da to čini na diskriminatoran način.

.....

Radnik u pravosuđu za maloljetnike: Ta osoba je zadužena za rad sa mladima na pružanju pomoći u odvrćanju od kriminala i asocijalnog ponašanja. Saraduje sa grupama stanovnika i teško dostupnim grupama mladih različitog porijekla kako bi se unaprijedili razumijevanje i povezanost. Ima veze sa lokalnim školama i udruženjem za podršku migrantima. Smatra da je u prethodnom periodu policija agresivnošću, a ponekad i diskriminacijom, otežavala njen posao. Pored toga, policija se u velikoj mjeri oslanjala na taktiku zaustavljanja i pretraživanja, što je među lokalnim stanovnicima samo povećalo neprijateljsko raspoloženje prema policiji

Organi za provođenje zakona igraju ključnu ulogu u borbi protiv rasizma i promoviranju ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Stoga legitimna primjena sile i prisilne u demokratskim društvima može građanima i zajednicama pružiti osjećaj sigurnosti samo ako je efikasna, transparentna i srazmjerna.

Svaka diskriminatorska primjena ovih ovlaštenja može uništiti povjerenje zajednica i suštinski narušiti njihov osjećaj lične sigurnosti.

Države i zakonodavci imaju ogromnu odgovornost u radu policije, sprečavaju rasizam i diskriminaciju te u središte rada policije postavlja poštovanje ljudskih prava.

Vijeće Evrope već dugo radi na pružanju podrške donosiocima politika, praktičarima i civilnom društvu u izradi zakona, politika i praksi kojima se štite principi jednakog postupanja i nediskriminacije i koji imaju za cilj iskorjenjivanje svih vidova rasizma i diskriminacije. Kvalitetna obuka je ključna za njegovanje informiranih, obučanih i odgovornih policijskih službi koje su opremljene za pružanje podrške i zaštite društvu u svojoj raznolikosti i složenosti, kao i za sprečavanje i borbu protiv rasizma, rasne diskriminacije i svih ostalih vidova diskriminacije i netolerancije.

Vježbe i aktivnosti u ovom priručniku zasnivaju se na glavnim normama i standardima Vijeća Evrope i imaju za cilj da te norme i standarde ožive u praksi na način koji će biti inspirativan za predavače i polaznike obuka.

Prevod ovog dokumenta je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora i ne predstavlja nužno zvanične stavove Evropske unije i Vijeća Evrope.

BOS

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena dijeljenju svojih dostignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Vijeće Evrope je glavna organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope su potpisale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i pravnu državu. Evropski sud za ljudska prava kontroliše implementaciju Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Prijevod sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE